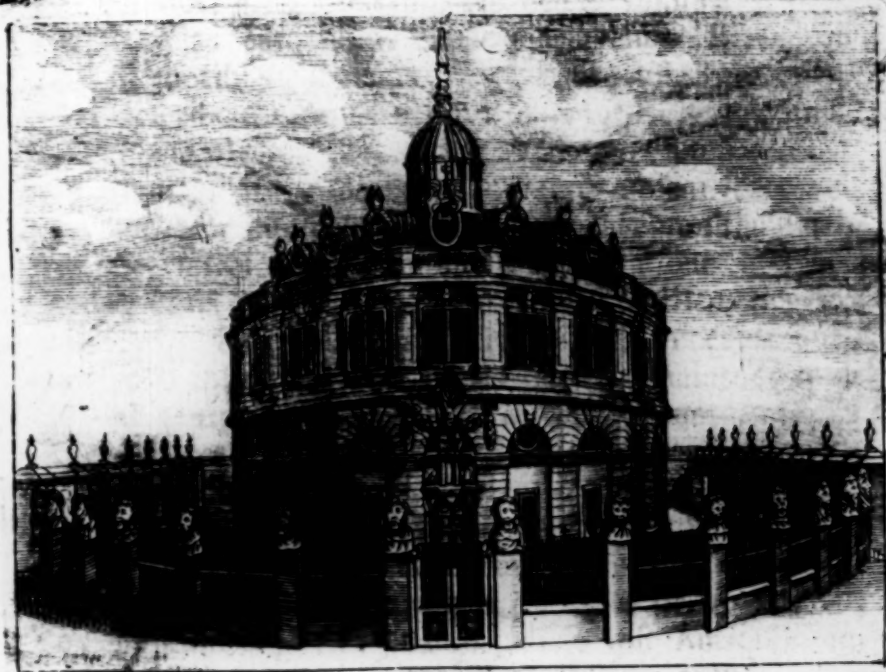

C. Suetonii Tranquilli

OPERA OMNIA

Notis illustrata.

OXONII

E THEATRO SHELDONIANO.

MDCLXXVI. 7

1676

Истор. Т. 1

1812

1812

Præfatio.

Post CL. Casauboni industriam, Beroaldi, Torrentii, & aliorum pene infinitos labores, temere quid novi in Suetonium expectes, nisi pro novo habeatur, ea tantum in commentariis apposuisse, quæ ad rem sunt. Adeo enim probos autores oppressit Grammaticorum licentia, ut modesti haberi possint, qui omnis paginæ meliorem tantum partem suis Notis inferciunt. Cujus exemplum sumi potest in hoc autore, qui licet XII. Cæsarum res gestas summatim percurrat, quas raro fusius explicatas invenies; licet totus fere sit moribus, ingeniis, & interiore vita Imperatorum describendâ, quæ utpote observatu digna, Grammatici industriam plerumque fugiant, singuli tamen commentarii ultra duplam Suetonii molem excreverint. Fateor equidem in autoribus, qui multis retro sæculis scripsere, nonnulla interpretatione indigere posse, & in conferendis MSS. non inutilem operam collocari; sed hæc omnia citra volumen consistunt, nec adeo infælici sydere literis dediti nascuntur, quin absque temporis & pecuniæ dispendio cum Antiquis versari liceat. Nec mireris inter annotationes sæpe autores delitescere, cum is semper qui præ manibus sit, obiter tantum explicandus venit; & consulto typis mandari videtur, ut occasionem habeant Critici sua exonerandi adversaria; ideoque Antiquos perire nolunt, ne ignotum orbi sit, quanto judicio ipsi Antiquitatem evolverint. Quamvis interea ea tantum eruunt, quæ sine eruditorum damno latere possunt, & tanquam pica literaria laborarent, utilia aspernantes, analecta, & rudera literarum, avidius devorant, quæ indigeste collecta, iterum confuse regerunt. Inde est quod tot libri Notis Variorum onusti prodeunt, ubi rem omnibus perspicuam, iteratis ad fastidium testimoniis confirma-

confirmatam videbis, aut de re inani, ubi pudenda est victoria, acerrime contendi, siquando vero nodus vindice dignus occurrit, Nemo est, inter istos Varios, qui nomen suum profitetur, sed alibi corrupto MS. modo suum sit, religiose adhærent, & sæpius minus verosimilem lectionem amplectuntur, ut illis nugari liceat, & ostentare, quantâ felicitate, ex iis sensum elicere possunt, quæ à doctioribus intelligi nequeunt. Alibi vero contra omnium MSS. fidem, infallibilem conjecturam proferunt, & quolibet exemplari reclamante, ita scribi oportere contendunt. In hac editione Casaubonum secuti sumus, historiæ ubi res exigebat, ex Dione, & Tacito lucem attulimus, & ubique prospeximus ne quid sit quod tyrones remoretur, nec alii desiderent, si (quod æquum est,) quæ aliena sunt, suis locis velint requirere.

CAII SVETONII

TRANQUILLI

V I T A:

CSVETONIUS TRANQUILLUS patrem habuit Suetonium Lenem vel, ut habent membranæ veteres, *Latum*, angusticlavium, qui bello Betriacensi, quo Otho imperium cum vita amisit, decimæ tertiæ legionis tribunum egit. Sub idem ferè tempus, vel non multo post, editum esse in lucem Tranquillum illud argumento est, quod Domitiano Imp. fiscum Judaicum acerrimè agente, adolescentulum, & XX. an. à morte Neronis, adolescentem se ipse nominat. C. Plinio Secundo familiarissimè ulus est, quod ex ejus epistolis satis superque liquet, unde & illud discimus, quod hujus amici sui commendatione tribunatum militum adeptus, illum in Cæsennium Sylvanum, propinquum suum, transferre maluerit, quam bellorum turbis implicitus, vitæ hanc tranquillitatem, quam ex literarum cognitione hauriebat, dimittere. Homo quippe scholasticus & calamo magis quam militiâ bonus. Ideoque *Magister epistolarum* ab Hadriano Imper factus, eodem honore postea, dato successore, privatus est, quod apud Sabinam Principis uxorem familiarius egerat quam reverentia domus aulicæ postulabat. Cum parum felix & sterile omnino matrimonium expertus esset, Plinii sui intercessione jus trium liberorum à Trajano impetravit. Ingenio fuit feraciore: Etenim Vopisci judicio, scriptor emendatissimus & candidissimus, cuique familiare fuit amare brevitatem, & non tam verborum ornatum quam rerum veritatem sequi. Plurima eruditionis suæ monumenta reliquit, quorum pleraque injuriâ temporum absunta, renatæ pridem literaturæ ætatem non attigere: Nihil namque eorum præter XII. Cæsares, illustres Grammaticos, & aliquot Rhetores ad nos pervenit. Hæc vero illi scripta tribuuntur à Suida in voce Τετραβιβλος.

Suet. in Othone cap. 10.
In Domit cap. 12.
In extremo Ner. Plin. lib. 3. epist.

Plin. lib. 1. epist.

Spartian. in Hadr. cap. 10.

Plin. l. 10. epist.
In Firmo tyr. c. 1
In Probo cap. 2.

Vita

Vitæ XII. Cæsarum, octo Libris.

Περὶ τῶν παρ' Ἑλλήσι παιδιῶν α'. *De lusibus Græcorum, lib. 1.* Ex hoc quædam affert Tzetzes *Chil. VI. hist. 85.* & plura Eustathius in *Odyss. iust. α.* Pars forte fuit librorum *Historiæ ludicræ*, quorum primum laudat A. Gellius, *lib. 1. c. 11.* Librum ejus *De puerorum lusibus* citat & Servius, in *V. Æneid.*

Περὶ τῶν Ῥωμαίων ἡρωϊκῶν καὶ ἀγώνων βολία β'. *De spectaculis & certaminibus Romanorum*, Libri duo.

Περὶ τῆς Ῥωμαίων ἐκαστοῦ. *De anno Romano*, Liber unus.

Περὶ τῶν ἐν τοῖς βολίοις σημείων, α'. *De Notis. I.*

Περὶ τῆς Κικερωνίου πολιτικῆς, α'. *De Republica Ciceroniana, I.*

Ἀπλῆγει δὲ τῷ Διδύμῳ περὶ ὀνομάτων κυρίων καὶ ἰδίων ἰθιμάτων, καὶ ὑποδημάτων, καὶ τῶν ἄλλων, οἷς τις ἀμφιένονται. *De nominibus propriis, & de vestium & indumentorum generibus.* Libri de genere vestium meminit Servius, in *VIII. Æneid.*

Περὶ οὐτοφύμων λέξεων ἥτοι βλασφημιῶν, καὶ πῶς ἐκείνη. *De Vocibus ominosis & imprecationibus.* Hujus libri περὶ βλασφημιῶν etiam mentio fit in *Etymologico magno*, voce ἀρχολίπης.

Περὶ Ῥώμης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ νομίμων καὶ ἡθῶν, β'. *De Urbe Roma ejusque institutis ac moribus*, Libri duo.

Στέμματα Ῥωμαίων ἀνδρῶν ἐπισήμων. *Stemmata illustrium Romanorum.*

Occurrunt præter hæc etiam Suetonii, Libri *III. De Regibus* apud Aufonium, *Epist. 29.*

De institutione Officiorum Liber, apud Priscian. *lib. 6.*

Prætorum libri plures, apud eundem, nam etiam octavum adducit, *lib. 8.*

Suetonii *de Rebus variis* meminere Servius, in *VIII. Æneid.* & Solipater Carisius, *lib. 2. Instit. grammat.*

De vitiis corporalibus, Servius in *VIII. Æneid.*

De illustribus Grammaticis & Rhetoribus scripta ejus habemus mutila.

Scriptit etiam vitas Poëtarum, inter quas Terentii, quæ vulgo Donato tribuitur, Horatii & forte quoque Lucani ac Persii, quæ veteribus glossis præfiguntur.

C. SUETONII

C. SUETONII TRANQUILLI DE XII. CÆSARIBUS

LIBER PRIMUS.

Divus Julius Cæsar.

Breviarium Capitum.

M EMORABILIA adolescentiæ Cæsar. Cap. 1	Provincia Gallia ex consulari administrata.	22
Stipendia prima Cæsar. 2	Accusatio gestorum in consulari.	23
Stipendia secunda, & urbem reditus. 3	Domitius nimitur Cæsari, & gesta per eum in Gallia.	24
Actio contra Dolobellam. Secessus Rhodum. Caprus à prædonibus. Res gestæ contra Mithridatem. 4	Alia gesta per eum in Gallia.	25
Tribunatus Militum. 5	Mors matris, filiz, & neptis, & alia per eum gesta.	26
Quæstor Juliam amitam uxoremque Corneliam (in cujus locum Pompeiam ducit) defunctas laudat. 8	Affinitas cum Pompeio renovata, & alia gesta.	27
Quæstura in ulteriori Hispaniâ. 7	Amicitia regum, & provinciarum allecta per eum, cum decreto Senatus contra eum facto.	28
Reditus in urbem ex Hispaniâ. 8	Provisio contra decretum Senatus.	29
Suspicio conjurationis initæ cum Crasso, & Sylla. 9	Causæ bellorum civilium.	30
Ædilitas, & varia in ea gesta. 10	Progressus à Ravenna in Rubiconem.	31
Petit sibi Egyptum provinciam dari. C. Marii tropæa à Sylla disjuncta restituit. 11	Offentum factum apud Rubiconem Cæsari dubitanti.	32
Accusatio C. Rabirii. 12	Transitus Rubiconis, & ejus concio.	33
Pontificatus maximus. 13	Adventus in urbem, & alia gesta.	34
Prætura. 14	Victoria contra Pompejum, Ptolemaum, & quosdam alios.	35
Gesta in Prætura. 15	Cæsaris, & legatorum suorum clades.	36
Præturâ motus, & restitutus. 16	Triumphus.	37
Actio ob conjurationem Catilinæ. 17	Præmia veteranis, & liberalitates per eum populo exhibitæ.	38
Ex præturâ provinciz Hispaniæ administratio. 18	Varia spectacula per eum edita.	39
Consularis cum Bibulo. 19	Ordinatio anni, & Fastorum per eum facta.	40
Gesta in Consulari. 20	Senatus, ac officiorum supplementum & ordinatio.	41
Calpurniam ducit uxorem, & Juliam suam Pompeio tradit. 21	Sanctiones per eum editæ.	42

Labor in jure dicendo, & leges per eum editæ.	43	Mira evasio Cæsaris enatantis.	64
Destinatio in oranda urbe, & imperio ampliando.	44	Probatio, & disciplina in milites.	65
Statura, & cultus corporis.	45	De eodem.	66
Habitatio, & structura villarum.	46	Coercitio, & cultus militum.	67
Cupiditas circa gemmas, margaritas, & signa operis antiqui.	47	Amor, & fidelitas militum in Cæsarem.	68
Convivia, & domestica disciplina suorum.	48	Labor contra seditionem militarem.	69
Pudicitia Cæsaris apud Nicomedem regem prostrata.	49	Facilis reconciliatio militum iratorum.	70
Luxuria & libido.	50	Fides, & studium erga clientes.	71
Luxuria in provinciales matronas.	51	Cultus, & dilectio amicorum.	72
Luxuria in varias reginas.	52	Odiorum facilis remissio.	73
Parcimoniam in cibo, & potu.	53	Lenitas, & mansuetudo in ulciscendo injurias illatas.	74
Rapacitas.	54	Moderatio, & clementia.	75
Eloquentia & ars oratoria.	55	Abusus dominationis, & potestatis.	76
Libri, commentaria, & epistolæ per eum editæ.	56	Abusus & arrogantia.	77
Peritia & labor in armis.	57	Incivilitas, & indignatio.	78
Cautela & audacia in expeditionibus.	58	Regni affectatio.	79
Despectus prodigiorum occurrentium.	59	Conspiratorum in eum conjuratio.	80
Præliorum assumptio, locis, & temporibus inopinatis etiam apud suos.	60	Prodigia mortem præcedentia.	81
Equus Cæsaris insignis, cum pedibus prope humanis.	61	Cædes, & mors Cæsaris.	82
Virtus in acie inclinata reparanda.	62	Testamentum recitatur.	83
Constantia & severitas contra Cassium.	63	Funereus rogos, & pompa exsequiarum cum luctu publico.	84
		Honores Cæsari mortuo per plebem collati.	85
		Suspicio, quam suis Cæsar reliquit.	86
		Genus illatæ mortis per eum optatum.	87
		Ætas Cæsaris, ac stella comata: & locus, ac dies mortis.	88
		Mors occisorum Cæsaris.	89

JULIUS CÆSAR DIVUS, ¹ annum agens sextum decimum, ² patrem amisit: ³ sequentibus consulibus flamen Dialis ⁴ destinatus, dimissa Cossutia, quæ, familia equestri, sed admodum dives, prætextato desponsata fuerat, Corneliam Cinnæ quater consulis filiam, duxit uxorem: ex qua illi mox Julia nata est: neque ut repudiaret compelli à Dictatore Sylla ullo modo potuit. Quare & sacerdotio, & uxoris dote, & gentilitiis hæreditariis multatus, ⁵ diversarum partium ha-

¹ U. C. 668. Secundum Computum Catonianum, quem ubique sequimur. ² Qui Pisis dum salcearetur, repente interiit, Plin. ³ Erant hi L. Cornelius Scipio Asiaticus, & C. Norbanus Flaccus. ⁴ Secundum Plutarch. non inivit. Sed Suetonio, & Velleio Paterculo fidem asserunt nummi antiqui, qui exhibent Cæsarem

cum albo galero, Flaminis Dialis insigni. ⁵ Marianarum. Dux erant in urbe factiones, altera plebeia, Mariana dicta, altera Syllana, quæ ab optimatibus erat. Educatus Cæsar apud Aureliam matrem, & Juliam amitam, Marii senioris conjugem, plebeia factioni favit.

bebatur ; ut etiam ¹ discedere è medio , & , quamquam morbo quartanæ adgravante , prope per singulas noctes commutare latebras cogeretur , ² seque ab inquisitoribus pecunia redimere : donec per Virgines Vestales , perque Mamercum Æmiliū & Aurelium Cottam , propinquos & affines suos , veniam impetravit. Satis constat , Syllam , cum deprecantibus amicissimis & ornatissimis viris aliquamdiu dehegasset , atque illi pertinaciter contenderent , expugnatum tandem proclamasse (³ sive divinitus , sive aliqua conjectura) *Vincerent , ac sibi haberent : dummodo scirent , eum , quem incolumem tantopere cuperent , quandoque optimatum partibus , quas secum simul defendissent , exitio futurum : nam Cæsari multos Marios inesse.*

² Stipendia prima in Asia fecit , M. Thermi Prætoris ⁴ contubernio : à quo ad accersendam classem in Bithyniam missus , desedit apud Nicomedem , non sine rumore prostratæ regi pudicitæ : quem rumorem auxit , intra paucos rursus dies repetita Bithynia , per causam exigendæ pecuniæ , quæ deberetur cuidam libertino clienti suo. Reliqua militia , secundiore fama fuit : & à Thermo in expugnatione Mitylenarum corona civica donatus est.

³ Meruit & sub Servilio Isaurico in Cilicia , sed brevi tempore. Nam Syllæ morte comperta , simul spe novæ ⁵ dissensionis , quæ per M. Lepidum movebatur , Romam propere rediit. Et Lepidi quidem societate , quamquam magnis conditionibus invitaretur , abstinuit : cum ⁶ ingenio ejus diffusus , tum occasione , quam minorem opinione offenderat.

⁴ Ceterum ⁷ composita seditione civili , Cornelium Dolabellam , consularem & triumphalem virum , repetundarum postulavit : absolutoque , Rhodum secedere statuit , & ad declinandam invidiam , & ut per otium ac requiem , Apollonio Molonis , clarissimo tunc dicendi magistro , operam daret. Huc dum hibernis jam mensibus trajicit , circa ⁸ Pharmacusam insulam à prædonibus captus est : mansit-

¹ Fugit enim ad Sabinos. Plutar.

² Vide cap. 74. ³ Duo genera divinandi , unum artificiosum constans partim ex conjecturâ , partim ex observatione diuturnâ , alterum naturale , quod animus arripes aut exciperet extrinsecus ex divinitate , Cic. l. 2. de Divinat.

⁴ Ex more Romano , quo inter comites imperatoris ac magistratum , erant honestiores multi , qui à contubernio prætoris aut contubernales ejus dicebantur. ⁵ Post mortem Syllæ.

U. C. 674. dissensio orta est inter Coss. M. Æmiliū Lepidum & Q. Lutatium Catulum : Lepidus Agæ Syllæ rescindere voluit , adversante Collega Catulo. ⁶ Socordi , & ad molendas res novas inepto. ⁷ Lepidus civile bellum patriæ inferens , à Lutatio Catulo & Cn. Pompeio profligatus , fugâ in Etruriam , inde Sardiniam recessit , ibique morbo & pœnitentiâ interiit , Flor. l. 3. c. 23. ⁸ Insula ad litus Asiaticum supra Miletum.

que apud eos, non sine summa indignatione, prope quadraginta dies, cum uno medico & cubiculariis duobus: nam comites servosque ceteros initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde¹ quinquaginta talentis, expositus in litore, non distulit quin è vestigio classe deducta persequeretur abeuntes: ac redactos in potestatem² supplicio, quod illis sæpe minatus inter jocum fuerat, adficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum videretur, ab Rhodo, quò pertenderat, transiit in Asiam: auxiliisque contractis, & præfetto regis provincia expulso, nutantes ac dubias civitates retinuit in fide.

5 Tribunatu militum, qui primus Romam reverso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendæ tribunitiæ potestatis, cujus vim³ Sylla diminuerat, enixissime jovit. L. etiam Cinnæ, uxoris fratri, & qui cum eo civili discordia Lepidum secuti, post necem consulis ad Sertorium confugerant, reditum in civitatem rogatione Plotia confecit, habuitque & ipse super ea re concionem.

6 Quæstor Juliam amitam, uxoremque Corneliam defunctas laudavit⁴ è more pro Rostris: & in amitæ quidem laudatione, de ejus ac patris sui utraque origine sic refert: *Amitæ meæ Julia maternum genus ab regibus ortum, paternum cum Dis immortalibus conjunctum est. Nam ab Anco Marcio sunt Reges, quo nomine fuit mater: à Venerè Julis, cujus gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent: & cærimonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.* In Cornelie autem locum Pompeiam duxit, Q. Pompeii filiam, L. Syllæ neptem: cum qua deinde divortium fecit, adulteratam opinatus à P. Clodio. quem inter publicas cærimonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat, ut senatus quæstionem de pollutis sacris decreverit.

7 Quæstori ulterior Hispania obvenit: ubi cum mandatu prætoris, jure dicundo⁵ conventus circumiret, Gadesisque venisset, animadversa apud⁶ Herculis templum Ma-

¹ Qui sponte obtulit, piratis non nisi 20. talenta postulantis, Plut.

² Vide. cap. 74.

³ Lege Cornelia lata, ne quis post Tribunatum ullius honoris esset capax. ⁴ Pro rostris defunctos laudare moris erat, sed è femine veteres tantum Matronas, non juniores, qualis hæc Cor-

nelia, secundum Plutarch. in Cæsare.

⁵ Loca erant in quibus populi juris dicendi causâ à magistratibus Juridicis congregantur, qualia fuere in Bætica Cæsaris provincia Gades, Corduba, Astigis, Hispalis, Plin. l. 3. c. 1.

⁶ Gades Tyri colonia, à qua deductus Hercules cultus, Curt. l. 4.

gni Alexandri imagine, ingemuit : & quasi pertæsus ignaviam suam, quod nihil dum à se memorabile actum esset in ætate, qua jam Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuo efflagitavit, ad captandas quam primum majorum rerum occasiones in urbe. Etiam confusum eum somnio proximæ noctis (nam visus erat per quietem matri stuprum intulisse) conjectores ad amplissimam spem incitaverunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes : *quando mater, quam subjectam sibi vidisset, non alia esset quam terra, quæ omnium parens haberetur.*

8 Decedens ergo ante tempus, colonias Latinas de petenda civitate agitantes, adiit : & ad audendum aliquid concitasset, nisi Coss. conscriptas in Ciliciam legiones paullisper ob id ipsum retinissent : nec eo secius majora mox in urbe molitus est.

9 Siquidem ante paucos dies quam ædilitatem iniret, venit in suspicionem conspirasse cum M. Crasso consulari, item P. Sylla & L. Atronio, post ¹ designationem consulatus, ² ambitus condemnatis, ut ³ principio anni senatum adorirentur : & trucidaris, quos placitum esset, dictaturam Crassus invaderet, ipse ab eo magister equitum diceretur, constitutaque ad arbitrium Rep. Syllæ & Atronio consulatus restitueretur. Meminerunt hujus conjurationis Tanusius Geminus in historia, M. Bibulus in edictis, C. Curio pater in Orationibus. De hac significare videtur & Cicero in quadam ad Axium epistola, referens, *Cæsarem in consulatu confirmasse regnum, de quo Ædilis cogitavit.* Tanusius adjicit, Crassum, poenitentia vel metu, diem cædi destinatum non ⁴ obijisse, & idcirco ne Cæsarem quidem signum, quod ab eo dari convenerat, dedisse. Convenisse autem Curio ait, ut togam de humero deiceret. Idem Curio, sed & M. Actorius Naso, auctores sunt, conspirasse eum etiam cum Cn. Pitone adolescente : cui ob suspicionem urbanæ conjurationis, provincia Hispania ultro extra ordinem data sit : pactumque, ut simul foris ille, ipse Romæ, ad res novas confurgerent, per Lambranos & Transpadanos : destitutum utriusque consilium ⁵ morte Pisonis.

¹ Ut plurimum hac ætate designari solent Coss. IX. Kalend. Novembris, inire magistratum Kalendis Januarijs. ² Accusantibus L. Cotta & L. Torquato, qui in eorum locum facti sunt Coss. U. C. 687.

³ Circa Nonas Decembris consilio communicato, parabant in Capitolio Kalen. Jan. Cottam, & Torquatum Coss. interficere, eâ re cognita in Nonas Febr. eadem transtulerunt, sed neque tum

eades facta est, quod Catilina signum conjuratis prius quam parati essent dederit, Sallust. & Alconius. ⁴ Ad statum diem præsto non fuisse, ut obire vadimonium, obire diem auctionis. Cicero. ⁵ In provinciam, ab equitibus Hispanis, quos in exercitu ducebat, iter faciens, occisus est. Sallust. Dion. l. 36. dicit Hispanos imperia ejus injusta nequivisse pati, & propterea interfecisse.

10 *Ædilis*, præter comitium ac forum, basilicasque, etiam Capitolium ornavit porticibus ¹ ad tempus extructis: in quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem, ludosque, & cum collega & separatim, edidit: quo factum est, ut communium quoque impensarum solus gratiam caperet: nec dissimularet collega ejus M. Bibulus, evenisse sibi quod Polluci: ut enim Geminis fratribus ædes in foro constituta, tantum Castoris vocaretur; ita suam Cæsarisque munificentiam, unius Cæsaris dici. Adjecit insuper Cæsar etiam gladiatorium munus, sed aliquanto paucioribus, quam destinaverat, paribus. Nam cum ² multiplici undique ³ familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne majorem cuiquam habere Romæ liceret.

11 Conciliato populi favore, tentavit per partem tribunorum, ut sibi *Ægyptus* ⁴ provincia plebiscito daretur: nactus extraordinarii imperii occasionem, quod Alexandrini ⁵ regem suum, socium atque amicum à senatu appellatum expulerant, resque vulgo improbabatur. Nec obtinuit, adversante optimatum factione. Quorum auctoritatem ut quibus posset modis invicem diminueret, tropæa C. Marii de Jugurtha, deque Cimbris atque Tutanis olim à Sylla dicta restituit: atque in ⁶ exercenda de sicariis quaestione, eos quoque sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata civium Romanorum capita, pecunias ex ærario acceperant: quanquam exceptos ⁷ Cornelii legibus.

12 Subornavit ⁸ etiam qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo præcipuo adjutore, aliquot ante ⁹ annos L. Saturnini seditiosum tribunatum senatus coercuerat: ac forte iudex in reum ductus, tam cupide condemnavit, ut

¹ Temporariis, tamdiu duraturis, donec spectacula peragerentur.

² Cæsar *Ædilis* 320. paria gladiatorum dedit. Plutarch. ³ Tota illa gladiatorum manus, quæ sub uno erat lanista, familia dicebatur, unde hic auctor dicit lanistam patrem familias. Calig. c. 26. & Domit. c. 10.

⁴ Hic provincia accipitur pro quacunque publici muneris procuratione, nondum enim *Ægyptus* proprie dicta erat provincia, ut patet ex c. 35.

⁵ Ptolemæum Auletem, Cleopatraz patrem, qui, quod ingenti pecuniâ consumpta ut Rex atque socius P. R. appellaretur, eam vi ab *Ægyptiis* extorqueret, regno pulsus, Romam venit P. Corn. Lentulo & Q. Cæcilio Metello Coss. U. C.

695. petens ut in regnum restitueretur. Dion. l. 39. ⁶ Cæsar post *Ædilitatem* factus est iudex quaestionis, qui vicarius prætoris perinde ac ille quaestionem exercere dicitur, quod ceteris privatis iudicibus non convenit.

⁷ Cornelius Sylla dictator U. C. 673. tulit legem de sicariis, cujus hoc unum est caput, iudex quaestionis cum iis iudicibus, qui ei ob venerint, de ejus capite quaerito, qui hominem occiderit, &c. Ea lege excepti erant, qui proscriptione Syllanâ cives Romanos interfecerant.

⁸ T. Labienum. ⁹ Nempe 36. Dion. l. 37 Saturninus eodem anno interfectus quo natus. C. Cæsar.

ad populum provocanti nihil æque ac iudices acerbitas profuerit.

13 Deposita provinciæ spe, Pontificatum maximum petiit, non sine profundissima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, cum mane ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur, domum se nisi Pontificem non reversurum. Atque ita potentissimos¹ duos competitores, multumque & ætate & dignitate antecedentes, superavit; ut plura ipse in eorum tribubus suffragia, quam uterque in omnibus, tulerit.

14 Prætor creatus, detecta conjuratione Catilinæ, senatuque universo in socios facinoris ultimam statuente poenam, solus municipatim dividendos, custodiendosque publicatis bonis, censuit. Quin & tantum metum iniecit asperiora suadentibus, identidem ostentans quanta eos in posterum à plebe Romana maneret invidia, ut Decimum Silanum consullem designatum non piguerit, sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, velut gravius atque ipse sensisset exceptam: obtinuisseque adeo, transductis ad se jam pluribus, & in his Ciceronis consulis fratre, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. Ac ne sic quidem impedire rem destitit, quoad usque manus equitum Romanorum, quæ armata præsidii causa circumstabat, immoderatus perseveranti necem comminata est: etiam strictos gladios usque eo intentans,² ut sedentem una proximi deseruerint, vix pauci complexu togaque objecta protexerint. Tunc plane deterritus, non modo cessit, sed etiam in reliquum anni tempus Curia abstinuit.

15 Primo Præturæ die Q. Catulum de refectione Capitolii⁴ ad disquisitionem populi vocavit, rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat. Verum impar optimatum conspirationi, quos, relicto statim novorum consulum⁵ officio, frequentes obstinatosque ad resistendum concurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit.

16 Ceterum Cæcilio⁶ Metello Trib. pleb. turbulentissimas leges adversus collegarum intercessionem ferenti, au-

¹ Q. Catulum Lutatium principem Syllanæ factionis & Servilium Isauricum, Plutar.

² Senatorum in curiâ hic mos fuit cavere ne homini obnoxio affiderent.

³ E quibus Plutarch. nominat Curionem. ⁴ An populus Catulo, vel aliis potius refficiendi, quod igni consumtum erat, Capitolii curam demandare vellent.

⁵ Honorifici novorum Coss. dedu-

ctione.

⁶ Metellus legem promulgavit, ut Pompeius copias transportaret in Italiam, urbemque adventu suo quasi Catilinæ causâ periclitantem servaret; quod in speciem dicebatur, cum revera eo lex spectaret, ut Remp. dederet Pompeio, atque ei imperium traderet. Plutar. Caro Minor.

ctorem propugnatoremque se pertinacissime præstitit: donec ambo administratione Reip. decreto patrum summoverentur. Ac nihilo minus permanere in magistratu, & jus dicere ausus, ut comperit paratos qui vi ac per arma prohiberent, dimissis lictoribus, abjectaque prætexta, domum clam refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinem quoque biduo post sponte & ultro confluentem, operamque sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem, compescuit. Quod cum præter opinionem evenisset, senatus ob eundem cœtum festinato coactus, gratias ei per primores viros egit: accitumque in curiam, & amplissimis verbis collaudatum, in integrum restituit, ¹ inducto priore decreto.

17 Recidit rursus in discrimen aliud, inter socios Catilinæ ² nominatus, & apud Novium Nigrum Quæstorem à L. Vettio Indice, & in senatu à Q. ³ Curio: cui, quod primus consilia conjuratorum detexerat, constituta erant publice præmia. Curius è Catilina se cognovisse dicebat: Vettius etiam chirographum ejus Catilinæ datum pollicebatur. Id vero Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cum implorato Ciceronis testimonio, quædam se de conjuratione ultro ad eum detulisse docuisset, ne Curio præmia darentur, effecit. Vettium ⁴ pignoribus captis, & direpta suppellectile male multatum, ac pro Rostri in concione pene discerptum, conjecit in carcerem: ⁵ eodem Novium Quæstorem, quod compellari apud se ⁶ majorem potestatem passus esset.

18 Ex prætura ulteriorem sortitus Hispaniam, retinentes creditores interventu ⁷ sponsorum removit: ac ⁸ neque more, neque jure, antequam provinciæ ornarentur, profectus est: incertum, metue judicii, quod ⁹ privato parabatur; an quo maturius sociis implorantibus subveniret. Pacataque provincia, pari festinatione, non exspectato successore, ad triumphum simul consulatumque decessit. Sed cum edi-

¹ Revocato. Inducere, est stylo per ocras ducto interlinere, & memoriam scriptorum obliterare. ² Ubi de criminibus agitur, nominatos dicunt eos qui rei facti sunt, & postulati. Sic appellare pro accusare. ³ Qui Catilinæ consilia per Fulviam Ciceroni prodidit. Sallust. Plutar. ⁴ Cum multæ nomine ob falsum indicium pignora caperentur, in turba supellex tota direpta sit. ⁵ In carcerem, vel eodem modo multatum. ⁶ Potestas major, Consulatus, Prætura, Minor, Quæstura, Censura. Edilitas,

Cæsarem ergo Prætorem ad Quæstorem Vettium deierri, (id enim est compellari) non oportebat. ⁷ Crassus intervenit pro Cæsare, sponcione 830 talentorum facta contra importunos creditores. Plutar. ⁸ Facta provinciarum sortitione, antequam proficiscerentur qui sortiti fuerant, solebat senatus pro cuiusque provinciæ ratione modum formamque præscribere, quæ cum fierent, *ornari Provincie*, ornari etiam prætores ipsi, proconsulesque dicebantur passim apud Cicer. ⁹ Post exactam præturam.

Etis jam comitiis ratio ejus haberi non posset, nisi ⁹ privatus introisset urbem, & ambienti ut ² legibus solveretur, multi contradicerent, coactus est triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere.

19 E duobus consulatus competitoribus, L. Luceio, M. que Bibulo, Luceium sibi adjunxit: pactus ut is, quoniam inferior gratia esset, pecuniaque polleret, nummos de suo ³ communi nomine ⁴ per centurias pronuntiaret. Qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo magistratu, concordi & consentiente collega, auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è Rep. fieri. Igitur cum Bibulo consul creatus est. Eandem ob causam opera optimatibus data est, ut provinciarum futuris Coss. minimi negotii, id est, ⁵ silvæ calleque decernerentur. Qua maxime injuria instinctus, omnibus officii Cn. Pompeium affectatus est, offensum patribus, quod Mithridate rege victo, ⁶ cunctantius confirmarentur acta sua: ⁷ Pompeioque M. Crassum conciliavit, veterem inimicum ex consulatu, quem summa discordia simul gesserant: ac societatem cum utroque iniit, ne quid ageretur in Rep. quod displicuisset ulli è tribus.

20 Inito honore, primus omnium instituit, ut tam senatus, quam populi diurna ⁸ acta conficerentur, & ⁹ publicarentur. ¹⁰ Antiquum etiam retulit morem, ut quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores pone sequerentur. Lege autem Agraria promulgata, ¹¹ obnuntiantem

1 Nemini, qui cum imperio provinciali esset, nisi aut triumpharet, aut imperium deponeret, urbem introire licebat. 2 Iis legibus, quæ nolebant nisi à præsentem peti posse Consularum, nec nisi ab absente triumphum, Plutar. 3 Lucei & Cæsaris. 4 Hac ætate omnia venalia apud erant Romanos, usos

διὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀνάγκην. Plur. Et candidati ad conciliandos suffragatores, per centurias tribusque nummos dividebant, cui negotio præpositi *divisores* appellabantur. 5 Ad infringendam Cæsaris potentiam, decrevit senatus illi cum collega provincias inglorias, nempe silvas, calleque latrocinii suspectas munendi: cum enim paucis ibi copiis opus esset, minus erat à Cæsare metuendum. 6 Cato Lucullus, quem paulo superbius in Asiâ traiecerat, Metellus, cujus sororem

repudiaverat, prohibere ne Pompeii decreta à senatu confirmarentur, uti largitionem illam dari militibus, quam se daturum susceperat. Dion. l. 37. 7 Pompeius & Crassus Coss. in omnibus rebus dissidentes Remp. pene labefecerunt. Crassus senior Pompeio honores invidit, Pompeius Crassi divitiis. Apud patres potentior Crassus, apud plebem Pompeius. Appian. Plutar. Pomp. & Crassus. 8 Cum per dies singulos res gestæ scribuntur, ea acta dicebantur. 9 Actorum publicationem Augustus abrogavit. Augusti vita. c. 36. 10 Liv. l. 3. de Decemviris, Decimo die singuli jus populo reddebant: eo die penes præfectum juris fasces duodecim erant; collegis novem singuli accensi apparebant. 11 Obnunciare dicuntur Augures, vel Magistratus, cum aliquid mali omnino viderint, quod prohibeat ne quid eo die cum populo agi posset.

collegam armis foro expulit. Ac postero die in senatu con-
questum, nec quoquam reperto qui super tali consternatione
referre, aut censere aliquid auderet, qualia multa saepe in
levioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem,
ut quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quam per
edicta obnuntiaret. Unus ex eo tempore omnia in Rep. ad
arbitrium administravit: ut nonnulli urbanorum, cum quid
per jocum testandi gratia signarent, non *Cesare & Bibulo*,
sed *Julio & Cesare* Coss. actum scriberent, bis eundem
præponentes, nomine atque cognomine: utque vulgo mox
ferrentur hi versus,

Non Bibulo quidquam nuper sed Cesare factum est:

Nam Bibulo fieri consule nil memini.

¹ Campum Stellatam majoribus consecratum, agrumque Cam-
panum ad subsidia Reip. vestigalem relictum, divisit ² ex-
tra sortem, ac xx. millibus civium, quibus terni pluresve li-
beri essent. ³ Publicanos remissionem petentes, tertia ⁴ mer-
cedum parte relevavit: ac ne in locatione novorum vestiga-
lium immoderatus licerentur, propalam monuit. Cetera
item quæ cuique libuissent, dilargitus est, contradicente nul-
lo, ac, si conaretur quis, absterito. M. Catonem inter-
pellantem extrahi curia per lictorem, ducique in carcerem
iussit. L. Lucullo liberius resistenti tantum calumniarum
metum injecit, ut ad genua ultro sibi accideret. ⁵ Cicero-
ne in judicio quodam deplorante temporum statum, P. Clo-
dium inimicum ejus frustra jam pridem ⁶ à patribus ad ple-
bem transire nitentem, eodem die, horaque nona, trans-
duxit. Postremo in universos diversæ factionis induxit Vet-
tium præmiis, ut se de inferenda Pompeio nece sollicita-
rum à quibusdam profiteretur, productusque pro Rostris au-
ctores ex compacto nominaret; sed uno atque altero frustra,
nec sine suspitione fraudis nominatis, desperans tam præci-
pitis consilii eventum, interceptisse veneno indicem cre-
ditur,

²¹ Sub idem tempus Calpurniam L. Pisonis filiam,
succeeduri sibi in consulatu, duxit uxorem: suamque Juliam

¹ Agri Campani partem optimam
Liv. l. 9.

² Non forte ducta,
sed viginti virorum arbitrio divisio
facta est, Dion. l. 38.

³ Equites
Romanos, qui vestigalia conduxerant,
Dion. ib.

⁴ Pensionum, quas
pro vestigalium locatione dabant.

⁵ Quæ Cicero Collegam suum Anto-
nium defendens de Reip. conditione
questus est circiter horam diei sex-
tam, homines improbi ad Cesarem

detulerunt; quibus cum se perstringi
senseret, persequitur, ut ejusdem diei
hora nona, inimicus ejus Clodius,
per adoptionem C. Fonteii, à patribus
ad plebem, i. e. ex patricia familia
in plebeiam transfret. Cic. pro Do-
mo. ⁶ Clodius cum perficere
non posset, ut patricii fierent Tribuni
Pl. plebeio homini in adoptionem
se dedit, ut fieri posset Tr. Pl. ob
expellendum ab urbe Ciceronem.

Cn. Pompeio collocavit, repudiato priore sponso Servilio Cæpione, cujus vel præcipua opera paullo ante Bibulam impugnaverat. Ac post novam affinitatem Pompeium primum rogare sententiam coepit, cum Crassum toleret: essetque consuetudo, ut quem ordinem interrogandi sententias consul Kalendis Januariis instituisset, cum toto anno conservaret.

12 Socero igitur generoque suffragantibus, ex omni provinciarum copia Gallias potissimum elegit, cujus emolumento, & opportunitate, idonea sit materia triumphorum. Et initio quidem Galliam Cisalpinam, Illyrico adjecto, lege: Vatinia accepit: mox per senatum, Comam quoque: veritis patribus ne si ipsi negassent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus, non temperavit, quin paucos post dies frequenti curia jactaret, invitis & gementibus adversariis adeptum se quæ concupisset: proinde ex eo insultaturum omnium capitibus, ac negante quodam per contumeliam, *Facile hoc ulli res femina fore*, responderit, quasi alludens, *In Assyria quoque regnasse Semiramis, magnamque & Asia partem Amazonas tenuisse quondam.*

23 Functus consulatu, Memmio Lucioque Domitio prætoribus, de superioris anni actis referentibus, cognitionem senatus devulit: nec illò suscipiente, triduoque per irritas altercationes absumto, in provinciam abiit, & statim quæstor ejus in præjudicium aliquot criminibus arreptus est. Mox & ipse a L. Antistio Tribuno plebis postulatus, appellato demum collegio, obtinuit, cum Reip. causa abesset, reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteritatis temporis, in magno negotio habuit obligare semper annuos magistratus, & competitoribus, non alios adjuvare, aut ad honorem pati pervenire, quam qui sibi recepissent propugnaturos absentiam suam: cujus pacti non dubitavit in quibusdam iurandum atque etiam syngrapham exigere.

24 Sed cum L. Domitius consulatus candidatus palam

1 Vatinius Tr. Pl. legem tulit, ut Cæsari in quinquennium Galliarum Provincia una cum Illyrico demandaretur. 2 Ad impudicam Cæsaris adolescentiam refertur. 3 Minoris sc. Just. lib. 2. Majoris parte Europæ subacta, Asia quoque novæ illius civitates occupata. 4 Multa enim Consulatu suo contra leges, & auspicia gessisse existimabatur.

5 Ut qualia gesserat, Senatus cognosceret, & corrigeret. 6 Quæstore damnis, de Cæsare idem sperari poterat, ob rem utriusque causam; præjudicium enim vocabant, quod veluti exemplum esset; ad quod causa subsequens decideretur. 7 Provocante ad ceteros collegio Tribunos. 8 Lex Memmia vocabatur, eos qui Reip. causâ abesset, reos fieri.

minaretur, Cos. se effecturum quod prætor nequisset; adempturumque ei exercitum: Crassum, Pompeiumque in urbem provinciarum suarum Lucam extractos, compulit, ut de tridendi Domitii causa, consulatum alterum peterent: & ut in quinquennium sibi imperium propagaretur, perfecitque utrumque. Qua fiducia ad legiones quas à Rep. acceperat, alias privato sumtu addidit: unam etiam ex Transalpinis conscriptam, vocabulo quoque Gallico: (* Alauda enim appellabatur;) quam disciplina cultique Romano institutam & ornatam, postea universam civitate donavit. Nec deinde ulla belli occasione, ne iniusti quidem ac periculosi, abstinuit, tam foederatis quam infestis ac feris gentibus ultro accessit: adeo ut senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos decreverit, ac nonnulli dendum eum hostibus censuerint. Sed prospere decedentibus rebus, & sæpius & plurium quam quisquam unquam dierum supplicationes impetravit.

25 Gessit autem novem annis, quibus in imperio fuit, hæc fere. Omnem Galliam, quæ à saltu Pyrenæo Alpibusque & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano continetur, patetque circumitu ad bis & tricies centum milia passuum, præter socios ac bene meritas civitates in provinciarum formam redegit, eique quadringentis in singulos annos stipendii nomine imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum, ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus est & Britannos, ignotos antea: superatisque pecunias & obsequia imperavit. Per totum successus ter, nec amplius, adversum casum expertus: in Britannia, classi vi tempestatis prope absumpta: & in Gallia, ad Gergoviam legione fusa: & in Germanorum finibus, Titurio & Aurunculeio legatis per insidias cæsis.

Eodem temporis spatio matrem primo, deinde filiam, nec multo post neptem amisit. Inter quæ consternata P. Clodii cæde Rep. cum senatus unum Cos. nominatumque Cn. Pompeium fieri censuisset, egit cum Tribunis plebis collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum ferrent, ut absenti sibi, quandoque imperii tempus expleri

1. Cosatu enim irrito fructuisset de actis Caesaris in Consulatu. 2. Plin. l. 11, c. 37. *Avus Galerius appellatus quondam*, (quis apicem habet in capite ad similitudinem Galæ) postea *Gallia* quodam etiam nomine legioni deditur. *Alauda*. Ex Plinii verbis apparet, quia galæis essent milites in-

struati, nomen legionis daturum, quia Galli galæam alaudam vocant.

3. Cato in senatu censuit, Caesarem hostibus dedisse, qui pro civitate perfidiam expiaret.

4. Plutarchus quindecim dierum supplicationes ei decretas ait, ipse vero in Commen-tariis viginti.

ceperat, petitio secundi Consulatus daretur: ne ea causa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod ut adeptus est, altiora jam meditans, & spei plenus, nullum largitionis, aut officiorum in quenquam genus publice, privatimque omisit. Forum de manubiis inchoavit: cujus area super HS. millies constitit. Munus populo, epulumque pronuntiavit in filiae memoriam, quod ante eum nemo. Quorum ut quam maxima expectatio esset, ea quæ ad epulum pertinerent, quamvis macellariis oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent, vi rapiendos reservandolque mandabat. Tyrones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites Romanos, ac etiam per senatores armorum peritos erudiebat: precibus eritens, quod epistolis ejus ostenditur, ut disciplinam singulorum susciperent, ipsique dicta exercentibus darent. Legionibus stipendium in perpetuum duplicavit. Frumentum, quoties copia esset, etiam sine modo mensuraque præbuit: ac singula interdum mancipia & prædia viritum dedit.

27 Ad retinendam autem Pompeii necessitudinem ac voluntatem, 4 Octaviam sororis suæ neptem, quæ C Marcello nupta erat, 5 conditione ei detulit, sibi que filiam ejus in matrimonium petiit, Fausto Syllæ destinatam. Omnibus vero circa eum, atque etiam parte magnâ senatus, 6 gratuito, aut levi fœnore obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere vel invitatos, vel sponte ad se commeantes, uberrimo congiario prosequabatur: liberos insuper servulosque cujunque, prout domino patronove gratus quis esset. Tum reorum aut obætorum, aut prodigæ juventutis subsidium unicum ac promptissimum erat: nisi quos gravior criminum, vel inopiæ luxuriæve vis urgeret, quam ut subveniri posset à se: his plane palam bello civili opus esse dicebat.

28 Nec minore studio reges atque provincias per terrarum orbem adliciebat: aliis captivorum millia dono offerens: aliis citra senatus populique auctoritatem, quo vellent,

1 Nempe in honorem seminarum. Nam antea Faustus Syllæ filius, in honorem defuncti patris ludos gladiatorios exhibuit, populoque præbuit epulum. Dion. l. 37. 2 Et proinde magno discrimine ne occidi juberentur dimicantes. 3 Discrimini surripandos, non misericordiâ, sed ut sibi reservatis iis, munus suum gladiatorum, quod magnificentissimum parabat, instrueret. 4 Octavius,

Octaviam minorem, & Augustum ex Atiâ matris. Atia. M. Atio Balbo & Julia sorore C. Cæsaris genita, est. August. c. 4. 5 Ut ita Octavia nuberet Pompeio, si sibi daretur filia Pompeii: utitur tamen autos conditione pro pactione nuptiarum, & sponsaliorum. Claud. c. 26. & Galba. c. 5. 6 Pecuniis nullo fœnore creditis.

& quo-

& quoties vellent, auxilia submittens : superque Italiae, Galliarumque & Hispaniarum, Asiae quoque & Graeciae potentissimas urbes praecipuis operibus exornans : donec attonitis jam omnibus, & quorsum illa tenderent, reputantibus, M. Claudius Marcellus Cos. edicto praefatus ¹ de summa se Rep. acturum, retulit ad senatum ut ei succederetur ² ante tempus: quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus : ³ & ne absentis ratio comitiis haberetur, quando nec plebiscito Pompeius postea abrogasset. Acciderat autem, ut is legem de iure magistratuum ferens, eo capite quo à petitione honorum absentes summovebat, ne Caesarem quidem exciperet, per oblivionem : ac mox lege jam in aes incisa, & in aerarium condita corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus provincias Caesari & ⁴ privilegium eripere, retulit etiam, ut colonis, quos rogatione Vatinia Novumcomum deduxisset, civitas adimeretur : quod per ambitionem & ⁵ ultra praescriptum data esset.

29 Commotus his Caesar, ac judicans, quod saepe ex eo auditum ferunt; difficilius se principem civitatis à primo ordine in secundum, quam ex secundo in novissimum detrudi, summa ope restitit, partim per intercessores, Tribunos, partim per Servium Sulpicium alterum consulom. Insequenti quoque anno, C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in consulatu successerat, eadem tentante, collegam ejus Aemilium Paulum, Cajumque Curionem violentissimum Tribunorum ⁶ ingenti mercede defensores paravit. Sed obstinatius cum omnia agi videret, & designatos etiam Coss. ⁷ è parte diversa, senatum literis deprecatus est, ne sibi ⁸ beneficium populi adimeretur : aut ut ceteri quoque imperatores ab exercitibus discederent : confusus, ut putans, facilius se, simulatque libuisset, veteranos convocaturum, quam Pompeium novos milites. Cum adversariis autem ⁹ pepigit, ut dimissis octo legionibus, Tran-

1 De summo Reip. negotio.
2 Antequam finiretur alterum quinquennium, quo sibi prorogari imperium in provinciâ obtinuerat.
3 Sensus, absentis Caesaris non esse rationem habendam, quia Pompeius legi fœx, quâ, à petitione honorum absentes submovebat, non derogasset, plebiscito, quod tunc oportuit, sed propria tantum auctoritate eam in aerarium jam relatum correxisset.
4 Plebiscitum quo soli Caesari concessum fuerat abienti petere Consulatum.
5 Pluribus, quam publico

decreto permissum esset. 6 Curionem enim aere alieno, quod erat sexcenties H S. liberavit, & P. Aemilio mille & quinquaginta talenta donavit. Appian. & Photarch.
7 E fustione Pompeianâ. 8 Privilegium à populo concessum, ut absentis sui ratio haberetur in petitione Consulatus. 9 Pacisci voluit. Nam mox sequitur, adversariis negotiis ullam se de Rep. salutem pessimam. Hoc verbum accipiendum, ut J. C. loquuntur, sine effectu.

ſalpinaque Gallia, duæ ſibi legiones, & Ciſalpina provin-
cia, vel etiam una legio cum Illyrico, concederetur, quoad
Cos. fieret.

30 Verum neque ſenatu interveniente, & adverſariis ne-
gantibus, ullam ſe de Rep. facturos paſſionem, tranſiit in
citeriorem Galliam: conventibusque peractis, Ravennæ ſub-
ſtitit, bello vindicaturus, ſi quid de tribunis plebis in-
tercedentibus pro ſe gravius à ſenatu conſtitutum eſſet. Et
prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuit: cauſas
autem alias fuiſſe opinantur. Cn. Pompeius ita dictitabat,
quod neque opera conſummare quæ inſtituerat, neque po-
puli expectationem, quam de adventu ſui fecerat, privatis
opibus explere poſſet, turbare omnia ac permiscere voluiſ-
ſe. Alii timuiſſe dicunt, ne eorum, quæ primo conſu-
latu adverſus auſpicia legesque & interceſſiones geſſiſſet,
rationem reddere cogeretur: cum M. Cato identidem, nec
ſine jurejurando, denuntiaret delaturum ſe nomen ejus, ſi-
mul ac primum exercitum dimiſiſſet: cumque vulgo fore
prædicarent, ut, ſi privatus rediiſſet, Milonis exemplo cir-
cumpoſitis armatis cauſam apud judices diceret. Quod
probabilius facit Afinius Pollio, Pharſalica acie cæſos proſti-
gatosque adverſarios proſpicientem, hæc cum ad verbum
dixiſſe referens; *Hoc voluerunt: tantis rebus geſſis C. Cæ-
ſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiſſem.*
Quidam putant captum imperii conſuetudine, penſitatisque
ſuis & inimicorum viribus, uſum occasione rapiendæ domi-
nationis, quam ætate prima concupiſſet. Quod exiſtimaf-
ſe videbatur & Cicero, ſcribens De officiis tertio libro, ſem-
per Cæſarem in ore habuiſſe Euripidis verſus, quos ſic ipſe
convertit;

*Nam ſi violandum eſt jus, regnandi gratia
Violandum eſt: aliis rebus pietatem colas.*

31 Cum ergo ſublatam Tribunorum interceſſionem, ipſos-
que urbe ceſſiſſe nuntiatum eſt, præmiſſis conſeſtim clam
cohortibus, ne qua ſuſpicio moveretur, & ſpectaculo publico
per diſſimulationem interfuit, & formam, qua ludum gladi-
atorium erat ædificaturus, conſideravit, & ex conſuetudine
convivio ſe frequenti dedit. Dein poſt Solis occaſum,
mulis è proximo piſtrino ad vehiculum junctis, occultiſſi-
mum iter modico comitatu ingreſſus eſt: & cum luminibus

1 Curione, Antonio, Caſſio, qui
ex urbe ad Cæſarem profugerunt.

2 Forum de manubiis, cujus ſupra
mentio, & alia opera publica per-
fecerunt.

3 Vide. c. 20.

4 Præ-

miſit Hortenſium cum cohortibus,
ad Ariminum occupandum, quæ
urbs Italicarum prima è Galliâ
venientibus.

extinctis decessisset via, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per angustissimos tramites pedibus evasit: consecutusque cohortes ad Rubiconem flumen, qui provincie ejus finis erat, paulum constitit: ac reputans quantum moliretur, conversus ad proximos, *Etiam nunc, inquit, regredi possumus: quod si ponticulum transferimus, omnia armis agenda erant.*

32 Cunctanti ostentum tale factum est. Quidam eximia magnitudine & forma in proximo sedens, repente apparuit, arundine canens: ad quem audiendum, cum præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos & æneatores, rapta ab uno tuba profiliuit ad flumen: & ingenti spiritu classicum exorsus, perterritus ad alteram ripam. Tunc Cæsar, *Eatur, inquit, quo Deorum ostenta & inimicorum iniquitas vocat. Facta alea est, inquit.*

33 Atque ita trajecto exercitu, adhibitis Tribunis plebis, qui pulsi supervenerant, pro concione fidem militum, flens, ac veste à pectore discissa, invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis: quod accidit opinione falsa. Nam cum in alloquendo exhortandoque, sæpius digitum ¹ lævæ manus ostentans, affirmaret se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, annulum quoque æquo animo detracturum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quam audire, pro dicto accepit quod visu suspicabatur: promissumque jus annulorum cum millibus quadringenis, fama distulit.

34 Ordo & summa rerum quas deinceps gessit, sic se habent. Picenum, Umbriam, Etruriam occupavit: & L. Domitio, qui per ² tumultum successor ei nominatus, Corfinium præsidio tenebat, in deditionem redacto, atque dimisso, secundum ³ superum mare Brundisium tetendit, quo Coss. Pompeiusque confugerant, quam primum transfretaturi. Hos frustra per omnes ⁴ moras exitu prohibere conatus, Ro-

¹ Romani anulum gestabant in digito sinistra manus, qui minimo est proximus, quod ab ea uno digito, nervus tenuissimus ad Cor hominis perveniat, & propterea cum potissimum digitum tali honore decorandum qui coniunctus, & quasi connexus esse cum principatu cordis videretur. Gell. l. 10. c. 10.

² U. C. 703. C. Claudio Marcello & L. Cornelio Lentulo Coss. Senatus consultum factum est, ut Cæsar ante certam diem exercitum dimitteret, Galliaque ejus provincia decreta esset L. Domitio, Senatus consulto. M. An-

tonius & Q. Cassius intercedunt.

³ Mare Adriaticum. Superum dictum. respectu Tyrrheni maris quod Inferum appellatur. ⁴ Per ea omnia, quæ Pompeium transfretaturum morari possent: ab utraque enim parte Brundisini portus molem atque aggerem jaciebat; item rates duplices quoquo versus triginta pedum collocabat, quas terra atque aggere contegebat, turresque in illis binorum tabulatorum excitabat. Pompeius tamen paratâ profectioe naves solvit, in Epirumque transmisit. Cæs. Comm.

mam iter convertit, ¹ appellatisque de Rep. patribus, validdissimas Pompeii copias, quæ sub tribus legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, ² invasit: professus ante inter suos, *ire se ad exercitum sine duce, & inde reversurum ad ducem sine exercitu.* Et quamquam obsidione Massiliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat, summaque frumentariæ rei penuria retardante, brevi tamen omnia subegit.

³⁵ Hinc urbe repetita, in Macedoniam transgressus, Pompeium per quatuor pene menses ⁴ maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico prælio fudit: & fugientem Alexandriam persecutus, ut occisum deprehendit, cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoque insidias tendi videbat, bellum sane difficillimum gessit: neque loco, neque tempore æquo, sed hieme anni, & intra mœnia copiosissimi ac solertissimi hostis, inops ipse rerum omnium, atque imparatus. Regnum Ægypti victor, Cleopatræ fratrique ejus minori permisit: veritus ⁵ provinciam facere, ne quandoque violentiorem præsidem nacta, novarum rerum materia esset. Ab Alexandria in Syriam, & inde Pontum tranfit, urgentibus de Pharnace nuntiis: quem Mithridatis Magni filium, ac tunc ⁶ occasione temporum bellantem, jamque multiplici ⁷ successu præferocem, intra quintum, quam adfuerat, diem, quatuor, quibus in conspectum venit, horis, una profligavit acie, crebro commemorans Pompeii felicitatem, cui præcipua militiæ laus, de tam imbelli genere hostium contigisset. Dehinc ⁸ Scipionem ac Jubam, reliquias ⁹ partium in Africa refoventeis, devicit: ¹⁰ Pompeii liberos in Hispania.

³⁶ Omnibus civilibus bellis nullam cladem, nisi per legatos suos, passus est: quorum ¹¹ C. Curio in Africa periit: ¹² C. Antonius in Illyrico in adversariorum devenit potestatem:

¹ In curiam vocatis, veluti cum his consultaturus de summa Reip.

² Quos ad Ilerdam Hispaniæ citerioris civitatem superavit.

³ Tanquam Petreius, Afranius, & Varro non essent scientes rerum bellicarum, neque veri duces appellandi.

⁴ A mari ad mare circa Dyrrachium Cæsar mille & ducentorum stadiorum vallo circumducto intercludere est conatus.

⁵ Provinciæ fieri dicuntur, quando bello ab Italiâ regiones acquiruntur, ad easque gubernandas mittuntur Romani magistratus.

⁶ Erant enim Romana arma civilibus bellis occupata.

⁷ Nam Cn. Do-

mitio Calvino victo, ac Ponti finibus expulso, Bithyniâ & Cappadociâ occupatis, ad minorem Armeniam occupandam animum adjecerat.

⁸ Pompeii fecerunt.

⁹ Pompeianarum.

¹⁰ Cneum & Sextum Pompeios.

¹¹ Curio ad Bagradam fluvium cum duabus legionibus, præter paucissimos, qui cum Asinio Ulicam confugerant, à Jubâ cæsus est.

¹² Cum in Illyrico castra posuisset, à Cæsare jussus occupare fauces maris Adriatici, ab Octavio Libone, Pompeii legato circumventus est, & fame cogente deditionem facere coactus.

P. Dolabella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Calvinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrime semper, ac ne ancipiti quidem unquam fortuna, præterquam bis dimicavit: semel ¹ ad Dyrrachium, ubi pulsus; non ² instante Pompeio, negavit eum vincere scire: iterum in ³ Hispania ultimo prælio, cum desperatis rebus, etiam de consciscenda nece cogitavit.

37 Confectis bellis, quinquies triumphavit, post devictum Scipionem quater eodem mense, sed interjectis diebus: & rursus semel post superatos Pompeii liberos. Primum & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, novissimum Hispaniensem, ⁴ diverso quemque apparatu & instrumento. Gallici triumphi die, Velabrum prætervehens, pene curru excussus est, axe diffracto: adscenditque Capitolium ad ⁵ lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus. Pontico triumpho inter pompæ ⁶ fercula trium verborum prætulit titulum, V E N I. V I D I. V I C I. non acta belli significantem, sicut ceteri, sed celeriter confecti notam.

38 Veteranis ⁷ legionibus prædæ nomine in pedites singulos, super bina festeria, quæ initio civilis tumultus numeraverat, in equites vicena quaterna millia nummum dedit: assignavit & agros, sed non ⁸ continuos, ne quis possessorum expelleretur. Pòpulo præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, trecenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim divisit: & hoc amplius, centenos pro ⁹ mora. ¹⁰ An-

¹ Ubi Pompeius Cæsaris milites in fugam versos ulque in castra prosequitur, victor haud dubie futurus, si victoriam sequi voluisset: quod cum neglexisset, Cæsarem dixisse, *bellum ea die finem habiturum fuisse, si Hostes victoriâ mihi scivissent.* ² Victoriam prosequente. ³ Apud Mundam depugnans adversus filios Pompeii, ubi eo desperationis venerat, ut victoriâ potius diceret, se plerumque pro victoriâ, mox autem primam pro viâ decertasse. ⁴ Gallici apparatus ex citra, Pontici ex acantho, Alexandrini resudine, Africi chore, Hispaniensis argenteo rasili constim. Vellectus, l. 2. c. 56. Per apparatus intelligit, fercula, simulachra, imagines, reliquamque triumphorum pompam. ⁵ Antiquissimi moris fuit sive privatim, sive publice læti aliquid obtrigisset, luminibus accensis appendique gaudium restari. ⁶ Hoc

nomine significantur simulachra oppidorum, & Deorum, spolia hostium, coronæ, machinæ, pegmata, & id genus alia, quæ ferri solent in pompâ triumphali. ⁷ Legit Casaub. Veteranis legionibus prædæ nomine, in pedites singulos (*super bina festeria, quæ initio civilis tumultus numeraverat*) vicena: in equites quadragena millia nummum dedit. ⁸ Sed aliis atque aliis locis. ⁹ Tanquam usuram procrastinationis solveret, quod præmia promissione tardius essent redita. ¹⁰ Vectigal annuæ habitationis. Cæsar iis qui mercedem pro habitatione solvebant, remisit eam pensionem, Romæ manentibus mercedis annuæ usque ad bina millia nummum: in Italiâ per municipia habitantibus, usque ad summam quingentum festeriorum, supra hanc summam de suo conductores solvebant.

nuam etiam habitationem Romæ usque ad bina millia nummum, in Italia non ultra quingenos festerios remisit. Adjecit epulum ac ¹ viscerationem, & post Hispaniensem victoriam duo prandia. Nam cum prius parce, neque pro liberalitate sua præbitum judicaret, quinto post die aliud largissimum præbuit.

39 Edidit spectacula varii generis: munus gladiatorium, ludos etiam ² regionatim urbe tota, & quidem per omnium linguarum histriones: item circenses, athletas, naumachiam. ³ Munere in foro depugnavit Furius Leptinus stirpe prætoria, & Q. Calpenus senator quondam actorque causarum. ⁴ Pyrricham saltaverunt Asiæ Bithyniæque principum liberi. ⁵ Ludis Decimus ⁶ Laberius eques Romanus ⁷ mimum suum egit: donatusque ⁸ quingentis festeriis, & anulo aureo, ⁹ sessum in quatuordecim e scena per orchestram transiit. Circensibus, ¹⁰ spatio circi ab utraque parte producto, & in gyrum ¹¹ Euripa addito, quadrigas bigasque & equos defultorios agitaverunt nobilissimi juvenes. ¹² Trojam ludit turma duplex, majorum minorumque puerorum. Venationes editæ per dies quinque: ac novissime pugna divisa in duas acies: quingenis peditibus, elephantis vicens, tricenis equitibus hinc & inde commissis. Nam quo laxius dimicaretur, sublata metæ, inque eorum locum bina castra ex adverso constituta erant. Athletæ, itadio ad tempus extructo in regione Martii campi certaverunt per triduum. Navali prælio in minore ¹³ Codeta defosso lacu, biremes

¹ Visceratio, test carnis crudæ distributio, quæ fieri solebat vel in solenni festivitate, vel in funere excellentioris personæ. ² Per regiones, ut quælibet Urbis regio suos ac veluti peculiare ludos haberet. Erat autem Roma divisa in Regiones quatuordecim. Plin. l. 3. c. 5. ³ Publico gladiatorum certamine. ⁴ Motus

Pyrrhices imitatur flexus corporum, quibus tela plagaque vitantur, declinando, concedendo, exiliendo in altum, humique se contrahendo: contrarios item gestus imitatur quibus contra alios quicumque insertur, sagittando, jaculando, feriendo, Plato. l. 7. de legibus. ⁵ Spectaculis Comædiarum, & tragicædiarum. ⁶ Insignis mimorum scriptor. vid. Gell. l. 16. c. 7. & l. 17. c. 14. ⁷ Suum poema mimicum. ⁸ Censu, & insigni

dignitatis equestris. ⁹ Transivit e scena, in qua mimum suum egerat, per Orchestram, imam theatricam partem, infra equestria, unde Senatores ipsi spectabant, sessum (i. e.) ut sederet, intra quatuordecim gradus Equitibus assignatos. ¹⁰ Circum maximum extruxit, longitudine trium stadiorum, latitudine unius: cum adificiis jugorum quaternum, ad sedem ducentorum sexaginta millium. Plin. l. 36.

¹¹ Tenui aquarum fluvio in Euripi speciem deducto. ¹² Trojæ ludus ab Ascanio in Italiam venit, celebratus in Circo à pueris majoribus, & minoribus turmatim congregientibus. vide Virg. l. 5. ¹³ Codeta appellatur ager trans Tyberim, quod in eo virgultia nascentur ad candarum equinarum similitudinem. Festus.

ac triremes, quadriremesque, Tyriz & Ægyptiz classes, magno pugnatorum numero conflixerunt. Ad quæ omnia spectacula tantum undique confluit hominum, ut plerique advenæ aut inter vicos, aut inter vias tabernaculis positæ manerent: ac sæpe præ turba elisi exanimatique sint plurimi: & in his duo senatores.

40 Conversus hinc ad ordinandum Reip. statum, ¹ fastos correxit, jam pridem ² vitio Pontificum per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neque messium feriz æstati, neque vindemiarum autumnō competere. Annumque ad cursum Solis accommodavit, ut trecentorum sexaginta quinque dierum esset: & intercalario mense sublato, ³ unus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum ex Kalendis Januariis nobis temporum ratio congrueret, inter Novembrem ac Decembrem mensem, interjecit duos alios: fuitque is annus, quo hæc constituebantur, xv. mensum cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat.

41 Senatum ⁴ supplevit, patricos adlegit: prætorum, ædilium, quæstorum minorum etiam magistratuum numerum ampliavit: ⁵ nudatos opere censorio, aut sententia iudicum de ambitu condemnatos, restituit. Comitibus cum populo partitus est: ut exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellent, pronuntiarentur: pro parte altera, quos ipse ⁶ edidisset. Et edebat per libellos circum tribus missos scriptura brevi, *Cæsar dictator illi tribui. Commendo vobis illum, & illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant.* Admisit ad honores & proscriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestri ordinis ac senatorii: Tribunos ærarios, quod erat ⁷ tertium, sustulit. Recensum po-

¹ De hac anni correctione, vide Macrob. l. 1. Saturnal. c. 13. Solinum. c. 3. Censorinum de die natali Scalligerum: & Lydiati tractatum de variis annorum formis. c. 17. 18. ² Cum apud sacerdotes intercalandi potestas esset, nonnunquam superstitionis causâ intercalatio omissa est, interdum in gratiam publicanorum, plures quam oportebat, interdum pauciores dies intercalabant. ³ Is dies quarto quoque anno desinente post septimum Calendas Martias intercalatur, quo anno dicitur bis, sextus dies ante Calendas Martias unde, dies

Bisextus, & annus bissextilis.

⁴ Senatorum numerum civilibus bellis imminutum. ⁵ Ordine, aut loco

motos Censoriâ potestate: Censores sic notabant cives, Senatorem de senatu ejecere, Equitem equo publico multabant; Plebeium secere ærarium.

⁶ Sylla proscriptorum liberos, & nepotes honorum petitione privarat.

⁷ Gracchus legem tulit, ut Equites iudicarent, Sylla ut tantum Senatorius ordo: dein Aurelius Cotta, ut senatores, Equites, ac Tribuni ærarii simul iudicarent.

puli, nec ¹ more, nec ² loco solito, sed vicatim pe dominos ³ insularum egit : atque ex viginti trecentisque millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui novi cœtus recensionis causa moveri quandoque possent, instituit, quotannis in demortuorum locum ex his qui recensiti non essent, ⁴ subfortitio à prætore fieret.

⁴² Octoginta autem civium millibus in transmarinas colonias distributis, ut exhaustæ quoque urbis frequentia suppeteret, sanxit. Ne quis civis major annis viginti, minorve x l. qui sacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abesset ; neu quis senatoris filius, nisi contubernalis, aut comes magistratus, peregre proficisceretur : neve hi qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent. Omnesque medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, quo libentius & ipsi urbem incoherent, & ceteri appeterent, civitate donavit. De pecuniis mutuis, ⁵ disjecta novarum tabularum expectatione, quæ crebro movebatur, decrevit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent, per æstimationem possessionum, quanti quasque ante civile bellum comparassent, ⁶ deducto summæ æris alieni, si quid usuræ nomine numeratum, aut perscriptum fuisset : qua conditione quarta pars fere crediti deperibat. Cuncta collegia, præter ⁷ antiquitus constituta, distraxit. Poenas facinorum auxit : & cum locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimoniis exulabant, parridas, ut Cicero scribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multavit. *

⁴³ Jus laboriosissime ac severissime dixit. Repetundarum convictos etiam ordine senatorio movit. Diremit nuptias prætorii viri, qui digressam à marito post biduum statim duxerat, quamvis sine probri suspitione. Peregri-

¹ Per censores, & publicos scribas. ² Campo Martio. ³ Insulæ, sunt domus nullis connexæ ædificiis coherentibus, uti insulæ sunt in mari loca discreta à continenti. ⁴ Subfortitio à prætore fieri dicitur, cum factâ judicium rejectione, Prætor in locum eorum qui rejecti fuerant, subfortitur alios, quibus judicium numerus legitimus compleatur, consimiliter, per sortem quasi secundam eligerentur è non recensitis in locum recensitorum demortuorum, acciperentque frumentum. ⁵ Novæ tabulæ dicuntur, quando debitores creditas cum usuris pecunias credi-

toribus persolvere non coguntur, & abolicis prioribus debitis novæ tabulæ conficiuntur, quæ res nunquam fere nisi tumultu, & in perturbata Rep. fieri consuevit. ⁶ Voluit Cæsar ex ære alieno, & ex ipsâ sorte deduceretur, quicquid usuræ nomine numeratum fuisset. ⁷ Numa primus plura collegia sive sodalitia in civitate constituit, quæ per artes plerasque distinxit, ea L. Julio, & C. Marcio Coss. U. C. 688. sublata, post novem deinde annos à P. Clodio restituta, & nova ex omni fæce urbis adjecta.

narum mercium portoria instituit. Lesticarum usum, item conchyliatæ vestis, & margaritarum, nisi certis personis, & ætatibus, perque certos dies, ademit. Legem præcipue sumtuariam exercuit: dispositis circa macellum custodibus, qui obsonia contra vetitum retinerent, deportarentque ad se, submissis nonnunquam licitoribus atque militibus: qui si qua custodes fefellissent, jam adposita è triclino auferrent.

44 Jam de ornanda instruendaque urbe, item de tuendo ampliandoque imperio, plura ac majora in dies destinabat. In primis Martis templum, quantum nusquam esset, exstruere, repleto & complanato lacu, in quo naumachiae spectaculum ediderat: theatrumque summæ magnitudinis Tarpeio monti accubans. Jus civile ad certum modum redigere, atque ex immensa diffusaque legum copia, optima quæque & necessaria in paucissimos conferre libros. Bibliothecas Græcas & Latinas, quas maximas posset, publicare, data M. Varroni cura comparandarum ac digerendarum. Siccare Pomptinas paludes: emittere Fucinum lacum: viam munire à mari supero per Apennini dorsum ad Tiberim usque: perfodere Isthmum: Dacos, qui se in Pontum & Thraciam effuderant, coercere: mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, nec nisi ante expertos aggredi prælio. Talia agentem atque meditantem mors prævenit: de qua prius quam dicam, ea quæ ad formam & habitum, & cultum, & mores, nec minus quæ ad civilia & bellica ejus studia pertineant, non alienum erit summatim exponere.

45 Fuisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleriore, nigris vegetisque oculis, valetudine prospera: nisi quod tempore extremo, repente animo linqui, atque etiam per somnum exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res agendas correptus est. Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter, ac raderetur, sed velleretur etiam: ut quidam exprobraverunt: calvitii vero deformitatem iniquissime ferret, sæpe obrectatorum jocis obnoxiam expertus. Ide-

¹ Prohibere leſticis, margaritisque uti, quæ nec viros, nec liberos haberent, & minores eſſent annis quadraginta quinque. Euleb. ad Ol. 183. 3.
² Idus, & Calendas, & dies feſtos. 3 Quæ & cibaria Lex dicta, quæ præſcribit impenſam & comprimit ſumtum in cibis emendis, qualis fuit Lex Fannia, qua ludis

Romanis, & Plebeiis & Saturnalibus, & aliis quibuſdam diebus in ſingulos dies centenas æris uſum conceſſit. Vide Gell. l. 2. c. 24. & Macrob. 3. Saturn. c. 17.
⁴ Corinthiacum, quem etiam Demetrius, Caligula, Nero, omnes inſelci auſpicio effodere tentarunt. 5 Curioſior, diligentiſſior, ac pene moleſtus.

oque & deficientem capillum revocare à vertice affueverat: & ex omnibus decretis sibi à senatu populoque honoribus, non aliud aut usurpavit libentius quam jus laureæ perpetuo gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt. Usus enim lato clavo ad manus fimbriato, nec ut unquam aliter quam super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura. Unde emanasse Syllæ dictum, optimates sæpius admonentis, *ut male præcinctum puerum caverent.*

46 Habitavit primo in Subura modicis ædibus: post autem pontificatum maximum, in Sacra via domo² publica. Munditiarum lautitiarumque studiosissimum multi prodiderunt. Villam in Nemorenfi à fundamentis inchoatam, magnoque sumtu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quanquam tenuem adhuc & obæratum. In expeditionibus³ tessellata & sectilia pavimenta circumtulisse.

47 Britanniam petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdum sua manu exegisse pondus. Gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse: servitia recentiora politioraque, immenso pretio, & cujus ipsum etiam puderet, sic ut rationibus veta- ret inferri.

48 Convivatum assidue, per provincias duobus tricliniis: uno, quo sagati palliative; altero, quo togati cum illustrioribus provinciarum discumberent. Domesticam disciplinam in parvis ac majoribus rebus diligenter adeo severeque rexit; ut pistorem, alium quam sibi panem convivis subjicientem, compedibus vinxerit: libertum gratissimum, ob adulteratam equitis Romani uxorem, quamvis nullo querente, capitali pœna adfecerit.

49 Pudicitia ejus famam nihil quidem præter Nicomedis contubernium læsit, gravi tamen & perenni opprobrio, & ad omnium convitia exposito. Omitto Calvi Licinii notissimos versus,

Bithynia quicquid

Et pædicator Cæsaris unquam habuit.

Prætereo actiones Dolabellæ & Curionis patris: in quibus eum Dolabella *pellicem reginæ, spondam interiorem reginæ*

¹ Tunica laticlaviâ, manicas ad manus usque habente (quâ viros uti Romæ indecorum erat) eaque fimbriatâ. ² Cautum fuit Romanorum legibus, ut Pontifex maximus in domo publice possessâ habitaret. Dion. l. 58. ³ Tessellata

pavimenta sunt, quæ tessellis. i. e. calculis quadratis in varios colores tinctis strata sunt, sectilia, quæ, sectis marmorum crustis ex diversis generis, & coloris marmoribus, non tinctis. Hæc circumtulit inter sarcinas, ut iis prætorii sui solum sterneret.

lectica, ac Curio *stabulum Nicomedis*, & *Bithynicum fornicem* dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli, quibus proscripsit collegam tuum, *Bithynicam reginam*: *eique regem antea fuisse cordi, nunc esse regnum*. Quo tempore, ut M. Brutus refert, Octavius etiam quidam, valetudine mentis liberius dicax, conventu maximo cum Pompeium regem appellasset, ipsum reginam salutavit. Sed C. Memmius etiam ¹ ad cyathum & vinum Nicomedi stetisse objecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, accubantibus nonnullis urbicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cicero vero non contentus in quibusdam epistolis scripsisse, à satellitibus eum in cubiculum regium eductum, in aureo lecto, veste purpurea decubuisse, floremque ætatis à Venere orti, in Bithynia contaminatum: quondam etiam in senatu defendenti Nyfæ causam, filæ Nicomedis, beneficiaque regis in se commemoranti, *Remove*, inquit, *istæc oro te: quando notum est, & quid ille tibi, & quid illi tu dederis*. Gallico denique triumpho milites ejus inter cetera carmina, qualia currum prosequentes joculariter canunt, etiam vulgatissimum illud pronunciaverunt:

Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem:
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

50 Pronum & sumptuosum in libidines fuisse constans opinio est, plurimasque & illustres feminas corrupisse: in quibus Postumiam Servii Sulpicii, Lolliam Auli Gabinii, Tertullam M. Crassi, etiam Cn. Pompeii Muciam. Nam certe Pompeio, & à Curionibus patre & filio & à multis exprobratum est, quod *cujus causa post tres liberos exegisset uxorem, & quem gemens Ægisthum appellare consueisset, ejus postea filiam potentie cupiditate in matrimonium recepisset*. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem Serviliam: cui & proximo suo consulatu sexagies ² s. margaritam mercatus est: & bello civili super alias donationes, amplissima prædia ³ ex auctionibus hastæ ⁴ nummo addixit. Cum quidem plerisque vilitatem mirantibus, facetissime Cicero, *Quo melius*, inquit, *entum sciatis*, ⁴ *Tertia deducta est*: existimabatur enim Servilia, etiam filiam suam Tertiam Cæsari conciliare.

¹ Ad cyathum stare, i. e. pincernam esse. ² Venditionibus publicis bonorum. Nam hastæ subiciebant, quæ publice venundabant. ³ Pretio vilissimo. Genus erat donationis, in quâ quando aliquid dona-

batur, nummum dabant ut emisse viderentur. Porphyrio, in Horat.

⁴ Tertia pars pretii imminuta est, oblique autem innuit Tertiam, Serviliz filiam, à matre in cubiculum Cæsaris deductam.

51 Ne provincialibus quidem matrimoniis abstinuisse, vel hoc disticho apparet. jactato æque à militibus per Gallicum triumphum :

Urbani servate uxores, mæchum calvum adduximus.

• *Aurum in Gallia effutisti : heic sumfisti mutuum.*

52 Dilexit & reginas, inter quas Eunoën Mauram, Bogudis uxorem ; cui maritoque ejus, plurima & immensa tribuit, ut Naso scripsit : sed maxime Cleopatram, cum qua & convivia in primam lucem sæpe protraxit, & eadem nave thalamego pene Æthiopia tenus Ægyptum penetravit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam denique accitam in urbem, non nisi maximis honoribus præmiisque auctam remisit : filiumque natum appellare, nomine suo passus est. Quem quidem nonnulli Græcorum similem quoque Cæsaris & forma & incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo, senatui adfirmavit : quæ scire C. Matium, & C. Oppium, reliquosque Cæsaris amicos : quorum C. Oppius, quasi plane defensione ac patrocinio res egeret, librum edidit, *Non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat.* Helvius Cinna Trib. pleb. plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratamque legem, quam Cæsar ferre jussisset, cum ipse abesset, uti uxores liberorum quærendorum causa, quas & quot vellet ducere liceret. Ac ne cui dubium omnino sit, & impudicitia eum, & adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater quadem eum oratione, *omnium mulierum virum, & omnium virorum mulierem* appellat.

53 Vini parcissimum ne inimici quidem negaverunt. Verbum M. Catonis est, *Unum ex omnibus Cæsarem ad evertendam Rempubl. sobrium accessisse.* Nam circa victum C. Oppius adeo indifferentem docet, ut quondam⁶ ab hospite conditum oleum, pro viridi appositum, adspersantibus ceteris, solum etiam largius dicat appetisse : ne hospitem aut negligentia, aut rusticitatis videretur arguere.

54 Abstinentiam neque in imperiis neque in magistratibus præstitit. Ut enim quidam monumentis suis testati sunt, in Hispania à proconsule, & à sociis pecunias accepit, mendicatas in auxilium æris alieni : & Lusitanorum quædam

1 Thalamegus navis à Philopatore, Ægypti rege primum fabricata, qua Nilum & Ægypti fossas navigaret, eo usu ut intra thalamum in regia esse videretur. 2 Dicitur est Cæsario. Dion. l. 47. 3 Ut ostenderet falso suum testimonium ab Antonio allegari. 4 Quia non cum omnibus jus fuit connubii, puta

cum ea quæ esset sanguine propius juncta, cum peregrina, cum libera, aut serva. 5 Quia legibus Rom. non permixta Polygamia. Primus omnium Romanorum Antonius duas simul habuit uxores. Plutarch. 6 Valerio Leone M diolanensi. 7 More mendicantium expetitas ad sese ære alieno levandum.

oppida, quanquam nec imperata detrectarent, & advenienti portas patefacerent, diripuit hostiliter. In Gallia¹ fana templaque Deūm donis referta expilavit: urbes diruit, sæpius ob prædam quam ob delictum: unde factum ut auro abundaret,² ternisque millibus nummum in libras³ promercale, per Italiam provinciasque divenderet. In primo consulatu tria milia pondo auri furatus è Capitolio, tantundem inaurati æris reposuit. Societates ac regna pretio dedit: ut qui uni Proletæo prope sex milia talentorum sui Pompeique nomine abstulerit. Postea vero evidentissimis rapinis ac sacrilegiis, & onera bellorum civilium, & triumphorum ac munerum sustinuit impendia.

55 Eloquentia militarique re aut æquavit præstantissimorum gloriam, aut excessit. Post accusationem Dolabellæ, haud dubie principibus patronis annumeratus est. Certe Cicero ad Brutum oratores enumerans, negat se videre cui Cæsar debeat cedere: aitque eum elegantem, splendidam quoque, ac etiam magnificam ac generosam quodammodo rationem dicendi tenere. Et ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: *Quid? oratorum quem huic antepones eorum qui nihil aliud egerunt? Quis sententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior, aut elegantior?* Genus eloquentiæ duntaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus videtur: cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur *Pro Sardinis*, ad verbum nonnulla transtulit in 4 *Divinationem* suam. Pronuntiasse autem dicitur voce acuta, ardenti motu gestuque, non sine venustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam feruntur: ut *Pro Q. Metello*: quam non immerito Augustus existimat magis ab⁵ actuariis exceptam, male subsequenteribus verba dicentis, quam ab ipso editam. Nam in quibusdam exemplaribus invenio, ne inscriptam quidem *Pro Metello*, sed, *quam scripsit Metello*, cum ex persona Cæsaris

¹ Ita distinguit, quia non omnes sacræ ædes seu fana, sunt templa, quæ propriè sunt loca per Augures constituta: sic ædes Vestæ non erat templum. Cell. l. 14. c. 7. ² Cæsar adeo auro abundavit, ut divenderet partim in Italiâ, partim in provinciis singulas libras auri promercales tribus millibus nummum. i. e. ut in singulas auri libras, septem argenti, & selibra penderetur. Plinius frequens est in hoc genere locutionis, ut pretium est in libras decem, i. e. libra ejus rei venditur decem assibus: pretium est in libras quinque, i. e. libra venditur quinque nummis.

³ Promercale, est quod præter usui suo necessaria pater familias venale habet. ⁴ Sic prima in Verrem Divinatio dicitur, quia non de factis quaritur hac conjectura, sed de futuro, quæ est divinatio, uter debeat accusare, Cicero an Cæcilius. Alii idem putant divinacionem dici, quod injurati iudices in hac causâ sedent: & quod velint præsentire de utroque possint. Alii, quod res agatur sine testibus, & sine tabulis: & his remotis argumenta sola sequantur iudices, & quasi divinent. Alconius in Verrem. ⁵ Notariis, qui acta scribebant, & actiones oratorum inter dicendum excipiebant.

fermo sit, Metellum seque adversus communium obrectatorum criminationes purgantis. *Apud milites quoque in Hispania*, idem Augustus orationem esse vix ipsius putat: quæ tamen duplex fertur: una, quasi ¹ priore, habita prælio: altera, ² posteriore: quo Asinius Pollio ne tempus quidem concionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

56 Reliquit & rerum suarum Commentarios, Gallici civilisque belli Pompeiani. Nam Alexandrini, Africique & Hispaniensis, incertus auctor est. Alii enim Oppium putant, alii Hirtium. qui etiam Gallici belli novissimum imperfectumque librum suppleverat. De commentariis Cæsaris Cicero in eodem Bruto sic refert: *Commentarios scripsit valde quidem probandos: nudi sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta: sed dum voluit alios habere parata unde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volunt calamistris inurere, sanos quidem homines à scribendo deterruit.* De iisdem commentariis Hirtius ita prædicat: *Adeo probantur omnium judicio, ut præcepta, non præbita, facultas scriptoribus videatur. Cujus tamen rei major nostra, quam reliquorum est admiratio. Ceteri enim quam bene atque emendate, nos etiam quam facile atque celeriter eos perscripserit, scimus.* Pollio Asinius parum diligenter, parumque integra veritate compositos putat: cum Cæsar pleraque & quæ per alios erant gesta, temere crediderit: & quæ per se, vel consulto, vel etiam memoria lapsus, perperam ediderit: existimatque rescripturum & correcturum fuisse. Reliquit & *De analogia* libros duos, & *Anticatones* totidem: ac præterea poema quod inscribitur *Iter*. Quorum librorum primos, in transitu Alpium, cum ex citeriore gallia, conventibus peractis, ad exercitum rediret: sequentes, sub tempus Mundenis prælii fecit: novissimum, dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem IIII. & XX. die pervenit. *Epistole* quoque ejus *ad senatum* exstant, quas primum videtur ad paginas & formam memorialis libelli convertisse, cum antea Coss. & duces nonnisi 3 transversa charta scriptas mitterent. Exstant & *ad Ciceronem*, item *ad familiares* domesticis de rebus: in quibus si qua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum verbum effici posset: quæ si quis investigare & persequi vellet, quartam elementorum literam, id est, *d* pro *a*, & perinde reliquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adolescentulo, quædam scripta: ut *Laudes Hercules*, tragœdia

¹ Ad Cordubam.

² Ad Mundenis. ³ Ut in libelli formam commode complicari posset, & id-

circo transversa, quia cum simplici pagina uterentur, transverso folio scribebant, ut plura complecterentur.

Oedipus, item *Dicta collectanea*, quos omnes libellos vetuit Augustus publicari, in epistola quam brevem admodum ac simplicem, ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegaverat, misit.

57 Armorum & equitandi peritissimus, laboris ultra fidem patiens erat: in agmine, nonnunquam equo, sæpius pedibus, anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus, meritoria rheda, centena passuum millia in singulos dies: si flumina morarentur, nando trajiciens, vel innixus inflatis utribus, ut per sæpe nuntios de se præveniret.

58 In obeundis expeditionibus, dubium cautior an audentior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorum situs: neque in Britanniam transvexit, nisi ante per¹ se portus & navigationem, & accessum ad insulam explorasset. At idem obsessioe castrorum in Germania nuntiata, per stationes hostium, Gallico habitu penetravit ad suos. A Brundisio Dyrrachium inter oppositas classes hieme transmisit. Cessantibusque copiis, quas subsequi jusserat, cum ad accersendas frustra sæpe misisset, novissime ipse clam noctu parvulum navigium solus obvoluto capite conscendit: neque aut quis esset ante detexit, aut gubernatorem cedere adversæ tempestati passus est, quam pene obrurus fluctibus.

59 Ne religione quidem ulla à quoquam incepto absteritus unquam vel retardatus est. Cum immolanti aufugisset hostia, profectionem adversus Scipionem & Jubam non distulit. Prolapsus etiam in egressu navis, verso ad melius omine, *Teneo*, inquit, *Africa*. Ad eludendas autem vaticinationes, quibus felix & invictum in ea provincia² fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectissimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ³ Salutioni cognomen erat, in castris secum habuit.

60 Prælia non tantum destinato, sed ex occasione fumebat: ac sæpe ab itinere statim, interdum spurcissimis tempestatibus, cum minime quis moturum putaret: nec nisi tempore extremo ad dimicandum cunctantior factus est. Quo sæpius vicisset, hoc minus experiendos casus opinans: nihilque se tantum acquisiturum victoria, quantum auferre calamitas posset. Nullum unquam hostem fudit, quin castris quoque exueret: ita nullum spatium perterritis dabat. An-

¹ Cæsar ipse aliter scriptum reliquit; nempe præmisisse C. Voluentum cum longa nave. ² Vultu quodam vaticinio confidebant adversarii, quo declarabatur fatale

esse Scipionum generi, semper in Africâ vincere. ³ Cognomen illud traxit à mimo, quem vultus & morum similitudine retulit.

cipiti prælio equos dimittebat, & in primis suum; quo major permanendi necessitas imponeretur, auxilio fugæ erepto.

61 Utebatur autem equo insigni, pedibus prope humanis, & in modum digitorum ungulis fissis: quem natum apud se, cum haruspices imperium orbis terræ significare domino pronuntiasent, magna cura aluit: nec patientem scisoris alterius, primus ascendit: cujus etiam ¹ instar pro æde Veneris genitricis postea dedicavit.

62 Inclinatam aciem solus sæpe restituit, obsistens fugientibus, retinensque singulos, & contortis faucibus convertens in hostem, & quidem adeo plerumque trepidos, ut ² aquilifer moranti cuspide sit comminatus: alius in manu detinentis reliquerit signum.

63 Non minora illa constantiæ ejus, imo majora etiam indicia fuerunt. Post aciem Pharfalicam, cum præmissis in Asiam copiis, per angustias Hellesponti vectoria navicula trajiceret, L. Cassium partis adversæ cum decem rostratis navibus obvium sibi, neque refugit: & comminus tendens, ultro ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit.

64 Alexandria, circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus in scapham, pluribus eodem præcipitantibus cum defilisset in mare, nando per c.c. passus, evasit ad proximam navem, elata læva, ne libelli quos tenebat, madefierent: paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.

65 Militem neque à moribus neque à fortuna probabat, sed tantum à viribus: tractabatque pari severitate atque indulgentia: non enim ubique ac semper, sed cum hostis in proximo esset, coercerebat: tum maxime exactor gravissimus disciplinæ, ut neque itineris neque prælii tempus denuntiaret: sed paratum & intentum, momentis omnibus, quo vellet, subito educeret. Quod etiam sine causa plerumque faciebat, præcipue pluviis & festis diebus. ³ Ac subinde observandum se admonens, repente interdiu vel nocte subtrahebat augebatque iter, ut serius sublequentes defatigaret.

66 Fama vero hostilium copiarum perterritos non ne-

¹ Effigiem consimilem, & magnitudinem parem. ² Ut aquilifer minus sit. Cæsari se detinenti, hastili quo aquila gestatur, cujus pars posterior mucronata, quæ terræ insigitur. ³ Sensus est, Cæsarem frequenter milites admonuisse, ut se

observarent, hoc est custodirent, ne specularentur, ne quoquam se subducerent; qui deinde solitus erat se repente subtrahere à conspectu militum, ita ut ab illis quæreretur.

gando, minuendove, sed insuper amplificando, ementiendo. que confirmabat. Itaque cum expectatio adventus Jubæ terribilis esset, convocatis ad concionem militibus, *Scito, te, inquit, paucissimis his diebus regem adfuturum cum X. legionibus, equitum XXX. levis armaturæ C. millibus, elephantibus CCC. Proinde desinant quidam quærere ultra, aut opinari, mihi que compertum habeo, credant: aut quidem vetustissima nave impositos, quocunque vento, in quasunque terras ju-bebo aveli.*

67 Delicta neque observabat omnia, neque pro modo exsequebatur: sed desertorum ac seditiorum & inquisitor & punitor acerrimus, connivebat in ceteris. Ac nonnunquam post magnam pugnam atque victoriam, remisso officiorum munere, licentiam omnem passim lasciviendi permittebat: jactare solitus, *militēs suos etiam unguentatos bene pugnare posse*: nec *militēs* eos pro concione, sed blandiori nomine *commilitones* appellabat: habebatque tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quo tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Diligebat quoque usque adeo, ut audita ¹ clade Tituriana, barbam capillumque ² summisserit: nec ante demserit, quam vindicasset. Quibus rebus & devotissimos sibi, & fortissimos reddidit.

68 Ingresso civile bellum, centuriones cujusque legionis singulos equites è ³ viatico suo obtulerunt: & universi milites gratuitam & sine frumento stipendioque operam, cum tenuiorum ⁴ tutelam locupletiores in se contulissent. Neque in tam diuturno spatio quisquam omnino defecit: plerique capti concessam sibi sub conditione vitam, si militare adversus eum vellent, recusarunt. Famem & ceteras necessitates, non cum obsiderentur modo, sed & si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabant, ut Dyrrachina munitione Pompeius, viso genere panis ex herba, quo sustinebantur, *eum feris sibi rem esse dixerit*: amoverique ocus, nec cuiquam ostendi, jusserit: ne patientia & pertinacia hostis, animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicaverint, testimonio est, quod adverso semel apud Dyrrachium prælio, pœnam in se ultro depoposcerunt: ut consolandos eos magis imperator, quam puniendos habuerit. Ceteris præliis innumeras adversariorum copias, multis partibus ipsi

¹ Q. Titurius Sabinus, & L. Aurunculeus ab Ambiorige in Eburonibus cæsi sunt. Cæsar. l. 5. de bello Gallico. ² Ad longitudinem nutritæ.

³ Ex ea pecu-

niâ, qua futura expeditione usuri erant, singuli stipendium unius equitis ultro detulere. ⁴ Pecuniis militibus inopum in se sumtus & onera transferentibus.

pauciores, facile superaverunt. Denique una sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeii legiones per aliquot horas sustinuit, pene omnis confixa multitudine hostilium sagittarum: quarum centum ac triginta millia intra vallum reperta sunt. Nec mirum; si quis singulorum facta respiciat, vel Cassii Scævæ centurionis, vel C. Acilii militis, ne de pluribus referam. Scæva, excusso oculo transfixus timore & humero, centum & viginti ictibus scuto perforato, custodiam portæ commissi castelli retinuit. Acilius navali ad Massiliam prælio, injecta in puppem hostium dextra, & abscissa, memorabile illud apud Græcos ¹ Cynægiri exemplum imitatus, transiit in navem, umbone obvios agens.

69 Seditionem per x. annos Gallicis bellis nullam omnino moverunt, civilibus aliquas: sed ut celeriter ad officium redierint: nec tam indulgentia ducis, quam autoritate. Non enim cessit unquam tumultuantibus, atque etiam obviam semper iit. Et nonam quidem legionem apud Placentiam, quanquam adhuc in armis Pompeius esset, totam cum ignominia missam fecit: ægreque post multas & supplices preces, nec nisi exacta de fontibus pœna, restituit.

70 Decumanos ² autem Romæ cum ingentibus minis, summoque etiam urbis periculo, missionem & præmia flagitantes: ardente tunc in Africa bello neque adire cunctatus est, quanquam deterrentibus amicis, neque dimittere: sed una voce, qua *Quirites* eos pro militibus appellarat, tam facile circumegit & flexit, ut ei *militēs* esse confestim responderint: & quamvis recusantem ultro in Africam sint secuti: ac sic quoque seditiosissimum quemque & prædæ & agri destinati tertia parte multavit.

71 Studium & fides erga clientes, ne juveni quidem defuerunt. Masinatham nobilem juvenem, cum adversus Hiempsalelem regem tam enixe defendisset, ut Jubæ regis filio in altercatione barbam invaserit, ³ stipendiarium quoque pronuntiatum, & abstrahentibus statim eripuit, occultavitque apud se diu: & mox ex prætura proficiscens in Hispaniam, inter officia prosequentium, fascesque lictorum, lectica sua avexit.

72 Amicos tanta semper facilitate indulgentiaque tractavit, ut C. Oppio comitanti se per silvestre iter, correptoque

¹ Militis Atheniensis, qui in bello Persico simili pertinaciâ usus est.

² Decumani, sunt decimæ legionis milites.

³ Hiempsal à Masintha stipendia exegerat. Re ad Senatum

delatâ, Masintha Romam venit, Hiempsal filium Jubam mittit, ubi magna contentione actum est, divisus Senatorum studiis: vicit tandem Juba, & Masintha pronuntiatus est Jubæ stipendiarius.

subita valetudine, & in diversorio, quod unum erat, loco cesserit: ac ipse humi ac sub divo cubuerit. Jam autem rerum potens, quosdam etiam infimi generis ad amplissimos honores provexit. Cum ob id culparetur, professus est palam, *si grassatorum & sicariorum ope in tuenda sua dignitate usus esset, talibus quoque se parem gratiam relaturum.*

73 Simultates contra nullas tam graves excepit unquam, ut non occasione oblata libens deponeret. C. Memmii, cujus asperimis orationibus non minore acerbitate rescripserat, etiam suffragator mox in petitione consulatus fuit. C. Calvo post famosa epigrammata de reconciliatione per amicos agenti, ultro ac prior scripsit. Valerium Catullum, à quo sibi ¹ versiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non dissimulaverat, satisfaciensem, eadem die adhibuit cœnæ: hospitioque patris ejus, sicut consueverat, uti perseveravit.

74 Sed in & ulciscendo natura lenissimus: piratas à quibus captus est, cum in ditionem redegisset, quoniam, suffixurum se cruci ante juraverat: ² jugulari prius jussit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ, cujus quondam nocturnas insidias æger ac latens ne perduceretur ad Syllam, vix præmio dato evaserat, nunquam nocere sustinuit. Philemonem ³ à manu servum, qui necem suam per venenum inimicis promiserat, non gravius quam simplici morte puniit. In P. Clodium Pompeiæ uxoris suæ adulterum, atque eadem de causâ pollutarum cerimoniarum reum, testis citatus, negavit se quidquam comperisse: quamvis & mater Aurelia, & soror Julia, apud eosdem judices, omnia ex fidè retulissent. Interrogatusque, cur igitur repudiasset uxorem, *Quoniam, inquit, meos tam suspicione quam crimine judico cavere oportere.*

75 Moderationem vero clementiamque, cum in administratione, tum in victoria belli civilis, admirabilem exhibuit. Denuntiante Pompeio, pro hostibus se habiturum, qui Reipub. defuissent: ipse medios & neutrius partis suorum sibi numero futuros pronuntiavit. Quibus autem ⁴ ex com-

¹ Mamurra Formianus, præfectus fabrorum in Gallia, Cæsaris, cum quo consuetudinem stupri habebat, liberalitate, tantas accepit pecunias, ut solus aliquot provinciarum opes possidere videretur, de quo Catullus, *Quis hoc potest videre quis potest pati, nisi impudicus & vorax, & alios Mamurram habere quod Lemata Gallia?*

& in alio Hendecasyllabo, *Pulchre venit improbis cinadis, Mamurra, patibique Cæsarisque.* ² Ne si vivos cruci affixisset, longiore torqueret cruciatu. ³ Scribam, amanuensiem, cujus manu ad literas scribendas utebatur. ⁴ Pompeio, dum amicus fuit, coram aut per literas commendante.

mendatione Pompeii, ¹ ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit. Motis apud Ilerdam deditionis conditionibus, cum assiduo inter utrasque partes usu atque commercio, Afranius ac Petreius deprehensos intra castra Julianos subita poenitentia interfecissent, admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie Pharsalica proclamavit, *ut civibus parceretur*: deincepsque nemini non suorum quem vellet unum partis adversæ servare concessit: nec ulli periisse, nisi in prælio reperiuntur, exceptis duntaxat Afranio & Fausto & L. Cæsare juvene: ac ne hos quidem ³ voluntate ipsius interemtos putant: quorum tamen & priores post impetratam veniam rebellaverant: & Cæsar libertis servisque ejus ferro & igni crudelem in modum enectis, bestias quoque ad munus populi comparatas contrucidaverat. Denique tempore extremo etiam quibus nondum ignoverat, cunctis in Italiam redire permisit, magistratusque & imperia capere. Sed & statuas L. Syllæ atque Pompeii à plebe disjectas, reposuit. Ac si qua posthac aut cogitarentur gravius adversus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quam vindicare. Itaque & detectas conjurationes, conventusque nocturnos, non ultra arguit, quam ut edicto ostenderet, esse sibi notas: & acerbe loquentibus satis habuit pro concione denuntiare, ne perseverarent. ⁴ Aulique Cæcinæ criminossimo libro, & Pitholai carminibus maledicentissimis, laceratam existimationem suam, ⁵ civili animo tulit.

76 Prægravant ⁶ tamen cetera facta, dictaque ejus, ut & abusus dominatione, & jure cæsus existimetur. Non enim honores modo nimios recepit, ut ⁷ continuum consularum, perpetuam dictaturam, ⁸ præfecturamque morum, insuper prænomen imperatoris, cognomen patris patriæ, statuas inter reges, suggestum in orchestra: sed & ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in Curia & pro Tribunali, ⁹ thensam & ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra juxta Deos, ¹⁰ pul-

¹ Ducendi ordinis dignitatem. Ordo sexagenos habuit milites, duos centuriones, & vexillarium unum. Liv. l. 8. ² Motis deditionis conditionibus. i. e. mentione factâ conditionum, sicut paulo post motam regni conditionem. ³ Sed dissensione in exercitu ortâ interfectos. ⁴ Hic exilio multatus, propter librum adversus Cæsarem. Cicero Epist. Famil. l. 6. Ep. 7. ⁵ Equo & remisso, quali esse inter cives decet. ⁶ Præponderant, graviora sunt, i. e.

virtutibus vitia majora. ⁷ Qui tamen secundum leges fuit annuus, nec eundem magistratum quisquam capere poterat, nisi decem annis interjectis. Cicero l. 3. de legibus. ⁸ Dion. scribit, Censoris appellatione abstinuisse, quia id parum honorificum existimaretur. ⁹ Sacrum vehiculum, quo simulacra deorum portantur. ¹⁰ Pulvinaria, sunt lectuli diis dicati, in quibus illorum simulacra reclinari solebant.

vinar, ¹ flaminem, ² Lupercos, appellationem mensis è suo nomine. Ac nullos non honores ad libidinem cepit, & dedit. Tertium & quartum consulatum titulo tenuit, contentus Dictaturæ potestate decretæ cum consulatibus simul: atque utroque anno binos consules substituit sibi in ternos novissimos menses: ita ut medio tempore comitia nulla habuerit, præter Tribunorum & Ædiliū plebis, præfectosque pro prætoribus constituerit, qui pro se res urbanas administrarent. Pridie autem Kalend. Januarias repentina consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia spreto patriæ more, magistratus in plures annos ordinavit. Decem prætoriis viris consularia ornamenta tribuit. Civitate donatos, & quosdam è semibarbaris Gallorum recepit in curiam. Præterea monetæ, publicisque vectigalibus, ⁴ peculiares servos præposuit. Trium legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam & imperium Rufini liberti sui filio, exoleto suo, demandavit.

77 Nec minoris impotentis voces propalam edebat, ut T. Ampius scribit: *Nihil esse Remp. appellationem modo, sine corpore, ac specie. Syllam nescisse literas, qui Dictaturam deposuerit. Debere homines consideratius jam loqui secum, ac pro legibus habere quæ dicat.* Eoque arrogantis progressus est, ut haruspice tristitia & sine corde exta sacro quodam nuntiante, futura diceret latiora, cum vellet: nec pro ostento ducendam, si pecudi cor defuisset.

78 Verum præcipuam & inexpiabilem sibi invidiam hinc maxime movit: Adeuntes se cum plurimis honorificentissimisque decretis universos patres conscriptos, sedens pro æde Veneris genitricis excepit. Quidam putant retentum à Cornel. Balbo, cum conaretur assurgere: alii, ne conatum quidem omnino, sed etiam admonentem C. Trebatium, ut assurgeret, minus familiari vultu respexisse. Idque factum ejus tanto intolerabilius est visum, quod ipse triumphanti, & ³ subsellia Tribunitia prætervehenti sibi, unum è collegio Pontium aquilam non assurrexisse adeo indignatus sit, ut proclamaverit, *Repete ergo à me Aquila Remp. Tribunus*: & nec destiterit per continuos dies quidquam cuiquam, nisi sub exceptione polliceri, si tamen per Pontium Aquilam licuerit.

¹ Sacerdotem singulis Diis Romani assignare solebant, quem Flaminem nuncupabant, Dnsque aliis alii sacerdotes, omnibus pontifices, singulis Flamines sunt. Cic. 2. de Leg. ² Erant duo ordines Lupercorum, Fabian, & Quinciliani, his tertius in honorem Cæsaris additus est,

Julius appellitus.

³ Caninio, de quo Cicero. *Vigilantem habemus Cos. Caninium, qui in consulatu suo somnum non vidit.*

⁴ Proprios, cum antea monetæ Triumviri monetales, vectigalibus publicani præficerentur.

⁵ In quibus Tribuni triumphum spectaturi confederunt.

79 Adjecit ad tam insignem despecti senatus contumeli-
am, multo arrogantius factum. Nam cum sacrificio Lati-
narum revertente eo, inter immodicas ac novas populi ac-
clamationes, quidam è turba statuæ ejus coronam lauream
1 candida fascia præligatam imposuisset: & Tribuni plebis
Epidius Marulus Cæteriusque Flavus coronæ fasciam detrahi,
hominemque duci in vincula jussissent, dolens seu parum
prosperè motam regni mentionem, sive, ut ferebat, ereptam
sibi gloriam recusandi, Tribunos graviter increpitos, pote-
state privavit: neque ex eo infamiam affectati etiam regii
nominis discutere valuit, quanquam & plebei regem se salu-
tanti, *Cæsarem se, non Regem* esse responderit: & Lupercalibus,
pro Rostri à consule Antonio admotum sæpius capiti suo di-
adema repulerit, atque in Capitolium Jovi Opt. Max. mi-
serit. Quinetiam varia fama percrebuit, migraturum Alexan-
driam vel Ilium, translatis simul opibus imperii, exhaustaque
Italia delectibus, & procuratione urbis amicis permessa: pro-
ximo autem senatu L. Cottam Quindecimvirum sententi-
am dicturum: ut, quoniam libris fatalibus contineretur,
Parthos, nisi à rege, non posse vinci, Cæsar rex appel-
laretur.

80 Quæ causa conjuratis maturandi fuit destinata negotia,
ne assentiri necesse esset. Consilia igitur dispersim antea ha-
bita, & quæ sæpe bini ternive ceperant, in unum omnes con-
tulerunt: ne populo quidem jam præsentī statu læto, sed
clam palamque detrectante dominationem, atque assertores
flagitante. Peregrinis in senatum allectis, libellus propositus
est 2 *Bonum factum. Ne quis senatori novo curiam monstrare
velit.* & illa vulgo canebantur,

*Gallos Cæsar in triumphum ducit: iidem in curia
Galli bracas deposuerunt, latum clavum sumserunt.*

Q. Maximo suffecto, trimestrique consule Theatrum intro-
eunte, cum licitor 3 animadverti ex more jussisset, ab uni-
versis conclamatum est: 4 *Non esse consulem eum.* Post re-
motos Cæterium & Marullum Tribunos, reperta sunt pro-
ximis comitiis complura suffragia, consules eos declarantium.
Subscribere quidam L. Bruti statuæ, *Utinam viveres.* Item
ipsius Cæsaris statuæ: *Brutus, quia reges ejecit, consul primus*

1 Quod regium erat insigne. Plu-
archus vertit *Ἀσθηνα Βασιλική.*

2 Veteres hæc duo verba, aut initi-
ales literas. B. F. boni ominis causâ
edictis suis præponere soliti sunt.

3 Mos erat, ut theatrum introeunte
Consule, licitor admoneret populares,

ut animadverterent, cederentque ad-
ventanti consuli: & assurgentes cum
plausu exciperent.

4 Utpote non
suffragiis popularibus è more Roma-
no creatum, sed à Cæsare in tres
menses subrogatum.

factus est: Hic quia consules ejecit, rex postremo factus est. Conspiratum est in eum à LX. amplius, C. Cassio, Marcoque & Decimo Bruto principibus conspiracyonis. Qui primum cunctati utrumne illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem partibus divisus è ponte deicerent, atque exceptum trucidarent: an in Sacra via vel in aditu theatri adorirentur: postquam senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est, facile tempus & locum prætulerunt.

81 Sed Cæsari futura cædes evidentibus prodigiis denuntiata est. Paucos ante menses cum in colonia Capua deducti lege Julia coloni, ad extruendas villas sepulcra vetustissima disjicerent, idque eo studiosius facerent, quod aliquantum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys, conditor Capuæ, sepultus, inventa est, conscripta literis verbiisque Græcis, hac sententia, *Quandoque ossa Capyis detecta essent, fore ut Iulo prognatus, manu consanguineorum necaretur, magnisque mox Italiae cladibus vindicaretur.* Cujus rei, ne quis fabulosam aut commenticiam putet, auctor est Cornelius Balbus, familiarissimus Cæsaris. ² Proximis diebus equorum greges, ³ quos in trajiciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos & sine custode dimiserat, comperit pertinacissime pabulo abstinere, ubertimque flere. Et immolantem haruspex Spurinna monuit, caveret periculum quod non ultra Martias Idus proferretur. Pridie autem eisdem Idus, avem regaliolum, cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem, volucres varii generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem dilcerpserunt. Ea vero nocte cui influxit dies cædis, & ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, alias cum Jove dextram jungere. Et Calpurnia uxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritumque in gremio suo confodi: ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul & ob infirmam valetudinem diu cunctatus, an se contineret, & quæ apud senatum proposuerat, agere differret: tandem D. Bruto adhortante, ne frequentes ac jam dudum opprimentes destitueret, quinta fere hora progressus est: libellumque insidiarum indicem, ⁴ ab obvio quodam porrectum, libellis ceteris quos sinistra manu tenebat, quasi mox

¹ A Julio Cæsare latâ, in primo suo consulari, qua Campanum agrum viginti milibus civium, extra sortem dividerat.

² Mortem Cæsaris proxime antecedentibus.

³ Cæsar transurus Rubiconem equos opposuit, qui exciperent imperum aqua-

rum, ut ita pedites fractis undarum viribus infra tuto transirent; hos equos tanquam victoriæ & felicitatis auctores consecravit. ⁴ Ab Artemidoro Onidio, Græcæ eloquentiæ professore.

lecturus, commiscuit. Dein pluribus hostiis cæsis, cum litare non posset, introiit curiam, spreta religione: Spurinnamque irridens, & ut falsum arguens, quod sine ulla noxa Idus Martiæ adessent: quanquam is *venisse quidem eas* diceret, *sed non præterisse*.

82 Assidentem conspirati, specie officii circumsteterunt, illicoque Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus, propius accessit: renuentique, & gestu in aliud tempus differenti, ¹ ab utroque humero togam apprehendit: deinde clamantem, *Ista quidem vis est*; alter Cassius adversum vulnerat, paullum intra jugulum. Cæsar Cassii brachium atreptum graphio trajecit: conatusque profligare, alio vulnere tardatus est. Utque animadvertit undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvitur: simul sinistra manu ² sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita tribus & viginti plagis confossus est, uno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Et si tradiderunt quidam, M. Bruto irruenti dixisse, *Καὶ οὐκ ἔστιν αἰσῶναι, οὐδὲ τίς τόνον*; Exanimis diffugientibus cunctis aliquamdiu jacuit, donec lecticæ impositum, dependente brachio, tres servuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, ut Antistius medicus existimabat, lethale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus conjuratis, corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Antonii consulis, & magistri equitum Lepidi, destiterunt.

83 Postulante ergo L. Pisone socero, testamentum ejus aperitur, recitaturque in Antonii domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lavicano suo fecerat, ³ demandaveratque virgini Vestali maximæ. Q. Tubero tradit, hæredem ab eo scribi solitum ex consulatu ipsius primo, usque ad initium civilis belli, Cn. Pompeium, idque militibus pro concione recitatum. Sed novissimo testamento tres instituit hæredes sororum nepotes, C. Octavium ex ⁴ dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante reliquo: in ima cera C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit: pluresque percussorum in tutoribus filii, si quis sibi nascere-tur, nominavit: D. Brutum etiam in secundis hæredibus.

¹ Quod signum erat adoriendi Cæ-sarem. ² Vestem circa pectus sinuatam.

³ More Romanorum, qui testamenta fidelioris custodiæ causâ deponebant in templis, quorum illud Vestæ erat religione primum.

⁴ Hæreditas dividi solet in duodecim

uncias, quæ assis appellatione continentur. Unde dicuntur hæredes instituti ex assis, qui totam hæreditatem adeunt; ex dodrante, quibus tres quartæ, seu novem uncie, assignantur.

Populo hortos circa Tiberim publice, & viritim trecenos festertios, legavit.

84 Funere¹ indicto, rogos exstructus est in Martio campo, juxta Juliæ tumulum: & pro Rostris aurata² ædes ad simulachrum templi Veneris Genetricis collocata: intraque lectus eburneus, auro ac purpura stratus: & ad caput tropæum, cum veste in qua fuerat occisus. 3 Præferentibus munera, (quia suffecturus dies non videbatur,) præceptum est ut omisso ordine, quibus quisque vellet itineribus urbis, portaret in campum. Inter ludos cantata sunt quædam ad miserationem, & invidiam cædis ejus, accommodata ex Pacuvii 4 Armorum judicio:

Men' me servasse, ut essent qui me perderent?

Et ex Electra Attii alia ad similem sententiã. Laudationis loco consul Antonius per præconem pronuntiavit Sen. conf. quo omnia ei divina simul atque humana decreverat: item jusjurandum, quo se cuncti pro salute unius adstrinxerant: quibus perpauca à se verba addidit. Lectum pro Rostris in Forum magistratus & honoribus functi detulerunt. Quem cum pars in Capitolini Jovis⁵ cella cremare, pars in curia Pompeii, destinaret, repente duo quidam gladiis succincti, ac bina jacula gestantes, ardentibus cereis succenderunt: confestimque circumstantium turba virgulta arida, & cum subelliis tribunalia, quicquid præterea⁶ ad domum aderat, congeffit: deinde tibicines & scenici artifices vestem, quam⁷ ex instrumento triumphorum ad præsentem usum induerant, detractam sibi, atque discissam, iniecere flammæ, & veteranorum militum legionarii, arma sua quibus exculti funus celebrabant. Matronæ etiam pleræque ornamenta sua quæ gerebant, & liberorum bullas atque prætextas. In summo publico luctu, exterarum gentium multitudo, 8 circulatim suo quæque more lamentata est: præcipueque⁹ Judæi, qui etiam noctibus continuis bustum frequentarunt.

¹ Indictivum funus veteres dixerunt, ad quod per præconem evocabantur. ² Sensus est, ædes facta est, ad similitudinem ædis, quæ veneri genitrici dicata erat. Per ædem intelligit pægam in foro extructam, ut ibi collocaretur Cæsaris corpus, dum laudatio perageretur. ³ Moris erat, ut ad funera nobilium celebranda, in rogam conjicerentur munera multifaria à dilectoribus. ⁴ Fabulæ cujus argumentum erat disce-

ptatio armorum Achill's, inter Ulysses & Ajacem. ⁵ Pars templi secretior, & quam ingredi fas non erat.

⁶ Præferentium munera ante mentionem fecisset. ⁷ Ex apparatu triumphali, quo usi fuerant in actione ludorum triumphalium Cæsaris.

⁸ Per vices vel in gyrum. ⁹ Judæi bello Alexandrino egregiam Cæsari operam navabant, unde à Cæsare in eam gentem multa collata beneficia.

Josep. Antiq. l. 14. c. 14.

85 Plebs statim à funere, ad domum Bruti & Cassii cum facibus tetendit: atque ægre repulsa, obvium sibi Helvium Cinna, per errorem nominis quasi Cornelius is esset, quem graviter pridie concionatum de Cæsare, requirebat, occidit: caputque ejus præfixum hastæ circumtulit. Postea solidam columnam prope xx. pedum lapidis Numidici in foro statuit: scripsitque, PARENTI PATRIÆ. Apud eandem longo tempore, sacrificare, vota suscipere, controversias quasdam interposito per Cæsarem jurejurando² distrahere, perseveravit.

86 Suspicionem Cæsar quibusdam suorum reliquit, neque voluisse se diutius vivere, neque curasse quod valetudine minus prospera uteretur: ideoque & quæ³ religiones monerent, & quæ renuntiarent amici, neglexisse. Sunt qui putent confisum eum⁴ novissimo illo Senat. conf. ac jurejurando, etiam custodias Hispanorum cum gladiis sectantium se, removisse. Alii è diverso opinantur, insidias undique imminentes subire semel confessum satius esse, quam cavere semper. Alii ferunt dicere solitum, non tam sua, quam Reip. interesse uti salvus esset, se jam pridem potentia gloriæque abunde adeptum: Remp. si quid sibi eveniret, neque quietam fore, & aliquanto deteriore conditione civilia bella subituram.

87 Illud plane inter omnes fere constitit, talem ei mortem pene ex sententia obtigisse. Nam & quondam cum apud Xenophontem legisset, Cyrum ultima valetudine mandasse quædam de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi celeremque optaverat. Et pridie quam occideretur in sermone nato super cœnam, apud M. Lepidum, quisnam esset finis vitæ commodissimus, repentinum inopinatumque prætulerat.

18 Periit sexto & quinquagesimo ætatis anno: atque in Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed & persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primo consecratos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exorians circa undecimam ho-

1 Helvius Cinna, audiens Cæsarem in foro cremari, honoris causâ eo se contulit: sed cum in tumultum vulgi incidisset, pro Cinna prætor, (cum ipse tribunus esset,) qui pridie illius dici Cæsarem in concione prosciderat, facto impetu cæsus est.

2 Dirimere, dissol-

vere. 3 Haruspicum responsa, prodigia, insomnia, ceteraque præsagia cædis imminenti. 4 Quo senatus illi divina simul ac humana omnia decreverat, & jurejurando se ad tutandam totis viribus illius salutem obstrinxerat.

ram. Creditumque est, animam esse Cæsaris in cœlum recepti, & hac de causa simulacro ejus in vertice additur stella. Quam, in qua occisus est, obstrui placuit: Idusque Martias¹ parricidium nominari: ac ne unquam eo die senatus ageretur.

89 Percussorum autem fere, neque triennio quisquam amplius supervixit, neque² sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu periit: pars naufragio, pars prælio,³ nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem violaverant, interemerunt.

¹ Tanquam parens patriæ illo die fuisse interfectus.

² Ex | communi lege naturæ.
Brutus & Cassius.

³ Ut

C. SÜETONII TRANQUILLI

DE

XII. CÆSARIBUS

LIBER II.

D. Octavius Cæsar Augustus.

Breviarium Capitum.

O RIGO profapiz majorum Octavii.	1. 2	Disciplina circa rem militarem.	24
Pater Octavii.	3	Gesta circa rem militarem.	25
Mors patris.	4	Consulatus, & alia ipse cum gesta.	26
Tempus, & locus nativitatís Octavii.	5	Gesta in officiis Triumviratus, & Tribuniciz potestatis.	27
Locus ubi nutritus fuit.	6	Cogitatio resignandi Imperium, & ornatus urbis.	28
Nomina & cognomina cum causis ipsorum.	7	Opera publica per eum, & alios instructa.	29
Brevis totius vitæ, & gestorum descriptio.	8	Divisio urbis, templa & viæ per eum instauratz, & Tiberis ampliatus.	30
Quinque bella civilia per eum gesta.	9	Gesta per eum in Pontificatu maximo.	31
Bellum Mutinense, & alia gesta.	10	Correctio, & reformatio abusu & excessuum.	32
Judem, & mors Consulium.	11	Modus, & mos in jure dicendo.	33
Señta optimatum per eum deserta.	12	Leges per eum sancitæ, & aliz retractatz.	34
Bellum Philippense, & imperium cum Antonio divisum.	13	Reformatio Senatus & modus conveniendi.	35
Bellum Perusinum.	14	Idem.	36
Pœna inflicta captivis in bello Perusino.	15	Officia per eum excogitata.	37
Bellum Siculum, & alia gesta.	16	Bellica virtus per eum honorata.	38
Bellum Actiacum, & Alexandrinum.	17	Ratio vitæ exacta per eum ab unoquoque equite Romano.	39
Gesta per eum in Ægypto.	18	Quædam ordinationes circa rem publicam.	40
Conjuraciones, & conspiraciones contra eum.	19	Liberalitas.	41
Bella externa per eum gesta.	20	Severitas in reprimendis populi voluptatibus indiscretis.	42
Provinciæ per eum domitz, & item aliz in amicitiam receptæ.	21	Spectacula varii generis per eum edita.	43
Janus per eum clausus, nec non triumphi, & ovationes.	22	Ordo subfelliorum in spectaculis.	44
Clades duæ in Germania illi illatz.	23		

Loca, & tempus unde ipse spectacula cernebat.	45	Convivia, & cœnz.	74
Ordinatio Italiz per eum facta.	46	Celebratio festorum & solennium dierum.	75
Ordinatio aliarum provinciarum.	47	Cibi, & comedendi horz.	76
Ordinatio regnorum.	48	Vini parcissimus.	77
Ordinatio legionum, & militum.	49	Qualis circa somnum.	78
Epistolæ, quomodo signatz & da- tz.	50	Strutura corporis, & membrorum.	79
Clementia, & civilitas.	51	Maculæ, & membra invalida corpo- ris.	80
Honores ei collati, & spreti per eum.	52	Infirmittates.	81
Idem, & gesta civilia.	53	Cultus corporis in via, & itinere.	82
Patientia in contradicentes.	54	Exercitia.	83
Libelli famosi contra eum facti.	55	Eloquentia, & ars oratoria.	84
Moderatio, & civilitas in agendo.	56	Libri, & opuscula per eum edita.	85
Dilectio Rom. erga eum.	57	Stylus, & genus loquendi.	86
Honor collatus per senatum, populum- que Romanum.	58	Ufurpatio quorundam sermonum.	87
Honores collati per singulares cives Romanos.	59	Orthographia, & modus scribendi.	88
Cæsareæ urbes condite. <i>Ædis Jovis</i> Olympici ejus genio dicare de- stinata.	60	Peritia, & usus Græcarum literarum cum benigna audientia aliorum.	89
Interior, & familiaris vita.	61	Observatio religionum.	90
Sponsæ, & uxores.	62	Observatio somniorum.	91
Julia filia.	63	Observatio auspicionum.	92
Nepotes ex Julia.	64	Observatio peregrinarum cærimoni- arum.	93
Infortunium circa sobolem descen- dentium.	65	Septemdecim præfagia, per quæ ejus felicitas prænotari potuit.	94
Receptio, & cultus amicitiarum.	66	Prodigia, quæ post necem Julii ipsi Au- gusto evenerunt.	95
Severitas, & clementia erga liber- tos.	67	Prodigia, per quæ præsensit eventum bellorum suorum.	96
Infamia dedecorum primæ juvenitu- tis.	68	Ostenta mortem prænuntiantia.	97
Adulterium, & libido.	69	Causæ infirmitatis, & gesta in eadem.	98
Cœna, quæ discumbunt apparatus Deorum convivæ.	70	Mors, & gesta per eundem.	99
Alex lusus per eum dilectus.	71	Dies mortis, & ætas, & exsequiæ.	100
Continentia, & habitationes.	72	Testamentum, & suprema volun- tas.	101
Parcimonia suppellectilis, & vesti- mentorum.	63		

GENTEM Octaviam Velitris præcipuam olim
fuisse, multa declarant. Nam & vicus ce-
leberrima parte oppidi jam pridem Octavius
vocabatur: & ostendebatur ara Octavio con-
secrata, qui bello dux finitimo, cum forte
Marti rem

fione,

fione, ¹ semicruda exta rapta foco profecuit: atque ita prælium ingressus, victor rediit. Decretum etiam publicum exstabat, quo cavebatur ut in posterum quoque simili modo exta Marti redderentur, ² reliquæque ad Octavios referrentur.

² Ea gens à Tarquinio Prisco rege, inter Romanas gentes allecta in senatum, mox à Ser. Tullio in patricias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magno intervallo per D. Julium in patriciatum rediit. Primus ex hac magistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is ³ quæstorius Cneum & Caium procreavit: à quibus duplex Octaviorum familia defluxit, conditione diversa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes functi sunt honoribus summis. At Cajus ejusque posterì, seu fortuna, seu voluntate, in equestri ordine constitere, usque ad Augusti patrem. Proavus Augusti secundo Punico bello, stipendia in Sicilia Tribunus militum fecit, Æmilio Pappo imperatore. Avus municipalibus ⁴ magistratiis contentus, abundante patrimonio, tranquillissime senuit. Sed hæc alii. Ipse Augustus nihil amplius quam equestri familia ortum se scribit, vetere ac locuplete, & in qua primus senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proavum exprobrat ⁵ restitutionem, è pago Thurino: avum ⁶ argentarium. Nec quidquam ultra de paternis Augusti majoribus reperi.

³ C. Octavius pater à principio ætatis, & re & existimatione magna fuit: ut equidem mirer, hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter divisores ⁷ operasque campestris proditum. Amplis enim innutritus opibus, honores & adeptus est facile, & egregie administravit. Ex prætura Macedoniam sortitus, fugitivos, residuam Spartaci & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes, in itinere deleavit, negotio sibi in senatu extra ⁸ ordinem dato. Provinciæ præfuit, non minore justitia quam fortitudine. Namque Bessis

¹ Nondum de more percoctas victimæ carnes è foco rapide accepit, earumque profecias (i. e. partem extorum profecandam, & Diis porriciendam) Marti obtulit, & in aram injectit adolendas, quod videret in illa subitâ hostium incursione, moram cum periculo conjunctam, & fatius esse vel semicruda exta profecare, quam sacrificium relinquere.
² Extorum, quibus vescebantur post immolatas profecias. ³ Functus quæsturâ. ⁴ Administrationibus,

& officiis sui municipii, quæ magistratus nomine non dignatur auctor. ⁵ Qui funes venales circumferre solitus. ⁶ Argentarii dicuntur pecuniosi homines, qui quæstum faciunt, aut permutandis pecuniis, aut scenerandis. ⁷ Operas campestris vocat eos, qui in campo Martio candidatis interserviebant. Qui sint divisores vide, c. 19. Cæsar.
⁸ Ordinaria Octavii provincia fuit Macedonia, quam sortitus fuerat.

ac Thracibus magno prælio fufis, ita socios tractavit, ut epistolæ M. Tullii Ciceronis extent, quibus Q. fratrem eodem tempore parum fecunda fama proconsulatum Asiæ administrantem, hortatur & monet, imitetur in promerendis fociis vicinum suum Octavium.

4 Decedens Macedonia, prius quam profiteri se candidatum consulatus posset, morte obiit repentina, superstitibus liberis, Octavia ¹ maiore, quam ex Ancharia : & Octavia minore, item Augusto, quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Balbo, & Julia sorore C. Cæsar, genita est. Balbus paterna stirpe Aricinus, multis in familia senatoriis imaginibus, à matre Magnum Pompeium arctissimo contingebat gradu : functusque honore præturæ inter xx. viros agrum Campanum plebi Julia lege divisit. Verum M. Antonius despiciens etiam maternam Augusti originem, proavum ejus Afri generis fuisse, & modo unguentarium tabernam, modo pistrinum Ariciæ exercuisse, objicit. ² Cassius quidem Parmensis quadam epistola, non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularii nepotem, sic ³ taxat Augustum, ⁴ *Materna tibi farina : siquidem ex⁶ crudissimo Ariciæ pistrino hanc finxit manibus⁷ collybo decoloratis Nerulonenfis mensarius.*

5 Natus est Augustus, M. Tullio Cicerone, & Antonio Coss. ix. Kal. Octobris, paullo ante solis exortum, regione Palatii, ad Capita bubula : ubi nunc sacrarium habet, aliquanto postquam excessit, constitutum. Nam ut senatus Actis continetur, cum C. Lectorius adolescens patricii generis, in deprecanda graviore adulterii poena, præter ætatem atque natales, hoc quoque patribus conscriptis allegaret se esse possessorem, ac velut ædituum soli, quod primum D. Augustus nascens attigisset, peteretque donari, quasi proprio suo, ac peculiari Deo : decretum est ut ea pars domus consecraretur.

6 Nutrimentorum ejus ostenditur adhuc locus in avito

¹ Hæc muliebrium nominum ratio usitata fuit apud Romanos, ut si una filia tantum esset, ea familiæ nomine appellaretur nullo prænomine, aut cognomine addito, ut *Tullia Ciceronis* : si duæ, nomen familiæ majoris & minoris nomine distinguebant : si plures, ex ordine nascendi, Prima Secunda, &c. appellabantur. ² Scriptor tragicædiarum, qui post fractas Antonii opes, Athenas se contulit, ubi Augusti jussu interfectus. ³ Maledictis tangit. ⁴ *Materna tibi farina*, ex stirpe ma-

ternâ habes avum, Aricinum pistorem, *siquidem Nerulensis mensarius*, avus tuus paternus, *ex crudissimo Ariciæ pistrino hanc finxit*, i. e. farinam sumsit, & crudissimo pistrino Aricino, nempe uxorem duxit pistoris, & ex ea farinâ finxit, & formavit patrem suum Octavium. ⁵ Innuat crudelitatem pistoris in servos pistrinenses. ⁶ Tractatione quotidiana nummorum : ⁷ Collybum est, quod pro pecuniarum permutatione solvitur.

suburbano, juxta Velitras permodicus, & cellæ penuariæ instar: tenetque vicinitatem opinio, tanquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessario & caste, religio est: concepta opinione veteri, quasi temere adeuntibus horror quidam & metus objiciatur: sed & mox confirmata est. Nam cum possessor villæ novus, seu forte, seu tentandi causa cubitum se eo contulit: evenit, ut post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita vi, & incerta, pene semianimis cum strato simul ante fores inveniretur.

7 Infanti cognomen THURINO inditum est, in memoriam majorum originis: vel quod in regione Thurina, recens eo nato, pater Octavius adversus fugitivos rem prospere gesserat. Thurinum cognominatum, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam ejus æream veterem, ferreis ac pene jam exolefcentibus literis, hoc nomine inscriptam: quæ dono à me² Principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contumeliam sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quam *mirari se* rescribit, *Pro opprobrio* 3 *nomen prius sibi objici*. Postea C. CÆSARIS, & deinde AUGUSTI cognomen assumpsit: alterum, testamento⁴ majoris avunculi: alterum, Munatii Planci sententia: cum quibusdam censentibus, Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem urbis, prævaluisset, ut Augustus potius vocaretur, non tantum novo, sed etiam ampliore cognomine: quod loca quoque religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab avium⁴ gestu, gustuve, sicut etiam Ennius docet, scribens:

Augusto augurio postquam incluta condita Roma est.

8 Quadrimus, patrem amisit: duodecimum annum agens, aviam Juliam defunctam pro concione laudavit. Quadriennio post virili toga sumta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est, quanquam expers belli propter⁶ ætatem. Profectum mox avunculum in Hispanias, adversus Cn. Pompeii liberos, vixdum firmus à gravi valetudine, per hostibus infestas vias, paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus, magnopere demeruit, ap-

¹ Quod caute accipiendum, siquidem eo tempore Augustus annum agebat tertium. ² Imp. Adriano, cujus epistolarum magister fuit. ³ Nomen prius, est cognomen, quod infans habuerat, pridem autem habere desierat. ⁴ Major avunculus, est frater aviæ, uti patrulus

magnus frater avi. Cæsar frater erat Juliæ, ex qua genita est Actia, mater Augusti. ⁵ Ex observatione quomodo aves in volando se gererent. ⁶ Quia aves pastæ augurium ratum fecere. ⁶ Quia minores septendecim annis stipendia non fecerunt.

probata cito etiam morum indole super itineris ¹ industriam. Cæsare post receptas Hispanias, expeditionem in Dacos, & inde in Parthos, destinante, præmissus Apolloniam, studiis vacavit: Utque primum occisum eum, hæredemque se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium ut præceps immaturumque omisit: ceterum, urbe repetita, hæreditatem adiit, dubitante matre, vitrico vero Marcio Philippo consulari multum dissuadente. Atque ab eo tempore exercitibus comparatis, primum cum M. Antonio, Marcoque Lepido, dein tantum cum Antonio per duodecim fere annos, novissime per quatuor & XL. solus Remp. tenuit.

9 Proposita vitæ ejus velut summa, partes sigillatim, neque per tempora, sed per ² species, exsequar: quo distinctius demonstrari cognoscique possint. Bella civilia quinque gessit: Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum ac novissimum adversus M. Antonium: secundum adversum Brutum & Cassium: tertium adversum L. Antonium Triumviri fratrem: quartum adversus Sex Pompeium, Cn. filium.

10 OMNIUM bellorum initium & causam hinc sumsit, nihil convenientius ducens quam necem avunculi vindicare, ruerique acta. Confestim ut Apollonia rediit, Brutum Cassiumque, & vi, nec opinantes, &, quia prævisum periculum subterfugerant, legibus aggredi, eosque cædis absentes deferre statuit. Ludos autem victoriæ Cæsaris non audentibus facere quibus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quo constantius cetera quoque exsequeretur, in locum Trib. plebis forte demortui, candidatum se ostendit: quanquam patricius, ³ necdum senator. Sed adversante conatibus suis M. Antonio consule, quem vel præcipuum adiutorem speraverat: ⁴ ac ne publicum quidem & translaticium jus ulta in re sibi sine pactione gravissimæ mercedis impertiente, ad optimates se contulit: quibus eum invisum sentiebat, maxime quod D. Brutum obsessum Mutinæ, ⁵ provincia à Cæsare data, & per senatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaque nonnullis, percussores ei subornavit. Hac fraude deprehenso, periculum invicem metuens, veteranos

¹ Ab Ostia ad Herculis columnas navigavit septem diebus. Plin.

² Ut alio loco basilica gesta, alio politica, alio Oeconomica dicantur.

³ Lex erat, uti nemo Tribunus esse posset, nisi qui antea Senator.

⁴ Jus publicum quod omnibus patet,

translatitium, ordinarium, & quotidiano usu positum. Antonius Augusto vulgaria officia, & ab omnibus passim usurpata, negavit.

⁵ Citeriore Hispaniâ, quam Antonius à populo per plebiscitum sibi dari impetravit.

simul & in suum ac Reip. auxilium, quanta potuit largitione, contraxit. Jussusque comparato exercitui pro prætore præesse, & cum Hirtio ac Pansa, qui consulatum acceperant, D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense confecit duobus præliis. Priore, Antonius eum fugisse scribit: ac sine paludamento equoque post biduum demum apparuisse: sequenti, satis constat non modo ducis, sed etiam militis functum munere: atque in media dimicatione, aquilifero legionis suæ graviter saucio, aquilam humeris subiisse, diuque portasse.

11 Hoc bello cum Hirtius in acie, Pansa paulo post ex vulnere, periissent, rumor increbuit, ambos opera ejus occisos: ut Antonio fugato, Rep. consulibus orbara, solus victores exercitus occuparet. Pansæ quidem adeo suspecta mors fuit, ut Glyco medicus custoditus sit quasi venenum vulneri indidisset. Adjicit his Aquilius Niger, alterum è consulibus, Hirtium, in pugnæ tumultu ab ipso interentum.

12 Sed ut cognovit, Antonium post fugam à M. Lepido receptum, ceterosque duces, & exercitus, consentire pro patribus, causam optimatum sine cunctatione deseruit, ad prætextum mutatæ voluntatis dicta factaque quorundam calumniatus: quasi alii se *puerum*, alii *ornandum* ¹ *tollendumque* jactassent: ne aut sibi, aut veteranis ² par gratia referretur. Et quo magis poenitentiam ³ prioris sectæ approbaret, Nursiones grandi pecunia, & quam pendere nequirent, multatos, extorres egit oppido: quod Mutinensi acie interemptorum civium tumulo publice exstructo adscripserant, *Pro libertate eos occubuisse*.

13 Inita cum Antonio & Lepido societate, Philippense quoque bellum, quanquam ⁴ invalidus atque æger, duplici prælio transegit: quorum priore castris exutus, vix ad Antonii cornu fuga evaserat. Nec successum victoriæ moderatus est: sed capite Bruti Romam misso, ut statux Cæsaribus subjiceretur, in splendidissimum quemque captivum, non sine verborum contumelia sæviit. Ut quidem uni suppliciter sepulturam precanti respondisse dicatur, *Jam istam in* ⁵ *volucrum fore potestatem*, alios, patrem & filium, pro vita rogantes, sortiri vel dimicare jussisse, ut alterutri concederetur:

¹ Ambiguum est tollendi verbum: aut enim significat, laudibus tollere, aut, in quem sensum Octavius cepit, de medio tollere & occidere. Hoc est illud tempus, quo Cicero, infuso amore partium Pompeianarum, Cæsarem laudandum, & tollendum censet, cum

aliud diceret, aliud intelligi vellet: Velletius. ² Præmia digna. ³ Quando patres optimatum secutus fuit. ⁴ Ex hydrope. Plin. l. 7. c. 45. ⁵ Quæ discepta cadavera, intra sua corpora tanquam intra sepulchrum recondent.

ac spectasse utrumque morientem, cum patre, qui se obtulerat, occiso, filius quoque voluntaria occubisset nece. Quare ceteri, & in his M. Favonius, ille Catonis æmulus, cum catenati producerentur, imperatore Antonio honorifice salutato, hunc foedissimo convitio coram prosciderunt. Partitis post victoriam officiis, cum Antonius Orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepisset: neque veteranorum, neque possessorum gratiam tenuit: alteris, pelli se, alteris, non pro spe meritorum tractari querentibus.

14 Quo tempore ¹ L. Antonium, fiducia consulatus quem gerebat ac fraternæ potentiae, res novas molientem, confugere Perusiam coëgit, & ad deditionem fame compulit: non tamen sine magnis suis & ante bellum & in bello discrimini- bus. Nam cum spectaculo ludorum, gregarium militem in XIV. ordinibus sedentem excitari per apparitorem iussisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox & dis- cruciatum necasset: minimum abfuit quin periret, con- cursu & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quod qui desiderabatur repente comparuit incolumis ac sine injuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans, pe- ne interceptus est à manu gladiatorum, quæ oppido eru- perat.

15 Perusia capta, in plurimos animadvertit: orare ve- niam, vel excusare se conantibus, una voce occurrens, *Moriendum esse*. Scribunt quidam, trecentos ex dedititiis electos, utriusque ordinis, ad aram divo Julio exstructam, ² Idibus Martiis hostiarum more mactatos. Exstiterunt qui trade- rent, conspecto eum ad arma isse, ut occultri adversarii, & quos metus magis quam voluntas contineret, facultate L. Antonii ducis præbita, detegerentur: devictisque his, & ³ confiscatis, promissa veteranis præmia perfolve- rentur.

16 Bellum ⁴ Siculum inchoavit in primis, sed diu traxit, intermissum sæpius: modo reparandarum classium causa, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem ami- serat: modo pace facta, flagitante populo, ob, ⁵ interclusos

¹ Is Cos. U. C. 611. frater M. Antonii, cujus uxor Fulvia, se pro Consulibus gessit, & ortu discordiæ ob agrorum in Italiâ partitionem veteranis factam, contra Cæsarem bellum movit. *Semper alias piissimum ingenium L. Antonii, Fulvia gladio cincta virilis militia uxor agnabat.* Florus. l. 4. c. 5. ² Quo scilicet die Cæsar in senatu occisus.

³ Fisco adjudicatis. Fiscus est Prin-

cipis. *Ærarium publicum, Populi Romani.*

⁴ Adversus Sextum Pompeium Magni filium per septem annos circiter gestum. U. C. 710. incipit Sextus in Hispaniâ tum latrans emergere, & Asinium Pollionem prælio fudit. U. C. 718. à Cæsare Lepidi copiis adjuto debellatur.

⁵ Sexto Pompeio obtinente Siciliam cellam penariam Reip. & mare in- festum habente.

commetas, famemque ingravescentem: donec navibus ex integro fabricatis, ac xx. servorum millibus manumissis, & ad ¹ remum datis, portum Julium apud Bajas, immisso in Lucrinum & Avernum lacum mare, effecit. In quo cum hieme tota copias exercuisset, Pompeium inter Mylas & Naulochum superavit: sub horam pugnae, tam arcto repente somno devinctus, ut ad dandum signum ab amicis excitaretur. Unde præbitam Antonio materiam putem exprobandi, *Ne rectis quidem oculis eum adspicere potuisse instructam aciem, verum supinum, cælum intuentem, stupidam cubuisse: nec prius surrexisse, ac militibus in conspectum fuisse, quam à M. Agrippa fugata sint hostium naves.* Alii dictum factumque ejus criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamaverit, *etiam invito Neptuno victoriam se adepturum*: ac die Circensium proximo solenni Pompæ simulacrum Dei detraxerit. Nec temere plura ac majora pericula ullo alio bello adiit. Trajecto in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improvviso à Demochare & Apollophane, præfectis Pompeii, uno demum navigio ægerrime effugit. Item cum præter Locros Rhegium pedibus iret, & prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas rarus, descendisset ad littus, pene exceptus est. Tunc etiam per devios tramites refugientem servus Æmilii Paulli, comitis ejus, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paullum, & quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeii fugam, collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium evocarat, superbientem xx. legionum fiducia, summasque sibi partes terrore ac minis vindicantem, spoliavit exercitu: supplicemque concessa vita, Circeios in perpetuum relegavit.

17 M. Antonii societatem semper dubiam & incertam, reconciliationibusque variis male ² fucillatam abruptè tandem. Et quo magis degenerasse eum à civili more approbaret, testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatæ liberis inter hæredes nuncupatis reliquerat, aperiendum recitandumque pro concione curavit. Remisit tamen hosti judicato ³ necessitudines, amicosque omnes: atque inter alios C. Sotium & Tr. Domitium, tunc adhuc Coss. Bononiensibus quoque publice, quod in ⁴ Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit conjurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec

¹ Non in pœnam, sed simpliciter intellige factos remiges.

² Male fucillatam. Proprie fucillare est, lanâ appolita fauces fovere.

³ Necessarios, & affines. Sensus est, Augu-

stum permisisse, ut omnes necessarii & familiares Antonium hostem judicatum sequi possent.

⁴ Mos fuit, ut quilibet populus ac natio Romæ suum patronum haberet.

multo post navali praelio apud Actium vicir, in serum dimicatione protracta, ut in navi victor pernoctaverit. Ab Actio cum Samum insulam in hiberna se recepisset, turbatus nuntiis de seditione militum, præmia & missionem poscentium, quos ex omni numero confecta victoria Brundisium præmiserat, repetit Italiam, tempestate in trajectu bis conflictatus: primo inter promontoria Peloponnesi atque Ætoliae: rursus circa montes Ceraunios: utrobique parte Liburnicarum demersa: simulque ejus in qua vehebatur, fuis armamentis, & gubernaculo diffracto. Nec amplius quam septem & xx. dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundisii commoratus, Asiae Syriæque circuitu Ægyptum petit: obsessaque Alexandria, quo Antonius cum Cleopatra confugerat, brevi potitus est. Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque mortuum. Cleopatrae, quam servatam triumpho magnopere cupiebat, etiam² Psyllos admovit, qui venenum ac virus exsugerent: quod periisse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturae honorem tribuit, ac tumultum ab ipsis inchoatum perfici iussit; Antonium juvenem, majorem de duobus Fulvia genitis, simulacro D. Julii, ad quod post multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit. Item Cæsariionem, quem ex Cæsare Cleopatra concepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affecit. Reliquos Antonii reginaeque communes liberos, non secus ac necessitudine junctos sibi & conservavit, & mox pro conditione cujusque sustinuit ac fovit.

18 Per idem tempus, conditorium & corpus Magni Alexandri, cum prolatum è penetrali subjecisset oculis, corona aurea imposita ac floribus aspersis veneratus est: consultusque, num & Ptolemæum inspicere vellet,¹ *Regem se voluisse ait videre, non mortuos.* Ægyptum, in provinciae formam redactam, ut feraciorem habilioremque annonae urbi-
ca redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstuat, obli-
matas longa vetustate, militari opere deterfit. Quoque Actiacae victoriae memoria celebratior in posterum esset, urbem Nicopolim apud Actium condidit: ludosque illic
Quinquennales constituit, & ampliato vetere Apolli-

¹ Expeditissimarum navium, qualibus Liburni usi sunt. ² Populos Africae, quorum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus. Plin. l. 7. Psyllos non habere scientiam adversus venena, præcipuam, sed audaciam usi ipso confirmatam, qua vulnera

exungunt. Cellus. l. 5. ³ Alexandrum, Regem vere nobilem se voluisse videre, non Ptolemæos, quorum plerique infames vixere, tanquam illi essent vere mortui, de quorum vita & obitu pariter filetur.

his templo, locum castrorum, quibus fuerat ulus, exornatum navalibus spoliis, Neptuno ac Marti consecravir.

19 Tumultus post hæc, ac etiam rerum novarum initia; conjurationesque complures, prius quam invalescerent, indicio detectas compressit. & alias alio tempore: Lepidi juvenis, deinde Varronis Murenæ, & Fannii Cæpionis, mox M. Egnatii, exin Plautii Rufi, Luciique Pauli progeneri sui: ac præter has L. Audasii falsarum tabularum rei, ac neque ætate neque corpore integri: item Asinii Epicadi ex gente Parthynia¹ hybridæ: ad extremum Telephi² mulieris servi nomenclatoris. Nam ne ultimæ quidem fortis hominum conspiratione & periculo caruit. Audacius atque Epicadus Juliam filiam & Agrippam nepotem ex insulis quibus continebantur, rapere ad exercitus: Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, & ipsum & senatum aggredi, destinaverant. Quinetiam quondam juxta cubiculum ejus lixa quidam ex Illyrico exercitu, janitoribus deceptis, noctu prehensus est, cultro venatorio cinctus: imposte mentis, an simulata dementia, incertum. Nihil enim exprimi quaestione potuit.

20 Externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc: & Antonio devicto, Cantabricum. Dalmatico etiam vulnera excepit una acie, dextrum genu lapide ictus, altera autem, & crus & utrumque brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos administravit: ut tamen quibusdam Pannonicis, atque Germanicis aut interveniret, aut non longe abesset, Ravennam, vel Mediolanum, vel Aquileiam usque ab urbe progressus.

21 Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhætiam, & Vindelicos, ac Salassos gentes Inalpinas. Coërcuit & Dacorum incursionem, tribus eorum duces cum magna copia caesis, Germanosque ultra Albim fluvium summovit: ex quibus Suevos & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit. Alias item nationes male quietas ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine justis & necessariis causis

¹ Hybridæ, est canis ex Venatico & gregario parentibus, natus: pari modo, qui patre Romano & matre peregrina natus est, vel è contra, Hybridæ appellatur.

² Nomenclatorum ministerium, non tantum

ad præsentationes candidatorum pertinet, sed ad salutationes matutinas, & dispositionem conviviarum, aliasque similia, ne quis miretur mulieri servum fuisse Nomenclatorem.

bellum intulit. Tantumque abfuit à cupiditate quoquo modo imperium vel bellicam gloriam augendi, ut quorundam barbarorum principes in æde Martis Ultoris jurare coegerit, manfuros se in fide ac pace quam peterent : à quibusdam vero novum ¹ genus obfidum feminas exigere tentaverit : quod negligere marium pignora sentiebat : & tamen potestatem semper omnibus fecit, quoties vellent, obfides recipiendi. Neque aut crebrius aut perfidiosius rebellantes graviore unquam multatus est poena, quam ut captivos sub lege venundaret, ne in vicina regione servirent, neve intra xxx. annum liberarentur. Qua virtutis moderationisque fama, Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam. Parthi quoque & Armeniam vindicanti facile cesserunt : & ² signa militaria quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt : obfidesque insuper obtulerunt : denique pluribus quondam de regno concitantibus, nonnisi ab ipso electum comprobaverunt. Janum Quirinum ³ semel atque iterum à condita urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviori temporis spatio, terra marique pace parta, ter clusit. Bis ovans ingressus est urbem, post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphostreis egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum : continuo triduo omnes.

23 Graves ignominias cladisque, duas omnino, nec alibi quam in Germania, accepit, Lollianam & Varianam : sed Lollianam majoris infamiae, quam detrimenti : Varianam pene exitiabilem, tribus legionibus, cum duce legatisque & auxiliis omnibus, cæsis. Hac nuntiata, excubias per urbem indixit, ne quis tumultus existeret : & Præsidibus provinciarum propagavit imperium, ut & à peritis & assuetis focii continerentur. Vovit & magnos ludos Jovi Optim. Max. SI REMPUBLICAM IN MELIOREM STATUM VERTISSET : quod factum Cimbrico Marficoque bello erat. Adeo namque consternatam ferunt, ut per continuos menses barba capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, invociferans : *Quintili Vare, legiones*

¹ Ad recentiora tempora respexit, quibus mos iste exoleverat. Nam satis constat puellas à Romanis obfides Porcense datas. ² Quantum fuerit Augusti gaudium ex hac victoria ortum testantur tot ea de re signati nummi veteres, cum inscriptione, *Signis' Receptis.* ³ Jani portæ primum Numæ temporibus

clausæ, deinde. U. C. 717. Coss. T. Manlio Torquato & C. Atilio Balbo 2. tertio U. C. 723. Coss. Augusto 5. & Sexto Apuleio post victum Antonium quarto. U. C. 717. Coss. Augusto 9. & M. Junio Silano, quinto U. C. 752. C. Julio Cesare Vipfianiano & L. Emilio Paula Coss.

reddere : diemque cladis quotannis moestum habuerit ac lugubrem.

24 IN re militari & commutavit multa, & instituit : atque etiam ad antiquum morem nonnulla revocavit : disciplinam severissime rexit. ne legatorum quidem cuiquam, nisi gravate, hibernisque demum mensibus, permisit uxorem interficere. Equitem R. quod duobus filiis adolescentibus, causa detrectandi sacramenti ¹ pollices amputasset, ipsum bonaque subjecit hastæ : quem tamen, quod ² impingere emtioni publicanos videbat, liberto suo addixit, ut relegatum in agros pro libero esse fineret. Decimam legionem contumacius parentem, cum ignominia totam dimisit : item alias immodeste missionem postulantes, citra commoda emeritorum præmiorum exauctoravit : cohortes, si quæ cessissent loco, ³ decimatas ⁴ hordeo pavit : centuriones, statione deserta itidem, ut manipulares, capitali animadversione puniit : pro cetero delictorum genere variis ignominias affecit : ut stare per totum diem juberet ante Prætorium : interdum ⁵ tunicatos, discinctosque, nonnunquam cum ⁶ decempedis, vel etiam cespitem portantes.

25 Neque post bella civilia, aut in concione, aut per edictum, ullos militum *commilitones* appellabat, sed *milites*. Ac ne à ⁷ filiis quidem, aut ⁸ privignis suis, imperio præditis, aliter appellari passus est : ambitiosius id existimans, quam aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suæ majestas postulare. Libertino milite, præterquam Romæ ⁹ incendiorum causa, & si tumultus in graviore annona metueretur, bis usus est : semel ad præsidium coloniarum Illyricum contingentium : iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis : ¹⁰ eosque servos adhuc viris feminisque pecuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos, ¹¹ sub priore vexillo habuit, neque aut commissos cum ingenuis, aut

¹ Ut filii idonei non essent, ad arma tractanda. ² Imminere emtioni, est cum calore quodam immoderato licitationis, & avide ad emtionem accedere. Publicani, uti erant ex equestri ordine, faventes equiti, emtum illum dimittere volebant. ³ Decimari legiones dicuntur, quando decimus quisque supplicio afficitur ab Imperatore. ⁴ Non tritico, ignominie causa. ⁵ Indutos solâ tunica demtis sagulis quibus milites utebantur. ⁶ Decempedarum, & cespitem usus in conficiendis tabernaculis, castrisque

muniendis : innuit Augustum, eos redegeisse in ordinem fabrorum ; & gregariorum militum insignia gestare, & munera obire coegisse. ⁷ Adoptivis, Caio. & Lucio. ⁸ Tiberio, & Druso Livæ filijs. ⁹ Augustus septem cohortes ad arcenda urbis incendia opportunis locis constituit, ut binas regiones urbis una cohors tueretur. ¹⁰ Sensus est, Augustus opulentioribus indixit ut servos pro facultatibus sibi darent, quibus manumissis in militiâ uteretur. ¹¹ In primâ acie in quâ hastati erant.

eodem modo armatos. Dona militaria aliquanto facilius; phaleras & torques, & quicquid auro argentoque constaret, quam vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat: has quam parcissime, & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit. Solos triumphales, quanquam & socios expeditionum, & participes victoriarum suarum, nunquam donis impertiendos putavit: quod ipsi quoque jus habuissent tribuendi ea quibus vellent. Nihil autem minus in perfecto duce, quam festinationem temeritatemque convenire arbitrabatur. Crebro itaque illa jactabat:

Σπουδὴ βραδείας, &c.

Ἀσφαλὴς ὅς ἐστι αἰμείνων, ἢ θεοῖς σπατηλόγῃς.

Et, *Sat celeriter fieri, quidquid fiat satis bene.* Prælium quidem aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cum major emolumentum spes, quam damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes aiebat esse aureo hamo piscantibus: *cujus abrupti damnum nulla captura pensari posset.*

26 MAGISTRATUS atque honores, & ante tempus, & quosdam novi generis, perpetuosque, cepit. Consulatum xx. ætatis anno invasit, admotis hostiliter ad urbem legionibus, missisque qui sibi nomine exercitus deponerent. Cum quidem cunctante senatu, Cornelius Centurio, princeps legationis, rejecto sagulo, ostendens gladii capulum, non dubitasset in curia dicere, *Hic faciet, si vos non feceritis.* Secundum consularum post ix. annos, tertium anno interjecto gessit: sequentes usque ad undecimum continuavit: multisque mox, cum deferrentur, recularis, duodecimum magno, id est, septemdecim annorum intervallo, & rursus tertium decimum biennio post ultro petiit: ut Caium & Lucium filios amplissimo præditus magistratu, quemque tyrocinio deduceret in forum. Quinque medios consularatus à sexto ad undecimum annuos gessit: ceteros autem sex, aut novem aut sex aut quatuor aut tribus mensibus, secundum verò, paucissimis horis. Nam die Kal. Januarii, cum mane pro æde Capitolini Jovis paullulum curuli sella præsedisset, honore abiit, suscepto alio in lo-

1 Non habita ratione ambitionis, sed virtutis.

2 Triumphales viri, qui aliquando triumpharunt.

3 Ut Triumviratum.

4 Ut Tri-

bunitiam potestatem.

5 Ut emittaretur filios in forum maximo honore ad auspicandam Eloquentiam sancta togâ parâ.

cum suum. Nec omnes Romæ, sed quartum consulatum in Asia; quintum in insula Samo, octavum & nonum Tarracone inivit.

27 TRIUMVIRATUM Reip. constituendæ per decem annos administravit: in quo restitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proscripio, sed inceptam utroque acerbius exercuit. Namque illis in multorum sæpe personam per gratiam & preces exorabilibus, solus magnopere contendit ne cui parceretur: proscripsitque etiam C. Toranium tutorem suum, eundemque collegam patris sui Octavii in ædilitate. Junius Saturninus hoc amplius tradit. Cum peracta proscriptione, M. Lepidus in senatu excusasset præterita, & spem clementiæ in posterum fecisset: quoniam satis poenarum exactum esset: hunc è diverso professum, ita modum se proscribendi statuisset, ut omnia sibi reliquerit libera: in cujus tamen pertinaciæ poenitentiam, postea T. Vinium Philopemenem, quod patronum suum proscriptum celasse olim diceretur, equestri dignitate decoravit. In eadem hac potestate multiplici flagravat invidia. Nam & Pinarium equitem R. cum concionante se admissa turba¹ paganorum apud milites subscribere quædam animadvertisset, curiosum ac speculatorem ratus, coram confodi imperavit. Et Tedium Afrum Cos. designatum, quia factum quoddam suum maligno sermone carpsisset, tantis perterritis minis, ut is se præcipitaverit. Et Q. Gallium prætorem, in officio salutationis, tabulas² duplices veste rectas tenentem, suspicatus gladium occultare: nec quidquam statim, ne aliud inveniretur, ausus inquirere, paulo post per centuriones & milites raptum è tribunali, servilem in modum torlit: ac fatentem nihil, iussit occidi, prius oculis ejus sua manu effossis: quem tamen scribit colloquio petito insidiatum sibi, conjectumque à se in custodiam, deinde urbe interdicta dimissum, naufragio vel latronum insidiis periisse. Tribunitiam potestatem perpetuam recepit: in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptavit. Recepit & morum legumque regimen æque perpetuum, quo jure, quanquam sine censuræ³ honore, census tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, medium solus.

28 De reddenda Rep. bis cogitavit: primo post oppressum

¹ Pagani hic non pro Rusticanis accipiendi sunt, sed pro hominibus non militantibus, tametsi urbici sint. Sensus est, Pinarium jussu Augusti confossum fuisse, cum quædam apud milites, (qui præsidii causâ

circumsteterunt,) velut speculator militaris, ipso concionante, apud paganos, i. e. non milites.

² Et proinde magis prominentes.

³ Cum Censor dici nollet.

statim Antonium, memor objectum ab eo sibi sæpius; quasi per ipsum stare ne redderetur: ac rursus tædio diuturnæ valetudinis: cum etiam magistratibus ac senatu domum accitis Rationarium imperii tradidit. Sed reputans & se privatum non sine periculo fore, & illam plurium arbitrio temere committi, in retinenda perseveravit: dubium eventu meliore an voluntate. Quam voluntatem cum præ se idemdem ferret, quodam etiam edicto bis verbis testatus est: *Ita mihi salvam ac sospitem Remp. sistere in sua sede liceat, atque ejus rei fructum percipere, quem peto, ut optimi status auctor dicar: & moriens, ut feram mecum spem, mansura in vestigio suo fundamenta Reip. quæ jecero.* Fecitque ipse se compotem voti, nifus omni modo, ne quem novi status poeniteret.

29 URBEM neque pro majestate imperii ornatam, & inundationibus incendiisque obnoxiam, excoluit adeo, ut jure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiâ accepisset. Tutam vero, quantum provideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit. Publica opera plurima exstruxit: ex quibus vel præcipua, Forum cum æde Martis Ultoris, templum Apollinis in Palatio, ædem Tonantis Jovis in Capitolio. Fori exstruendi causa fuit, hominum & judiciorum multitudo, quæ videbatur, non sufficientibus¹ duobus, etiam tertio indigere. Itaque festinanti-
us, necdum perfecta Martis æde, publicatum est cautumque, ut separatim in eo publica judicia & sortiones judicum fierent. Ædem Marti, bello Philippenfi pro ultione paterna suscepto, voverat. Sanxit ergo ut de bellis triumphisque heic consuleretur senatus: provincias cum Imperio peturi, hinc deducerentur: quique victores redissent, huc insignia triumphorum inferrent. Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitavit, quam fulmine ictam desiderari à Deo haruspices pronuntiant. Addidit porticus cum bibliotheca Latina Græcæque; quo loco jam senior sæpe etiam senatum habuit,² decuriasque judicum recognovit. Tonanti Jovi ædem consecravat, liberatus periculo, cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter læticam ejus fulgur perstrinxisset, servumque prælucentem exanimasset. Quædam etiam opera sub nomine alieno, nepotum scilicet & uxoris sororisque, fecit: ut porticum, basilicamque Lucii & Caii: item porticus Livix & Octaviæ, theatrumque Marcelli. Sed & ceteros principes viros sæpe hortatus est, ut pro facultate

¹ Romano, & Julio.

² Ordini alii Nongenti, alii Selecti, alii Tribunes qui variis nominibus distincti ni dicebantur.

quisque monumentis vel novis, vel reſectis & excultis, urbem adornarent. Multaque à multis exſtructa ſunt: ſicut à Marcio Philippo, ædes Herculis Muſarum: à L. Cornificio, ædes Dianæ: ab Afinio Pollione, atrium Libertatis: à Munatio Planco, ædes Saturni: à Cornelio Balbo, theatrum: à Statilio Tauro, amphitheatrum: à M. vero Agrippa, complura & egregia.

30 Spatium urbis in regiones vicoſque diviſit: inſtituitque ut illas annui magiſtratus ſortito tuerentur, hos magiſtri è plebe cuiuſque viciniæ electi. Adverſus incendia excubias nocturnas, vigileſque commentus eſt. Ad coërcendas inundationes, alveum Tiberis laxavit, ac repurgavit, completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapſionibus coarctatum. Quo autem facilius undique urbs adiretur, deſumpta ſibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex Manubiali pecunia ſternendas diſtribuit. Ædes ſacras vetuſtate collapſas, aut incendio abuſumtas, reſecit: eaſque & ceteras opulentiffimis donis adornavit: utpote qui in cellam Capitolini Jovis ſedecim millia pondo auri, gemmaſque ac margaritas quingenties ꝯs. una donatione contulerit.

31 POSTQUAM vero pontificatum maximum, quem nunquam vivo Lepido auferre ſuſtinuerat, mortuo demum ſuſcepit, quidquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parum idoneis auctoribus vulgo ferebatur, ſupra duo millia contracta undique cremavit: ac ſolos retinuit Sybillinos: hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis ſub Palatini Apollinis baſi. Annum à D. Julio ordinatum, ſed poſtea negligentia conturbatum atque confuſum, ruruſ ad priſtinam rationem redegit: in cuius ordinatione Sextilem meſem è ſuo cognomine nuncupavit, magis quam Septembrem; quo erat natus: quia hoc ſibi & primus conſulatus & inſignes victoriæ obtigiffent. Sacerdotum & numerum & dignitatem, ſed & commoda, auxit: præcipue Veſtaliũ virginum: cumque in demortuæ

1 Auguſti vitrico. 2 M. A. Agrippa in aduſtata ſua Romam duxit æquam Virgineam: præſerea fontes fecit 105, caſtella 130. complura etiam culum magnifica, ac operibus, & gratuita tribuit balnea 160. Plin. l. 36. 3 Manubialis pecunia eſt, quæ redacta eſt in ætarium ex manubiis, i. e. hoſtili præda divendita. 4 Quem ex J. Cæſaris inſtitutione diem, qui ex

quadrantibus ſiebat quarto quoque anno deſinente, intercalari oportuiſſet, Pontifices, quarto non peracto, ſed intercipiente, intercalabant: quo errore per 36. annos durante, tres dies intercalati ſunt, plures quam rationes ſolis requirere videntur: quapropter Auguſtus edictum publicavit, ut anni 12. ſine intercalatione tranſigerentur.

locum aliam ¹ capi oporteret, ambirentque multi ² ne filias in sortem darent; adjuravit, si cujusquam neptium suarum competeret ³ ætas, oblatum se fuisse eam. Nonnulla etiam ex antiquis cærimoniis paullatim abolita restituit: ut ⁴ Salutis augurium, Diale Flaminium, sacrum Lupercale, ludos Seculares & ⁵ Compitalicios: Lupercalibus vetuit currere imberbes: item, Secularibus ludis juvenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo majore natu propinquorum. Compitales Lares ornare bis anno instituit, vernis floribus, & æstivis. Proximum à Dis immortalibus honorem memorie ducum præstitit, qui imperium populi Rom. ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cujusque, manentibus titulis, restituit: & statuas omnium triumphali effigie in utraque Fori sui porticu dedicavit. Professus est edicto, *commentum id se, ut illorum velut ad exemplar & ipse dum viveret, & insequentium ætatem principes exigerentur à civibus.* Pompeii quoque statuam contra theatri ejus regiam, marmoreo ⁶ Jano supposuit, translatam è curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus.

32 PLERAQUE pessimi exempli correxuit, quæ in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiaque bellorum civilium duraverant, aut per pacem etiam existerant. Nam & grassatorum plurimi palam se ferebant, succincti ferro, quasi tuendi sui causa: & rapti per agros viatores sine discrimine, liberi, servique, ergastulis possessorum supprimebantur: & plurimæ factiones, titulo collegii novi, ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores, dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit: ergastula ⁷ recognovit: collegia, præter antiqua & legitima, dissolvit: ⁸ tabulas veterum ærarum debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam exussit. Loca in urbe publica

¹ Cum virgo Vestalis ad sacrificium legitur, Pontificis Maximi manu prehenfa, à parente velut bello capta abducitur, cum hac formulâ, *Amata te capio.*

² Læge Papiæ cavetur, ut Pontificis Maximi arbitratu Virgines viginti è populo legerentur, sortitioque in concione ex eo numero fieret.

³ Minorem quam annos sex, majorem quam decem annos natam, capi fas non erat.

⁴ Intermissum per annos 44. à Ciceronis consulari, ad Augustum V. Cos.

⁵ Porphyrio Horatii interpres autor est, Lares,

id est, deos domesticos in Compitiis ab Augusto positos fuisse, & ex libertinis sacerdotes datos, qui Augustales appellati.

⁶ Hic Janus non accipitur pro statuâ Jani, sed pro archu marmoreo, & fornicata transiçione, quasi Janus sic pervia transiçionibus.

⁷ Diligenter exploravit, si quis ipso nesciente affigetur, aut si qui liberi homines supprimerentur.

⁸ Tabulas omnes debitorum publicorum, ex quibus emergere subinde consuevit materia calumniandi, jussit incendi.

juris¹ ambigui possessoribus adjudicavit. ² Diuturnorum reorum, & ex quorum fordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quaereretur, nomina abolevit: conditione propofita, ut si quem quis³ repetere vellet, par periculum poenae subiret. Ne quod autem maleficio negotiumve impunitate vel mora elaberetur, ⁴ xxx. amplius dies, qui⁵ honorariis ludis occupabantur, actui rerum accommodavit. Ad tres judicum decurias, quartam addixit ex inferiore censu: quae⁶ ducenariorum vocaretur, judicaretque de levioribus summis. Judices à tricesimo ætatis anno adlegit: id est, quinquennio maturius quam solebant. At plerisque judicandi munus detrectantibus, vix concessit⁷ ut singulis decuriis per vices annua vacatio esset: & ut solitæ agi Novembri ac Decembri mense⁸ res omitterentur.

33 Ipse jus dixit assidue, & in noctem nonnunquam: si parum corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans. Dixit autem jus non diligentia modo summa, sed & lenitate; siquidem manifesti parricidii reum, ne culeo insueretur, quod non nisi confessi afficiuntur hac poena, ita tertur interrogasse: *Certe patrem tuum non occidisti?* Et cum de falso testamento ageretur, omnesque signatores lege Cornelia tenerentur: non tantum duas tabellas, damnatoriam & absolutoriam, simul⁹ cognoscentibus dedit, sed tertiam quoque, qua ignosceretur iis quos fraude ad signandum, vel errore inductos, constitisset. Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum prætori delegavit urbano: at provincialium consularibus viris, quos singulos cujusque provinciae negotiis præposuisset.

34 Leges retractavit, & quasdam ex integro sanxit, ut sumtuariam, & de adulteriis, & de pudicitia, de am-

¹ De quibus ambigebatur, an privatorum esset, an ad publicum pertinerent.

² Quorum causæ in longum tempus protrahuntur, cum neque absolvantur, neque damnentur.

³ Iterum postulare, & in judicium vocare.

⁴ Sensus est, Augustum accommodasse actui rerum, i. e., actioni rerum, causis, que agendis, supra triginta dies, qui ludis honorariis occupari solebant, tanquam sortati.

⁵ Honorarii ludi sunt, qui ad honorem edentium pertinebant. Augusti temporibus, nemo fere honestiorem aliquem

locum in Rep. sortitus erat, quin magnam patrimonii partem in editione spectaculorum impenderet.

⁶ Quoniam ducena tantum sestertia in professionem Censualem deferabant; non, ut Equites, quadringena.

⁷ Ut vicissim alia post aliam decuria haberet annuam vacationem, ut scilicet quarto quoque anno quilibet decuria immunis esset ab onere judicandi.

⁸ Causæ, & lites.

⁹ Judicibus, qui in cistam conjicere solebant, tabulam Condemnatoriam, quæ inscriptam habuit C. & Absolutoriam, cujus nota erat A.

bitu, de ¹ maritandis ordinibus. Hanc cum aliquanto quam ceteras severius emendasset, præ tumultu recusantium perferre non potuit: nisi adempta demum lenitave parte poenarum: & ² vacatione triennii data, auctisque præmiis. Sic quoque abolitionem ejus, publico spectaculo pertinaciter postulante ³ equite, accitos Germanici liberos, receptosque partim ad se, partim in patris gremium ostentavit: manu vultuque significans, ne gravarentur imitari juvenis ⁴ exemplum. Cumque etiam immaturitate sponfarum, & matrimoniorum crebra mutatione vim legis eludi sentiret, ⁵ tempus sponfas habendi coarctavit: divortii modum imposuit.

³⁵ Senatorum affluentem numerum deformi & incondita turba (erant enim super mille, & quidam indignissimi, & post necem Cæsaris per gratiam & præmium adlecti, quos ⁶ Orcinos vulgus vocabat) ad modum pristinum & splendorem redegit, duabus lectionibus: prima, ipsorum arbitratu, quo vir virum legit: secunda, suo & Agrippæ: quo tempore existimatur lorica sub veste munitus, ferroque cinctus præsedisse, decem valentissimis senatorii ordinis amicis sellam suam circumstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quenquam senatorum, nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad ⁷ excusandi se verecundiam compulit: servavitque etiam excusantibus ⁸ insigne vestis, & spectandi in orchestra ⁹ epulandique publice jus. Quo autem lecti probatique & religiosius & minore molestia senatoria munera fungerentur, sanxit ut prius quam consideret quisque, thure ac mero supplicaret apud aram ejus Dei, in cuius templo coiretur, & ne plus quam bis in mense ¹⁰ legitimus senatus ageretur, Kalendis & ¹¹ Idibus: neve

¹ Ut omnes ducere uxores cogerentur, causa liberorum procreandorum. ² A die mortis defuncti conjugis vacatione à connubio data.

³ Ordine Equestri.

⁴ Ut scilicet ductâ uxore filios procrearent, quemadmodum juvenis Germanicus facitaverat.

⁵ Ut nemini liceret, post sponsalia contracta, ultra triennium nuptias differe.

⁶ Plutarcho *Ορκωνισταις*. Alludit ad liberos Orcinos dictos, qui eo ipso quod *ορκωνισταις* mortuus est, libertatem adepti sunt. Et proinde patronum nullum virum, sed jam orco receptum habuerunt: ita senatores illi

neminem vivum suæ dignitatis aurorem cedere poterant, sed Cæsarem tantum jam orco demissum.

⁷ Quasi parum idonei essent, & invitati allekti.

⁸ Latos clavos, & calceos lunatos. ⁹ Quando Jovi epulam libabatur, senatus in Capitolio epulabatur.

¹⁰ *Legitimus senatus* est, cujus agendi statim dies sunt, ac solennes, Græce *Βαλὴ καὶ ἡγουσά, νόμιμος Κουρίαι*, cui opponitur *indictus*, *Βαλὴ συκλητός* qui extra ordinem ab iis, quibus ejus rei potestas, indicabatur.

¹¹ Martiis exceptis, Cæsar, c. 88.

Septembri Octobrive mense ullos adesse alios necesse esset, quam forte ductos, per quorum numerum decreta confici possent: sibi quo instituit¹ consilia sortiri semestria, cum quibus de negotiis ad frequentem senatum referendis ante tractaret. Sententias de majore negotio, non² more, atque ordine, sed prout libuisset, prærogabat: ut perinde quisque animum intenderet, ac si³ censendum magis quam assentiendum esset.

36 Auctor & aliarum rerum fuit: in quibus ne acta senatus publicarentur: ⁴ ne magistratus deposito honore statim in provincias mitterentur: ⁵ ut proconsulibus ad mulos, & tabernacula, quæ publice locari solebant, certa pecunia constitueretur: ut cura ærarii à quæstoribus urbanis ad prætorios prætoresve transfiret: ut⁶ centumviralem hastam, quam quæstura functi consueverant cogere, decemviri cogerent.

37 Quoque plures partem administrandæ Reip. caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum, viarum, aquarum, alvei Tiberis, frumenti populo dividendi, præfecturam urbis, Triumviratum legendi senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescunque opus esset. Censores creari defitos longo intervallo creavit, numerum prætorum auxit. Exegit etiam, ut quoties consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cunctis, satis majestatem ejus imminui, quod honorem eum non solus, sed cum altero gereret.

38 Nec parciore in bellica virtute honoranda, super xxx. ducibus justos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curavit. Liberis senatorum, quo ce-

¹ Consilia pro consiliariis, uti matrimonia pro uxoribus. Primo ex Magistratibus singulos, & Senatores quindecim sorte legit, qui per senos menses sibi in consilios essent, postea vero consiliariis annuos sibi petiit. Dion. l. 53. Sorte lecti sunt, ne ambitioni, aut inimicitii locus foret, nec quis se præteritum queri possit. ² Gradatim sententias rogari solebant Senatores, incipiebaturque à Consulari gradu: Augustus vero pro arbitrio voluntateque modo hunc, modo illum primum rogabat, ut omnes animum intenderent, tanquam singuli sententiam dicere deberent. ³ Censet Senator, qui novam sententiam in sena-

tu dicit, *Assensit*, qui alienam approbat. Ad *Consensendum* oportet venire meditatum, & solerti ingenio esse præditum, ad *Assensendum* mediocris attentio desideratur. ⁴ Ne continuatio honorum pareret insolentiam, & continuato magistratu usi fierent imperiosi. ⁵ Sensus est, Augustum constituisse certam pecuniam, quæ proconsulibus in provincias ituris, ad mulos, & tabernacula, ceteraque necessaria comparanda daretur; quæ prius publice locabantur. ⁶ *Centumviralem hastam cogere* est, Centumviros hastâ positâ congregare ad judicia peragenda.

lerius Reip. affuescerent, protinus virilem togam, latum clavum induere, & curiæ interesse permisit: militiamque ausp. cantibus, non tribunatum modo legionum, sed & præfecturas alarum dedit: ac ne quis expertus castrorum esset, binos plerumque loricatos præposuit, singulis alis. Equitum turmas frequenter recognovit, post longam intercapedinem reducto more: transvectionis. Sed neque detrahi quenquam in transvehendo ab accusatore passus est; quod fieri solebat: & senio vel aliqua corporis labe insignibus permisit, præmissis in ordine equo, ad² respondendum quoties citarentur, & pedibus venire: mox⁴ reddendi equi gratiam fecit eis, qui majores annorum quinque & triginta retinere eum nollent.

39 Impetratisque à senatu decem adjutoribus; unumquemque equitum rationem vitæ reddere coëgit: atque ex improbatis alios pœna, alios ignominia notavit: plures admonitiones sed varia. Lenissimum genus admonitionis fuit³ traditio coram pugillarum, quos taciti, & ibidem statim legerent. Notavitque aliquos, quod pecunias levioribus usuris mutuat, graviore scœdore collocassent.

40 Comitibus Tribunitiis si deessent candidati, senatores ex equitibus Romanis creavit: ita ut potestate transacta, in utro vellent ordine, manerent. Cum autem plerique equitum, attrito bellis civilibus patrimonio, spectare ludos & quatuordecim non auderent, metu pœnæ theatralis: pronuntiavit, non teneri ea quibus ipsis parentibusve equester census unquam fuisset. Populi recensum vicatim egit: ac ne plebs⁶ frumentationum causa frequentius à negotiis avocaretur, ter in annum quaternum mensium⁷ tesleras dare destinavit: sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, ut sui cujusque mensis acciperet. Comitiorum

¹ In honorem apparitionis Castorum, & victoria qua apud Regillum lacum pæna est, Equites in equis sedentes, coronati olivarum ramis, iudicique traditis pinctis coloris, scœdam gestantes ornamenta præmiisque omnia fortitudinis quacumque in præliis ob rem bene gestam acceperunt, transvehuntur à templo Martis extramurano pergentes per forum juxta adem Castorum: fit autem hæc transvectio idibus Quintilibus quo die apud lacum Regillum prospere pugnatum est, Castore & Polluce auxiliantibus. Dionys. Halicar. l. 6.
² Accusatori, & iis quæ obicerentur.
³ Non equo sedentes, quæ ignominie ratio levior omnino

fuit quam si equus fuisset in transvectione detractus.

⁴ Indulsi Augustus Equitibus senioribus, ut equum, quem exceperant, redagere si vellent, possent: & ita ab equestri militia munere solverentur.

⁵ Equitibus quos leviter admonere volebat, tabellas ceratas tradebat legendas, in quibus continebantur crimina omnia quæ illis obicerentur: ita soli probra sua recognoscebant, neque divulgabantur.

⁶ Frumentariæ donationes quæ in populum fieri solebant singulis mensibus.

⁷ Signum frumentarium, quo exhibito unusquisque frumentum pro portione accipiebat à Principe.

quoque

quoque pristinum jus reduxit : ac multiplici poena coercito ambitu, Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid à quoquam candidato desiderarent, singula nullis nummum à se dividebat. Magni præterea existimans, sincerum, atque ab omni colluvione peregrini ac servilis sanguinis incorruptum servare populum : & civitatem Romanam parcissime dedit, & manumittendi modum terminavit. Tiberio pro cliente Græco petenti rescripsit, *Non aliter se daturum, quam si præsens sibi persuasisset quam iustas petendi causas haberet.* Et Livæ pro quodam tributario Gallo roganti, civitatem negavit, immunitatem obtulit : affirmans, *Se facilius passurum fisco detrahi aliquid, quam civitatis Romanæ vulgari honorem.* Servos non contentus multis difficultatibus à libertate & multo pluribus à libertate ? iusta removisse : cum & de numero & de conditione ac differentia eorum qui manumitterentur, curiose cavisset, hoc quoque adjecit, ne vinctus unquam tortusve quis, ullo libertatis genere civitatem adipisceretur. Etiam habitum vestitumque pristinum reducere studuit. Ac visa quondam pro concione, pullatorum turba, indignabundus & clamitans : *Es ait,*

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Negotium ædilibus dedit, ne quem posthac paterentur in foro Circove, nisi positis lacernis, togatum consistere.

LIBERALITATEM omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam & in vecta urbi Alexandrino triumpho : regia gaza, tantam copiam nummarie rei effecit, ut scenore diminuto, plurimum agrorum pretiis accesserit. Et postea quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum ejus gratuitum iis qui cavere in duplum possent, ad certum tempus indulgit. Senatorum censum

1 Fabia, & Scaptia erant Tribus Romæ. Indicat hic locus, Augustum fuisse duarum tribuum, forte in alterâ natus, in alteram insertus : cum & ipse natus foret in gente Octavia, adoptatus in Juliam familiam.

2 Libertas iusta, quæ vindicta, censu, testamento data : non iusta, quæ inter amicos, in convivio, per epistolam.

3 Cum propria civium Romanorum vestis forensis, erat toga, eaque alba.

4 Toga sæpe superinducebant lacernam, præsertim in theatro ludorumque spectaculis, ob

repentinam sæpe cæli injuriam. *Amphitheatrali nos commendamus ad æsus, Cum agit algentes alba lacerna togæ.* Martial. l. 14. Ep. 137.

5 Augustus post victoriam Alexandrinam Romam reportavit antiquorum Prolemaeorum gazas.

6 Qui dupla plura possiderent, quam matuo acciperent.

7 Censum Senatoris legitimus erat 400. sestertiorum, conduplicato equestri censu, Augustus hunc censum ampliavit, ut facultates unius Senatoris implerent censum trium equitum. Sestertium vero continet mille nummos.

ampliavit:

ampliauit: ac pro octingentorum millium summa duodecies H. S. taxavit, supplevitque non habentibus. Congiaris populo frequenter dedit, sed diversæ fere summae: modo quadragenos, modo tricenos, nonnunquam ducenos quinquagenosque nummos: ac ne minores quidem pueros præteritis, quamvis nonnisi ab undecimo ætatis anno accipere consueissent. Frumentum quoque in annonæ difficultatibus sæpe levissimo, interdum nullo pretio, viritim admensas est, ¹ tesserasque nummarias duplicavit.

42 Sed ut salubrem magis quam ambitiosum principem scires, querentem de inopia & caritate vini populum, levissimum coërcuit voce: *Satis provisum à genio suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent.* Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, *Bona fidei se esse respondit*: non promissum autem flagitanti, turpitudinem & impudentiam edicto exprobravit: affirmavitque, non datum se, quamvis dare destinarat. Nec minore gravitate atque constantia, cum proposito congiario multos ² manumissos, insertosque civium numero, comperisset, negavit accepturos quibus promissum non esset: ceterisque minus quam promiserat, dedit, ut destinata summa sufficeret. Magna vero quondam sterilitate, ac difficili remedio, cum ³ venalities & lanistarum familias, peregrinosque omnes, exceptis Medicis & præceptoribus, partemque servitiorum, urbe expulisset: ut tandem annona convaluit, *impetum se capisse scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod eorum fiducia cultura agrorum cessaret: neque tamen perseverasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque resistui.* ⁴ Atque ita post hanc rem temperavit, ut non minorem aratorum ac negotiantium, quam populi rationem deduceret.

43 SPECTACULORUM & assiduitate & varietate, atque magnificentia, omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & vicies. Fecitque nonnunquam etiam vicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones: non in foro modo, nec Amphithe-

¹ Pecuniariam summam, tesseri præscriptam, duplicatam dedit.

² Non statim ut quis erat manumissus ad congiarium admittebatur, sed in tribum describi oportuit.

³ Venalitia familia servorum dictæ, qui sub mangonibus venales alebantur. Plin.

⁴ Sensus est, postquam Augustus è re non fore iudicavit col-

lere frumentationem, ita rem temperavit, ut vulgi locordiam excitaret, ad frumentationem non minus eos admiserit, qui agros colerent, quam pauperes illos urbicos, qui soli, ut videtur, ante Augustum publico frumento ali soliti, ratione deducere (i. e.) rationem habere, deducere.

theatro, sed in Circo & in Septis, & aliquando nihil præter venationem edidit. Athletas quoque exstructis in campo Martio sedilibus ligneis: item navale prælium circa Tiberim cavato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est. Quibus diebus custodes in urbe disposuit, ne raritate remanentium grassatoribus obnoxia esset. In circo aurigas cursoresque & confectores ferarum, & nonnunquam ex nobilissima juventute, produxit. Sed & Trojæ ludum edidit frequentissime, majorum minorumve puerorum delectu: prisca decorique moris existimans, claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum, aureo torque donavit: passusque est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore graviter invidiosaque in curia questo Æsernini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Ad scenicas quoque & gladiatorias operas, etiam equitibus Romanis aliquando usus est: verum prius quam senatusconsulto interdiceretur. Postea nihil sane, præterquam adolescentulum Lucium honeste natum, exhibuit: tantum ut ostenderet, quod erat bipedali minor librarum septemdecim ac vocis imense. Quodam autem muneris die, Parthorum obfides tunc primum missos per arenam mediam ad spectaculum induxit: superque se subsellio secundo collocavit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, si quando quid inusitatum dignumque cognitu advectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare: ut rhinocerotem, apud Septa: tigrem, in scena: anguem quinquaginta cubitorum, pro Comitio. Accidit votivis Circensibus, ut correptus valetudine, lectica cubans, thensas¹ deduceret: rursus commissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, evenit ut laxatis sellæ curulis compagibus caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere, cum consternatum ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo posset, transiit è loco suo, atque in ea parte confedit que suspecta maxime erat.

44 Spectandi confusissimum ac solutissimum morem correxit ordinavitque: motus injuria senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos confessu frequenti nemo receperat. Facto igitur decreto patrum, ut quoties quid spectandum usquam publice ederetur, primus subselliorum ordo vacaret senatoribus: Romæ legatos liberarum sociarumque gentium vetuit in orchestra confidere: cum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secrevit à po-

¹ Religionis causâ comitaretur.

pulo. Maritis è plebe proprios ordines assignavit: prætex-
tatis¹ cuneum suum, & proximum pædagogis: ianxitque ne
quis pullatorum media cavea federet. Feminis ne gladiato-
res quidem, quos promiscue spectari solenne olim erat, nisi
ex superiore loco spectare concessit. Solis Virginibus Vestali-
bus locum in theatro separatim, & contra prætoris tribunal,
dedit. Athletarum vero spectaculo muliebrem sexum omnem
adeo submovit, ut² Pontificalibus ludis pugilum par postu-
latum distulerit in sequentis diei matutinum tempus: edixerit-
que, *Mulieres ante horam quintam venirent in theatrum, non
placere.*

45 Ipse Circenses ex amicorum fere libertorumque coena-
culis spectabat, interdum è³ pulvinari, & quidem cum con-
juge ac liberis sedens. Spectaculo plurimas horas, aliquando
totos dies aberat: petita venia, commendatisque qui suam vi-
cem præsidendo fungerentur. Verum quoties adesset, nihil
præterea agebat: seu vitandi rumoris causa, quo patrem
Cæsarem vulgo reprehensum commemorabat, quod inter
spectandum, epistolis libellisque legendis, ac rescribendis va-
caret: seu studio spectandi, ac voluptate, qua teneri se neque
dissimulavit unquam, & sæpe ingenue professus est. Itaque
⁴ corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis &
crebra & grandia de suo offerebat: nullique⁵ Græco cer-
tamini interfuit, quo non pro merito certantium quemque
honoravit. Spectavit autem studiosissime pugiles, & maxime
Latinos: non⁶ legitimos atque⁷ ordinarios modo, quos
etiam committere cum Græcis solebat: sed &⁸ catervarios
oppidanos inter angustias vicorum pugnantes temere ac sine
arte. Universum denique genus operas aliquas publico spe-
taculo præbentium, etiam cura sua dignatus est. Athletis &
conservavit privilegia, & ampliavit. Gladiatores⁹ sine mis-
sione edi prohibuit. ¹⁰ Coërcitionem in histriones, magistra-

¹ Cunei sunt sedilium ordines ita
dictæ à figurâ; excurrabant enim ab
angusto spatio ad ambitum exti-
mum.

² Quos ipse pontifex
pontificatu suscepto exhibuit.

³ Ex eo circi loco, ubi simula-
chra deorum, magnâ pompâ inferri
& circa metas gestari solita, col-
locabantur.

⁴ Corollarium signifi-
cat id quod additum est, ultra id
quod debetur, tanquam auctarium quod-
dam. Varro. sic dictum à corollis,
quæ, cum placuerint actores in Sce-
na, ultra legitima præmia illis dono-
dari solebant.

⁵ Quod vel in Græ-

cia celebraretur, aut Græcis Italiæ
urbibus; aut Græco more, et per
Græcos Scenicos.

⁶ Lege atque

arte certantes, aut legitime institutos.

⁷ Ex præscripto ordine, & quasi al-
bo pugilum commissos.

⁸ Catervatim
conglobatos, non servato in conspectu
ordine formulaque legitimâ.

⁹ Nisi
victoribus missio pro præmio propo-
sita esset.

¹⁰ Prætores, & Ediles jus
habuerunt coercendi histriones, di-
ctum, *Fas Virgarum*, quod Augustus
non permitteret nisi per tempus lu-
dorum, & in ipso loco ubi pecca-
rant, nempe in scena.

tibus in omni tempore & loco, lege vetere, permissam, ademit: præterquam ludis & scena. Nec tamen eo minus aut ¹ xyfticorum certationes, aut gladiatorum pugnas severissime semper ² exegit. Nam histrionum licentiam adeo compefcuit, ut Stephanionem ³ togatarum, cui in puerilem habitum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per trina theatra virgis cæsum relegaverit: Hylam pantomimum, querente prætorē, in atrio domus suæ, nemine excluso, flagellis verberaverit, & ⁴ Pyladem urbe atque Italia submoverit, quod spectatorem, à quo exhibilabatur, demonstrasset digito, conspicuumque fecisset.

⁴⁶ Ad hunc modum urbe urbanisque rebus administratis, ITALIAM duodetriginta coloniarum numero deductarum ab se frequentavit, operibusque ac vectigalibus publicis plurifariam instruxit: etiam ⁵ jure ac dignatione urbi quodam modo pro parte aliqua adæquavit: excogitato genere suffragiorum, quæ de magistratibus ⁷ urbicis ⁸ decuriones colonici, in sua quisque colonia ferrent, & sub diem comitiorum obfignata Romam mitterent. Ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles, ⁹ equestrem militiam petentis etiam ex commendatione publica ¹⁰ cuiusque oppidi ¹¹ ordinabat, at iis qui è plebe regiones sibi ¹² revisenti filios filiasve ¹³ approbarent, singula nummorum millia pro singulis dividebat.

⁴⁷ PROVINCIAS validiores, & quas annuis magistratuum imperiis regi nec facile nec tutum erat, ¹⁴ ipse suscepit, ceteras proconsulibus sortito permisit, & tamen nonnullas ¹⁵ commutavit interdum: atque ex utroque genere plebrasque sæpius adiit. Urbium quasdam foederatas, sed ad exitium licentia præcipites, libertate privavit: alias, ut ære alieno

¹ Xyftici dicuntur Athletæ, ² dignitas honesta. ³ Sensus est: xyfto partito in quâ per hybernâ tempore exercebantur. ⁴ Tanquam exactor, veluti debitum repetiit, ut ad præscriptum absolverent pugnas. ⁵ Actorem togatarum. Togata sunt fabulæ ex factis vilium personarum. ⁶ Hylæ præceptorem. ⁷ Frequentiorem, cultioremque fecit. ⁸ Jure suffragiorum attributo, & dignatione aucta. ⁹ Qui Romæ crearentur. ¹⁰ In coloniis Decuriones Senatum, Plebs Pop. Rom. referebat, dicti Decuriones, quod decima pars eorum, qui in novam coloniam mitterentur, solita esset publici consilii gratiâ conscribi. ¹¹ Hoc referendum est ad copiam honestorum, militia equestris est

tam paruisse adicum ad militiam equestrem ei qui Ulubris aut Gabiis publice commendatus venisset, quam illi quem florentissima quæque colonia commendasset. ¹² Ordini adscribebat. ¹³ Recognoscenti, lustranti. ¹⁴ Gravi aliquo testimonio ostenderent esse sibi filios, filiasve ingenue procreatas. ¹⁵ Augustus totum imperium bifariam divisit, partem sibi adscivit, partem populo dedit, quo factum est, ut provinciarum aliæ Cæsaris, aliæ populi dicantur. ¹⁶ Ut quæ populi essent sibi adsciverit, suasque Populo reliquerit.

laborantes levavit, aut terræ motu subverfas denuo condidit: aut merita erga Pop. Roman. allegantes, Latinitate, vel civitate donavit. Non est, ut opinor, provincia, excepta duntaxat Africa & Sardinia, quam non adierit. In has, fugato Sexro Pompeio, trajicere ex Sicilia apparantem continuæ & immodicæ tempestates inhibuerunt, nec mox occasio aut causa trajiciendi fuit.

48 REGNA, quibus belli jure potitus est, præter pauca, aut iisdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contulit. Reges socios etiam inter semetipfos necessitudinibus mutuis junxit: promptissimus affinitatis cujusque atque amicitie conciliator, & fautor: nec aliter universos, quam membra partesque imperii, curæ habuit. Rectorem quoque solitus est apponere ætate parvis, ac mente lapsis, donec adolecerent aut resipiscerent: ac plurimorum liberos & educavit simul cum suis & instituit.

49 EX MILITARIBUS COPIIS legiones & auxilia provinciatim distribuit: classem Miseni, & alteram Ravennæ, ad tutelam superi & inferi maris, collocavit. Certum numerum partim in urbis, partim in sui custodiam, adlegit: dimissa Calagurritanorum manu, quam usque ad devictum Antonium: item Germanorum, quam usque ad cladem Varianam, inter armigeros circa se habuerat. Neque tamen unquam plures quam tres cohortes in urbe esse passus est: easque sine castris: reliquas in hiberna & æstiva, circa finitima oppida dimittere assuevit. Quidquid autem ubique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorumque formulam adstrinxit: definitis pro gradu cujusque, & temporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate aut inopia post missionem sollicitari ad res novas possent. Utque perpetuo ac sine difficultate sumtus ad tuendos eos prosequendosque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus novis instituit. Et quo celerius, ac sub manu annuntiari cognoscique posset quid in provincia quaque gereretur, juvenes primo modicis intervallis per militares vias, dehinc vehicula, disposuit: commodius id visum est, ut qui à loco eidem perferrent litteras, interrogari quoque, si quid res exigent, possent.

50. In diplomatibus, libellisque & epistolis signandis, initio Sphinge usus est: mox imagine Magni Alexandri: novissime sua, Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoque principes perseveraverunt.

51 Ad epistolas omnes horarum quoque momenta, nec

Statim, quasi de manu in manum, ἀπογράφει, καὶ ἀπογράφει.

diei modo, sed & noctis, quibus datæ significarentur, addebat. Clementiæ civilitatisque ejus multa & magna documenta sunt. Ne enumerem quor & quos diversarum partium venia & incolumitate donatos, principem etiam in civitate locum tenere passus sit: Junium Novatum, & Cassium Patavinum, è plebe homines, alterum pecunia, alterum levi exilio punire satis habuit: cum ille Agrippæ juvenis nomine, asperrimam de se epistolam in vulgus edidisset: hic convivio pleno proclamasset, *Neque votum sibi neque animum deesse confodiendi eum.* Quadam vero cognitione, cum Æmilio Æliano Cordubensi inter cetera crimina vel maxime objiceretur, quod male opinari de Cæsare soleret: conversus ad accusatorem, commotoque similis: *Velim, inquit, hoc mihi probes: faciam sciat Ælianus & me linguam habere: plura enim de eo loquar.* Nec quidquam ultra, aut statim aut postea inquisivit. Tiberio quoque de eadem re sedulo violentius apud se per epistolam conquerenti, ita rescriptit: *Ætati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari quenquam esse qui de me male loquatur. Satis est enim, si hoc habemus ne quis nobis male facere possit.*

52 Templam quamvis sciret etiam procōsulibus decerni solere: in nulla tamen provincia, nisi communi suo Romæque nomine recepit: nam in urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore. Atque etiam argenteas statuas olim sibi positas conflagavit omnes: exque iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit. Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, dejecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est.

53 Domini appellationem, ut maledictum & opprobrium semper exhorruit. Cum spectante eo ludo, pronuntiatum esset in mimo: *O dominum æquum & bonum!* & universi quasi de ipso dictum exultantes comprobassent: & statim manu vultuque indecoras adulationes repressit, & insequenti die gravissimo corripuit edicto; *dominumque* se post hac appellari, ne à liberis quidem aut nepotibus suis, vel serio vel joco, passus est: atque hujusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temere urbe oppidove ullo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi vespere aut noctu: ne quem officii causa inquietaret. In consulatu, pedibus fere, extra consulatum, sæpe adoperta sella per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem: tanta comitate

1 Ut scilicet Temples nomen Augusti, & Romæ haberent in inscriptione, pariterque dicarentur genio Augusti, & Majestati Urbis Romæ,

hinc numismatum inscriptio, R O M. E T. A U G. 2 Tripodas, & mensas Apollineas. Servius.

adeuntium desideria excipiens, ut quendam joco corripuerit; *quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephantio stipem.* Die senatus nunquam patres nisi in curia salutavit, & quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente: & discedens eo modo sedentibus singulis valedicebat. Officia cum multis mutuo exercuit: nec prius dies cuiusque: solemnes frequentare desuit, quam grandior jam natu, & in turba quondam sponsaliorum die vexatus. Gallum Terrinium senatorem, minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando revocavit ad vitam.

54 In senatu verba facienti dictum est, *Non intellexi: & ab alio, Contradicerem tibi si ² locum haberem.* Interdum ob immodicas altercationes disceptantium è curia per aram se propipienti, quidam ingesserunt, *Licere oportere senatoribus de Rep. loqui.* Antistius Labeo senatus lectione, cum vir virum legeret, M. Lepidum, hostem olim ejus, & tunc exulantem, legit: interrogatusque ab eo, *an essent alii digniores, Suum quemque judicium habere* respondit.

55 Nec ideo libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit. Etiam sparsos de se in curia famosos libellos, nec expavit, & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem auctoribus, ³ id modo censuit cognoscendum posthac de iis qui libellos aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant.

56 Jocis quoque quorundam invidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen ⁴ de inhibenda testamentorum licentia, ne senatus quidquam constitueret, intercessit. Quoties magistratum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circumibat: supplicabatque more solenni. Ferebat & ipse suffragium in tribu, ut unus è populo. Testem se in judiciis & interrogari & refelli æquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Nunquam filios suos populo commendavit, ut non adjiceret, *Si moriuntur.* Eisdem prætextatis adhuc, resurrectum ab universis in theatro, & à stantibus plausum, gravissime questus est. Amicos ita magnos &

¹ Quales sunt dies natales, & nuptiarum solennitati dicati, & peculiares familie alicujus ferie.

² Innuendo, omnia in republica loca esse occupata.

³ Apud veteres facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus traxit, commotus Cassii Severi libidine, quæ viros feminaeque illustres procacibus dictis dif-

famaverat. Tacitus. ⁴ Romanorum mos fuit in testamentis increpare alios, maledicere aliis, & liberum die quibuscunque vellent vocem edere, unde factum sæpe est, ut testamentis suis multi Augustum jocis lacebrent. Senatus in gratiam Augusti voluit decreto licentiam hanc inhibere. Augustus intercessit.

potentes in civitate esse voluit, ut tamen pari jure essent quo ceteri, legibusque judiciariis æque tenerentur. Cum Asprenas Nonius arctius ei junctus, ¹ causam veneficii accusante Cassio Severo, diceret: consuluit senatum quid officii sui putaret: *Cunctari enim se, ne, si ² superesset, eriperet legibus reum: sui deesset, destituere ac prædamnare amicum existimaretur.* Et consentientibus universis, sedit in subselliis per aliquot horas: verum tacitus, ac ne ³ laudatione quidem judiciali data. Adfuit & clientibus: sicut ⁴ Scutario cuidam, evocato quondam suo, qui postulabatur injuriarum. Unum omnino è reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricius, per quem de conjuratione Murenæ cognoverat.

57 PRO QUIBUS meritis quantopere dilectus sit, facile est æstimare. Omitto senatus consulta, quæ possunt videri vel necessitate expressa, vel verecundia. Equites Romani natalem ejus sponte atque consensu, biduo semper celebrarunt. Omnes ordines in ⁵ lacum Curtii quotannis ex voto pro salute ejus stipem jaciebant: item Kalendis Januariis strenam in Capitolio etiam absenti: ex qua summa pretiosissima Deorum simulacra mercatus vicatim dedicabat: ut Apollinem ⁶ Sandaliarium, & Jovem ⁷ Tragœdum, aliæque. In restitutionem Palatinæ domus incendio absumptæ, veterani, decuriæ, tribus, atque etiam sigillatim è cetero genere hominum, libentes ac pro facultate quisque pecunias contulerunt: delibante tantummodo eo summarum acervos, neque ex quoquam plus denario auferente. Reverentem ex provincia, non solum faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequiebantur. Observatum etiam est, ne quoties introiret urbem, supplicium de quoquam sumeretur.

58 Patris patriæ cognomen universi repentino maximoque consensu detulerunt ei. Prima plebs, legatione Antium missa: dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens, & laureata: mox in curia senatus: neque decreto, neque acclamatione, sed per Valerium Messallam id mandantibus cunctis: *Quod bonum, inquit, faustumque sit tibi, do-*

¹ Veneno, Asprenati reo Cassius severus accusator objiciebat, inseruisse centumtriginta convulsos. Plin. l. 35. c. 12. ² Advocatus esset, reumque defenderet. Vide Gellium l. 1. c. 23. ³ More antiquo, quo reos in judicio amici laudabant, ut facilius absolverentur. ⁴ Vel proprium nomen est, vel intelligit militem ita dictum à scuto.

⁵ Intelligit septum in foro Romano, ubi lacus Curtii erat, Nam tunc quidem lacus erat nullus. Dion. Hal. l. 2. ⁶ Quod simulachrum istud sandaliis fuerit ornatum. Nam in aliquibus exemplaribus reperitur *sandalium*. Alii à vico sandalio, in quo dedicatum erat. ⁷ Quod Tragœdi habitu esset ornatus.

nuique tue, Caesar Auguste : (sic enim nos perpetuam felicitatem Reip. & lata huic precari existimamus) Senatus te consentiens cum pop. R. consalutat PATRIÆ PATREM. Cui lacrymans respondit Augustus, his verbis (ipsa enim, sicut Messallæ, posui) Compos factus votorum meorum, patres C. quid habeo aliud Deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat ?

59 Medico Antonio Musæ, cujus opera ex ancipiti morbo convaluerat, statuam, ære collato, juxta signum Æsculapii statuerunt. Nonnulli patrum familiarum, testamento caverunt, ut ab hæredibus suis prælato victimæ titulo, in Capitolium ducerentur, votumque pro se solveretur, QUOD SUPERSTITEM AUGUSTUM RELIQUISSENT. Quædam Italiæ civitates diem, quo primum ad se venisset, initium anni fecerunt. Provinciarum pleræque super templa & aras, ludos quoque quinquennales pene oppidatim constituerunt.

60 Reges amici atque socii, & singuli in suo quisque regno, Cæsareas urbes condiderunt : & cuncti simul, ædem Jovis Olympici, Athenis antiquitus inchoatam, perficere communi sumtu destinaverunt, Genioque ejus dedicare : ac sæpe regnis relictis, non Romæ modo, sed provincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientium præstiterunt.

60 QUONIAM qualis in imperiis ac magistratibus regendaque per terrarum orbem pace belloque Rep. fuerit, exposui : referam nunc interiorē ac familiarem ejus vitam : quibusque moribus atque fortuna domi & inter suos egerit, a juvenia usque ad supremum vitæ diem. Matrem amisit in primo consulatu : sororem Octaviam, quinquagesimum & quartum agens ætatis annum. Utrique cum præcipua officia vivæ præstitisset, etiam defunctæ honores maximos tribuit.

61 Sponsam habuerat adolescens P. Servilii Isaurici filiam : sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, & postulantibus utriusque militibus, ut & necessitudine aliqua jungerentur, privignam ejus Claudiam, Fulviæ ex P. Clodio filiam, duxit uxorem, vixdum nubilent. Ac simultate cum Fulvia focu exorta, dimisit intactam adhuc, & virginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam ante duobus consularibus, & ex altero etiam matrem. Cum hac etiam divortium fecit, pertæsus, ut scribit. morum perversitatem ejus : ac statim Liviam Drusillam matrimonio Tiberii Neronis, & quidem prægnantem, abduxit dilexitque, & probavit unice ac perseveranter.

63 Ex Scribonia Juliam, ex Livia nihil liberorum tulit, cum

cum maxime cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus est editus. Juliam primum Marcello Octaviæ fororis suæ filio tantum quod pueritiam egresso: deinde ut is obiit, M. Agrippæ nuptum dedit: exorata sorore ut sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa¹ alteram Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis, ac diu, etiam ex equestri ordine, circumspectis conditionibus, Tiberium privignum suum elegit: coëgitque prægnantem uxorem, & ex qua jam pater erat, dimittere. M. Antonius scribit, *Primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam: dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam regis in matrimonium petiisse.*

64 Nepotes ex Agrippa & Julia tres habuit, Cajum, Lucium & Agrippam, neptes duas, Juliam & Agrippinam. Juliam L. Paulo Censoris filio, Agrippam Germanico fororis suæ nepoti collocavit. Cajum & Lucium adoptavit domi² per assem & libram emtos à patre Agrippa: tenerosque adhuc ad curam Reip. admovit: & consules designatos circum provincias exercitusque dimisit. Filiam & neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret: vetaretque loqui, aut agere quidquam, nisi propalam, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem coetu adeo prohibuit, ut L. Tucinio, claro, decoroque juveni, scripserit quondam, *Parum modeste fecisse eum, quod filiam suam Baias salutatam venisset.* Nepotes, & litteras & natæ aliaque rudimenta per se plerumque docuit: ac nihil æque laboravit quam ut imitarentur³ chirographum suum.

65 Neque cognovit una, nisi ut in imo lecto adsiderent: neque iter fecit, nisi ut vehiculo anteirent, aut circa adequitarent. Sed lætum eum atque fidentem & sobole & disciplina domus, Fortuna destituit. Julias, filiam & neptem omnibus probris contaminatas, relegavit. Cajum & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos: 4 Cajo in Lycia: 5 Lucio, Massiliæ, defunctis. Tertium nepotem Agrippam, simulque privignum Tiberium adoptavit in tero, lege Curciata. Ex quibus Agrippam brevi, ob ingénium sordidum

¹ Unam ex duabus Octaviæ filiabus, quas è C. Marcello peperisset.

² Genus testamenti per as & libram dictum hoc modo fit. Adhibitis quinque testibus civibus Romanis puberibus, & libripende, (i. e. qui libram æneam tenebat) & emtore familiaris, qui mancipium emit, & æs tenet, ita dicens: *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio, isque*

emtus est hoc ære, aneaeque libræ: deinde ære percutit libram¹, idque æs dat ei, à quo mancipium emit, quasi pretii loco. ³ Suum scribendi characterem. ⁴ Caium libello legendò intentum, quem Adæus quidam simulatâ proditione ei obtulerat, cultro percussit. Velleius. ⁵ Lucius Massilia inglorius moritur ex morbo. Florus.

ac ferox, abdicavit, seposuitque Surrentum. Aliquanto autem patientius mortem quam dedecora suorum tulit. Nam Caii Luciique casu non adeo fractus, de filia absens, ac libello per quæstorem recitato, notum senatui fecit: abstinuitque congressu hominum diu, præ pudore: etiam de necanda deliberavit. Certe cum sub idem tempus una ex consciis liberta, Phœbe nomine, suspendio vitam finisset: *Maluisse se, ait, Phœbes patrem fuisse.* Relegatæ, usum vini, omnemque deliciarum cultum, ademit: neque adiri à quopiam libero, servove, nisi se consulto, permisit: & ita ut certior fieret, qua is ætate, qua statura, quo colore esset; etiam quibus corporis notis vel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in continentem, lenioribusque paullo conditionibus, transtulit eam: nam ut omnino revocaret, exorari nullo modo potuit: deprecanti sæpe populo Rom. & pertinacius instanti, *tales filias talesque conjuges* pro concione imprecatus. Ex nepte Julia, post damnationem, editum infantem agnosci alique vetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, simq; in dies amentiolem, in insulam transportavit, sepsitque insuper custodia militum. Cavuit etiam senatusconsulto, ut eodem loci in perpetuum contineretur: atque ad omnem & ejus & Juliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat,

Αἰὲν ὄφελον ἀγαθὸς τ' ἔμμεναι, ἄρονός τ' ἀπολέσθαι.

nec aliter illos appellare, quam *treis* ¹ vomicas aut tria ² carcinomata sua.

66 AMICITIAS neque facile admisit, & constantissime retinuit: non tantum virtutes ac merita cujusque digne prosecutus, sed vitia quoque & delicta duntaxat modica perpeffus. Neque enim temere, ex omni numero, in amicitia ejus afflictæ reperientur, præter Salvidienum Rufum, quem ad consulatum usque, & Cornelium Gallum, quem ad præfecturam Ægypti, ex infima utrumque fortuna, provexerat. Quorum alterum res novas molientem, damnandum senatui tradidit: alteri ob ingratum & malevolum animum, domo & provinciis suis interdixit. Sed Gallo quoque & accusatorum denuntiationibus & senatusconsultis ad necem compulso, laudavit quidem pietatem tantopere pro se indignantium: ceterum & illacrymavit, & vicem suam conquestus est, *quod sibi soli non liceret amicis, quatenus vellet, irasci.* Reliqui potentia atque opibus ad finem vitæ sui quisque ordinis principes floruerunt: quanquam & offensæ intervenientibus. De-

¹ Apoftemata, tumores in corpore purulentos. ² Ulcera Canceri nomine dicta.

fideravit enim nonnunquam, ne de pluribus referam, & M. Agrippæ patientiam, & Mœcenatis taciturnitatem: cum ille ex levi rigoris suspitione, & quod Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se, relictis omnibus, contulisset: hic, secretum de comperta Murenæ conjuratione uxori Terentiae prodidisset. Exegit & ipse invicem ab amicis benevolentiam mutuam, tam à defunctis quam à vivis. Nam quamvis minime appeteret hæreditates, ut qui nunquam ex ignoti testamento capere quidquam sustinuerit: amicorum tamen suprema judicia morosissime pensitavit: neque dolore dissimulato, si parcius, aut citra honorem verborum: neque gaudio, si grate pieque quis se prosecutus fuisset. Legata, vel partes hæreditatum, à quibuscumque parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut, si pupillari ætate essent, die virilis togæ, vel nuptiarum, cum incremento restituere consueverat.

67 Patronus dominusque non minus severus quam facilis & clemens, multos libertorum in honore & usu maximo habuit: ut Lucinium Enceladum, aliosque. Cosmum servum gravissime de se opinantem, non ultra quam compedibus coercuit. Diomedem dispensatorem, à quo, simul ambulante, incurrenti repente fero apro per metum objectus est, maluit timiditatis arguere quam noxæ: remque non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in jocum vertit. Idem Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas: Thallo à manu, quod pro epistola prodita denarios quingentos accepisset, crura effregit. Prædagogum ministrosque Caji filii, per occasionem valetudinis mortisque ejus, superbe avareque in provincia grassantes, oneratis gravi pondere cervicibus, præcipitavit in flumen.

68 PRIMA juvenia variorum dedecorum infamiam subiit. Sex. Pompeius ut effeminatum infectatus est. M. Antonius adoptionem avunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare, A. etiam Hirtio in Hispania ccc. millibus nummum subtraverit: solitusque sit crura suburgere nuce ardenti, quo mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam universus ludorum die, & accepit in contumeliam ejus, & assensu maximo comprobavit versum in scena pronuntiatum de Gallo matris Deum tympanizante.

Videsne ut cinædus orbem digito temperet?

69 Adulteria quidem exercuisse, ne amici quidem negant: excusantes sane, non libidine, sed ratione commissa: quo

† Ex concepta opinione, quasi Augustus se minus familiari vultu respexisset.

facilius consilia aduersariorum per cuiusque mulieres exquiret. M Antonius super festinatas Liviae nuptias obiecit, & feminam consularem è triclinio viri coram in cubiculum abductam, rursus in convivium rubentibus auriculis, incomtore capillo reductam: & dimissam Scriboniam, quia liberius doluisset nimiam potentiam pellicis: & conditiones quaesitas per amicos, qui matres familias & adultas ætate virgines denudarent, atque perspicerent, tamquam Thoranio mangone vendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc, nec dum plane inimicus, aut hostis. *Quid te mutavit? quod reginam in eo? uxor mea est. Nunc cæpi, an abhinc annos novem? tu deinde solam Drusillam inis? ita valeas uti tu hanc epistolam cum leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, aut Rufillam, aut Salviam Titisceniam, aut omnes. Anne refert ubi & in quam arrigas?*

70 COENA quoque ejus secretior in fabulis fuit, quæ vulgo *deducite* vocabatur: in qua Deorum Dearumque habitu discubuisse convivas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonii modo epistolæ singulorum nomina amarissime enumerantes, exprobrant, sed & sine auctore notissimi versus:

*2 Cum primum istorum conduxit mensa choragum,
Sexque Deos vidit Mallia, sexque Deas:
Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit,
Dum nova divorum cænat adulteris,
Omnia se à terris tunc Numina declinarunt:
Fugit & auratos Juppiter ipse thronos.*

Auxit cœnæ rumorem summa tunc in civitate penuria ac fames. Acclamatumque est postridie, *frumentum omne Deos comedisse*: & Cæsarem esse plane Apollinem, sed Tortorem: quo cognomine, is Deus quadam in parte urbis colebatur. Notatus est ut pretiosæ suppellectilis Corinthiorumque præcupidus, & alexæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuum ejus adscriptum est,

Pater argentarius, ego Corinthiarius:

cum existimaretur, quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma vulgatum est,

*Postquam bis classe victus naves perdidit,
Aliquando ut vincat, ludit assidue aleam.*

¹ In ore vulgi, & quotidianis fabulationibus. ² Ubi primum pacti sunt cum chorago de ornamentis præbendis ad cœnam *deducite*.

³ Vel locus est in quo discubuitum est, vel mulieris nomen per quam omnia vulgata sunt.

71 Ex quibus five criminibus five maledictis, infamiam impuditiæ facillime refutavit, & præsentis & postera vitæ castitate. Item lautitiarum invidiam, cum & Alexandria capta, nihil sibi præter unum murrhinum calicem, ex instrumento regio, retinuerit, & mox vasa aurea assiduissimi usus conflaverit omnia. Circa libidines ¹ hæsit: postea quoque, ut ferunt, ad vitiandas virgines promptior, quæ sibi undequae etiam ab uxore conquirerentur. Alexæ rumorem nullo modo expavit: lusitque simpliciter & palam oblectamenti causa, etiam senex: ac præterquam Decembri mense, aliis quoque festis profestisque diebus. Nec id dubium est: autographa quadam epistola, Cœnavi, ait, *mi Tiberi, cum iisdem. Accesserunt convivæ Vinicius & Silvius pater. Inter cœnam lufimus* ² *παροῦνς & heri & hodie.* ³ *Talis enim jactatis, ut quisque canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat universos qui* ⁴ *Venerem jecerat.* Er rursus aliis literis, *Nos, mi Tiberi, Quinquatriis satis jucunde egimus. Lufimus enim per omnes dies,* ⁵ *forumque aleatorium calsecimus.* ⁶ *Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multum: sed ex magnis detrimentis præter spem paulatim retractus est.* Ego perdididi viginti millia nummum, meo nomine: sed cum effuse in lusu liberalis fuisset, ut soleo plerumque. Nam si quas ⁷ manus remisit cuique, exegissem, aut retinuissem quod cuique donavi, vicissem vel quinquaginta millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad cælestem gloriam efferet. Scribit ad filiam, *Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si vellent inter se inter cœnam vel talis vel par impar ludere.*

72 In ceteris partibus vitæ continentissimum fuisse constat, ac sine suspitione ullius vitii. Habitavit primo juxta Romanum forum supra Scalas anularias, in domo quæ Calvi oratoris fuerat: postea in Palatio: sed nihilominus in ædi-

¹ Reliqua crimina refutavit, crimen libidinis in feminas diluere non potuit. Translatum è re nauticâ.

² Ut faciunt senes otio redditi, non cupiditate lucri, sed oblectamenti causâ.

³ In ludo talario quatuor tali adhiberi solent, qui singuli quatuor tantum latera habuere, in quibus puncta vel numeri ita disponebantur, ut qui in oppositis duobus lateribus essent, juncti semper efficerent septem hoc modo $\frac{1}{2} \text{ --- } \frac{6}{4}$, itaque in talo neque binio, neque quinio erant, sed tantum ternio, quaternio, senio, & Canis. i. e. Unitas.

⁴ Venus felicissimus jactus erat, cum tali quatuor, diverso erant omnes numero. Cum steterit nullus vultu tibi talus eodem, Munera me dices magna dedisse tibi. Martial. l. 14. Ep. 14.

⁵ Non quod in foro lufit, sed ubicunque convenitur alex causa, ibi erat forum aleatorium. ⁶ Drusus Nero.

⁷ Remittere manus in alea, est condonare collusoribus jactum, quem suâ quisque manu damnosum fecit. Vulgari quoque sermone bonam dicimus manum, cum feliciter jaciendo multum à colludentibus auferimus.

bus modicis Hortensianis, & neque laxitate neque cultu conspicuis : ut in quibus porticus breves essent Albanarum columnarum, & sine marmore ullo aut insigni pavimento conclavia. Ac per annos amplius quadraginta eodem cubiculo hieme & æstate mansit : quamvis parum salubrem valetudini suæ urbem hieme experiretur, assidueque in urbe hiemaret. Si quando quid secreto aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem ¹ Syracusas & ² περυσίον vocabat : huc transibat, aut in alicujus libertorum suburbanum : æger autem in domo Mœcenatis cubabat. Ex teceffibus præcipue frequentavit maritima, insulasque Campaniæ, aut proxima urbi oppida, Lanuvium, Prænestæ, Tibur : ubi etiam in porticibus Herculis templi per sæpe jus dixit. Ampla & operosa prætoria gravabatur. Et neptis quidem suæ Juliæ, profuse ab ea extracta, etiam diruit ad solum : sua vero quamvis modica, non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quam ³ xyftis & nemoribus excoluit, rebusque vetustate ac raritate notabilibus : qualia sunt Capreis immanium belluarum ferarumque membra prægrandia, quæ dicuntur Gigantum ossa, & arma Heroum.

73 Instrumenti ejus & suppellectilis parcimonia apparet etiam nunc, residuis lectis atque mensis, quorum pleraque vix privatæ elegantiae sunt. Ne toro quidem cubuisse aiunt, nisi humili & modice instrato. Veste non temere alia quam domestica usus est, ab uxore & sorore & filia neptibusque confecta : togis, neque restrictis, neque fufis : clavo, nec lato nec angusto : calceamentis altiusculis, ut procerior quam erat, videretur. Et ⁴ forensia autem, & calceos nunquam non intra cubiculum habuit, ad subitos repentinosque casus parata.

74 Convivabatur & assidue, nec unquam nisi ⁵ recta : non sine magno ordinum hominumque delectu. Valerius Messalla tradit, neminem unquam libertinorum adhibitum ab eo cœnæ, excepto ⁶ Mena, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sex. Pompeii classem. Ipse scribit invitasse se

¹ Quod æque ipsi arrideret, ac delicato cuipiam, Syracusæ, urbs Siciliæ amenissima. ² Quod ad artes excogitandas, excolendasque conducere. ³ Hyberno tempore in xyftis de rebus gravibus, vel inter ambulandum, vel sedentes agebant, in nemoribus æstivo tempore umbram caprabant. ⁴ Vestimenta quibus in foro utebantur. Intra ædes raro rogati, calceati erant Romani, cal-

ceorum loco sumebantur soleæ viris, feminis sandalia. ⁵ Rectam absolute dixere cœnam, quæ clientes & convivas recto ordine discumbentes, iisdem epulis accipiebantur. ⁶ Hic magni Pompeii servus fuerat, à Cæsare libertate donatus : Is bello Siciliensi, cum navibus quibus præerat à sexto Pompeio, ad Augustum transfugerat.

quendam, in cuius villa maneret, qui speculator suus olim fuisset. Convivia nonnunquam & ferius inibat, & maturius relinquebat: cum convivæ & cœnare inciperent prius quam ille discumberet, & permanerent digressio eo. Cœnam trinis ferculis, aut, cum abundantissime, senis, præbebat, ut non nimio sumtu, ita summa confitate. Nam & ad communionem sermonis tacentes vel submissim fabulantes provocabat, & aut¹ acroamata, & histriones, aut etiam triviales ex circo ludios interponebat, ac frequentissime² aretalogos.

75 Festos & solennes dies profusissime, nonnunquam joculariter tantum, celebrabat. Saturnalibus, & si quando alias libuisset, modo munera dividebat, vestem & aurum, & argentum: modo nummos omnis notæ, etiam veteres regios ac peregrinos: interdum nihil præter cilicia & spongas, & rutabula, & forfices, atque alia id genus, titulis obscuris & ambiguis. Solebat & ³ inæqualissimarum rerum sortes, & ⁴ averfas tabularum picturas in convivio venditare: incertoque casu spem mercantium vel frustrari vel explere: ita ut per ⁵ singulos lectos licitatio fieret, & seu jactura seu lucrum communicaretur.

76 Cibi (nam ne hoc quidem omiserim) minimi erat, atque vulgaris fere. ⁶ Secundarium panem, & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficos virides ⁷ biferas maxime appetebat: vesciturque & ante cœnam, quocunque tempore & loco stomachus desiderasset. Verba ipsius ex epistolis sunt, *Nos in effedo panem & palmulas gustavimus.* Et iterum, *Dum lectica ex regia domum redeo, panis unciam cum paucis acinis urvæ duraciæ comedi.* Et rursus, *Ne Judæus quidem, mi Tiberi, tam dili-*

¹ Hic loci acroama, est recitator acroamatum, i. e. festivarum, & ludicrarum narrationum, Plutar. Galba. *Καὶ αὐλοῦντο αὐτῷ (ἀκροαματῶν) ὡς ἂν Κανὸν διὰκονοῦντες* ² *ἰπνῶσι.* ³ Loquaces Philosophos, scilicet fere Cynicæ vel Stoicæ, qui cum scholam & sectatores non haberent, convivia divitum frequentabant, & Romulidas saturas variis de virtute & vitio disputationibus oblectabant. ⁴ Sortes rerum diversi pretii, cujus sorte venditionis hic fuerit ratio, ut conjiceret in urnam diversarum rerum venalium nomina: in alterum tot varii pretii sortes, quot res venales erant, atque ita fieret, ut qui aderant sortito merca-

rentur rei venalis prius sorte eductâ, mox ex altera urnâ, summâ sive pretio quo evenire solebat, ut quæ nullius ferme valoris essent magno starent pretio, quæ vero multi pretii, minimo. ⁵ A versâ picturæ facie, ut fortuna magis quam judicium valeret. ⁶ Communi nomine omnium uno lecto accumbentium, fieret pretii oblatio, ita ut jactura sive lucrum commune inter unius lecti convivas esset. ⁷ Vulgarem, quasi secundi pannificii, & ordinis. ⁸ Plin. & Columel. namerant ficum inter arbores, quæ quotannis fructum bis ferunt, hic autem videtur, esse genus ficuum, quas Mariscas appellant.

*genter*¹ sabbatis jejunium servat, quam ego hodie servavi, qui in balneo demum post horam primam noctis duas buccas manducavi prius quam ungi inciperem. Ex hac inobservantia nonnunquam vel ante initum vel post dimissum convivium solus coenitabat, cum pleno convivio nihil tangeret.

77 Vini quoque natura parcissimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super coenam in castris apud Mutinam Cornelius Nepos tradit. Postea, quoties largissime se invitaret,² senos sextantes non excessit, aut, si excessisset, rejiciebat. Et maxime delectatus est Rhætico, neque temere interdum bibit. Pro portione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, vel lactuculae thyrsus, aut recens acidumve pomum succi vinosioris.

78 Post cibum meridianum, ita ut vestitus calceatusque erat, repositis pedibus paullisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A coena lucubratoriam se in³ lecticulam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte, conficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non amplius, cum plurimum, quam septem horas dormiebat: ac ne eas quidem continuas, sed ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare, ut evenit, non posset: lectoribus, aut fabulatoribus arcessitis, resumebat, producebatque ultra primam saepe lucem. nec in tenebris vigilavit unquam, nisi assidente aliquo. Matutina vigilia offendebar: ac si vel officii, vel sacri causa maturius evigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cujusunque domesticorum coenaculo manebat. Sic quoque saepe indigens somni, & dum per vicos deportaretur, & deposita lectica inter aliquas moras condormiebat.

79 FORMA fuit eximia, & per omnes ætatis gradus venustissima: quamquam & omnis lenocinii negligens, & in capite comendò tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret; ac modo tonderet, modo raderet barbam: eoque ipso tempore aut legeret aliquid aut etiam scriberet. Vultu erat, vel in sermone vel tacitus, adeo tranquillo serenoque, ut quidam è primoribus Gallia-

¹ Romani observantes crebra à Judæis jejunia usurpari, uti præcipua castimonia sabbatum ab iisdem celebrari, falso sibi persuaserunt eos septimo hebdomadis die jejunasse.

² Sextarius duodecim cyathos continet, sextans duos.

³ Antiqui

scriptioni aut meditationi operam daturi in lectis suis se composuerunt quod scripitare solerent, super semore collocatà chartà, *καταναυτες* *καὶ μὲν τὸ βιβλίον*, Galen. de usu partium l. 3.

rum confessus sit inter suos, eo se inhibitu ac remolitu, quo minus, ut destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloqui propius admissus, in præcipitum propelleret. Oculos habuit claros ac nitidos: quibus etiam existimari volebar inesse quiddam divini vigoris: gaudebatque, si sibi quis acrius contuenti, quasi ad fulgorem Solis vultum submitteret: sed in senecta sinistro minus vidit. Dentes raros & exiguos, & scabros: capillum leviter inflexum & sufflavum, supercilia conjuncta, mediocres aures: nasum & à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem inter aquilum candidumque: staturam brevem: (quam tamen Julius Marathus libertus etiam in memoriam ejus quinque pedum & do-drantis fuisse tradit:) sed quæ commoditate & æquitate membrorum occuleretur: ut nonnisi ex comparatione adstantis allicujus procerioris intelligi posset.

80 Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus arque alvum¹ genitivis notis, in modum & ordinem ac numerum stellarum coelestis Urte: sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduoque & vehementi² strigilis usu, plurifariam concretis, ad³ impetiginis formam. Coxendice, & femore, & crure sinistro, non perinde valebat, ut sæpe etiam inde claudicaret: sed remedio⁴ harenarum atque⁵ arundinum confirmabatur. Dextræ quoque manus digitum⁶ salutarem, tam imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem contractumque frigore, vix cornei circuli supplemento scripturæ admove-ret. Questus est & de vesica, cujus dolore, calculis demum per urinam ejectis, lebabatur.

81 Graves & periculosas valetudines per omnem vitam aliquot expertus est: præcipue Cantabria domita, cum etiam distillationibus jocinore vitiato, ad desperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi necessario subiit: quæ calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus: auctore Antonio Musa. Quasdam & anniversarias, ac tempore certo recurrentes, experiebatur. Nam sub natalem suum ple-rumque languebat: & initio veris præcordiorum inflatione tentabatur: austrinis autem tempestatibus, gravedine. Quare quasiato corpore, neque frigora neque æstus facile tolerabat.

1. Cum ipso nascente congenitis.
2. Instrumentum balneatorium, quo sudorem & sordes ex corpore distringebant.
3. Morbus squamosus scabiei similis.
4. Vel intelligit calida fomenta, affectæ parti ad-mota, qualia sunt, milium, sal, harena, Celsus l. 2. vel ambulatio-nem in altâ arenâ, vel volutatio-

nem, quarum plurima mentio est in libris veterum medicorum.

5 Cato in re rusticâ. *Luxam quod est, hac cantatione sanum fiet: arundinem prende tibi viridem, pedibus tribus aut quinque longam, mediam diffinde, & duo homines teneant ad coxendices, &c.* 6 Ita vocatur digitus pol-lici proximus.

82 Hieme quaternis cum pingui toga tunicis, & ¹ subuculæ thorace laneo, & ² feminalibus, & tibialibus muniebatur. Æstate apertis cubiculi foribus, ac sæpe in peristylio saliente aqua, atque etiam ventilante aliquo cubabat. Solis vero ne hiberni quidem patiens, domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur. Itinera lætica, & noctibus fere, eaque lenta ac minuta faciebat, ut ³ Præneste vel Tibur biduo procederet. Ac si quo pervenire mari posset, potius navigabat. Verum tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lavandi raritate. Ungebatur enim sæpius, & sudabat ad flammam: deinde perfundebatur egelida aqua vel sole multo calefacta. At quoties nervorum causa, marinis, albulisque calidis utendum esset, contentus hoc erat, ut insidens ligneo ⁴ folio, quod ipse Hispanico verbo *duretam* vocat, manus ac pedes alternis jactaret.

83 Exercitationes campestres equorum & armorum statim post civilia bella omisit: & ad ⁵ pilam primo solliculumque transiit: mox nihil aliud quam vectabatur & deambulabat: ita ut in extremis spatiis subsultim decurreret, ⁶ sestertio vel lodicula involutus. Animi laxandi causa, modo piscabatur hamo: modo talis, aut ⁷ ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos facie & garrulitate amabiles undique conquirebat, præcipue Mauros & Syros. Nam pumilos, atque distortos, & omneis generis eiusdem, ut ludibria naturæ malique ominis, abhorrebat.

84 ELOQUENTIAM studiaque liberalia ab ætate prima & cupide & laboriosissime exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum, & legisse & scripsisse & declamasse quotidie traditur. Nam deinceps neque in senatu, neque apud populum, neque apud milites locutus est unquam, nisi meditata & composita oratione: quamvis non deficeret ad subita extemporali facultate. Ac ne pe-

¹ Subucula, viris feminisque communis, quæ subtrus gestatur, *subucula thorax*, quatenus eâ pectus tegitur.

² Feminalia, & tibialia, ea non sunt quæ nos ita appellamus, seu *ἀσπιδοὶ*: & *ἀσπιδόειδεις*, seu fasciæ, quibus, pedes, tibiae, crura, & femina, sive femora involvebant. Nostras enim braccas, veteribus Romanis in usu non fuisse, constat, quod brevioris amictu culti *πὶ αὐδῶν* ostenderent, tum quod in mentione *τῆς ἀσπιδόειδους ὀντων*, vestis, semper dicitur *καὶ ἡλκιστῶν*, καὶ ἀνελκιστῶν.

³ Quod à Româ

distabat, e.e. stadiis circiter, Strabo dicit in conspectu Romæ fuisse.

⁴ Vas balneariorum in quo sedentes lavamur, cujus frequens mentio apud Celsum.

⁵ *Pilam* simpliciter cum dicunt Romani, videntur intellegere Trigonalem, à forma sic dictam, *solliculus* pila vento tumescens.

⁶ Videtur legendum *segestrio*, i. e. tegete à segetibus facta, Nam quæ ad lectionem *sestertio* explicandam afferuntur, satis incerta sunt, si non inepta.

⁷ Ocellata sunt globuli, vel lapidei, vel eburnei, vel ex aliâ aliquâ materia, ita dicti quod ocellum referrent.

riculum memoriæ adiret, aut in ediscendo tempus absumeret: instituit recitare omnia. Sermones quoque cum singulis, etiam cum Livia sua graviores, nonnisi in scriptis, & è libello habebat: ne plus minusque loqueretur¹ ex tempore. Pronuntiabat dulci & proprio quodam oris sono: dabatque assidue² Phonasco operam: sed nonnunquam infirmatis faucibus, præconis voce ad populum concionatus est.

85 Multa varii generis prosa oratione composuit, ex quibus nonnulla in coetu familiarium, velut in auditorio recitavit: sicut *Rescripta Bruto de Catone*. Quæ volumina cum jam senior ex magna parte legisset, fatigatus Tiberio tradidit perlegenda. Item *Hortationes ad philosophiam*: & aliqua *De vita sua*, quam tredecim libris, Cantabrico tenuis bello, nec ultra exposuit. Poëticam summatim attigit. Unus liber exstat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus & argumentum & titulus est: *Sicilia*. Exstat alter æque modicus *Epigrammatum*, quæ fere tempore balnei meditabatur. Nam tragœdiam magno impetu exorsus, non succedenti stylo, abolevit: quærentibusque amicis *quidnam Ajax ageret?* respondit, *Ajacem suum in 3 spongiam incubuisse*.

86 Genus eloquendi secutus est elegans & temperatum: vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & *reconditorum verborum*, ut ipse dicit, *fætoribus*. Præcipuamque curam duxit, sensum animi quam apertissime exprimere: quod quo facilius efficeret, aut necubi lectorem vel auditorem obturbaret, ac moraretur, neque præpositiones verbis addere, neque conjunctiones sæpius iterare dubitavit, quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, etli gratiam augent. ⁴ Cacoze-los & antiquarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio sprexit. Exagitabat nonnunquam in primis Mæcenatem suum cujus ⁵ *μυροειχῆς*, ut ait, *cincinnos* usquequaque persequitur, & ⁶ imitando per jocum irridet. Sed nec Tiberio parcit & exoletas interdum, & reconditas voces aucupanti. M.

1 Si extemporali oratione uteretur.

2 Pronuntiationis magistro, & moderatori.

3 Scripta, quæ improbantur, spongiâ deleri solent. Alludit, ad Ajacis obitum, qui gladio incubuit in mortem furore præcipitatus.

4 *Κακὸς ἦλον* vocatur, quicquid est ultra virtutem, quoties ingenium judicio caret, & specie boni fallitur. Quintil.

5 Mæcenas hic est exemplum *μυροειχῆς*, qui diceret, *μυροειχῆς* cincinnos, cum ex Cicerone dicere poruisset,

delibatos capillos. Alii volunt Augustum eâ voce usum esse ad exprimendum genus dicendi Mæcenatis, non in oratione Mæcenatis istam vocem Græcam reprehendisse. 6 Extat fragmentum epistolæ, Augusti ad Mæcenatem, apud Macrobiū. *Vale mel gemmeū. Medullja, ebur ex Etruriâ, laser Aretinum, adamas supernas, Tiberinum margaritum, Cilniorum Smaragda, iaspi figulorum, berylle Porfenna, Carbunculum Italia, Καὶ ἵνα σωτήριον πάντα μέλαγγος macharum.*

quidem Antonium, ut insanum, increpat, quasi ea scribentem quæ mirentur potius homines quam intelligant. Deinde ludens malum & inconstans in eligendo genere dicendi ingenium ejus, addidit hæc, *Tuque dubitas Cimberne Annius an Veranius Flaccus imitandi sint tibi? ita ut verbis, quæ C. Sallustius excerpfit ex Originibus Catonis, utaris? an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententiis, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda?* Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans: *Sed opus est, inquit, dare te operam ne moleste scribas aut loquaris.*

87. Quotidiano sermone quædam frequentius & notabiliter usurpasse eum, literæ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem cum aliquos nunquam soluturos significare vult, *Ad Kalendas Græcas soluturos* ait: & cum hortatur ferenda esse præsentia, qualiacumque sint, *Contenti sumus hoc Catone:* & ad exprimendam festinatæ rei velocitatem, *Velocius quam asparagi coquantur.* Ponit assidue & pro stulto, *baccosum:* & pro pullo, *pulleiaceum:* & pro cerito, *vacerrosum:* & *vapide sese habere*, pro male: & *betissare*, pro languere: quod vulgo *lachanissare* dicitur. Item *simus*, pro *sumus:* & *domos* genitivo calu singulari, pro *domus.* Nec unquam aliter hæc duo, ne quis mendam magis quam consuetudinem putet. Notavi & in chirographo ejus illa præcipue: non dividit verba, nec ab extrema parte versuum abundantes litteras in alterum transfert: sed ibidem statim subjicit, circumducitque.

88 Orthographiam, id est, formulam rationemque scribendi à Grammaticis institutam, non adeo custodit: ac videtur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribendum ac loquamur existiment. Nam quod sæpe non litteras modo, sed syllabas aut permutat aut præterit, communis hominum error est. Nec ego id notarem, nisi mihi mirum videretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse, ut rudi & indocto, cujus manu *ixi* pro *ipsi* scriptum animadverterit. Quoties autem per notas scribit, *b*, pro *a:* *c*, pro *b*, ac deinceps eadem ratione sequentes litteras ponit: pro *z*, autem duplex *aa*.

89 NE Græcarum quidem disciplinarum leviori studio tenebatur: in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicendi usus Apollodoro Pergameno, quem jam grandem natu, Apolloniam quoque secum ab urbe juvenis adhuc e-

1 Exemplo, ex Augusti epistola deprompto, res clarior fiet: *Frater tuus magnis Nos, mi tiberi, Quinquatrus satis juvenum clamoribus rem gessit, &c.* (cimus) *Lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calefecit.* (cunde)

duxerat. Deinde etiam eruditione varia repletus Sphæri, Aræi philosophi, filiorumque ejus Dionysii & Nicanoris contubernium iniit: non tamen ut aut loqueretur expedite, aut componere aliquid auderet. Nam & quid res exigeret, Latine formabat, vertendumque alii dabat. Sed plane Poëmatum quoque non imperitus, delectabatur etiam comœdia veteri, & sæpe eam exhibuit publicis spectaculis. In evolvendis utriusque linguæ auctoribus, nihil æque spectabatur quam præcepta & exempla publice vel privatim salubria: eaque ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumque rectores, aut ad urbis magistratus plerumque mittebat: prout quique monitione indigerent. Etiam libros totos & senatui recitavit & populo notos per edictum sæpe fecit: ut orationes ¹ Q. Metelli, *De prole augenda*, & Rutilii, *De modo ædificiorum*: quo magis persuaderet ² utramque rem non à se primo animadversam, sed antiquis jam tunc curæ fuisse. Ingenia seculi sui omnibus modis fovit. Recitantes & benigne & patienter audivit: nec tantum carmina & historias, sed & orationes & dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi & serio, & à præstantissimis offendebar: admonebatque Prætores, ne paterentur nomen suum ³ commissionibus obselesieri.

90 CIRCA RELIGIONES talem accepimus. Tonitrua & fulgura paullo infirmius expavescebat: ut semper & ubique pellem vituli marini circumferret, pro remedio: atque ad omnem majoris tempestatis suspicionem, in abditum & concameratum locum se reciperet: consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, ut supra diximus.

91 SOMNIA neque sua, neque aliena de se negligebat. Philippenfi acie quamvis statuisset non egredi tabernaculo, propter valetudinem: egressus est tamen amici somnio monitus: cessitque res prospere, quando captis castris, lectica ejus, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est. Ipse per omne ver, plurima, & formidolosissima, & vana, & irrita videbat: reliquo tempore rariora, & minus vana. Cum dedicatam in Capitolio ædem Tonanti Jovi assidue frequentaret, somniavit queri

¹ Florus in epitome Livii, l. 59. Q. Metellus censor, censuit ut ducere uxores omnes omnino cogerentur liberorum creandorum causâ: extat oratio ejus, quam Augustus Cæsar cum de maritandis ordinibus ageret, velut eo tempore scriptam in senatu recitavit. Fuit Cen-

for. U. C. 621.

² De ducendis uxoribus, & modo ædificiorum.

³ Contentionibus, quæ in spectaculis exhibentur, mimorum, poetarum, & Oratorum, quæ pertinuerunt ad curam prætoris, qui ludis præerat.

Capitolinum Jovem, ¹ cultores sibi abduci, seque respondisse: Tonantem pro janitore ei appositum: ideoque mox ² tintinnabulis fastigium ædis redimivit, quod ea fere januis dependebant. Ex nocturno visu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, ³ cavam manum asses porrigentibus præbens.

92 AUSPICIA quædam & omina pro certissimis observabat. Si mane sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero, induceretur, ut dirum: si terra marive ingrediente se longinquam profectionem, forte rorasset, ut lætum, maturique & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipue movebatur. Enatam inter juncturas lapidam ante domum suam palmam, in compluvium Deorum Penatium transtulit: uque coalesceret, magno opere curavit. Apud Vulam Capreas, veterrimæ ilicis demissos jam ad terram languentesque ramos convaluisse adventu suo, adeo lætatus est, ut eas cum Republica Neapolitanorum permutaverit, Ænaria data. Observabat & dies quosdam, ne aut postridie nundinas quoquam proficisceretur: aut Nonis quidquam rei seriæ inchoaret: nisi hil in hoc quidem aliud devitans, ut ad Tiberium scribit, quam *δυσφημία* ⁴ nominis.

93 Peregrinarum cærimoniarum, sicut veteres ac præceptas reverentissime coluit, ita ceteras contemptui habuit. Namque Athenis initiatus, cum postea Romæ pro tribunali de privilegio sacerdotum Atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona circumstantium, solus audiit disceptantes. At contra non modo in peragrandæ Ægypto paulum desistere ad visendum Apin superfedit: sed & Cajum nepotem, quod Judæam prætervehens, apud Hierosolymam non supplicasset, collaudavit.

94 ET QUONIAM ad hæc ventum est, non ab re fuerit subtexere quæ ei prius quam nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps evenerint, quibus futura magnitudo ejus, & perpetua felicitas sperari animadvertique posset. Velitris antiquitus tacta de coelo parte muri, responsum est, ejus oppidi civem quandoque rerum potiturum: qua fiducia Velitri- ni, & tunc statim & postea sæpius pene ad exitium sui

¹ Tanquam Augustus Tonantistantum modo cultor factus est.

² In ædibus magnatum tintinnabula januis dependere solebant, ut eorum sonitu janitores, qui cærenis vincti januas servabant, excitarentur. Augustus ita somnium impleverat, quo visus est, respondisse Jovi Capitoli-

no, se Tonantem pro janitore apposuisse. ³ Gestu, & more mendicorum. ⁴ *Δυσφημία* ista con-

stituitur, in voce postridie, quod postridie omnia sera, & intempestiva sunt, quare & postridiani Calend. Id. nonarum dies *innominati* habentur.

cum pop. Rom. belligefaverant: sero tandem documentis apparuit, ostentum illud, Augusti potentiam portendisse. Auctor est Julius Marathus, ante paucos, quam nasceretur menses, prodigium Romæ factum publice, quo denuntiabatur regem pop. Rom. Naturam parturire: senatum exterritum censuisse ne quis illo anno genitus educaretur: eos qui gravidas uxores haberent, quo ad se quisque spem traheret, curasse ne senatusconsultum ad ærarium deferretur. In Asclepiadis Menderis Θεολογικῶν libris lego, Atiam, cum ad solemne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum ceteræ matronæ dormirent, obdormisse: draconem repente irrepsisse ad eam, paulloque post egressum: illamque expergefactam quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore ejus exstitisse maculam, velut depicti draconis: nec potuisse unquam eximi: adeo ut mox publicis balineis perpetuo abstineret: Augustum natum mense decimo, & ob hoc Apollinis filium existimatum. Eadem Atia prius quam pareret, somniavit intestina sua ferri ad sidera, explicarique per omnem terrarum & cœli ambitum. Somniavit & pater Octavius, utero Atiæ jubar solis exortum. Quo natus est die, cum de Catilinæ conjuratione ageretur in curia, & Octavius ob uxoris puerperium serius adfuisset, nota ac vulgata res est, P. Nigidium comperta moræ causa, ut horam quoque partus acceperit, affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Octavio postea cum per secreta Thraciæ exercitum duceret, in Liberi patris luco barbari cærimonia de filio consulenti, idem affirmatum est à sacerdotibus: quod infuso super altaria mero, tantum flammæ emicuisset, ut supergressa fastigium templi ad cœlum usque ferretur: unique olim omnino Magno Alexandro apud eandem aras sacrificanti, simile provenisse ostentum. Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine & sceptro, exuviisque Jovis Opt. Max. ac radiata corona super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, ut scriptum apud C. Drusum extat, repositus vespere in cunas à nutricula, loco plano, postera luce non comparuit: & diu quæsitus, tandem in altissima turri repertus est, jacens contra Solis exortum. Cum primum fari coepisset, in avito suburbano obstrepentes forte ranas filere iussit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem Campanæ viæ, in nemore prandenti, ex improvise aquila panem ei è manu rapuit: & cum altissime volasset, rursus ex improvise leniter delapsa reddidit. Q.

1 Quoniam, ubi leges jam in æs infirmari, tollique non poterant. incise in ærarium recondebantur,

Carulus post dedicatum Capitolium, duabus continuis noctibus somniavit: prima, Jovem Opt. Max. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, unum secrevisse: atque in ejus sinum signum Reip. quod manu gestaret, reposuisse: at insequenti, animadvertisse se in gremio Capitolini eundem puerum: quem cum detrahi jussisset, prohibitum monitu Dei, tanquam is ad tutelam Reip. educaretur. Ac die proximo obvium sibi Augustum, cum incognitum alias haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Jupiter compluribus prætextatis tutorem à se poscentibus, unum ex eis demonstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent: ejusque osculum delibatum digitis ad os suum² retulisset. M. Cicero C. Cæsarem in Capitolium profectus, somnium pristinae noctis familiaribus forte narrabat: puerum, facie liberali, demissum coelo, catena aurea, ad fores Capitolii constitisse, eique Jovem flagellum tradidisse: deinde repente Augusto viso, quem ignotum adhuc plerisque avunculus Cæsar ad sacrificandum acciverat, affirmavit ipsum esse cujus imago secundum quietem sibi obversata sit. Sumenti virilem togam, tunica lati clavi refuta ex utraque parte, ad pedes decidit. Fuerunt qui interpretarentur, non aliud significare quam ut is ordo cujus insigne id esset, quandoque ei subiceretur. Apud Mundam D. Julius castris locum capiens, cum silvam caderet, arborem palmæ repertam conservari, ut omen victoriæ, jussit: ex ea continuo enata soboles, adeo in paucis diebus adolevit, ut non æquipararet modo matricem, verum etiam obtegeret, frequentareturque³ columbarum nidis: quamvis id avium genus duram & asperam frondem maxime vitet. Illo & præcipue ostento morum Cæsarem ferunt, ne quem alium sibi succedere quam sororis nepotem veller. In secessu Apolloniæ Theogenis Mathematici⁴ pergulam, comite Agrippa adscenderat: cum Agrippæ, qui prior consulebat, magna & pene incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere, perseverabat, metu ac pudore ne minor inveniretur. Qua tamen post multas adhortationes vix & cunctanter edita, exilivit Theogenes, adoravitque eum. Tantam mox fiduciam fati Au-

¹ Vel Aquilam intelligit, quod fuit principale signum Romanorum, vel sigillum publicum, quo obsignari solebant diplomata, & quæcunque alia Reip. nomine signabantur. Dio vertit, *ἐν τῷ στόματι*. ² Consuetudine adorantium fuit, ut manu porre-

ctā, & ad os relata, osculum labiis imprimerent. ³ Columbæ Veneri sacre, quare hoc augurium videtur pertinuisse ad Cæsarem, à Venere oriundum. ⁴ Locus in edito, ubi non modo artifices opera sua ostentare, sed professores docere solebant.

gustus habuit, ut ¹ thema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percussit.

95 POST necem Cæsaris, reverso ab Apollonia & ingrediente eo urbem, repente liquido ac puro sereno, circulus ad speciem cœlestis arcus orbem Solis ambiit: ac subinde Juliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictum est. Primo autem consulatu ei augurium capienti, duodecim se vultures, ut Romulo, ostenderunt: & immolanti omnium victimarum jecinora replicata intrinsecus ab ima fibra paruerunt: nemine peritorum aliter conjectante, quam læta per hæc & magna portendi.

96 QUIN & bellorum omnium eventus ante præsensit. Contractis ad Bononiam Triumvirorum copiis, aquila tentorio ejus supersedens, duos corvos hinc & inde infestantes afflixit, & ad terram dedit: notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, ac exitum præsagiente. In Philippis, Theſſalam quidam de futura victoria nuntiavit, auctore D. Cæsare, cujus sibi species itinere avio occurrisset. Circa Perusiam sacrificio non litante, cum augeri hostias imperasset: ac subita eruptione hostes omnem rei divinæ apparatus abstulissent: constitit iuter haruspices, quæ periculosa & adversa sacrificanti denuntiata essent, cuncta in illos recasura qui extra haberent. Neque aliter evenit. Pridie quam Siciliensem pugnam classem committeret, deambulanti in littore, piscis e mari exsiluit, & ad pedes jacuit. Apud Actium descendenti in aciem, asellus cum asinario occurrit: Eutychus, homini: bestię, Nicon, erat nomen. Utriusque simulacrum æneum victor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum vertit.

97 MORS quoque ejus, de qua dehinc dicam, divinitasque post mortem, evidentissime ostentis præcognita est. Cum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum sæpius circumvolavit: transgressaque in vicinam ædem, super nomen Agrippæ, ad ² primam litteram sedit: quo animadverso, vota, quæ in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare jussit. Nam se quanquam conscriptis paratisque jam tabulis, negavit susceptorum quæ non esset ³ soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ ejus prima nominis littera effluxit. Responsum est, centum solos dies posthac vi-

¹ Positionem stellarum, cœli configurationem. ² Per quam interpretabantur ostentum illud referri ad Au-

gustum, cujus nomen quoque ab A incipit. ³ Quasi certo sciret se ante proximum lustrum moriturum.

cturum, quem numerum C littera notaret: futurumque ut inter Deos referretur, quod *ÆSAR*, id est, reliqua pars è Cæsaris nomine, Etrusca lingua Deus vocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimissurus, & Beneventum usque profecturus, cum interpellatores aliis atque aliis causis in iure dicendo detinerent, exclamavit, (quod & ipsum mox inter omnia relatum est) *Non, si omnia morarentur, amplius se posthac Romæ futurum.* Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: & inde præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ evectus est.

98 Causam valetudinis contraxit ex profluvio alvi. Tunc Campaniæ ora, proximisque insulis circuitis, Caprearum quoque secessui quadriduum impendit: remississimo ad otium & ad omnem comitatem animo. Forte Puteolanum sinum prætervehenti, vectores nautæque de navi Alexandrina, quæ tantum quod appulerat, candidati, coronatique, & thura libantes, fausta omnia & eximias laudes congesserant: *Per illum vivere: per illum navigare: libertate atque fortunis per illum frui.* Qua re admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus divisit: jusque jurandum, & cautionem exegit à singulis, non alio datam summam, quam in emtionem Alexandrinarum mercium absumpturos. Sed & ceteros continuos dies inter varia munuscula, togas insuper ac pallia distribuit: lege proposita, ut Romani Græco, Græci Romano habitu & sermone uterentur. Spectavit assidue & exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex¹ veteri instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in conspectu suo præbuit, permissa, imo exacta jocandi licentia, diripiendique pomorum & obsoniorum, rerumque missilium. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit. Vicinam Capreis insulam *Απεργή* appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis unum Masgabam nomine, quasi conditorem insulæ, *Μισα* vocare consueverat: hujus Masgabæ, ante annum defuncti, tumultum cum ex triclinio animadvertisset magna turba, - multisque² luminibus frequentari, versum compositum ex tempore clare pronuntiavit,

Κίττυ δὲ τύμβον εἰσπρῶ πυρόμενον.

Conversusque ad Thrasylum Tiberii comitem, contra accu-

¹ Moræ Græcorum. Caprearum prisca incolæ Græci erant. Sic Strabo. l. 5. cum de Neapoli loquertur. *Gymnasia puerorum*, ad usum gymnasticorum certaminum, quæ quinto

quoque anno illinc celebrabantur, ephebi exercebantur. ² Moris fuit in tumulis cereos ponere, & in omnibus locis quibus aliquid religionis tribuebant, lumina ponebant.

banæm, & ignarum rei, interrogavit cujusnam Poëtæ putaret esse: quo hæsitante, subjecit alium:

Ορᾶς φάεσι Μασγὰς ἐαν πηρόμενον;

De hoc quoque consuluit: cum ille nihil aliud responderet, quam cujuscunque essent, optimos esse: cachinnum sustulit, æque in jocos effusus est. Mox Neapolim trajecit, quanquam & tum infirmis intestinis morbo variante: tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspexit: & cum Tiberio ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo, aggravata valetudine, tandem Nolæ succubuit: revocatumque ex itinere Tiberium, diu secreto sermone detinuit, neque post ulli majori negotio animum accommodavit.

99 Supremo die identidem exquirens, an jam de se tumultus foris esset, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas labentes corrigi præcepit. Et amicos admissos percunctatus, *Ecquid iis videretur minus vitæ commode transegisse*, adjecit & clausulam:

Δὲν κέρων, καὶ πόρτις ὑμεῖς μὲν χάρις κτῆσθαι.

Omnibus deinde dimissis, dum advenientes ab urbe de Drusi filia ægra interrogabat, repente in osculis Liviae, & in hac voce defecit: *Livia nostri conjugii memor vive, ac vale*: sortitus exitum facilem, & qualem semper optaverat. Nam fere quoties audisset, cito ac nullo cruciatu defunctum quempiam, sibi & suis *Ὀδυσεύαν* similem (hoc enim & verbo uti solebat) precabatur. Unum omnino ante efflatam animam signum alienatæ mentis ostendit, quod subito pavēfactus, à quadraginta se juvenibus abripi questus est. Id quoque magis præfagium quam mentis diminutio fuit: siquidem totidem milites Prætoriani extulerunt eum in publicum.

100 Obiit in cubiculo eodem quo pater Octavius: Duobus Sextis, Pompeio & Appuleio Coss. xiiii. Kal. Septembris, hora diei nona, septuagesimo & sexto ætatis anno, diebus quinque & triginta minus. Corpus Decuriones municipiorum & coloniarum à Nola Bovillas usque deportarunt: noctibus propter anni tempus, cum interdiu in basilica cujusque oppidi, vel in ædium sacrarum maxima reponeretur. A Bovillis equester ordo suscepit, urbiq; intulit, atque in vestibulo domus collocavit. Senatus & in fu-

1 Solebant discedentes histri- | extrema fabulæ clausula.
nes, plausum petere, eaque erat

nere ornando, & in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam, funus triumphali porta ducendum, præcedente Victoria, quæ est in curia, canentibus nœniam principum liberis utriusque sexus. Alii exsequiarum die ponendos annulos aureos, ferreosque fumendos: nonnulli legenda ossa per sacerdotes summorum collegiorum. Fuit & qui suaderet appellationem mensis Augusti in Septembrem transferendam: quod hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, ut omne tempus à primo die natali ad exitum ejus seculum Augustum appellaretur, & ita in fastos referretur. Verum adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est: pro æde D. Julii à Tiberio: & pro Rostris Sub veteribus, à Druso Tiberii filio, ac senatorum humeris delatus in Campum, crematusque. Nec defuit vir prætorius qui se effigiem cremati euntem in cœlum vidiſſe jurasset. Reliquias legerunt primores equestriſ ordinis, tunicati & discincti pedibusque nudis, ac in Mausoleo condiderunt. Id opus inter Flaminiam viam, ripamque Tiberis, sexto suo consulatu exstruxerat: circumjectasque silvas & ambulationes in usum populi tunc jam publicarat.

101 Testamentum, L. Planco, C. Silio, Coss. III. Nonas Aprilis ante annum & quatuor menses quam decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybii & Hilarionis manu scriptum, depositumque apud se Virgines Vestales, cum tribus signatis æque voluminibus protulerunt. Quæ omnia in senatu aperta atque recitata sunt. Hæredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia, & sextante, Liviam ex parte tertia, quos & ferre nomen suum jussit: secundos Drusum Tiberii filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberosque ejus tres sexus virilis: tertio gradu, propinquos amicosque complures. Legavit populo Rom. quadragenties, tribubus tricies quinquies H. S. Prætorianis militibus singula millia nummorum: cohortibus urbanis quingenos: legionariis trecentos nummos: quam summam¹ repræsentari jussit: nam &² confiscatam semper repositamque habuerat. Reliqua legata varie dedit: produxitque quædam ad vicena sestertia: quibus solvendis annum diem finiit, excusata rei familiaris mediocritate: nec plus perventurum ad hæredes suos, quam millies & quingenties professus: quamvis viginti proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum perce-

¹ Paratam esse monstrari. ² In | ceptacula ad majoris summe pefiscis reconditam. Sunt enim fisci re- | cunias capiendas.

pisset: quod pene omne cum duobus paternis patrimoniis, ceterisque hæreditatibus in Rempubl. absumisset. Julias, filiam neptemque, si quid his accidisset, veruit sepulchro suo inferri. De tribus voluminibus, uno, mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum: quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerentur: tertio, breviarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniz in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis. Adjecit & libertorum servorumque nomina, à quibus ratio exigi posset.

C. S U E T O N I I

C. SÜETONII TRANQUILLI

DE

XII. CÆSARIBUS.

LIBER III.

Tiberius Nero Cæsar.

Breviarium Caputum.

G ENS Claudiorum, & eorum gesta.	1. 2	Adulationes prohibitz.	17
Stirps Tiberii.	3	Patientia adversus convicia, & maledicta.	28
Pater Tiberii.	4	Veneratio Senatus.	29
Locus, & tempus nativitat. Tiberii.	5	Pristina auctoritas Senatus per eum servata.	30
Infantia, & pueritia.	6	Patientia contra obrectatores.	31
Adolescentia & uxores.	7	Civilia, & urbana gesta.	32
Civilia officia.	8	Idem.	33
Militia, & bella per eum gesta, & honores administrati.	9	Impensz ludorum, ac munerum taxar, & alia gesta.	34
Secessus ex urbe, & causz.	10	Quzdam per eum bene gesta.	35
Mora apud Rhodum, & gesta ibidem.	11	Exterz cærimoniz, & ritus prohibiti.	36
Gesta apud Rhodum.	12	Quzdam bene gesta, tam Romz, quam extra.	37
De eodem, ejusque in urbem reditu.	13	Mora in urbe, & quod provincias non visitaverit.	38
Præfagia futuri principatus.	14	Mors filiorum, & secessus suus in Campaniam.	39
Adoptatus ab Augusto.	15	Secessus Capreenus, & alia gesta.	40
Illyricum per eum domitum.	16	Reipubl. cura per eum abjecta.	41
Honores ei à Senatu decreti.	17	Vitia, potus, ac comessationes.	42
Gesta Germaniz.	18	Luxuria, ac libido.	43
Disciplina in re militari.	19	Ineffabilis abusus luxuriz.	44
Triumphus Illyricus, & alia gesta.	20	Illusiones ad feminas.	45
Gesta ejus, ac testimonia Augusti, & principatus ejusdem.	21	Avaritia, & tenacitas.	46
Agrippa juvenis occisus.	22	Opera publica per eum, & spectacula non facta, & parcitas alimniarum.	47
Gemitus ad testamentum Augusti in Senatu recitatum.	23	Avaritia, & parcitas, & alia gesta.	48
Acceptio principatus quasi coacta.	24	Rapinz, & concussiones.	49
Causz propter quas principatum recusaverat, & alia gesta.	25	Odium contra consanguineos & conjunctos.	50
Civilia gesta in initio principatus.	26		

Odium,

Odiū, & crudelitas in matrem.	51	Suspicio nurus, & neporum damna-	
Crudelitas, & odiū contra filios.	52	torum.	64
Crudelitas, & odiū contra nurum.	53	Diffidentia & suspicio.	65
Crudelitas, & odiū contra nepotes.	54	Convicia, & libelli contra eum e-	66
Crudelitas contra amicos.	55	diti.	
Crudelitas & sevitia in Grammaticos,	56	Epistola, & oratio ad Senatū,	67
& magistros.	57	factum suū pronuntiantes.	
Crudelitas in juventute.	58	Statura, & membra, & valetudo,	68
Crimen læsæ majestatis atrociter a-	59	& incessus.	69
ctum.	60	Observatio religionum.	70
Atrociter gesta per eum sub specie	61	Artes, & disciplina.	71
gravitatis.	62	Peritia sermonis Græci, & abstinen-	72
Pœnæ gravissimæ immeritis, propter	63	tia pronuntiatus ejus.	
modicā commissā, irrogatæ.		Infirmitas ejus, & quod ad urbem	73
Servitia, & omnia genera crudelitatis.		rediens retrocessit.	74
Crudelitas, & sevitia aucta.		Locus, & tempus mortis.	75
Suspicio, qua vixit inter facinora.		Signa mortem præcedentia.	76
		Lætitia Romanorum in morte.	
		Testamentum, & ultima dispositio.	

PATRICIA gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor nec dignitate) orta est ex Regillis, oppido Sabinorum. Inde Romam recens conditam, cum magna clientum manu commigravit, auctore Tito Tatío consorte Romuli: vel quod magis constat, Atta Claudio gentis principe, post reges exactos sexto fere anno, à patribus in patricios cooptata. Agrum insuper trans Anienem clientibus, locumque sibi ad sepulcrum sub Capitolio publice accepit. Deinceps procedente tempore, duodetriginta consulatus, dictaturas quinque, censuras septem, triumphos septem, duas ovationes adepta est. Cum prænominibus cognominibusque variis distingueretur, Lucii prænomen consensu repudiavit, postquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinii, cædis alter convictus est. Inter cognomina autem, & 2 Neronis assumpsit, quo significatur lingua Sabina fortis ac strenuus.

2 Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in Remp. existant. Sed ut præcipua commemorem, Appius Cæcus societatem cum rege

1 Dionysius Hal. refert Claudii adventum U. C. 350. Regifugium. U. C. 244. 2 Id vocabulum Sabinæ accepisse à Græcis videntur, qui vincula, & firmamenta membrorum Neura dicunt, inde nos quoque Latine nervos appellamus. Gellius. l. 13. c. 22.

Pyrrho, ut parum salubrem iniri dissuasit. Claudius¹ Caudex,² primus freto classe transiecto, Poenos Sicilia expulit. Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Asdrubalem, prius quam Hannibali fratri conjungeretur, oppressit. Contra Claudius Appius Regillianus decemvir legibus scribendis virginem ingenuam per vim, libidinis gratia, in servitutem asserere conatus,³ causa fuit plebi secedendi rursus à patribus. Claudius Drusus, statua sibi cum diademate ad Appii Forum posita, Italiam per clientelas occupare tentavit. Claudius Pulcher apud Siciliam, non pascen-
tibus in auspiciando pullis, ac per contemptum religionis mari demersus, quasi ut biberent, quando esse nollent, praelium navale iniit: superatusque, cum dictatorem dicere à senatu juberetur, velut iterum illudens discrimini publico, Ilyciam viatorem suum dixit. Exstant seminarum exempla diversa æque: siquidem gentis ejusdem utraque Claudia fuit, & quæ navem cum sacris matris Deum Ideæ obhærentem Tiberino vado extraxit, precata propalam, *ut ita demum sequeretur, si sibi pudicitia constaret*: & quæ novo more judicium majestatis apud populum mulier subiit, quod in conferta multitudine ægre procedente³ carpento, palam optaverit: *ut frater suus Pulcher revivisceret, atque iterum classem amitteret, quo minor turba Romæ foret*. Præterea notissimum est, Claudios omnes, excepto duntaxat P. Clodio, qui ob expellendum urbe Ciceronem, plebeio homini, atque etiam natu minori, in adoptionem se dedit, optimares assertoresque unicos dignitatis ac potentiae patriciorum semper fuisse, atque adversus plebem adeo violentos ac contumaces, ut ne capitis quidem quisquam reus apud populum mutare vestem aut deprecari sustinuerit: nonnulli in altercatione & jurgio Tribunos plebis pulsaverint. Etiam virgo Vestalis fratrem injussu populi triumphantem, adscenso simul curru, usque in Capitolium profecuta est, ne vetare, aut intercedere fas cuiquam Tribunorum esset.

³ Ex hac stirpe Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem utrumque: paternum, à Tiberio Nerone, maternum ab Appio Pulchro: qui ambo Appii Cæci filii fuerunt. Insertus est & Liviorum familiæ, adoptato in eam materno avo. Quæ familia, quanquam plebeia, tamen & ipsa admodum floruit, octo consulatibus, censuris duabus, triumphis tribus: dictatura

¹ Primus persuasit Romanis navem conscendere, ob hoc ipsum appellatus, quia plurimum tabularum contextus, caudex apud antiquos vocabatur, & naves nunc quoque qua ex antiqua consuetu-

dine per Tiberim commeatus subvehunt, Caudicaria appellantur, Seneca de vitæ brevit. ² U. C. 488. Livius. l. 31. Olym. 129. 1. Polyb. l. 1. ³ Et quia mulier, & quia ob vorum tantum.

etiam ac magisterio equitum honorata : clara & insignibus viris, ac maxime Salinatore, Drusisque. Salinator¹ universas tribus in censura notavit levitatis nomine, quod cum se post priorem consulatum multa irrogata condemnassent, consulem iterum censoremque fecissent. Drusus hostium duce Drauso cominus trucidato sibi posterisque suis cognomen invenit. Traditur etiam proprætor ex provincia Gallia retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolii datum : nec, ut fama, extortum à Camillo. Ejus abnepos, ob eximiam adversus Gracchos operam *patronus senatus* dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa varie molientem, diversa factio per fraudem interemit.

4 Pater vero Tiberii quæstor C. Cæsaris, Alexandrino bello, classi præpositus, plurimum ad victoriam contulit. Quare & Pontifex in locum P. Scipionis substitutus, & ad deducendas in Galliam colonias, in queis Narbo & Arelate erant, missus est. Tamen Cæfare occiso, cunctis turbarum metu² abolitionem facti decernentibus, etiam de præmiis tyrannicidarum referendum censuit. Prætura deinde functus, cum exitu anni discordia inter Triumviros exorta esset, retentis ultra justum tempus insignibus, L. Antonium consulem Triumviri fratrem ad Perusiam secutus, deditione à ceteris facta, solus permansit in partibus : ac primo Præneste, inde Neapolim evasit : servisque ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit. Sed indigne ferens, nec statim se in conspectum Sex. Pompeii admissum, & 3 fascium usu prohibendum, ad M. Antonium trajecit in Achaiam. Cum quo brevi reconciliata inter omnes pace, Romam rediit, uxoremque Liviam Drusillam, & tunc gravidam, & ante jam apud se filium enixam, petenti Augusto concessit. Nec multo post diem obiit, utroque liberorum superstite, Tiberio Drusoque Neronibus.

5 TIBERIUM quidam Fundis natum existimaverunt, secuti levem conjecturam, quod materna ejus avia Fundana fuerit, & quod mox simulacrum 4 Felicitatis ex senatusconsulto publicatum ibi sit. Sed ut plures, certioresque tradunt, natus est Romæ in Palatio, xvi. Kal. Decemb. 5 M. Æmilio Lepido iterum, L. Munatio Planco Coss. post bellum

¹ Unicam tribum Metiam excepit, quæ eum nec condemnasset, nec condemnatum, aut Censorem, aut Consulem fecisset. Vide Liv. l. 18. & Val. Max. in capite de Censoria notâ.

² Amnestiam, de quâ in Cæsaris vita.

³ Ne fasces, & prætoris insignia præ se ferret, prætores, & proconsules sex tantum fascibus utebantur. ⁴ Ita senatus adulatorie significare voluit Tiberium natum *felicitati* & bono Urbis, ⁵ U. C. 710.

Philippense. Sic enim in fastos Actaque publica relatum est. Nec tamen desunt qui partim antecedente anno Hirtii ac Panisæ, partim insequente, Servilii Isaurici Antonii que consularu, genitum eum scribant.

6 INFANTIAM pueritiâque habuit : luxuriosam & exercitâtam : comes usque quaque parentum fugæ : quos quidem apud Neapolim sub irruptionem hostis navigium clam petentes, vagitu suo pene bis prodidit : semel, cum à nutricis ubere, item cum à sinu matris raptim auferretur, ab iis qui pro necessitate temporis mulierculas levare onere tentabant. Per Siciliam quoque & Achalam circumductus, ac Lacedæmoniis publice, quod in tutela Claudiorum erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno, discrimen vitæ adiit : flamma repente è silvis undique exorta, adeoque omnem comitatum circumplexa, ut Livie pars vestis & capilli amburentur. Munera, quibus à Pompeia Sext. Pompeii sorore in Sicilia donatus est, chlamys & fibula, item bullæ aureæ, durant, ostendunturque adhuc Baliis. Post reditum in urbem à M Gallio senatore testamento adoptatus, hæreditate adita, mox nomine abstinuit : quod Gallius adversarum Augusto partium fuerat. Novem natus annos, defunctum patrem pro Rostri laudavit. Dehinc pubescens, Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est, sinistro funali equo, cum Marcellus Octaviæ filius dexteriore veheretur. Præsedit & Actiacis ludis, & Trojanis Circensibus, ductor turmæ puerorum majorum.

7 VIRILI toga sumta, adolescentiam omnem, spatiumque insequentis ætatis usque ad principatus initia, per hæc ferre transegit. Munus gladiatorium in memoriam patris, & alterum in avi Drusi dedit, diversis temporibus, ac locis, primum in foro, secundum in Amphitheatro : 2 rudariis quoque quibusdam revocatis, 3 auctoramento centenûm millium. Dedit & ludos, sed absens : cuncta magnifice, impensa matris ac 4 vitrici. Agrippinam M. Agrippa genitam, neptem Cæciliæ Artici equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit uxorem : sublatoque ex ea filio Druso, quamquam bene convenientem, rursusque gravidam, dimittere, ac Juliam Augusti filiam confestim coactus est ducere : non

1 Possumus interpretari, luxuriosam, exuberantem, & magnus incrementis præditam, sed è mente Suetonii videtur legi debere, aut lussuosam, aut laboriosam, pro qua in aliquibus M. S. mendose legitur, laxuosam.
2 Rudarii sunt, qui impetrarunt missionem artium gladiatoria, rude

donati. 3 Obligatione, pretio. Auctorati sunt gladiatores qui se vendunt ludo, quasi addicti, & condemnati, inde auctoramentum est, quasi obligatio, nexusque, ac veluti stipendium pretiumque ejus, qui sit auctoratus. 4 Augusti.

fine magno angore animi, cum & Agrippinæ consuetudine teneretur, & Juliæ mores improbareret, ut quam sensisset sui quoque sub priore marito appetentem, quod sane vulgo eriam existimabatur. Sed Agrippinam & abegisse post divortium doluit: & semel omnino ex occurſu viſam, adeo¹ contentis & tumentibus oculis proſecutus eſt, ut cuſtoditum ſit, ne unquam in conſpectum ejus poſthac veniret. Cum Julia primo concorditer, & amore mutuo vixit: mox diſſedit, & aliquanto gravius, ut etiam perpetuo ſecubaret, intercepto communis filii pignore, qui Aquileiæ natus infans exſtinctus eſt. Druſum fratrem in Germania amiſit, cujus corpus pedibus toto itinere prægrediens, Romam uſque pervexit.

8 CIVILIUſ officiorum rudimentis regem² Archelaum, Trallianos, & Theſſalos, varia quoſque de cauſſa Auguſto cognoſcente defendit. Pro Laodiceſis, Thyatireſis, Chiiſ terræ motu afflictiſ, opemque implorantiſ, ſenatum deprecatus eſt. Fannium Cæpionem, qui cum Varrone Muræna in Auguſtum conſpiraverat, reum majeſtatiſ apud juſdices fecit, & condemnavit. Interque hæc duplicem curam adminiſtravit, annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergaſtuloſ, quorum domini in invidiam venerant: quaſi³ exceptoſ ſupprimerent, non ſolum viatores, ſed & quoſ ſacramenti metus ad huiuſmodi latebras compuliſſet.

9 STIPENDIA prima expeditione Cantabrica Tribuſ militum fecit: deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit. Recepit & ſigna quæ M. Craſſo ademerant Parthi. Poſthæc comatam Galliam anno fere rexit, & barbarorum incurſionibuſ & principum diſcordia inquietam. Exhinc Rhæticum Vindelicumque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum geſſit. Rhætico atque Vindelico, gentes Alpinas: Pannonico, Breucos & Dalmatas ſubegit. Germanico, quadraginta millia dedititiorum trajecit in Galliam, juxtaque ripam Rheni ſedibuſ assignatiſ collocavit. Quas ob reſ, & ovans, & 4 curru urbem ingreſſuſ eſt, primuſ, ut quidam putant, triumphaliſ ornamentis honoratuſ, novo nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magiſtratuſ

1 E ſpirituum opticoſum colleſtione, quæ naſcitur ex affectuſ vehementia. 2 Cappadociæ rex qui pro Antonio adverſuſ Auguſtum Adriaci belli temporibuſ militavit. Dion. l. 57. 3 Dolo, & inſidiuſ cir-

cumventuſ. 4 *Differt Ovaſio à triumpho, quod qui Ovans ingreditur, iſ nec curru veſtib, nec trabem, nec togam pilleam induit, pedibuſ urbem exercitiuſ præſenteſ inſert.* Dion. Hal.

& maturius inchoavit: & pene¹ junctim percurrit, quæsturam, præturam, consulatum: interpositoque tempore, Cos. iterum, etiam Tribunitiam potestatem in quinquennium accepit.

10 TOT PROSPERIS confluentibus, integra ætate ac valetudine statuit repente secedere, seque è medio quam longissime amovere. Dubium, uxorisne tædio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset, an ut vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem ablentia tuetur, atque etiam augeret, si quando indignisset sui Resp. Quidam existimant, adultis jam Augusti² liberis, loco & quasi possessione, usurpati à se diu secundi gradus, sponte cessisse: exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit: ne aut obstare, aut obtreffare præsens videretur. Quam causam & ipse, sed postea, reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens,³ commeatum petiit. Neque aut matri suppliciter precanti, aut vitrico, deserti se etiam in senatu conquerenti, veniam dedit. Quin & pertinacius retinentibus, cibo per quatrimum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ uxore & filio, confestim Ostiam descendit: ne verbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucosque admodum in digressu osculatus.

11 Ab Ostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nunciata, paulum substitit. Sed increbrescente rumore, quasi ad occasionem majoris spei commoraretur, tantum non adversis tempestatibus Rhodum enavigavit, amoenitate & salubritate insulæ jam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Heic modicis contentus ædibus, nec multo laxiore suburbano, genus vitæ civile admodum instituit: sine lictore aut viatore gymnasia interdum obambulans: mutuaque cum Græculis officia usurpans, prope ex æquo. Forte quodam in⁴ disponendo die mane prædixerat, quicquid ægrorum in civitate esset, visitare se velle: id à proximis aliter exceptum est: jussique sunt omnes ægri in publicam porticum deferri, ac per valetudinum genera disponi. Percussus igitur inopinata re, diu quid ageret incertus, tandem singulos circuit: excusans factum etiam tenuissimo cuique & ignoto. Unum hoc tantummodo, neque præterea quidquam notatum est, in quo exercuisse jus Tribunitiæ potestatis visus sit: Cum circa scholas & auditoria professorum assiduus esset,

¹ Sine ullo intervallo: quod legibus inter magistratus constitutum erat. ² Cajo, & Lucio adoptatis ab Augusto. ³ Abeundi potesta-

tem. *Commeatus* significat illud tempus, quo quis ire, aut redire possit. *Festus*. ⁴ Dividendo diei curas, & officia.

moto inter antisophistas graviore jurgio, non defuit qui eum intervenientem & quasi studiosiorem partis alterius convitio inceseret. Sensim itaque regressus domum, repente cum apparitoribus prodiit: citatumque pro tribunali voce præconis convitiatorem rapi iussit in carcerem. Comperit deinde Juliam uxorem ob libidines atque adulteria damnatam, repudi-umque ei suo nomine ex auctoritate Augusti, remissum: & quanquam lætus animo, tamen officii duxit, quantum in se esset, exorare filix patrem frequentibus litteris, & vel utcunque meritis, quicquid unquam dono dedisset, concedere. Trans-acto autem Tribunitix potestatis tempore, confestim tandem nihil aliud secessu devitalse se, quam æmulationis cum Cajo Lucioque suspicionem, petiit ut sibi securo jam ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facile curantibus, permitteretur revivere necessitudines, quarum desiderio teneretur. Sed neque impetravit: ultroque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupide reliquisset.

12 Remansit ergo Rhodi contra voluntatem: vix per matrem consecutus ut ad velandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto abesset. Enimvero tunc non privatum modo, sed etiam ¹ obnoxium, & trepidum egit, mediterraneis agris abditus, vitanque præternavigantium officia, quibus frequentabatur assidue: nemine cum imperio, aut magistratu tendente quoquam, quin diverteret Rhodum. Et accesserunt majoris sollicitudinis causæ. Namque ² privignum Cajum, Orienti præpositum, cum visendi gratia trajecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollii comitis & rectoris ejus. Venit etiam in suspicionem per quosdam ³ beneficii sui centuriones, ⁴ à commeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad novas res viderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, non cessavit efflagitare aliquem, cujuslibet ordinis, custodem factis atque dictis suis.

13 Equi quoque, & armorum solitas exercitationes omisit: redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas: atque in tali statu biennio fere permanfit, contemtior in dies, & invisior: adeo ut imagines ejus & statuas Nemausenses subverterint: ac familiari quodam convivio mentione

1 Periculo, & injuriæ subjectum. gradum, & Beneficarii, quos Imperator ita promovisset. 3 Post
2 Ex Juliæ genitum, quæ post obitum Agrippæ nupsit Tiberio. 3 Beneficiarios significat. Beneficia, in re militari sunt provectiones ad altiorum gradum, & Beneficarii, quos Imperator ita promovisset. 3 Post spatium commeatus militaris imperatum ab Imperatore.

ejus orta, exstiterit qui Cajo polliceretur, *Confestim, si juberet, Rhodum navigaturum, caputque exsulis* (sic enim appellabatur) *relaturum*. Quo præcipue, non jam metu, sed discrimine, coactus est tam suis quam matris impensissimis precibus reditum exposulare: impetravitque, adjutus aliquantum etiam casu. Destinatum Augusto erat, nihil super ea re, nisi ex voluntate majoris filii, statuere. Is forte tunc M. Lollius¹ offensior, facilis exorabilisque in² vitricum fuit. Permittente ergo Cajo, revocatus est: verum sub conditione, ne quam partem curamve Reip. attingeret.

14 REDIIT octavo post secessum anno, magna, nec incerta spe futurorum, quam & ostentis, & prædictionibus ab initio ætatis conceperat. Prægnans enim Livia, cum an marem editura esset, variis captaret ominibus, ovum incubanti gallinæ subductum nunc sua nunc ministrarum manu per vices usque eo fovit, quoad pullus insigniter cristatus exclusus est. Ac de infante Scribonius Mathematicus præclara spondit: *etiam regnaturum quandoque, sed sine³ regio insigni*: ignota scilicet tunc adhuc Cæsarum⁴ potestate. Et ingresso primam expeditionem, ac per macedoniam ducente exercitum in Syriam, accidit, ut apud Philippos sacratæ olim victricium legionum aræ, sponte subitis collucerent ignibus, & mox tum Illyricum petens, juxta Patavium adisset Geryonis oraculum forte tracta: qua monebatur ut de consulationibus in⁵ Aponi fontem talos aureos jaceret: evenit ut⁶ summum numerum jacti ab eo ostenderent: hodieque sub aqua visuntur ii tali. Ante paucos vero quam revocaretur dies, aquila, nunquam antea Rhodi conspecta, in culmine domus ejus assedit: & pridie quam de reditu certior fieret, vestimenta mutanti tunica ardere visa est. Thrasyllum quoque Mathematicum, quem ut sapientiæ professorem contubernio admoverat, tunc maxime expertus est, affirmantem nave prævisa gaudium afferri, cum quidem illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus, ut falsum & secretorum temere conscium, eo ipso momento dum spatiaur una, præcipitare in mare destinasset.

¹ M. Lollius spoliatis Orientis regionibus, offendit C. Cæsarem Augusti filium, interditaque amicitia Principis veneno interit. Solinus. ² Tiberium. ³ Diademate, quod primus Romanorum Principum usurpavit Aurelianus, et in vita ejus, Victor. ⁴ Imperandi ratione, & successione nondum notâ. ⁵ Fons est in agro Pa-

tavino. Notum autem est in profundum fontem solere fortes jactari, divinandæ gratiâ, & alludit Claudianus. — cumque omnibus una sit natura vadis, similes ut corporis umbras ostendant, hac sola novam jactantis soriem, Humanos properant imitari flumina mores. ⁶ Venerem, jactum felicissimum.

15 Romam reversus, ¹ deducto in forum filio Druso, statim è Carinis ac Pompeiana domo, Esquilias in hortos Mæcenatianos transmigravit: totumque se ad quietem contulit, privata modo officia obiens, ac publicorum munerum experts. Cajo & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa: ² coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare: Nec quidquam postea ³ pro patrefamilias egit: aut ⁴ jus quod adoptione amiserat, ex ulla parte retinuit. Nam neque ⁵ donavit, neque manumisit: nec hereditatem quidem, aut legata percepit ulla aliter quam ⁶ ut peculio referret accepta. Nihil ex eo tempore prætermisum est ad majestatem ejus augendam, ac multo magis postquam, Agrippa abdicato atque ⁷ seposito, certum erat, uni spem successionis intumbere.

16 Data rursus potestas Tribunitia in quinquennium: delegatus pacandæ Germaniæ status: parthorum legati, mandatis Augusto Romæ redditis, cum quoque adire in provinciam jussi. Sed nuntiata Illyrici defectione, transit ad curam novi belli: quod gravissimum omnium externorum bellorum post Punica, per xv. legiones, paremque auxiliorum copiam, triennio gessit: in magnis omnium rerum difficultatibus, summaque frugum inopia. Et quanquam sæpius revocaretur, tamen perseveravit: metuens, ne vicinus & prævalens hostis instaret ultro cedentibus. Ac perseverantiæ grande pretium tulit: toto Illyrico, quod inter Italiam, regnumque Noricum & Thraciam, & Macedoniam, interque Danubium flumen, & finum maris Adriatici patet, perdomito & in ditionem redacto.

17 CUI gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nam sub id fere tempus Quintilius Varus cum tribus legionibus in Germania periit: nemine dubitante, quin victores Germani juncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multique & magni honores. Censuerunt etiam quidam, ut *Pannonicus*, alii ut *Invictus*, nonnulli ut *Pius* cogno-

¹ Die tyrocinii, in forum deducebantur adolescentuli, toga purâ induti Eloquentiam auspicaturi.

² Divus Augustus non antea Tiberium adoptavit, quam in Germanicum adoptaverit, ut protinus adoptione facta incipiat Germanicus Augusti nepos esse, l. 1. Instituit. titulo de adoptionibus.

³ Siquidem adoptatus ab Augusto, jam factus erat alienæ ditionis.

⁴ Patriæ potestatis.

⁵ Filius familias sine patris jussu,

neque donare quicquam potest, neque servum manumittere, nisi militiam exerceat, talis enim servos quos in castris acquirit, potest manumittere, cum in patris familia minime computentur. ⁶ Quam ut peculii nomine concessa videri vellet. Est autem peculium quod servus domini permissu separatam à dominici rationibus habet. ⁷ Quem Augustus ob ingenium sordidum & serox abdicavit, & seposuit Surrentum.

minaretur

minaretur. Sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset. Triumphum ipse distulit, moesta civitate clade Variana. Nihilominus urbem prætextatus, & laurea coronatus intravit, positumque in Septis tribunal, senatu adstante, conscendit: ac medius inter duos Coss. cum Augusto simul sedit: unde, populo consalutato, circum templa deductus est.

18 Proximo anno repetita Germania, cum animadverteret, Varianam cladem temeritate & negligentia ducis accidisse, nihil non de consilii sententia egit: semper aliàs sui arbitrii, contentusque se uno, tunc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicavit. Curam quoque solito exactiorem præstitit. Trajecturus Rhenum, comitatum omnem ad certam formulam adstrictum non ante transmisit, quam consistens apud ripam explorasset vehiculorum onera: ne qua deportarentur, nisi concessa aut necessaria. Trans Rhenum vero eum vitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet: sæpe sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia, & si quid subiti muneris injungendum esset, per libellos daret, addita monitione, ut de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete, quacunque vel noctis hora uteretur.

19 Disciplinam acerrime exegit: animadversionum & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis: atque etiam legato legionis, quod paucos milites cum liberto suo trans ripam venatum misisset, ignominia notato. Prælia, quamvis minimum fortunæ casibusque permetteret, aliquanto constanter inibat, quoties lucubrante se subito ac nullo propellente, decideret lumen & exstingeretur: confidens, ut aiebat, ostento, sibi ac majoribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prospere gesta, non multum abfuit quin à Bructero quodam occideretur: cui intra proximos versanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris.

20 A Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit: prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac prius quam in Capitolium flecteret, descendit è curru, seque præsidenti patri ad genua submitit. Batonem Pannonium ducem ingentibus donatum præmiis, Ravennam transtulit: gratiam referens, quod se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset evadere. Prandium dein populo mille mensis, & congiarium trecentos nummos viritim dedit. De-

1 Augusti cognomento. 2 Ne nimis onustum traheret exercitum.

dicavit & Concordiæ ædem: Item Pollucis & Castoris, suo fratrisque nomine, de manubiis.

21 Ac non multo post lege per Coss. lata, ut provincias cum Augusto communiter administraret, simulque censum ageret, condito lustro in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere revocatus, jam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit: fuitque una secreto per totum diem. Scio vulgo persuasum, quasi egresso post secretum sermonem Tiberio, vox augusti per cubicularios excepta sit; *Miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit.* Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palam nec dissimulanter morum ejus diritatem adeo improbasse, ut nonnunquam remissiores hilarioresque sermones superveniente eo abrumperet: sed expugnatum precibus uxoris adoptionem non abnuisse: vel etiam ambitione tactum, ut tali successore desiderabilius ipse quandoque fieret. Adduci tamen nequeo quin existimem, circumspectissimum & prudentissimum principem, in tanto præsertim negotio, nihil temere fecisse: sed vitiis virtutibusque Tiberii perpenſis, potiores duxisse virtutes, præsertim cum & *Reip. causa adoptare se eum* pro concione juraverit: & epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, atque unicum populi Rom. præsidium prosequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde subjeci. *Vale, jucundissime Tiberi, & rem gere feliciter* ἐπιγὶ καὶ ταῖς Μέναις σπᾶνται. *Jucundissime, & ita sis felix, vir fortissime, & dux νομισμάτων.* *Vale, & Ordinem æstivorum tuorum?* Ego vero, mi Tiberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ νομιστῶν πᾶντων ἐπὶ Λογῶν non potuisse quenquam prudentius gerere se, quam tu gesseris, existimo. Hi quoque, qui tecum fuerunt omnes, consitentur versum illum in te posse dici,

Unus homo nobis vigilando restituit rem.

Sive; inquit, quid incidit, de quo sit cogitandum diligentius, sive quid stomachor valde, medius fidius Tiberium meum desidero: succurritque versus ille Homericus,

Τέτου δ' ἐσωπομύοιο, καὶ ἐκ πνεὸς αἰθολύοιο

Ἀμφω νοήσαιμην, ἐπεὶ περὶ οἷδε νοήσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, cum audio & lego; Dii me perdant nisi cohorrescit corpus meum: teque rogo ut parcas tibi: ne si te languere audierimus, & ego & mater tua exspiremus, & de summa imperii sui populus Rom. periclitetur. Nihil interest valeam ipse nec ne, si tu non valebis. Deos

1 Innuit P. R. sub Tiberio fore sitibus prehensum tenet, & longo cruciatu vexat, prius quam conficiat.

obsecro ut te nobis conservent, & valere nunc & semper patiantur, si non populum Rom. perosi sunt.

22 EXCESSUM Augusti non prius palam fecit quam Agrippa juvene interemto. Hunc Tribunus militum custos appositus occidit, lectis codicillis, quibus ut id faceret, jubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustusne moriens reliquisset, quo materiam tumultus post se subduceret: an nomine Augusti Livia, & ea conscio Tiberio an ignaro, dictasset. Tiberius renuntianti Tribuno factum esse quod imperasset, *Neque imperasse se, & redditurum cum senatus rationem respondit*: invidiam scilicet in præsentia vitans. Nam mox silentio rem obliteravit.

32 Jure autem Tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoataque allocutione, derepente velut impar dolori congemu- it: utque non solum vox, sed & spiritus deficeret, optavit? ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus nisi senatorii ordinis, ceteris extra curiam signa agnoscentibus, recitavit per libertum. Testamenti initium fuit: *Quoniam sinistra fortuna Cajum & Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Caesar mihi ex parte dimidia & sextante heres esto.* Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem adicitum eum necessitate magis quam judicio: quando ita præfari non abstinerit.

24 Principatum, quamvis neque occupare confestim, neque agere dubitasset, & statione militum, hoc est, vi & specie dominationis assumpta, diu tamen recusavit impudentissimo animo: nunc adhortantes amicos increpans, ut ignaros quanta bellua esset Imperium: nunc precantem senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis & callida cunctatione suspendens: ut quidam patientiam rumperent, atque unus in tumultu proclamaret, *Aut agat, aut desistat*: alter coram exprobraret, *Ceteros quod polliciti sunt, tarde præstare: sed ipsum quod præstet, tarde polliceri.* Tandem quasi coactus, & querens miseram & onerosam injungi sibi servitutem, recepit imperium: nec tamen aliter quam ut depositurum se quandoque spem faceret. Ipsius verba sunt hæc: *Dum veniam ad id tempus quo vobis æquum possit videri, dare vos aliquam senectuti meæ requiem.*

25 Cunctandi causa erat, metus undique imminentium discriminum: ut sæpe lupum se auribus tenere diceret. Nam & servus Agrippæ, Clemens nomine, non contemnendam manum in ultionem domini compararat: & L. Scribonius Libo vir nobilis res novas clam moliebatur: & duplex seditio militum in Illyrico & in Germaniâ exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, ut

æquarentur stipendio prætorianis Germanicani. Quidam etiam principem detrectabant non à se datum : summaque vi Germanicum, qui tum iis præerat, ad capeffendam Remp. perurgebant, quanquam obfirmate resistentem. Quem maxime casum timens, partes sibi quas senatui liberet, tuendas in Rep. depoposcit : quando universæ sufficere solus nemo posset : nisi cum altero, vel etiam cum pluribus. Simulavit & valitudinem, quo æquiore animo Germanicus celerem successiorem, vel certe societatem principatus opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum, redegit in potestatem : Libonem ne quid in novitate acerbius fieret, secundo demum anno in senatu cœguit, medio temporis spatium tantum cavere contentus. Nam & inter Pontifices sacrificanti simul, pro secespita¹ plumbeum cultrum subjiciendum curavit : & secretum petenti nonnisi adhibito Druso filio dedit : dextramque obambulantis, veluti incumbens, quoad peragere-tur sermo, continuit.

26 VERUM liberatus metu, civilem admodum inter finitia ac paulo minus quam privatum egit. Ex plurimis maximisque honoribus, præter paucos & modicos non recepit. Natalem suum plebeiis incurrentem Circensibus, vix unius bigæ adjectione honorari passus est. Tempia, flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit : etiam statuas, atque imagines, nisi permittente se poni : permisitque, ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur. Intercessit & quo mirus in acta sua juraretur : & ne mensis² September, Tiberius : October, Livius vocaretur. Prænomen quoque IMPERATORIS, cognomenque PATRIS PATRIÆ, & civicam in vestibulo coronam recusavit. Ac ne AUGUSTI quidem nomen, quanquam hæreditarium, ullis nisi ad reges ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quam omnino tres consularatus, unum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens usque in Idus Majas gessit.

27 Adulationes adeo averfatus est, ut neminem senatorum aut officii aut negotii causa ad lecticam suam admiserit : consularem vero satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem ita suffugerit, ut caderet supinus : atque etiam si quid in sermone, vel in continua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, & commutare continuo. Dominus appellatus à quodam, denuntiavit, ne se

¹ Utpote secespita, i. e. ferro cultro obtusior, ne ab eo per simulationem sacrificii violari posset.

² Ex Dione. l. 57. legendum est, November, & Tiberius XVI. Calendas

Decembris natus est. ³ Civica corona postquam fieri cepit insigne Clementiæ Imperatorum, & eorum soribus appendi, quasi propria eorum habita est, & pars maiestatis eorum.

amplius contumeliæ causa nominaret. Alium dicentem, *facras ejus occupationes*: & rursus alium, *auctore eo senatum se adisse*, verba mutare, & pro *auctore*, *suasorem*: pro *sacris*, *laboriosas* dicere coëgit.

28 Sed adversus convitia malosque rumores & famosa de se ac suis carmina firmus ac patiens, subinde jactabat, *In civitate libera linguam mentemque liberas esse debere*. Et quondam senatu cognitionem de ejusmodi criminibus ac reis flagitante: *Non tantum*, inquit, *otii habemus ut implicare nos pluribus negotiis debeamus*. *Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omnium inimiciæ hoc prætextu ad vos deferentur*. Exstat & sermo ejus in senatu percivilis: *Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam ut rationem factorum meorum dictorumque reddam: si perseveraverat, invicem eum odero*.

29 Atque hæc eo notabiliora erant, quod ipse in appellandis venerandisque singulis, & universis, prope excesserat humanitatis modum. Dissentiens in curia à Q. Haterio, *Ignosceas*, inquit, *rogo, si quid adversus te liberius, sicut senator, dixerò*. Et inde omnes alloquens, *Dixi & nunc & sæpe alias P. C. bonum & salutarem principem, quem vos tanta & tam libera potestate instruxistis, senatui servire debere, & universis civibus sæpe, & plerumque etiam singulis: neque id dixisse me pœnitet, & bonos & æquos & faventes vos habui dominos & adhuc habeo*.

30 Quinetiam speciem libertatis quandam induxit, conservatis senatui ac magistratibus & majestate pristina & potestate: neque tam parvum quidquam, neque tam magnum publici privatique negotii fuit, de quo non ad P. C. referretur. De vectigalibus ac monopolis, de extruendis reficiendisve operibus, etiam de legendo vel exauctorando milite, ac legionum & auxiliorum descriptione: denique quibus imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid & qua forma regum litteris rescribi placeret. Præfectum alæ, de vi & rapinis reum, causam in senatu dicere coëgit. Nunquam curiam nisi solus intravit: lectica quondam inrolatus æger, comites à se removit.

31 Quædam adversus sententiam suam decerni ne questus quidem est. Negante eo, destinatos magistratus abesse oportere, ut præsentibus honori acquiescerent, prætor designatus liberam legationem impetravit. Iterum censente ut Trebianis legatam in opus novi theatri pecuniam ad munitionem viæ

1 Tamen contra Tiberii voluntatem, qui erat prætor designatus, obtinuit à Senatu ut abesse posset, im-

petratâ liberâ legatione. i. e. honorariâ, quæ ornamentis tantum causâ tituloque tenus geritur.

transfere concederetur, obtinere non potuit quin rata voluntas legatoris esset. Cum senatusconsultum per discessionem forte fieret, transeuntem eum alteram partem in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cetera quoque non nisi per magistratus & jure ordinario agebantur: tanta Coss. auctoritate, ut legati ex Africa audierint eos quærentes, trahi se à Cæsare, ad quem missi forent. Nec mirum, cum palam esset ipsum quoque eisdem assurgere, & decedere via.

32 Corripuit consulares exercitibus præpositos, quod non de rebus gestis senatui scriberent: quodque de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi non omnium tribuendorum ipsi jus haberent. Prætores collaudavit, quod honore inito, consuetudinem antiquam retulisset de majoribus suis pro concione memorandi. Quorundam illustrium exsequias usque ad rogum frequentavit. Parem moderationem minoribus quoque & personis & rebus exhibuit: cum Rhodiorum magistratus, quod litteras publicas sine subscriptione ad se dederant, evocasset, ne verbo quidem insectatus, ac tantummodo iussos subscribere remisit. Diogenes Grammaticus disputare sabbatis Rhodi solitus, venientem, ut se extra ordinem audiret, non admiserat: ac per servulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus adstantem, nihil amplius quam ut post septimum annum rediret, admonuit. Præsidibus onerandas tributo provincias suadentibus rescripsit, *Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere.*

33 Paullatim principem exercuit, præstititque: etsi varium diu, commodiorem tamen sæpius, & ad utilitates publicas proniorem. Ac primo eatenus interveniebat, ne quid perperam fieret. Itaque & constitutiones quasdam senatus rescidit: & magistratibus pro tribunali cognoscentibus plerumque se offerebat consiliarium, assidebatque mistim, vel ex adverso in parte primori: & si quem reorum elabi gratia rumor esset, subitus aderat: iudicesque aut è plano, aut è quæstoris tribunali, legum & religionis, & noxæ de qua cognoscerent admonebat. Atque etiam si qua in publicis

1 Non nominum, sed clausulæ adjici solitæ litteris ad principem, quæ felicitas illi optaretur *εὐτυχίας καὶ παντός* aut quid simile. *Οἱ Ρωμῶν ἀρχαῖες ἐπιστρίλαυς πὶ αὐτῷ, ὅτε ἐπαίρουσαν τῇ ἐπιστρίλῃ, τὸτο δὲ τὸ νομισμῶδες, ὅπως αὐτῷ ποιῶντες* Dio. l. 57. 2 Etsi observatio hebdomadum, quæ hodie obtinet, ante

tempora Theodosii vulgo recepta non fuit, Græci tamen & Asiatici in functionibus vitæ quotidianæ, soliti tale aliquid observare: quod quia imitatione Judæorum, qui tum per orbem sparsi erant, institutum est, etiam Sabbati nomen multi retinuerunt. 3 Ex loco æquo, ex loco inferiori, est, ut dicitur, à terrâ.

moribus desidia aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit.

34 Ludorum ac munerum impensas corripuit: mercedibus scenicorum rescissis, paribusque gladiatorum ad certum numerum reductis. Corinthiorum vatorum pretia in immensum ¹ exarsisse, tresque multos xxx. millibus nummum venisse, graviter conquestus, adhibendum suppellectili modum censuit: annonamque macelli, senatus arbitratu, quotannis temperandam, dato ædilibus negotio, popinas ganeasque usque eo inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent. Et ut parcimoniam publicam exemplo quoque juvaret, tollennibus ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa opsonia apposuit, dimidiatumque aprum: affirmans, *Omnia eadem habere quæ totum*. Quotidiana oscula prohibuit edicto: item strenarum ² commercium, ne ultra Kalendas Januarias exerceretur. Consueverat & ³ quadruplam strenam & de manu reddere: sed offensus interpellari se toto mense ab iis qui potestatem sui die festo non habuissent, ultra non reddidit.

35 Matronas prostratæ pudicitia, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more majorum de communi sententia coercerent, auctor fuit. Equiti Rom. jurisjurandi gratiam fecit, ut uxorem in stupro genere compertam dimitteret, quam se nunquam repudiatum ante juraverat. Feminæ famosæ, ut ad evitandas legum poenas jure ac dignitate matronali exolverentur, ⁴ lenocinium profiteri coeperant: & ex juventute utriusque ordinis profligatissimus quisque, quo minus in opera scetæ arenæque edenda senatusconsulto tenerentur, ⁵ famosi judicii notam sponte subibant: eos easque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exilio affecit. Senatori latum clavum ademit, cum cognovisset sub ⁶ Kal. Julii demigrasse in hortos, quo vilis post ⁷ diem ædes in urbe conducere. Alium & quæ-

¹ Excrevisse. Sic Varro in tertio de Re Rusticâ. *Cenæ collegiorum excrevisse facienti annonam macelli.*

² Vicissitudinem dandi, ac accipiendi strenas. Xenia enim mittebantur, & apophoreta remittebantur. ³ Quadruplo majorem quam acceperat, idque de manu, id est, non per dispensatorem.

⁴ Cuius femina licitum fuit vulgare corpus, modo apud Aediles id profiteretur, more inter veteres recepto, qui suis penarum adversus impudicas in ipsa professione flagitii eradebant. Tacit. Ann. l. 2.

⁵ Mulieres infames, tanquam indi-

gnæ censura legum, lege Julia de adulteriis non tenebantur, eademque ratione, & Viri qui infames erant impune in Scenâ, atque arenâ versabantur. Sensus ergo est, damna si volebant, & infamiâ notari per judicium, quo damna infames sunt. ⁶ Quo die mos erat apud veteres Romanos, migrare ex ædibus prius conductis in recens conductas. ⁷ Die qui legitimus erat locationi, & conductioni ædium, exacto, locator non potuit facile alium conductorem invenire.

stura removit, quod uxorem pridie : sortitionem ductam, postridie repudiasset.

36 Externas cærimonias, Ægyptios Judaicosque ritus compescuit : coactis qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Judæorum juventutem, per speciem sacramenti, in provincias gravioris cœli distribuit : reliquos gentis ejusdem, vel similia sextantes, urbe submovit, sub pœna perpetuæ servitutis, nisi obtemperassent. Expulit & Mathematicos : sed deprecantibus, ac se artem desituros promittentibus, veniam dedit.

37 In primis tuendæ pacis à grassaturis ac latrociniiis seditionumque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit, Romæ castra constituit, quibus Prætorianæ cohortes, vagæ ante id tempus, & per hospitia dispersæ, continerentur. Populares tumultus exortos gravissime coërcuit : & ne orirentur sedulo cavit. Cæde in theatro per discordiam admissa, capita factionum & histriones, propter quos delidebatur, relegavit : nec ut revocaret, unquam ullis populi precibus potuit evinci. Cum Polentina plebs funus cujusdam primipilaris non prius ex foro misisset, quam extorta pecunia per vim hæredibus ad gladiatorium munus : cohortem ab urbe, & aliam à² Cotii regno, dissimulata itineris causâ, detectis repente armis, concinentibusque signis, per diversas portas in oppidum immisit : ac partem majorem plebis ac decurionum in perpetua vincula conjecit. Abolevit & jus, moremque asylorum, quæ usquam erant. Cyzicenis in cives Romanos violentius quædam ausis, publice libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerant. Hostiles motus, nulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit : nec per eos quidem, nisi cunctanter & necessario. Reges infestos suspectosque comminationibus magis & querelis quam vi repressit. Quosdam per blanditias atque promissa extractos ad se non remisit : ut Maraboduum Germanum, Thracypolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in formam provinciæ redegit.

38 Biennio continuo post adeptum imperium, pedem porta non extulit : sequenti tempore, præter quam in propinqua

1 Vel significat, *pridie quam sortitus est provinciam*, ex quâ sortitione Quæstor ingens lucrum sperans, uxorem quam forte minus locupletem pridie duxerat, postridie repudiavit. Vel ad legem Papiam referendum est, quæ cum cælibes à magistratu

arceret, homo hic quam ante sortitionem provinciarum duxerat, obtentâ jam provincia ablegavit. 2 Regnum Cottii est idem quod Strabo Κοττίου γένος vocat in gentium Inalpinarum descriptione.

oppida, & cum longissime, Antio tenus nusquam abfuit: idque perraro & paucos dies, quamvis provincias quoque & exercitus revifurum se sæpe pronuntiaſſet: & prope quotannis profectionem præpararet: vehiculis comprehenſis, com meatibus per municipia & colonias diſpoſitis. Ad extremum vota pro itu & reditu ſuo ſuſcipi paſſus, ut vulgo jam per jocum: *Callippides* vocaretur: quem curſitare ac ne cubiti quidem menſuram progredi, proverbio Græco notatum eſt.

39 SED ORBATUS utroque filio, quorum Germanicus in Syria, Drufus Romæ obierat, ſeceſſum Campaniæ petiit: conſtanti & opinione & ſermone pene omnium, quaſi neque rediturus unquam, & cito mortem etiam obiturus: quod paullo minus utrumque evenit. Nam neque Romam amplius rediit: ſed & paucos poſt dies juxta Terracinam iu prætorio, cui ſpeluncæ nomen erat, incoenante eo, complura & ingentia ſaxa fortuito ſuperne delapſa ſunt: multiſque convivarum & miniſtrorum eliſis, præter ſpem evaſit.

40 Peragrata Campania, cum Capuæ Capitolium, Nolæ templum Auguſti, quam cauſſam profectionis prætenderat, dedicaſſet, Capreas ſe contulit: præcipue delectatus inſula, quod uno parvoque littore adiretur, ſepa undique præruptis immenſæ altitudinis rupibus, & profundo maris. Statimque revocante aſſidua obteſtatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas, ſupra xx. hominum millia gladiatorio munere amphitheatri ruina perierant, tranſiit in continentem, poteſtatemque omnibus adeundi ſui fecit: tanto magis quod ab urbe egrediens, ne quis ſe interpellaret, edixerat, ac toto itinere adeuntes ſubmoverat.

41 Regreſſus in inſulam, Reip. quidem curam uſque adeo abjecit, ut poſtea non decurias equitum unquam ſupplerit: non Tribunos militum præfectoſque, non provinciarum præfides ullos mutaverit: Hiſpaniam & Syriam per aliquot annos ſine conſularibus legatis habuerit: Armeniam à Parthis occupari, Mœſiam à Dacis Sarmatiſque: Gallias à Germanis vaſtari neglexerit: magno dedecore imperii, nec minori diſcrimine.

42 CETERUM ſecreti licentiam naſtus, & quaſi civitaris oculis remotus, cuncta ſimul vitia male diu diſſimulata, tandem profudit: de quibus ſigillatim ab exordio referam. In caſtris tyro etiam tum, propter nimiam vini aviditatem, pro Tiberio, *Biberius*: pro Claudio, *Caldius*: pro

1 Videretur fuiſſe hiſtrio in Traſſur, & Ageſilai Magni temporibus gzdiarum actione inter Græcos celebratus.

Nerone, *Mero* vocabatur. Postea princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco & L. Pisonē noctem continuumque biduum epulando potandoque consumsit: quorum alteri Syriam provinciam, alteri præfecturam urbis confestim detulit, codicillis quoque *suavissimos & omnium horarum amicos* professus. Seltio Gallo libidinoso ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud senatum increpito, cenam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine immutaret aut demeret: utque nudis puellis ministrantibus cœnaretur. Ignotissimum quæsturæ candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in convivio, propinante se, vini amphoram. Afellio Sabino h. s. ducenta donavit, pro dialogo, in quo boleti & ficedulæ, & ostreæ, & turdi certamen induxerat. Novum denique officium instituit à voluptatibus, præposito equite Rom. T. Cæsonio Prisco.

43 Secessu vero Capreenſi, etiam fellariam excogitavit ſedem arcuarum libidinum: in quam undique conſiſſi puellarum & exoletorum greges, monſtroſique concubitus reſpectores, quos *ſpintrias* appellabat, triplici ſerie connexi, invicem inceſtarent ſe coram ipſo, ut adſpectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariam diſpoſita tabellis ac 3 ſigillis laſciviſſimarum pſicturarum & figurarum adornavit, librisque 4 Elephantidis inſtruxit: ne cui in opera edenda exemplar impetratæ 5 ſchemæ deeſſet. In ſilvis quoque ac nemoribus paſſim Venereos locos commentus eſt, proſtantesque per antra & cavas rupes, ex utriuſque ſexus pube, Paniſcorum & Nympharum habitu: palamque jam & vulgato nomine inſulæ abutentes, 6 *Caprineum* diſcitabant.

44 Majore adhuc & turpiore infamia ſlagravit, vix ut referri audirive, nedum credi fas ſit. Quasi pueros primæ tene-ritudinis, quos piſciculos vocabat, inſtitueret, ut natanti ſibi inter ſemina verſarentur, ac luderent, lingua morſuque ſenſim appetentes; atque etiam quaſi infantes firmiores, necdum tamen lacte depulſos, inguini ceu papillæ admoveret: pronior ſane ad id genus libidinis & natura & ætate. Quare Parrhaſii quoque tabulam, in qua Meleagro Aralanta ore mo-

1 In dialogo hæc omnia intro-duxerat diſputantia, viciffimque cer-tantia de ſaporis bonitate, & menſarum palma: 2 Qui veluti *amphores*, ſcintillæ, & ſomites libidinis e-rant. 3 Parvis ſimulachris.

4 Scripſit Elephantidis libros de variis & monſtroſis concubituum ge-neribus, *Molles Elephantidis libelli*.

Martial. 5 Formæ concubitus. Priſ-cian. l. 6. teſtatur veteres uſurpaſſe Schema genere feminino, & citat Plau-tum in Amphitryone, ſic proceſſi cum ſervili ſchema. 6 Alludentes ad natu-ram caprinam Tiberii & ſotorem libi-dinum: vel ad proſtantes illos Paniſcos, quos caprinâ facie, & cruribus hirsutis pingere ſolebant veteres.

rigeratur, legatam sibi sub conditione, ut si argumento offenderetur, decies pro ea Hs. acciperet: non modo prætulit, sed & in cubiculo dedicavit. Fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri acerram præferentis, nequisse abstinere, quin pene vixdum re divina peracta, ibidem statim seductum constupraret, simulque fratrem ejus tibicinem: atque utrique mox, quod mutuo flagitium exprobrabant, crura fregisse.

45 Feminarum quoque, & quidem illustrium, capitibus quantopere solitus sit illudere, evidentissime apparuit, Mallo-niæ cujusdam exitu: quam perductam, nec quidquam amplius pati constantissime recusantem, delatoribus objecit: ac ne ream quidem interpellare desiit, *Ecquid pariteret?* donec ea, relicto judicio, domum se abripuit, ferroque trans-egit, obscenitate oris hirsuto atque olido seni clare exprobrata. Unde ¹ nota in ² Atellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta, percreebuit: *Hircum vetulum capris naturam ligurrire.*

46 P E C U N I Æ parcus ac tenax, comites peregrinationum expeditionumque nunquam salario, cibariis tantum, sustentavit: una modo liberalitate ex indulgentia vitrici profecutus, cum tribus classibus factis pro dignitate cujusque primæ sexcenta sestertia, secundæ quadringenta distribuit, ducenta tertiæ, quam non amicorum, sed ³ Græcorum appellabar.

47 Princeps neque opera ulla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, Augusti templum, restitutionemque Pompeiani theatri, imperfecta post tot annos reliquit: neque spectacula omnino edidit, & iis, quæ ab aliquo ederentur, rarissime interfuit, nequid exposceretur, utique postquam comœdum Actium ⁴ coactus est manumittere. Paucorum senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negavit se aliis subventurum, nisi senatui justas necessitatum causas probassent. Quo peracto plerosque modestia & pudore deterruit: in quibus Hortalum Q. Hortensii oratoris nepotem, qui permodica re familiari, ⁵ auctore Augusto, quatuor liberos tulerat.

¹ Notatio, infamatio, in Tiberium ex cantico fabulæ conversâ est.

² Juvenis histriionibus fabularum actum relicto, ipsa inter se more antiquo ridicula inexta versibus jactitare cepit, qua inde exodia postea appellata, confertaque fabellis potissimum Atellanis sunt, quod genus ludorum ab Osciis ac septem tenuis juvenis, nec ab hi-

striionibus pollui passa est. Liv. l. 7.

³ Per contemptum, ista enim gens parum honesta apud Romanos.

⁴ Precibus populi Romani, prius enim dixerat, ne quid exposceretur.

⁵ Hortante & jubente ut uxorem duceret. Augustus legem tulit de maritandis ordinibus, hortatusque est Romanos ad Rem uxoriam.

48 Publice munificentiam bis omnino exhibuit: proposito millies Hs. ¹ gratuito in triennii tempus: & rursus quibusdam dominis insularum, quæ in monte Coelio deflagrant, pretio restituto. Quorum alterum magna difficultate nummariâ populo auxilium flagitante coactus est facere, cum per senatusconsultum sanxisset, ut fœneratores duas patrimonii partes ² in solo collocarent, ³ debitores totidem æris alieni statim solverent: ⁴ nec res expediretur: alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti æstimavit, ut montem Coelium, appellatione mutata, vocari Augustum iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata nihil unquam largitus est, præterquam singula millia denariorum prætorianis, quod Sejano se non accommodassent: & quædam munera Syriacis legionibus, quod solæ nullam Sejani imaginem inter signa coluissent: atque etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte ⁵ compendium captans. Ne provincias quidem ulla liberalitate sublevavit: excepta Asia, disiectis terræ motu civitatibus.

49 Procedente mox tempore, etiam ad rapinas convertit animum. Sat constat, Cn. Lentulum augurem, cui census maximus fuerit, metu & angore ad fastidium vitæ ab eo actum, & ut ne quo nisi ipso hærede moreretur. Condemnatam & generosissimam feminam Lepidam, in gratiam Quirini consularis prædivitis, & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post vigesimum annum veneni olim in se comparati arguebat: præterea Galliarum & Hispaniarum, Syriæque & Græciæ Principes confiscatos, ob tam leve ac tam impudens calumniarum genus: ut quibusdam non aliud sit objectum, quam quod partem rei familiaris in ⁶ pecunia haberent. plurimis etiam civitatibus & privatis veteres immunitates & ⁷ jus metallorum ac vectigalium ademta. Sed & Vonnem regem Parthorum, qui pulsus à suis, quasi in fidem pop. Rom. cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia & occisum.

50 ODIUM adversus necessitudines, in Drufo primum fratre detexit: prodita ejus epistola, qui secum de cogendo ad

¹ Usus gratuitum istius pecuniæ indulget. ² In prædiis coemendis.

Apud I. C. *Res soli* dicuntur, ædes agri, fundi, ceteræque res immobiles, quæ solo conjunguntur.

³ Quo intelligitur, ex isto decreto, Romam re nummaria laborasse.

⁴ Nec alieni æris dissolutio, pecuniarum inopiâ expediri posset.

⁵ Lucrum, cum præmia quæ veteranis dari solent, sibi lucraretur.

⁶ Et non in prædiis. Supra enim decreverat duas partes patrimonii, in solo collocari. ⁷ Plurimæ civitates,

præcipue in Hispania, jus habebant fodiendi metalli, è quibus lucrum ingens consequerantur.

restituendam libertatem Augusto agebat: deinde & in reliquis, Juliae uxori tantum abfuit, ut relegatur, quod minimum est, officii aut humanitatis aliquid impertiret, ut ex constitutione patris uno oppido clausam, domo quoque egredi, & commercia hominum frui vetuerit: sed & peculio concesso à patre praebitisque annuis fraudavit, per speciem publici juris, quod nihil de his Augustus testamento cavisset. Matrem Liviam gravatus, velur partes sibi aequas potentiae vindicantem, & congressum ejus assiduum vitavit: & longiores secretioresque sermones, ne ejus consiliis, quibus tantum interdum & aegre uti solebat, regi videretur. Tulit etiam perindigne actum à senatu, ut titulis suis quasi Augusti, ita & Liviae filius adiceretur. Quare non *parentem patriae* appellari, non ullum insignem honorem recipere, publice passus est. Sed & frequenter admonuit, *quod non majoribus, nec feminis convenientibus negotiis abstinere*: praecipue ut animadventit incendio juxta aedem Vestae & ipsam intervenisse: populumque & milites, quo enixius opem ferrent adhortatam, sicut sub marito solita esset.

51 Dehinc ad similitudinem usque processit, hac ut ferunt de causa: Instanti saepius, ut civitate donatum in decurias allegeret, negavit alia se conditione allecturum, quam si pateretur adscribi albo, *extortum id sibi à matre*. At illa commota, veteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate & intolerantia morum ejus è sacrario protulit, atque recitavit. Hos & custoditos tam diu, & exprobratos tam infeste, adeo graviter tulit, ut quidam putent inter causas secessus hanc ei vel praecipuam fuisse. Toto quidem triennio, quo vivente matre abfuit, semel omnino eam, nec amplius quam uno die, ac paucissimis vidit horis: ac mox neque aegre adesse curavit, defunctamque, & dum adventus sui spem facit, complurium dierum mora, corrupto demum & tabido corpore funeratam prohibuit consecrari: quasi id ipsa mandasset. Testamentum quoque ejus pro irritum habuit, omnesque amicitias & familiaritates, etiam quibus ea funeris curam moriens demandarat, intra breve tempus afflixit: uno ex his equestris ordinis viro & in ¹ antliam condemnato.

52 Filiorum neque naturalem Drusum, neque adoptivum Germanicum patria charitate dilexit, Alterius vitis insensus: nam Drusus animi fluxioris, remissiorisque vitae erat. Itaque ne mortuo quidem perinde affectus est: sed tantum non statim à funere ad negotiorum consuetudinem rediit, justitio longi-

¹ Uti ad triremis publicae remum, / publicas, rei damnari solent.
ita ad rotas aquarias, & antlias

ore inhibito. Quin & Ilienſium legatis paullo ſerius conſolantibus, quaſi oblitterata jam doloris memoria irridens: *Se quoque reſpondit vicem eorum dolere, quod egregium civem Heliorum amiſſiſſent.* Germanico uſque adeo obrectavit, ut & præclara facta ejus pro ſupervacuiſ elevaret: & glorioſiſſimas victorias, ſeu damnolas Reip. increparet. Quod vero Alexandriam propter immentam & repentinam famem inconfulto ſe adiſſet, queſtus eſt in ſenatu. Etiam cauſſa mortis fuiſſe ei per Cn. Piſonem legatum Syriæ creditur: quem mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, niſi ea ſecreta obſtarent. Per quæ multifariam increpitum, & per noctes ereberrime acclamatum eſt, *Redde Germanicum.* Quam ſuſpicionem confirmavit ipſe poſtea: conjuge etiam ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis.

53 Nurum Agrippinam, poſt mortem mariti, liberius quiddam queſtam, manu apprehendit: Græcoque verſu, *Si non dominaris*, inquit, *ſiliola, injuriam te accipere exiſtimas?* Nec ullo mox ſermone dignatus eſt. Quondam vero inter coenam porrecta à ſe poma guſtare non auſam, etiam vocare deſiit, ſimulans, ſe veneni crimine accerſitum: cum præſtrictum utrumque conſulto eſſet, ut & ipſe tentandi gratia offerret: & illa quaſi certiffimum exitium caveret. Noviffime calumniatus, modo ad ſtatuam Auguſti, modo ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegavit: convitiantique oculum per centurionem verberibus excuſſit. Ruſſus mori inedia deſtinanti, per vim ore diducto, infulciri cibum juſſit. Sed & perſeverantem, atque ita abſumtam, criminoliſſime inſectatus eſt, cum diem quoque natalem ejus inter neſaſtos referendum ſuaſiſſet. Imputavit etiam, quod non laqueo ſtrangularam in Gemonias abjecerit: proque tali clementia interponi decretum paſſus eſt, quo ſibi gratiæ agerentur, & Capitolino Jovi donum ex auro ſacraretur.

54 Cum ex Germanico tres nepotes, Neronem & Druſum & Cajum, ex Druſo unum Tiberium haberet, deſtitutus morte liberorum, maximos natu de Germanici filiis, Neronem & Druſum P. C. commendavit: diemque utriuſque tirocinii, congiario plebi dato, celebravit. Sed ut comperit, ineunte anno, pro eorum quoque ſalute publice vota ſuſcepta: egit cum ſenatu, *Non debere talia præmia tribui, niſi expertis & ætate provectis*: atque ex eo, patefacta interiore animi ſui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit: variæque fraude inductos, ut & concitarentur ad convitia, & concitati perderentur, accuſavit per litteras, amariffime congeſtis etiam probris, & judicatos hoſtes fame necavit: Neronem, in inſula Pontia: Druſum, in ima parte Palatii. Putant Ne-

ronem ad voluntariam mortem coactum, cum ei carnifex; quasi ex senatus auctoritate missus, laqueos & uncos ostentaret: Druso autem adeo alimenta subducta, ut tomentum e culcita tentaverit mandare: amborum sic reliquiis dispersis, ut vix quandoque colligi possent.

55 Super veteres amicos ac familiares, viginti sibi e numero principum civitatis depoposcerat, velut consiliarios in negotiis publicis. Horum omnium vix duos aut tres incolumes praestitit: ceteros, alium alia de causa perculit. Inter quos cum plurimorum clade Aelium Sejanum, quem ad summam potentiam, non tam benevolentia provexerat, quam ut esset cujus ministerio ac fraudibus liberos Germanici circumveniret: nepotemque suum ex Druso filium naturalem ad successionem imperii confirmaret.

56 Nihilo lenior in convictores Graeculos, quibus vel maxime acquiescebat. Zenonem quendam exquisitus sermocinantem, cum interrogasset, *quenam illa tam molesta dialectos esset*: & ille respondisset, *Doridem*: relegavit Cinariam: existimans exprobratum sibi veterem secessum, quod Dorice Rhodii loquantur. Item cum soleret ex lectione quotidiana quaestiones super cenam proponere: comperissetque, Seleucum Grammaticum a ministris suis perquirere quos quoque tempore tractaret auctores, atque ita praeparatum venire: primum a contubernio removit, deinde etiam ad mortem compulit.

57 Sæva ac ¹ lenta natura ne in puero quidem latuit: quam Theodorus Gadareus rhetoricæ præceptor & perspexisse primus sagaciter, & assimilasse aptissime visus est: subinde in objurgando appellans eam, *πᾶν αἰμαλὶ πνεύματιον*. Sed aliquanto magis in principe eluxit: etiam inter initia, cum adhuc favorem hominum moderationis simulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere elato mortuo mandarar ut nuntiaret Augusto, *nondum reddi legata, quæ plebi reliquissent*, attractum ad se, recipere ² debitum ducique ad supplicium imperavit, & patri suo verum referre. Nec multo post in senatu Pompeio cuidam, equiti Romano, quiddam perneganti, dum vincula minatur, affirmavit fore *ut ex Pompejo Pompejanus fieret*: acerba cavillatione simul hominis nomen incessens, veterumque partium fortunam.

58 Sub idem tempus, consulente prætore, an ³ judicia

¹ Supra c. 21. Augustus prædixit. T. R. miserum qui sub tam lentis maxillis erit, hic lentitudo, designat quasi dormientem iram; savam manu, verba paciore, aliam & introrsus versam. Seneca, Nihil ego

illo impudentius, astutius, lenius novi. Cic. l. 1. ad Atti. Ep. 11. ² Legatum ab Augusto relatum, quod scurrarum dixerat nondum reddi. ³ Congregari iudices ad judicandum de iis qui majestatis rei essent.

majestatis cogi juberet, exercendas esse leges respondit, & atrocissime exercuit. Statuæ quidam Augusti caput demserat, ut alterius imponeret. Acta res in senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quæsitæ est. Damnato reo, paullatim hoc genus calumniæ eo processit, ut hæc quoque capitalia essent: circa Augusti simulacrum servum cecidisse: vestimenta mutasse: nummo vel annulo effigiem impressam, latrinæ aut lupinarii intulisse, dictum ullum factumve ejus existimatione aliqua læsisse. Perit denique & is qui honores in colonia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decreti & Augusto olim erant.

59 Multa præterea, specie gravitatis ac morum corrigendorum, sed & magis naturæ obtemperans, ita sæve & atrociter factitavit: ut nonnulli versiculis quoque & præsentia exprobrarent, & futura denuntiarent mala:

Asper & immitis, breviter vis omnia dicam?

Dispeream si te mater amare potest.

Non es eques. Quare? non sunt tibi millia centum:

Omnia si quæras, & Rhodos exsilium est.

Aurea mutasti Saturni secula, Cæsar:

Incolumni nam te, ferrea semper erunt.

Fastidis vinum, quia jam sitit iste cruorem:

Tam bibit hunc avidè, quam bibit ante merum.

Adspice felicem sibi, non tibi, Romule, Syllam:

Et Marium, si vis, adspice, sed reducem.

Nec non Antoni civilia bella moventis,

Nec semel infectas adspice cæde manus.

Et dic, Roma perit: regnabit sanguine multo,

Ad regnum quisquis venit ab exsilio.

Quæ primo quasi ab impatientibus Romæ dominii, ac non tam ex animi sententia, quam bile & stomacho fingerentur, volebat accipi. Dicebatque identidem, *Oderint, dum probent.* Deinde vera plane certaue esse ipse fecit fidem.

60 In paucis diebus quam Capreas attigit, piscatori, qui sibi secretum agenti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem jussit: territus, quod is à tergo insulæ per aspera & devia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter poenam, quod non & locustam, quam prægrandem ceperat, obrulisset, locusta quoque lacerari os imperavit. Militem prætorianum ob subreptum è viridario pavonem, capite

¹ Coram deorum simulacris nudare se nefas credebatur. Plut. in quæst. Rom. c. 2. v. 1. 1. 2. c. 8. Val. Max. l. 11.

ἰαυτὸν ἀγχιπύλον ἴσιν. Vide Arrian.

l. 2. c. 8. Val. Max. l. 11.

puniit. In quodam itinere lectica qua vehebatur, vepribus impedita, exploratorem viæ primarum cohortium centurionem stratum humi pene ad necem verberavit.

61 Mox in omne genus crudelitatis erupit, nunquam deficiente materia: cum primo matris, deinde nepotum & nurus, postremo Sejani familiares atque etiam notos persequeretur. Post cujus interitum vel sævissimus existit: quo maxime apparuit, non tam ipsum à Sejano concitari solitum, quam Sejanum querenti occasiones subministrasse. Etsi commentario, quem de vita sua summam breviterque compoluit, ausus est scribere, *Sejanum se punisse, quod comperisset furere adversus Germanici liberos filii sui*: quorum ipse alterum suspecto jam, alterum oppresso demum Sejano interemit. Sigillatim crudeliter facta ejus exsequi longum est: generatim velut exemplaria sævitiae enumerare sat erit. Nullus à pœna hominum cessavit dies: ne religiosus quidem ac sacer. Animadversum in quosdam ineunte anno¹ novo: accusati damnatique multi cum liberis atque etiam uxoribus suis. Interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent, decreta accusatoribus præcipua præmia, nonnunquam & testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciumque verborum. Objectum est Poëtæ, quod in tragœdia Agamemnonem probis lacessisset: objectum & historico, quod *Brutum Cassiumque*² ultimos Romanorum dixisset: animadversum est statim in auctores, scriptaque abolita, quamvis probarentur aliquot ante annos, etiam Augusto audiente recitata. Quibusdam custodiæ traditis, non modo studendi solatium ademptum, sed etiam sermonis & colloquii usus. Citati ad causam dicendam, partim se domi vulneraverunt, certi damnationis, & ad vexationem ignominiamque virandam: partim in media curia venenum hauserunt, & tamen colligatis vulneribus, ac semianimes palpitantesque in carcerem rapti. Nemo punitorum non & in Gemonias abjectus uncoque tractus. Viginti uno die abjecti tractique sunt: intet eos pueri & feminae. Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatæ prius à carnifice, dein strangulatæ. Mori volentibus vis adhibita vendi. Nam mortem adeo leve supplicium putabar, ut cum audisset unum è reis, Carnulium nomine, anticipasse eam, exclamaverit, *Carnulius me evasit*. Et in recognoscendis³ custodiis, precanti cuidam pœnæ maturitatem, respondit, *Non*

¹ Quo tempore à verbis etiam profanis abstinere mos est. ² Quasi in Cassio & Bruto vera Romanorum virtus defecisset. ³ Custodia, di-

cuntur carcerari, & damnati qui carcere custodiuntur, hinc apud I. C. Si custodia se interfecerit. Si custos custodiam interfecerit.

dum tecum in gratiam redii. Annalibus suis vir consularis inseruit, frequenti quondam convivio, cui & ipse affuerit, interrogatum eum subito & clare à quodam nano adstante mente inter ¹ copreas, cur Paconius, majestatis reus, tam diu viveret: statim quidem petulantiam lingue objurgasse: ceterum post paucos dies scripsisse senatui, ut de poena Paconii quam primum statueret.

62 Auxit intenditque sævitiam, exacerbatus indicio de morte filii sui Drusi: quem cum morbo & intemperantia periiisse existimaret, ut tandem veneno interentum fraude Livillæ uxoris atque Sejani cognovit, neque tormentis neque supplicio cujusquam pepercit: soli huic cognitioni adeo per totos dies deditus & intentus, ut Rhodiensem hospitem, quem familiaribus litteris Romam evocarat, advenisse sibi nuntiatum, torquere sine morâ jusserit, quasi aliquis ex necessariis questioni adesset: deinde errore detecto, & occidi, ne divulgaret injuriam. Carnificinæ ejus ostenditur locus Capreis, unde damnatos post longa & exquisita tormenta, præcipitari coram se in mare jubebat: excipiente classiariorum manu, & contis atque remis elidente cadavera: ne cui residui spiritus quidquam inesset. Excogitaverat autem inter genera cruciatus, etiam ut larga meri potione per fallaciam oneratos, repente veretris deligatis, fidicularum simul urinæque tormento distenderet. Quod nisi eum & mors prævenisset, & Thrasyllus consulto, ut ajunt differre quædam, spe longioris vitæ compulisset: plures aliquanto necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur: cum & Cajum suspectum haberet, & Tiberium ut ex adulterio conceptum aspernaretur. Nec abhorret à vero: namque identidem *Felicem Priamum* vocabat, quod *superstes omnium suorum existisset.*

63 Quam vero inter hæc non modo invisus ac detestabilis, sed prætrepidus quoque atque etiam contumeliis obnoxius vixerit, multa indicia sunt. Haruspices ² secreto ac sine testibus consuli vetuit. Vicina vero urbi oracula etiam disjicere conatus est: sed majestate ³ Prænestinarum sortium territus, destitit: cum obsignatas devectasque Romam non reperisset in arca, nisi relatas rursus ad templum. Unum & alterum

¹ Scuras, rabulas, circulatores, &c. à *scire*, *scire*. Ita S. *Cyprianum* olim gentiles quidem Coprianum, quasi ad fabulas Christianorum relicta religione Romanâ avertisset. Lactan. l. 5. insit. ² Ne de morte sua pronuntiarent. ³ Numerius Sullius sortes primus invenit apud Prænestinos,

sculptas in robore literarum prisca- rum notis, & cum eodem tempore mel ex olea fluxisset ubi fortunæ sedes sita est, aruspicum jussu, ex illa olea arca facta est, in eaque sortes conditæ, quæ Fortunæ monitu, pueri manu miscebantur, Cicero. l. 2. de Divin.

consulares oblati provinciis, non ausus à se dimittere, usque adeo detinuit, donec successores post aliquot annos presentibus daret: quum interim manente officii titulo, etiam delegaret plurima: assidueque illi per legatos & adiutores suos exsequenda curarent.

64. Nurum ac nepotes nunquam aliter post damnationem, quam catenatos, obsutaque lectica, loco movit: prohibitis per militem obviis ac viatoribus respicere usquam, vel consistere.

65. Sejanum res novas molientem, quamvis jam & natalem ejus publice celebrari, & imagines aureas coli passim videret: vix tandem & astu magis ac dolo quam principali auctoritate, subvertit. Nam primo ut à se per speciem honoris dimitteret, collegam sibi assumit in quinto consulatu: quem longo intervallo absens ob idipsum susceperat. Deinde spe affinitatis ac tribunitiæ potestatis deceptum, inopinantem criminatus est pudenda miserandaque oratione: cum inter alia P. C. precaretur, *mitterent alterum è consulibus, qui senem se, & solum in conspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret.* Sic quoque diffidens, tumultumque metuens, Drusum nepotem, quem vinculis adhuc Romæ continebat, solvi, si res posceret, ducemque constitui præceperat. Aptatis etiam navibus ad quasunque legiones meditabatur fugam, speculabundus ex altissima rupe identidem ² signa, quæ ne nuntii morarentur, tolli procul, ³ ut quidque foret factum, mandaverat. Verum & oppressa conjuratione Sejani, nihilo securior aut constanter, per novem proximos menses non egressus est villa quæ vocatur Jovis.*

66. Urebant insuper anxiam mentem varia undique convitia, nullo non damnatorum omne probri genus coram vel per libellos in ⁴ orchestra positos, ingerente. Quibus quidem diversissime afficiebatur: modo, ut præ pudore ignota & celata cuncta cuperet: nonnunquam eadem contemneret, & proferret ultro atque vulgaret. Quin & ⁵ Artabani Parthorum regis laceratus est literis, parricidia & cædes & ignaviam & luxuriam objicientis, monentisque ut voluntaria morte, maximo justissimoque civium odio quamprimum satisfaceret.

67. Postremo semetipse pertæsus talis epistolæ principio, tantum non summam malorum suorum professus est. *Quid scribam vobis, Patres Conscripti, aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam, hoc tempore? Diime, Deaque pejus perdant, quam quotidie perire sentio, si scio.* Existimant quidam, præ-

¹ Tanquam affinitatem cum Sejano ejus voto oppressus. ⁴ Ut Tiberii facturus esset, desponsata illi una ex probra inter nobiles vulgarentur; ex nepotibus. ² Faces accensæ quibus Orchestra Senatus ludos spectabat. ut veteres in signo dando. ³ An ⁵ Vide Josephum. l. 18. Antiquitatum. Sejanus rerum positus foret, an ex tum.

scisse hæc eum peritia futurorum: ac multo ante quanta se quandoque acerbitas & infamia maneret, prospexisse. Ideoque ut imperium inierit, & PATRIS PATRIÆ appellationem, & ne in acta sua juraretur, obstinatissime recusasse: ne mox majore dedecore impar tantis honoribus inveniretur. Quod sane & ex oratione ejus, quam de utraque re habuit, colligi potest: vel cum ait, *Similem se semper sui futurum: nec unquam mutaturum mores suos, quamdiu mentis sana fuisset: sed exempli causa cavendum, ne se senatus in acta cujusquam obligaret, qui aliquo casu mutari posset.* Et rursus: *Si quando autem, inquit, de moribus meis, devotoque vobis animo dubitaveritis: quod prius quam eveniat, opto ut me supremus dies huic mutata vestra de me opinioni eripiat: nihil honoris adjiciet mihi PATRIS appellatio: vobis autem exprobrabit, aut temeritatem delati mihi ejus cognominis, aut inconstantiam contrarii de me judicii.*

68 CORPORE fuit amplo atque robusto: statura, quæ justam excederet. Latus ab humeris & pectore: ceteris quoque membris usque ad imos pedes æqualis, & congruens: sinistri manu agiliore ac validiore, articulis ita firmis, ut recens & integrum malum digito terebraret: caput pueri, vel etiam adolescentis, talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium summissiore, ut cervicem etiam obtegeret: quod gentile in illo videbatur. Facie honesta: in qua tamen crebri & subtiles tumores, cum prægrandibus oculis: & qui, quod mirum esset, noctu etiam & in tenebris viderent, sed breve: & cum primum à somno patuissent, demum rursus hebescebant. Incedebat cervice rigida & obstipa: adducto fere vultu, plerumque tacitus: nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eoque tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gestulatione. Quæ omnia ingrata, atque arrogantia plena, & animadvertit Augustus in eo, & excusare tentavit sæpe apud senatum ac populum, professus, *Naturæ vitia esse, non animi.* Valetudine prosperrima usus est, tempore quidem principatus penè toto prope illæsa: quamvis à trigésimo ætatis anno arbitrato eam suo rexit, sine adjumento consiliove Medicorum.

69 CIRCA DEOS ac religiones negligentior: quippe addictus¹ mathematicæ, persuasionisque plenus, cuncta fato agi. Tonitrua tamen præter modum expavecebat: & turbatiore cælo nunquam non coronam lauream capite gestavit, quod fulmine affari negetur id genus frondis.

70 ARTES liberales utriusque generis studiosissime coluit. In oratione Latina secutus est Corvinum Messallam, quem

¹ Contracto, severitatem tristitiam- | derali Genethliacorum.
que præferente. ² Disciplinæ si-

senem adolescens observaverat. Sed affectatione & morositate nimia obscurabat stylum: ut aliquanto ex tempore quam à cura præstantior haberetur. Composuit & carmen lyricum, cuius est titulus, *Conquestio de L. Caesaris morte*. Fecit & Græca poemata, imitatus Euphorionem, & Rhianum, & Parthenium, quibus Poëtis admodum delectatus, scripta eorum & imagines, publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicavit: & ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. Maxime tamen curavit notitiam historiæ fabularis usque ad ineptias atque derisum. Nam & Grammaticos, quod genus hominum præcipue, ut diximus, appetebat, ejusmodi fere quæstionibus experiebatur: *Quam mater Hecubæ: Quod Achilli nomen inter virgines fuisset: Quid Sirenes cantare sint solitæ*. Et quo primum die, post excessum Augusti, curiam intravit: quasi pietati simul ac religioni satisfactorius, Minois exemplo, thure ac vino, verum sine tibicine, supplicavit: ut ille olim in morte filii.

71 Sermone Græco, quanquam alias promptus & facilis, non tamen ulque quaque usus est. Abstinitque maxime in senatu: adeo quidem ut *Monopolium* nominaturus, prius veniam postularit, quod sibi verbo peregrino utendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cum ² ὑμῶν recitaretur, commutandam censuerit vocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque Græce testimonium interrogatum, nisi Latine respondere vetuit.

72 Bis omnino toto secessus tempore, Romam redire conatus, semel triremi usque ad proximos Naumachiae hortos subvectus est: disposita statione per ripas Tiberis, quæ obviam prodeuntes submoveret. Iterum Appia usque ad septimum lapidem, sed prospectis modo nec aditis urbis mœnibus rediit. Primo incertum qua de causa, postea ostento territus. Erat ei in oblectamentis serpens draco, quem ex consuetudine manu sua cibaturus, cum consumptum à formicis invenisset, monitus est ut vim multitudinis caveret. Rediens ergo propere Campaniam Asturæ in languorem incidit. Quo paululum levatus, Circeios pertendit. Ac ne quam suspicionem infirmitatis daret, castrensibus ludis non interfuit solum, sed etiam missum in harenam aprum jaculis desuper petiit: statimque latere convulso, & ut exæstuarat, afflatus aura, in graviores recidit morbum. Sustentavit tamen aliquamdiu, quamvis Milenum usque devectus, nihil ex ordine quotidiano præter-

¹ Nimia pensitatione, quæ sibi nunquam satisfacit. ² Emblemata, sunt signa pœtolorum, ornatus causa extantia, aut etiam signa vestrum, i. e.

clavi. Hoc factum cum de moderandis sumptibus conviviorum, & supellectilibus in senatu agebatur. Dio. l. 57.

mitteret, ne convivia quidem ac ceteras voluptates, partim intemperantia, partim dissimulatione. Nam Chariclem Medicum, quod i comiteatu abfuturus è convivio egrediens, manum sibi osculandi causa apprehendisset, existimans tentatas ab eo venas sibi, remanere ac recumbere hortatus est, coenamque protraxit. Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret.

73 Interim cum in actis senatus legisset, *dimissos ac ne auditos quidem quosdam reos*, de quibus strictim, & nihil aliud quam nominatos ab indice scripserat: pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoque modo destinavit, non temere quidquam nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus & ingravescente vi morbi retentus, paullo post obiit in villa Luculliana, octavo & septuagesimo ætatis anno, tertio & vigesimo imperii, decimo septimo Kalend. Aprilis, Cn. Aceronio Proculo, C. Pontio Nigro Coss. Sunt qui putent venenum ei à Cajo datum lentum atque tabificum. Alii in remissione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: nonnulli pulvinum injectum, cum extractum sibi deficienti annulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, *Intellecta defecti-one, exemptum annulum quasi alicui traditurum parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu jacuisse diu immobilem: subito vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficientibus viribus concidisse.*

74 Supremo natali suo Apollinem Temenitem & amplitudinis & artis eximie advectum Syraculis, ut in bibliotheca novi templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, *Non posse se ab ipso dedicari.* Et ante paucosquam obiret dies, turris Phari terræ motu Capreis concidit. Ac Misenicinis è favilla & carbonibus ad calefaciendum triclinium illatus, extinctus, & jam diu frigidus exarsit repente prima vespere, atque in multam noctem pertinaciter luxit.

75 Morte ejus ita lætatus est populus ut ad primum nuntium discurrentes, pars *Tiberium in Tiberim clamitarent: pars Terram matrem Deosque Manes orarent, ne mortuo sedem ullam nisi inter impios darent:* alii uncum & Gemonias cadaveri minarentur, exacerbati super memoriam pristinae crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nam cum senatusconsulto cautum esset ut poena damnatorum in decimum semper diem differretur, forte accidit ut quorundam supplicii dies is esset quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia, absente adhuc Cajo, nemo exstabat qui adiri interpel-

i Abfuturus erat, cum comiteatum, i. e. abeundi facultatem impetrasset.

larique posset, custodes, ne quid adversus constitutum facerent, strangulaverunt, adjeceruntque in Gemonias. Crevit igitur invidia: quasi, etiam post mortem tyranni, sævitia permanente. Corpus ut moveri à Miseno cœpit, conclamantibus plerisque, ¹ *Atellam potius deferendum, & in* ² *Amphitheatro* ³ *semitustulandum*, Romam per milites deportatum est, crematumque publico funere.

76 Testamentum duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo: obsignaveratque etiam ⁴ humillimorum signis. Eo testamento hæredes ⁶ æquis partibus reliquit, Cajum ex Germanico, & Tiberium ex Druso, nepotes: substituitque invicem. Dedit & legata plerisque: inter quos virginibus Vestalibus, ac militibus universis, plebique Romanæ viritim, atque etiam separatim vicorum magistris.

¹ Oppidum Campaniæ, qua tantopere vivus oblectabatur. ² Ubi fontes igne consumi solent. ³ Amburi, & ejus funus leviter curari, &

raptim cremari.

⁴ Testium despicatissimorum. ⁵ Utrumque ex dimidiâ bonorum parte.

C. S U E T O N I I

C. SUETONII TRANQUILLI

DE

XII. CÆSARIBUS

LIBER IV.

C. Cæsar Caligula.

Breviarium Capitum.

G ERMANICI patris Caligulæ,		Vana gloria, & elatio.	22
gesta.	1	Detraçtio, & sævitia contra propin-	23
Germanici mors.	2	quos.	23
Germanici virtutes tam corporis, quam		Libido cum omnibus sororibus.	24
animi.	3	Matrimonia, & uxores.	25
Omnium favor erga eum.	4	Crudelitas contra præpinquos, & ce-	26
Præfagia, quæ diem mortis Germani-		teros.	26
ci prævenerunt, & luctus Barba-		Sævitia atque crudelitas.	27
ricus.	5	Sævitia contra suos exsules, & Sena-	28
Mœstitia, & luctus in urbe de morte		torem.	28
Germanici.	6	Atrocia dicta.	29
Uxores & filii Germanici.	7	Atrocia, ac dira facta.	30
Locus & tempus nativitatis C. Cæsa-		Querela contra suorum temporum fe-	31
ris.	8	licitatem.	31
Cognomen Caji, & ubi primo edu-		Crudelitas in cœnis, ludis, spectaculis,	32
catus fuerit.	9	& sacrificiis.	32
Locus, & apud quos secundo fuerit		Apelles per eum flagellatus, & alia	33
educatus.	10	gesta.	33
Signa sævitie in juventute.	11	Malignitas, & superbia contra omnes.	34
Uxor ejus, & suspicio beneficii in		Invidia contra omnes.	35
Tiberium.	12	Luxuria, & libido.	36
Imperium Caligulæ.	13	Luxuria in cœnis, balneis, ædificiis,	37
Gesta in initio principatus.	14	& aliis operibus.	38
Pia, & civilia gesta per eum in initio		Rapinæ.	39
principatus.	15	Turpia lucra.	40
Civilia gesta, & modératio.	16	Nova vestigalia, sordidi quæstus.	41
Consulatus per eum gesti, & liberalitas		De eodem.	42
ad populum.	17	Dos pro nata filia, & strenz per eum	43
Spectacula per eum edita.	18	petitz, ac receptæ.	43
Novum genus spectaculi per eum		Expeditio Germanica.	44
editum.	19	Gesta per eum in castris.	45
Spectacula per eum peregre facta.	20	Silva per eum truncata, milites præ-	
Opera publica per eum edita, &	21	miis donati.	
peracta.			

Apparatus exercitus contra Oceanum.	46	Cantandi ars, saltandi, atque auri-	
Cura triumphi.	47	gandi.	54
Nefarium consilium trucidandi legio-		Studium, & favor ad plaudentes, &	
nes.	48	odium ad impediētes.	55
Reditus ejus ad urbem, malum ejus		Conjuratio, & conspiratio contra eum	
propositum, & venena reperta.	49	facta.	56
Statura corporis, ac valetudo.	50	Prodigia futuræ cadis.	57
Valetudo mentis, & contemptus Deorum,		Cædes, & mors.	58
aliaque gesta.	51	Funus Caji, & mors uxoris & fi-	
Vestis ceterique habitus.	52	liæ.	59
Eloquentia, & ars oratoria.	53	Gesta per Senarum post mortem.	60

I GERMANICUS C. Cæsaris pater, Drusi & minoris Antoniae filius, à Tiberio patruo adoptatus, quæsturam quinquennio ¹ ante quam per leges liceret, & post eam, consulatum, statim ² gessit. Missusque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nuntiato, legiones universas imperatorem Tiberium pertinacissime recusantes, & sibi summam Reip. deferentes, incertum constantia an pietate majore, compescuit: atque hoste mox devicto triumphavit. Consul deinde iterum creatus, ac prius quam honorem iniret ad componendum Orientis statum ³ expulsus, cum Armeniæ regem devicisset, Cappadociam in provinciæ formam rede-gisset, annum ætatis agens quartum & trigessimum, diutino morbo Antiochiæ obiit, non sine veneni suspitione. Nam præter livores, qui toto corpore erant, & spumas quæ per os fluebant, ⁴ cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est: cujus ea natura existimatur, ut tinctum veneno igne confici nequeat.

² Obiit autem, ut opinio fuit, fraude Tiberii, ministerio & opera C. Pisonis. Qui sub idem tempus Syriæ præpositus, nec dissimulans offendendum sibi aut patrem, aut filium, quasi plane ita necesse esset, etiam ægrum Germanicum gravissimis verborum ac rerum acerbitatibus, nullo adhuc modo, affecit: propter quæ, ut Romam

¹ Quæstura non petebatur ante annum ætatis xxvii. ² Inter Germanici quæsturam, & consulatum anni septem interjecti. Statim igitur referendum est ad superiora, & intellige, statim ut adoptatus est Germanicus, quæsturam eum gessisse. Nam adoptatio ejus & quæstura in eundem

annum coincidunt. ³ Amantiarus detrususque ex malevolentia Tiberii. Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis, ut ea specie Germanicæ a suis legionibus abstraheret, novisque provinciis impositum dolo simul, casibusque oblectaret. Tac. l. 2. ⁴ Vide. Plin. l. 11. c. 37.

rediit, pene discerptus à populo, à senatu capitis damnatus est.

3 Omnes Germanico corporis animique virtutes & quantas nemini cuiquam, contigisse satis constat: formam & fortitudinem egregiam: ingenium in utroque eloquentiæ doctrinæque genere præcellens, benevolentiam singularem: conciliandæque hominum gratiæ, ac promerendi amoris mirum & efficax studium. Formæ minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoque paullatim repleta, assidua equi vectione post cibum. Hostem cominus sæpe percussit. Oravit causas etiam triumphaleis: atque inter cetera studiorum monumenta reliquit & comœdias Græcas. Domi forisque civilis: libera ac foederata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulchra cognosceret, inferias Manibus dabat. Cæforum clade Variana veteres ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus, colligere sua manu, & comportare primus aggressus est. Obtrektoribus etiam qualescunque, & quantacunque de causa nactus esset, lenis adeo & innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu vexanti, non prius succensere in animum induxerit, quam beneficiis quoque & devotionibus impugnari se comperisset: ac ne tunc quidem ultra progressus, quam ut & amicitiam ei more majorum renuntiaret, mandaretque domesticis ultionem, si quid sibi accideret.

4 QUARUM virtutum fructum uberrimum tulit, sic probatus & dilectus à suis, ut Augustus, (omitto enim necessitudines reliquas,) diu cunctatus an sibi successorem destinaret, adoptandum Tiberio dedit. Sic vulgo favorabilis, ut plurimum tradant, quoties aliquo adveniret, vel sicunde discederet, præ turba occurrentium prosequentiumve nonnunquam eum discrimen vitæ adisse: è Germania vero, post compressam seditionem, revertenti, prætorianas cohortes universas prodisse obviam, quamvis pronuntiarum esset, ut duæ tantummodo exirent: populi autem Romani sexum, ætatem, ordinem omnem usque ad vicesimum lapidem effudisse se.

5 TAMEN longe maiora & firmitiora de eo iudicia in morte ac post mortem exstiterunt. Quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subversæ Deum aræ, Lares à quibusdam familiares in publicum abjecti, partus conjugum expositi.

1 Quo sanguis, atque alimenti vis eo deflueret, præsertim cum *Stapis* quas vocamus sonum tunc uterentur.

2 Ad triumphum decernendam pertinentes, uti dicimus, Causas Consulares. Alii legunt, *Triumphalis*. i.e. in maximâ

fortuna collocatus, quâ alii aspernari solent causas forenses. 3 Magicis execrationibus. Vide Tac. l. 2. 4 Tanquam Dii amplius colendi non essent, nec humana curarent, qui Germanicum non servarent.

Quin & Barbaros ferunt, quibus intestinum, quibusque adversus nos bellum esset, velut in domestico communique morore consentisse ad inducias. Regulos quoddam ¹ barbarum posuisse, & uxorum capita rasisse, ad indicium maximi luctus. ² Regum etiam regem & exercitatione venandi, & convivio Megistanum abstinuisse, quod apud Parthos ³ iustitii instar est.

6 ROMÆ equidem, cum ad primam famam valetudinis attonita & moesta civitas sequentes nuntios opperiretur, & repente jam vesperti incertis auctoribus convaluisse tandem percubisset: passim cum luminibus & victimis in Capitolium concursum est, ac pene revulsæ templi fores, ne quid gestientes vota reddere moraretur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantium vocibus, atque undique concinentium, *Salva Roma, Salva patria, Salvus est Germanicus*. Sed ut demum fato functum palam factum est, non solatiis ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: duravitque etiam per festos Decembris mensis dies. Auxit gloriam desideriumque defuncti etiam atrocitas insequentium temporum: cunctis nec temere opinantibus, reverentia ejus ac metu repressam Tiberii sævitiam, quæ mox eruperit.

7 HABUIT in matrimonio Agrippinam, M. Agrippæ & Juliæ filiam, & ex ea novem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus jam puerascens, insigni ⁴ festivitate, cujus effigiem habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Livia dedicavit. Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introiret, exosculabatur. Ceteri superstites patri fuerunt. Tres sexus feminini, Agrippina, Drusilla, Livilla, continuo triennio natæ, totidem mares, Nero & Drusus & C. Cæsar. Neronem & Drusum senatus, Tiberio criminante, hostes judicavit.

8 C. Cæsar natus est pridie Kal. Septembres, patre suo & ⁵ C. Fonteio Capitone Coss. Ubi natus sit, incertum diversitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum scribit: Plinius Secundus in Treveris, vico Ambiatino, supra Confluentes: addit etiam pro argumento *aras ibi ostendi inscriptas*, OB AGRIPPINÆ PUERPERIUM. Versiculi, imperante mox eo, divulgati, apud hibernas legiones procreatum indicant:

In castris natus, patriis nutritus in armis,

¹ Ritu Romanorum moribus prorsus contrario. Vide Plutar. Probl. ² Parthorum Regem ita dictum. Plutar. Luculli. Herod. p. ³ Ita vocant summates, principesque, qui in convivio Regis adhibentur, unde in E-

váng. S. Marci, Herodes *διδασκάλος τῶν βασιλέων*. ⁴ Quod nisi in rebus adversis non indicebatur. ⁵ Facili blandaque verborum hilaritate. 6 U. C. 763.

Jam designati principis omen erat.

Ego in Actis Antii invenio editum. Gætulicum refellit Plinius, quasi mentitum per adulationem, ut ad laudes juvenis gloriosique principis aliquid etiam ex urbe Herculi sacra sumeret: abulumque audentius mendacio, quod ante annum fere natus Germanico filius Tiburi fuerat, appellatus & ipse C. Cæsar: de cujus amabili pueritia immaturoque obitu supra diximus. Plinium arguit ratio temporum. Nam qui res Augusti memoriz mandarunt, Germanicum exacto consulatu in Galliam misum consentiunt, jam nato Cajo. Nec Plinii opinionem inscriptio aræ quidquam adjuverit, cum Agrippina bis in ea regione filias enixa sit: & qualiscunque partus, sine ullo sexus discrimine, *puerperium* vocetur: quod antiqui etiam puellas *pueras*, sicut & pueros *puellas* dictitarent. Exstat & Augusti epistola ante paucos quam obiret menses, ad Agrippinam neptem ita scripta de Cajo hoc (neque enim quicquam jam alius infans nomine pari tunc supererat) *Puerum Cajum xv. Kal. Junii, si Dii volent, ut ducerent Talarinus & Asellius, beri cum his constitui. Mitto præterea cum eo ex servis meis medicum, quem scripsi Germanico, si vellet, ut retineret. Valebis, mea Agrippa, & dabis operam ut valens pervenias ad Germanicum tuum.* Abunde arbitror patere, non potuisse ibi nasci Cajum, quo prope bimulus demum perductus ab urbe fit. Versiculorum quoque fidem eadem hæc elevant: & eo facilius quod hi sine auctore sint. Sequenda igitur est quæ sola Actorum restat & publici instrumenti auctoritas: præsertim cum Cajus Antium, omnibus semper locis atque secessibus prælatus, non aliter quam natale solum dilexerit: tradaturque etiam sedem ac domicilium Imperii tædio urbis transferre eo destinasse.

9 Caligulæ¹ cognomen castrensi joco traxit: quia² manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum præterea per hanc nutrimentorum consuetudinem amore & gratia valuerit, maxime cognitum est: cum post excessum Augusti tumultuantes & in furorem usque præcipientes, solus haud dubie conspectu suo flexit. Non enim prius destiterunt, quam ablegari eum ob seditionis periculum, & in proximam civitatem demandari animadvertissent. Tunc demum ad poenitentiam versi, represso ac retento vehiculo, invidiam quæ sibi fieret deprecari sunt.

10 Comitatus est patrem & in Syriaca expeditione. Unde reversus primum in matris, deinde ea relegata, in Liviz Augustæ proaviz suæ contubernio mansit: quam defuuctam præ-

¹ A caliga, calceamento militari.

² Militari.

textatus etiam tum pro Rostris laudavit. Transiitque ad Antoniam aviam, & inde vicesimo ætatis anno accitus Capreas à Tiberio, uno atque eodem die togam sumsit, barbamque posuit: sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio 1 fratrum ejus. Hic omnibus insidiis tentatus elicientium, cogentiumque se ad querelas, nullam unquam occasionem dedit: perinde 2 oblitterato suorum casu, ac si nihil cuiquam accidisset: quæ vero ipse pateretur, incredibili dissimulatione transmittens. Tantique in avum, & qui juxta erant, obsequii: ut non immerito sit dictum: *Nec servum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuisse.*

11 Naturam tamen sævam atque probrosam, nec tunc quidem inhibere poterat: quin & animadversionibus poenisque ad supplicium datorum cupidissime interesset, & ganeas atque adulteria 3 capillamento celatus, & veste longa noctibus obiret: ac scenicas saltandi canendique artes studiosissime appetere: facile id fane Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum ejus ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædicaret, *Exitio suo, omniumque Cajum vivere, & se natricem (serpentis id genus) Pop. Rom. Phætonem orbi terrarum educare.*

12 Non ita multo post Juniam Claudillam M. Silani nobilissimi viri filiam duxit uxorem. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius quam inauguraretur, ad Pontificatum traductus est: insigni testimonio pietatis atque indolis: cum deserta desolataque 4 reliquis subsidiis aula, Sejano vero tunc suspecto, mox & oppresso, ad spera successionis paulatim admoveretur. Quam quo magis confirmaret, amissa Junia ex partu, Enniam Næviam Macronis uxorem, qui tum prætorianis cohortibus præerat, sollicitavit ad stuprum, pollicitus & matrimonium suum, si potius Imperio fuisset: deque ea re & jurejurando & chirographo cavit. Per hanc insinuatius Macroni, veneno Tiberium aggressus est, ut quidam opinantur: spirantique adhuc detrahi annulum: & quoniam suspicionem retinentis dabat, pulvinum jussit injici: atque etiam fauces manu sua oppressit: liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamaverat, confestim in crucem acto. Nec abhorret à veritate, quum sint quidam auctores, ipsum postea, & si non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio professum. Gloriatum enim esse assidue, in commemoranda sua pietate, *ad ulciscendam necem matris & fra-*

1 Neronis, & Drusi, quorum tyrocinii ciem celebravit Tiberius, dato plebi congiario. Tib. c. 54.

2 Inmanem animum subdola modestia regens, non damnatione matris, non

exilio fratrum rupta spe. Tacit.

3 Galericulo ex alienis capillis.

4 Cum nulla esset præter Cajum & Tiberium Drusi filium mascula proles in aula imperatoria.

trum; introisse se cum pugione cubiculum Tiberii dormientis: & misericordia correptum, abjecto ferro recessisse: nec illum, quanquam sensisset, aut exquirere quidquam aut exsequi ausum.

13 Sic imperium adeptus, populum Roman. vel, ut ita dicam, hominum genus, voti compotem fecit, exoptatissimus princeps maximæ parti provincialium ac milirum, quod instantem plerique cognoverant: sed & universæ plebi urbanæ ob memoriam Germanici patris miserationemque prope afflictæ domus. Itaque ut à Miseno movit, quamvis lugentis habitu, & funus Tiberii prosequens: tamen inter² altaria & victimas, ardenteisque rædas, densissimo & lætissimo obvi-
orum agmine incessit, super fausta nomina *fidus & pullum; & poppum & alumnum* appellantium.

14 Ingressoque urbem, statim consensu senatus, & irrum-
pentis in Curiam turbæ, irrita Tiberii voluntate, qui testa-
mento alterum nepotem suum prætextatum adhuc cohæredem
ei dederat, jus arbitriumque omnium rerum illi permisum est,
tanta publica lætitia, ut tribus proximis mensibus, ac ne totis
quidem, supra centum sexaginta millia victimarum cæsa tra-
dantur. Cum deinde paucos post dies in proximas Campa-
niæ insulas trajecisset, vota pro reditu suscepta sunt: ne mini-
mam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda
solicitudine & eura de incolumitate ejus. Ut vero in adver-
sam valetudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa Palati-
um, non defuerunt qui³ depugnatos se armis pro salute
ægri, quique capita sua titulo proposito voverent. Accessit
ad immensum civium amorem notabilis etiam externorum
favor. Namque Arthabanus Parthorum rex, odium sem-
per contemptumque Tiberii præ se ferens, amicitiam ejus ul-
tro petiit: venitque ad colloquium legati consularis: & trans-
gressus Euphratem, aquilas & signa Romana Cæsarumque i-
magines adoravit.

15 Incendebat & ipse studia hominum omni genere popu-
laritatis. Tiberio cum plurimis lacrymis pro concione lau-
dato, funeratoque amplissime: confestim Pandatariam, &
Pontias, ad transferendos matris fratrisque cineres festinavit,
tempestate turbida, quo magis pietas emineret: adiitque ve-
nerabundus, ac. per semet in urnas condidit. Nec minore
⁴ scena Ostiam, præfixo in biremis puppe vexillo, & inde

1 In qua Germanicus Caji pater, & Agrippina mater, & Drusus, & Nero fratres fuerant extincti. 2 Pro ejus successu, Diis ad tempus adstru-
cta. 3 Opinio veterum fuit, mortem
morte posse redimi, unde putarunt,

ægrotos eripi, si vitam suam eorum
loco projecissent. Vide Nero, c. 36.
ubi institutum est, ut pro salute prin-
cipis committerentur gladiatores. Vide
Juven. Satyr. 12. 4 Apparatu pie-
tatis, & ostentatione.

Romam Tiberi subvectos, per splendidissimum quemque equestris ordinis, medio ac frequenti die duobus ferculis Mausoleo intulit. Inferiasque his annua religione publice instituit: & eo amplius matri Circeses, carpentumque quo in pompa traduceretur. At in memoriam patris, Septembrem mensem *Germanicum* appellavit. Post hæc, Antoniaæ avia, quidquid unquam Livia Augusta honorum cepisset, uno senatusconsulto congeffit. Patrum Claudium equitem R. ¹ ad id tempus collegam sibi in consulatu assumpsit. Fratrem Tiberium die virilis togæ adoptavit, appellavitque *principem juventutis*. De sororibus auctor fuit, ut omnibus sacramentis adjiceretur, **NEQUE ME LIBEROSQUE MEOS CHARIORES HABEO QUAM CAIUM ET SORORES EIUS.** Item ² relationibus Consulum: **QUOD BONUM FELIXQUE SIT C. CÆSARI SORORIBUSQUE EIUS.** Pari popularitate damnatos relegatosque restituit: criminumque, si qua ³ residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. ⁴ Commentarios ad matris fratrumque suorum causas pertinentes, ne cui postmodum delatori aut testi maneret ulla metus, convectos in forum, & ante clare obtestatus Deos neque legisse neque attigisse quidquam, concremavit. ⁵ Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens, *Nihil sibi admissum cur cuiquam invisus esset*: negavitque se delatoribus aures habere.

¹⁶ Spintrias monstruosarum libidinum ægre, ne profundo mergeret, exoratus, urbe submovit. Titi Labieni, Cordi Cremutii, Cassii Severi scripta senatusconsultis abolita, requiri, & esse in manibus lectitarique permisit: quando maxime sua interesset ut facta quæque posteris tradantur. Rationes imperii ab Augusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas, publicavit. Magistratibus liberam jurisdictionem, & sine sui appellatione concessit. Equites Romanos severe curioseque, nec sine moderatione recognovit: palam ademto equo, quibus aut probri aliquid, aut ignominia inesset: eorum qui minore culpa tenerentur, ⁶ nominibus modo in recitatione præteritis. Ut levior labor judicantibus foret, ad quatuor priores quintam decuriam addidit. Tentavit & comitiorum more revocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberii, quanquam abolito, sed & Juliae Augustæ, quod Tiberius suppreiserat, cum fide, ac sine calumnia repræsentata per-

¹ Usque in illam diem, adeptum tantum Equestris dignitatem. ² Relationes Coss. dicuntur, quando in senatu referunt aliquid, de quo sententia patrum disquiruntur. ³ Nondum iudicata. ⁴ In quibus contine-

bantur, testimonia in matrem, fratresque dicta una cum delationibus. ⁵ In quo continebantur infidie, de Cajo opprimendo. ⁶ Quo facto equis quidem privabantur, sed sine publica nota infamiae.

solvit. ¹ Centesimam auctionum Italiae remisit. Multis incendiorum damna supplevit, ac si quibus regna restituit, ² adjecit & fructum omnem vectigaliorum, & redituum medii temporis, ut Antiocho Comageno Hs. millies confiscatum. Quoque magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinae octoginta donavit, quod excruciatam gravissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus: quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente: nobilibusque pueris ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum ejus canentibus. Decretum autem ut dies quo cepisset imperium, *Pablia* vocaretur, velut argumentum rursus conditae urbis.

17 CONSULATUS quatuor gessit: primum ex Kal. Julii per duos menses, secundum ex Kalend. Januariis per triginta dies: tertium usque in Idus Januarii: quartum usque in VII. Idus easdem. Ex omnibus duos novissimos conjunxit. Tertium scilicet Lugduni inivit solus: non, ut quidam opinantur, superbia negligentiae, sed quod defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit trecenos Hs. toties abundantissimum epulum tenatui equestrique ordini, etiam conjugibus ac liberis utrorumque. Posteriore epulo, forensia insuper viris, pueris ac feminis fascias purpureae ac conchylii distribuit. Et ut lætitiā publicā in perpetuum quoque augeret, adjecit diem Saturnalibus, appellavitque *Juvenalem*.

18 MUNERA gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, partim in septis aliquot edidit: quibus inseruit catervas Afrorum Campanorumque pugilum ex utraque regione electissimorum. Neque spectaculis ipse semper praesedit: sed interdum aut magistratibus aut amicis praesidendi munus injunxit. Scenicos ludos & assidue, & varii generis multifariam fecit: quondam etiam & nocturnos accensis tota urbe luminibus. Sparxit & missilia variarum rerum, & ³ panaria cum obsonio viritim divisit. Qua epulatione equiti Rom. contra se hilarius avidiusque vescenti, ⁴ partes suas misit: sed & fenatori ob eandem causam codicillos, quibus prætorem eum extra ordinem designabat. Edidit & Circenses plurimos à

¹ Cum ex auctionibus, i. e. ex publicis venditionibus ducentesima nomine tributi exigetur à publicanis, eam Caligula condonavit populis Italiae. ² Caligula regibus ablata per Tiberium regna restituit, & pa-

riter fructus omnes, & vectigalia redidit, quæ per totum id tempus, quo regno caruerant, in fiscum redacta fuerant. ³ Cistellas è viminibus factas, ad dapes ferendas. ⁴ Obsonii sui.

mane usque ad vesperam, interjecta modo ¹ Africanarum venatione, modo Trojæ decursione: quosdam autem præcipuos, minio & chryfocolla constrato Circo: nec ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus. Commisit & subitos, cum è ² Gelotiana apparatus Circi prospicientem pauci ex proximis ³ moenianis postulassent.

19 Novum præterea atque inauditum genus spectaculi excogitavit. Nam Bazarum medium intervallum Puteolanas ad moles trium millium & sexcentorum fere passuum ponte conjunxit, contractis undique onerariis navibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superjectoque aggere terreno, ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem ultro citroque commeavit, biduo continenti. Primo die phalato equo, insignisque quercica corona, & securi, & cetra, & gladio, aureaque chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculoque bijugi famosorum equorum, præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus: comitante prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum. Scio plebsque existimasse, talem à Cajo pontem excogitatum æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiores Hellespontum contabulaverit. Alios, ut Germaniam & Britanniam, quibus imminabat, alicujus immensi operis fama territaret. Sed avum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quod Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in verum nepotem proniori, affirmasset, *Non magis Cajum imperaturum, quam per Bazarum suum equis discursurum.*

20 Edidit & peregre spectacula: in Sicilia Syraculis ⁴ astykos ludos, & in Gallia Lugduni ⁵ miscellos. Sed & certamen quoque Græcæ Latinæque facundiae: quo certamine ferunt victoribus præmia victos contulisse, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguave delere iustos, nisi ferulis objurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.

31 OPERA sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti theatrumque Pompeii absolvit. Inchoavit autem aquæductum regione Tiburi, & Amphitheatrum juxta Septa: quorum operum à successore ejus Claudio, alterum peractum,

¹ Pantherarum, & Variarum, quod celeberrima in Africa erant. ² Videtur ex inscriptione antiqui marmoris, esse domus, in qua habuavit pars servitii Cesariani. *Simphero. Tesseraria. Ser. Casaris. De. Domo. Gelotiana.* ³ Edificiis ex tabulis compactis in podio-

rum speciem. ⁴ Instar eorum qui cæsi Athenis, qui erant ludi scenici, & in aliquibus M. SS. est Atticos. ⁵ Qui ad nullum certum genus ludorum scenicorum referri possunt, ex variis, multiformibusque ludicris commixti.

omissum alterum est. Syracusis collapsa vetustate moenia, Deorumque ædes resectæ. Destinaverat & Sami Polycratis regiam restituere, Mileti & Didymæum peragere, in jugo Alpium urbem condere, sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere. Miseratque jam ad demetiendum opus primipilarem.

22 HACTENUS quasi de Principe, reliqua ut de monstro narranda sunt. Compluribus cognominibus assumptis (nam & PIUS & CASTRORUM FILIUS, & PATER EXERCITUM, & OPT. MAX. CÆSAR vocabatur) cum audiret forte 2 reges, qui officii causa in urbem advenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamavit, Eis *ἐπιγονὴν ἔστω, ὡς βασιλίδος*. Nec mulum absuit, quin statim diadema sumeret, speciemque principatus in regni formam converteret. Verum admonitus, & principum & regum se excessisse fastigium, divinam ex eo maiestatem asserere sibi coepit. Datoque negotio, ut simulacra numinum, religione & arte præclara, inter quæ Olympici Jovis, apportarentur e Græcia, quibus capite demto suum imponeret, partem palatii ad Forum usque promovit, atque æde Castoris & Pollucis 3 in vestibulum transfigurata, consistens sæpe inter fratres Deos medium se adorandum adeuntibus exhibebat: & quidam eum LATIALEM JOVEM consalutaverunt. Templum etiam numini suo proprium, & sacerdotes, & 4 exquisitissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum 5 iconicum. Amiciebaturque quotidie veste, quali ipse uteretur. 6 Magisteria sacerdotii ditissimus quisque & ambitione & licitatione maxima, vicibus comparabat. Hostiæ erant phœnicopteri, pavones, tetraones, Numidicæ, melæagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarentur. Et noctibus quidem plenam fulgentemque lunam invitabat assidue in amplexus atque concubitum: interdum vero cum Capitolino Jove secreto fabulabatur, modo insufurrans, ac præbens invicem aures, modo clarius, nec sine jurgiis. Nam vox comminantis audita est.

1 Apollinis templum. *Apollo ideo vocatur Didymus quod διδύμῳ ἰστω* geminam speciem sui nominis præfert ipse illuminando, formandoque lunam; ex quo enim fonte gemina sũdere spatia diei & noctis illustrat. Macrobius Sat. l. 1. c. 17.
2 Agrippam & Antiochum. Dio. l. 58.
3 Ædem Castoris, & Pollucis, in medio foro Romano positam, in duas partes dividens, ingressum per media Deorum fratrum simulacra, in Palatium stru-

xit, adeo ut haberet Jovis, ac Lada filios, pro janitoribus, & coram ædem pro vestibulo. Dio. l. 58. 4 Exquisitissimas, & longe elegantiores quam reliquis Diis immolarentur. 5 Ad vivum factum. 6 Sensus est. Unusquisque ex divitioribus, immenso pretio, & ambitu emebat sacerdotium illud dicatum Numini Caligulae; ut, esset magister, & Archiereus, & princeps temporarius sacerdotum.

Εἰς γὰρ Δανάω ἡρώα αὐτῶν

donec exoratus, ut referrebat, & in contubernium ultro invitatus, super templum Divi Augusti pontē transmissio, palatium Capitoliumque conjunxit. Mox quo propior esset, in arca Capitolina novæ domus fundamenta jecit.

23 Agrippæ se nepotem neque credi, neque dici ob ignobilitatem ejus volebat: succensebatque, si qui vel oratione vel carmine imaginibus eum Cæsarum inferrent. Prædicabat autem matrem suam ex incesto quod Augustus cum Julia filia commisisset, procreatam. Ac non contentus hac Augusti infestatione, Actiacas Siculasque victorias, ut funestas populo Romæ & calamitosas, vetustissimis feriis celebrari. Liviam Augustam proaviam *Ulyssē stolatam* identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistola arguere ausus est, quasi materno avo Decuriano, Fundano ortam: cum publicis monumentis certum sit, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum. Avie Antonie secretum petenti denegavit, nisi ut interveniret Macro præfectus. Ac per istiusmodi indignitates & tædia, causa exitit mortis: dato tamen ut quidam putant, & veneno. Nec defunctæ ullum honorem habuit: prospexitque è triclinio ardentem rogam. Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso Tribuno Militum, interemit. Silanum item socerum ad necem, scandasque novacule fauces, compulit: caussatus in utroque, quod hic ingressum se turbatus mare non esset secutus, ac spe occupandi urbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset: ille antidotum obolisset, quasi ad præcavenda venena sua sumtum: cum & Silanus impatientiam nausæ vitasset & molestiam navigandi, & Tiberius propter assiduam & ingravescentem tussim medicamento usus esset. Nam Claudium patrum non nisi in ludibrium reservavit.

24 CUM omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit: plenoque convivio singulas infra se vicissim collocabat, uxore supra cubante. Ex his Drusillam vitiasse virginem, prætextatus adhuc, creditur. Atque etiam in concubitu ejus quondam deprehensus ab avia Antonia, apud quam simul educabantur. Mox Lucio Cassio Longino consulari collocatam abduxit, & in modum justæ uxoris propalam habuit. Hæredem quoque bonorum atque Imperii æger instituit. Ea-

1 In terram Danorum transferam te, tanquam indignum qui Romano Capitolio colaris. Alii è Dione legunt. Η μὲν ἀνέστη, ἢ ἔειπεν, sed male. Nam de alia se scripsit Dio, de alia hic Suetonius. Præterea hoc Hermistichium non

tam comminantis est, quam timentis etiam, cum alterum rei præsentis apertissimum. 2 Tanquam non Romanus fuisset, sed municipalis, ex municipio Fundano. 3 Ut cum eo colloqueretur arbitris remotis.

dem defuncta, iustitiam indixit; in quo risisse, lavisse, coenasse cum parentibus; aut conjugē, liberisve, capitale fuit. Ac mœroris impatiens, cum repente noctuque profugisset ab urbe, transcurrissetque Campaniam, Syraculas petiit. Rursusque inde propere rediit, barba capilloque promisso. Nec unquam postea quantiscunque de rebus; ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi *per nomen Drusille* dejeravit. Reliquas forores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, ut quas sæpe exoletis suis prostraverit. Quo facilius eas in causa Æmilii Lepidi condemnavit, quasi adulteras, & infidiarum adversus se conscias. Nec solum chirographa omnium requisita fraude ac stupro divulgavit, sed & tres gladios in necem suam præparatos Marti ultori, addito elogio, consecravit.

25 MATRIMONIA contraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit, non est facile discernere. Liviam Orestillam C. Pisoni nubentem, cum ad officium & ipse venisset, ad se deduci imperavit, intraque paucos dies repudiatam biennio post relegavit: quod repetisse usum prioris mariti tempore medio videbatur. Alii tradunt, adhibitum cœnæ nuptiali, mandasse ad Pisonem, contra accumbentem, *Noli uxorem meam premere*: statimque è convivio abduxisse eam secum, & proximo die edixisse, MATRIMONIUM SIBI REPERTUM EXEMPLO ROMULI ET AUGUSTI. Lolliam Paulinam, C. Memmio consulari, exercitus regenti, nuptam, facta mentione aviæ ejus, ut quondam pulcherrimæ, subito ex provincia evocavit, ac perductam à marito conjunxit sibi, brevique missam fecit, interdicto cujusquam in perpetuum coitu. Cæsoniam neque facie insigni, neque ætate integra, matremque jam ex alio viro trium filiarum, sed luxuriæ ac lasciviæ perditæ, & ardentius & constantius amavit, ut sæpe chlamyde peltaque & galea ornatam, & juxta adequitantem, militibus ostenderit: amicis vero etiam nudam. Quam enixam uxorio nomine dignatus est, uno atque eodem die professus, & maritum se ejus, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autem Juliam Drusillam appellatam, per omnium Deorum templa circumferens, Minervæ gremio imposuit, alendamque & instituendam commendavit. Nec ullo firmiore indicio sui seminis esse credebar, quam feritatis: quæ illi quoque tanta jam tunc erat, ut infestis digitis ora & oculos simul ludentium infantium incesseret.

26 Leve ac frigidum fit his addere quo propinquos amicosque pacto tractaverit: Ptolemæum regis Jubbæ filium, consobrinum suum (erat enim & is M. Antonii ex ¹ Selenæ filia nepos) &

¹ Ita appellat Cleopatram Cleopatrz mine, quæ se Lunam, & Idem, uti Antonius se Bacchum, & Osirim nominavit.

in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam, adjuutores imperii: quibus omnibus pro necessitudinis jure, proque meritum gratia cruenta mors perfoluta est. Nihilò reverentior leniorve erga senatum: quosdam summis honoribus functos, ad effedum sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & coenanti, modo ad pluteum, modo ad pedes stare succinctos linteo passus est: alios cum clam interemisset, citaro nihilo minus ut vivos perseveravit; paucos post dies voluntaria morte periisse mentitus. Coss. oblitis de natali suo edicere, abrogavit magistratum: fuitque per triduum sine summa potestate Resp. Quæstorem suum in conjuratione nominatum flagellavit veste detracta, subjectaque militum pedibus, quo firme verberaturi insisterent. Simili superbia violentiaque ceteros tractavit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisique per eum tumultum viginti amplius equites Rom. totidem matronæ, super innumerant turbam ceteram. Scenicis ludis¹, inter plebem & equitem causam discordiarum ferens, ¹ decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoque occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo Sole velis, emitti quenquam vetabat: remotoque ordinario apparatu, rabidis feris vilissimos senioque confectos, gladiatores quoque ² pegmares, patresfamilia- rum notos, sed insignes debilitate aliqua corporis, subiciebat. Ac nonnunquam horreis præclusis, populo famem indixit.

27 SÆVITIAM ingenii per hæc maxime ostendit. Cum ad faginarum ferarum muneri præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotavit: & custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto ³ elogio, stans, tantummodo intra porticum mediam, ⁴ à calvo ad calvum duci imperavit. Votum exegit ab eo qui pro salute sua gladiatoriam operam promiserat: spectavitque ferro dimicantem: nec dimisit nisi victorem, & post multas preces Alterum qui se periturum ea de causa voverat, cunctantem pueris tradidit verbenatum infulatumque, qui votum reposcentes per vicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad me-

¹ Aut congiarii genus, aut legendum cum Casaubono, *teseras decima matronas*, &c. Nam tessere, aliaque miscilia, non ante finitos ludos spangebantur, ludis vero totum diem ad decimam usque fuisse occupatum, Vide Sueton. l. 6. c. 21. ² Vel qui ex pegmate depugnabant, vel parte aliqua

corporis ferro debilitata, ad pegmata huc illuc molienda servabantur. ³ Titulo nozarum commissarum. ⁴ Proverbialis locutio: omnes indifferenter nullo discrimine: cum custodias recognosceret, duo forte aderant calvi, unus in summo, alter in imo, medios omnes ad supplicium duci jussit.

talla, aut ad viarum munitiones, aut ad bestias condemnavit, aut bestiarum more quadrupedes cavea coercuit, aut medios ferra dissecuit. Nec omnes gravibus ex causis, verum male de munere suo opinatos, vel quod nunquam per genium suum dejerassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum uni valetudinem excusanti lecticam misit: alium è spectaculo poenæ, epulis statim adhibuit, atque omni comitate ad hilaritatem & jocos provocavit. Curatorem munerum ac venationum per continuos dies in conspectu suo catenis verberatum non prius occidit, quam offensus putrefacti cerebri odore. Arellanæ Poëtæ, ob ambigui joci versiculum, media Amphitheatri harena igni cremavit. Equitem Rom. objectum feris, cum se innocentem proclamasset, reduxit: abscissaque lingua, rursus induxit.

28 Revocatum quendam à veteri exilio sciscitatus, quidnam ibi facere consueisset, respondente eo per adulationem: *Deos semper oravi, ut, quod evenit, perires Tiberius, & tu imperares*: opinans sibi quoque exsules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui universos contrucidarent. Cum discerpi senatorem concupisset, subornavit qui ingredientem curiam, repente hostem publicum appellantes, invaderent, graphiisque confossum lacerandum ceteris traderent. Nec ante satiatus est quam membra & artus & viscera hominis tracta per vicos atque ante se congesta vidisset.

29 Immanissima facta augebat atrocitate verborum. *Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat, quam, ut ipsius verbo utar, ἡδυνάμην.* Monenti Antoniaæ aviæ, tanquam parum esset non obedire: *Memento*, ait, *Omnia mihi & homini licere.* Trucidaturus fratrem, quem metu venenorum præmuniri medicamentis suspicabatur: *Antidotum*, inquit, *adversus Cæsarem?* Relegatis fororibus, non solum insulas habere se, sed etiam gladios minabatur. Prætorium virum ex secessu Anticyræ, quam valetudinis causa petierat, propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, cum mandasset interimi, adjecit, *Necessariam esse sanguinis missionem cui tam diu non prodesset elleborum.* Decimo quoque die numerum puniendorum ex custodia ² subscribens, *Rationem se purgare dicebat.* Gallis Græcisque aliquot uno tempore condemnatis, gloriabatur *Gallogræciam sese subegisse.*

30 Non temere in quenquam, nisi crebris & minutis ictibus animadverti passus est, perpetuo notoque jam præ-

¹ Pertinaciam in exequendo malo | ² More principum, qui ea subscribere solent quæ rara habent.

cepto; *Ita feri, ut se mori sentiat.* Punito per errorem nominis alio quam quem destinaverat, ipsum quoque paria meruisse dixit. Tragicum illud subinde jactabat,

Oderint dum metuant.

Sæpe in cunctos pariter senatores, ut Sejani clientes, aut matris ac fratrum suorum delatores, investus est: prolatis libellis, quos crematos simulaverat, defensasque Tiberii sævitia, quasi necessaria, cum tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordinem, ut scenæ harenæque devotum assidue prosidit. Insensus turbæ¹ faventi adversus studium suum exclamavit: *Utinam pop. Romanus unam cervicem haberet.* Cumque Tetrinius latro postularetur, & *qui postularent, Tetrinius esse* ait. Retiarii tunicati quinque numero gregatim dimicantes, sine certamine ullo totidem secutoribus succubuerant: cum occidi juberentur, unus resumta fuscina, omnes victores interemit. Hanc ut crudelissimam cædem & deflevit edicto, & eos qui, spectare sustinuisent, execratus est.

31 Queri, etiam palam de conditione temporum suorum solebat: *quod nullis calamitatibus publicis insigniretur.* Augusti principum clade Variana: Tiberii, ruina spectaculorum apud Fidenas, memorabilem factum: sui oblivionem imminere prosperitate rerum. Atque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat.

32 ANIMUM quoque remittenti, ludoque & epulis dedito, eadem dictorum factorumque sævitia aderat. Sæpe in conspectu prandentis vel comissantis serię quæstiones per tormenta habebantur. Miles decollandi artifex quibuslibetque è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significavimus, cum multos è littore invitasset ad se, repente omnes præcipitavit. Quosdam gubernacula apprehendentes, contis remisque destruxit in mare. Romæ publico epulo servum, ob detractam lectis argenteam laminam, carnifici confestim tradidit, ut manibus abscissis, atque ante pectus è collo pendentibus, præcedente titulo qui causam poenæ indicaret, per coetus epulantium circumduceretur. Mirmillonem è ludo rudibus secum haruentem, & sponte prostratum, confodit ferrea fica, ac more victorum cum palma discucurrit. Admota altaribus victima succinctus poparum habitu, elato alte malleo, cultrarium mactavit. Lautiore convivio effusus subito in cachinnos, Coss. qui juxta cubabant, quidnam rediret blande quæren-

¹ Studiosè plaudenti, Venetæ factioni Aurigarum, cum ipse favebat Prafinz.

tibus: *Quid*, inquit, *nisi uno meo nutu jugulari utrumque vestrum statim posse?*

33 Inter varios jocos, cum assistens simulacro Jovis Appellam tragœdum consulisset, uter illi major videretur, cunctantem flagellis discidit: collaudans subinde vocem deprecantis, quasi etiam in gemitu prædulcem. Quoties uxoris vel amiculæ collum exolcularetur, addebat, *Tam bona cervice, simulac jussero, demetur.* Quin & subinde jactabat, *Exquisitum se vel fidiculus de Cæsonia sua, cur eam tanto opere diligeres.*

34 NEC MINORE livore ac malignitate quam superbia sævitiaque pene adversus omnis ævi homines grassatus est. Statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas, ita subvertit atque disjecit, ut restitui salvis titulis non valuerint. Vetuitque posthac viventium cuiquam usquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore, poni. Cogitavit etiam de Homeri carminibus abolendis. *Curenim sibi non licere*, dicens, *quod Platoni licuit, qui eum de civitate, quam constituebat, ejecerit?* Sed & Virgilii & Titi Livii scripta & imagines, paulum abfuit quin ex omnibus bibliothecis amoverit: quorum alterum, *ut nullius ingenii, minimaque doctrina*: alterum, *ut verbum in historia negligentemque carpebat.* De juris quoque consultis, quasi scientiæ eorum omnem usum aboliturus sæpe jactavit, Se, mehercle effecturum, ne quid respondere possint præter eum.

35 Vetera familiarum insignia nobilissimo cuique ademit: Torquato torquem: Cincinnato crinem: Cn. Pompeio stirpis antiquæ, Magni cognomen. Ptolemæum, de quo retuli, & accersitum è regno, & exceptum honorifice, non alia de causa repente percussit, quam quod edente se munus, ingressum spectacula, convertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animadvertit. Pulcros & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Egius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem & speciem ¹ *Colosseros* dictus. Hunc à spectaculis detractum repente & in harenam deductum, ² Threci, & mox ³ *hoplomacho* ⁴ comparavit: hisque victorem constringi fine mora jussit: & pannis oblitum vicatim circumduci, ac mulieribus ostendi, deinde jugulari. Nullus denique tam abjectæ conditionis, tamque extremæ fortis fuit, cujus non

¹ Primâ parte hujus compositæ vocis amplitudo exprimitur, posteriore forma venusta, & amabilis. ² Retiario, dicto ab armatura Thracum.

³ Hoplomachus, gladiator qui scuto, & ferro in speciem justæ pugnæ dimicat. ⁴ Opposuit, commisit.

commodis obrectaret. ¹ Nemorenſi regi, quod multos jam annos potiretur ſacerdotio, validiorem adverſarium ſubornavit. Cum quodam die muneris, ² eſſedario Porio, ob proſperam pugnam ſervum ſuum manumittenti ſtudioſius plauſum eſſet, ita ſe proripuit è ſpectaculis, ut calcata ³ lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans, *Dominum gentium populum ex re leviffima plus honoris gladiatorum tribuentem, quam conſecratis principibus, aut præſenti ſibi.*

36 PUDICITIÆ neque ſuæ, neque alienæ pepercit. M. Lepidum Mneſterem pantomimum, quosdam obſides dilexiſſe fertur, commerciò mutui ſtupri. Valerius Catullus conſulari familia juvenis, ſtupratum à ſe, ac latera ſibi contubernio ejus deſſa, etiam vociferatus eſt. Super ſorum inceſta, & notiſſimum proſtitutæ Pyrallidis amorem, non temere ulla illuſtiori femina abſtinuit: quas plerumque cum maritis ad cœnam vocatas, præterque pedes ſuos tranſeuntes, diligenter, ac lente, mercantium more conſiderabat: etiam faciem manu allevans, ſi quæ pudore ſubmitterent. Quoties deinde libuiſſet, egreſſus triclinio, cum maxime placitam ſevocaſſet, paullo poſt recentibus adhuc laſciviæ notis reverſus, vel laudabat palam, vel vituperabat: ſingula enumerans bona malave corporis atque concubitus. Quibuſdam abſentium maritorum nomine, repudium ipſe milit, juſſitque in Acta referri.

37 NEPOTINIS ⁴ ſumtibus omnium prodigorum ingenia ſuperavit, commentus novum balnearum uſum, portentofiſſima genera ciborum, atque cœnarum: ut calidis frigidique unguentis lavaretur: pretioſiſſimæ margaritæ aceto liquefactas forberet: convivis ex auro panes & opſonia apponeret: *Aut frugi hominem eſſe oportere diſcitans, aut Caſarem.* Quin & nummos non mediocriſ ſummæ è ſaſtigio baſilicæ Juliæ, per aliquot dies ſparſit in plebem. Fabricavit & de cedris Liburnicas, gemmatis puppibus, verſicoloribus velis, magna thermarum & porticum & tricliniorum laxitate, magnæ etiam vitium & pomiferarum arborum varietate: quibus diſcumbens de die inter choros ac ſymphonias, litora Campaniæ peragraret. In exſtructionibus prætoriorum atque

¹ Arriciniæ Dianæ (Nemorenſis à nemore in quo colebatur) ſacerdoti: hic Scythicus mos invaluit, ſiquidem ſacerdos quotannis ferro decertare cogebatur, qui ſi victor fuiſſet, victum pro hoſtia numini dabat, ſi victus, is, qui viciſſet, ſacerdotium obtinuit, quod regnum Nemoreſe appellabatur.

uti ſacerdos. Rex Nemoreſis. ² Qui ex eſſedo pugnat. ³ Extremam togæ partem. ⁴ Luxurioliſ, & immodiciſ profuſionibus impenſarum. Nepotes luxurioſe vitæ homines, quod non magis hiſ rei ſuæ familiaris cura eſt, quam iis quibus avus, paterque vivunt. Feſtus.

● villarum omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat quam quod posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles intesto ac profundo mari, excisæ rupes durissimi filicis, & campi montibus aggere æquati, & complanata fossuris montium juga, incredibili quidem celeritate, cum moræ culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerem, immensas opes, totumque illud Tiberii Cæsaris, vicies ac septies milles H. S. non toto vertente anno absumsit.

38 EXHAUSTUS igitur atque egens, ad rapinas convertit animum, vario & exquisitissimo calumniarum & auctionum & vectigalium genere. Negabat jure civitatem Romanam usurpare eos, quorum majores sibi ¹ posterisque eam impetrassent, nisi filii essent. Neque enim intelligi debere *posteris* ultra hunc gradum. Prolataque Divorum Julii & Augusti diplomata, ut vetera & obsoleta dessebat. Arguebat & perperam editos sensus, quibus postea quacunque de causa quidquam incrementi accessisset. Testamenta primipilariū, qui ab initio principatus Tiberii, neque illum, neque se hæredem reliquissent, ut ingrata rescidit. Item ceterorum, ut irrita & vana, quoscunque quis diceret hærede Cæsare mori destinasse. Quo metu injecto, cum jam & ab ignotis inter familiares, & à parentibus inter liberos palam hæres nuncuparetur; derisores vocabat: quod post nuncupationem vivere perseverarent, & multis venenatas mactæas misit. Cognoscebat autem de talibus causis, taxato prius modo summæ, ad quem conficiendum consideret, confecto demum excitabatur. Ac ne paullulum quidem moræ patiens, super quadraginta reos quondam ex diversis criminibus una sententia condemnavit, gloriatusque est expergefactæ somno Cæsoniæ, *quantum egisset, dum ea meridiaret*. Auctione proposita, ² reliquias omnium spectaculorum subjecit, & venditavit: exquirens per se pretia, & usque eo extendens, ut quidam, immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti, venas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum à Cajo præconem, ne prætorium virum crebro capitis motu: ³ nutantem sibi præteriret: nec licendi finem factum, quoad tredecim gladiatores H. S. nonagies ignoranti addicerentur.

39 In Gallia quoque, cum damnatarum sororum ornamenta, & supellectilem, & servos, atque etiam liberos, immensis pretiis vendidisset; invitatus lucro, quidquid instru-

¹ Appellatione *posterorum* I. C. spectaculo superstites remanserant, intelligunt omnes, etiam ultra Trinepotes, at Cajus tantum filios comprehendendi voluit. ² Gladiatores, qui ³ Et propterea, motu capitis, quasi innuentem venalia emere velle.

menti veteris aulæ erat, ab urbe repetiit: comprehensis ad deportandum meritoriis quoque vehiculis, & pistrinensibus jumentis: adeo ut panis Romæ sæpe deficeret, & litigatorum plerique, quod occurrere absentes ad vadimonium non possent, causa caderent. Cui instrumento distrahendo nihil non fraudis ac lenocinii adhibuit: modo avaritiæ singulos increpans, & *quod non pueret eos locupletiores esse, quam se:* modo poenitentiam simulans, quod principalium rerum privatis¹ copiam faceret. Compererat provincialem locupletem ducenta Hs. numerasse vocatoribus, ut per fallaciam convivio interponeretur, nec tulerat moleste, tam magno æstimari honorem cœnæ suæ. Huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid frivoli ducentis millibus traderet: diceretque, *cenaturum apud Cæsarem, vocatu ipsius.*

40 Vestigialia nova atque inaudita, primum per publicanos, deinde quia lucrum exuberabat, per Centuriones Tribunofque prætorianos exercuit: nullo rerum aut hominum genere omisso, cui non tributum aliquid imponerent. Pro eduliis quæ tota urbe venirent, certum statumque exigebatur. Pro litibus atque, judiciis ubicunque conceptis, quadragesima summæ, de qua litigaretur: nec sine poena, si quis composuisse vel donasse negotium convinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus pars octava, ex capturis prostituerum quantum quæque uno concubitu mereret. Additumque ad caput leges, ut tenerentur publico, & quæ meretricium & qui lenocinium fecissent: nec non & matrimonia obnoxia essent.

41 Hujusmodi vestigialibus indictis neque propositis, cum per ignorantiam scripturæ multa commissa fierent, tandem flagitante pop. Rom. proposuit quidem legem: sed & minutissimis literis, & angustissimo loco: uti ne cui describere liceret. Ac ne quod non manubiarum genus experiretur, lupanar in palatio constituit: distinctisque & instructis pro loci dignitate compluribus cellis in quibus matronæ ingenuique starent. Misit circum fora & basilicas nomenclatores ad invitandos in libidinem juvenes senesque: præbita advenientibus pecunia fenebris, appositique qui nomina palam subnotarent, quasi adjuvantium Cæsaris reditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens, plus mendacio atque etiam perjurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori, demandata vice sua, progressus in atrium domus, cum prætereuntes duos equites Rom. locupletes sine mora corripere, confiscarique jussisset: exultans rediit, gloriansque nunquam se prosperiore alea usum.

32 Filia vero nata, paupertatem, nec jam imperatoria

¹ Per emtionem.

modo, sed & patria conquerens onera, collocationes in alimoniam atque dotem puellæ recepit. Edixit & strenas inunte anno se recepturum: stetitque in vestibulo ædium Kalend. Januariis ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu omnis generis turba fundebat. Novissime contrectandæ pecuniæ cupidine incensus, sæpe super imensos aureorum acervos patentissimo diffusos loco, & nudis pedibus spatatus, & toto corpore aliquandiu voluntatus est.

43 MILITIAM resque bellicas semel attigit, neque ex destinato, sed cum ad visendum nemus flumenque Clitumni Mevaniam processisset: admonitus de supplendo numero Batavorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cepit: neque distulit, sed legionibus & auxiliis undique excitis, delectibus ubique acerbissime actis, contracto & omnis generis commeatu quantum nunquam alius, iter ingressus est: confecitque modo tam festinanter & rapide, ut prætorianæ cohortes contra morem signa jumentis imponere, & ita sublequi cogerentur: interdum adeo segniter & delicate, ut octophoro veheretur, atque à propinquarem urbium plebe verri sibi vias, & conspergi propter pulverem exigeret.

44 Postquam castra attigit, ut se acrem & severum ducem ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diversis locis adduxerant, cum ignominia dimisit. At in exercitu recensendo, plerisque centurionum maturis jam, & nonnullis ante paucissimos quam ¹ consummaturi essent dies, primos pilos admittit, caussatus senium cujusque & imbecillitatem: ceterorum increpita cupiditate, ² commoda emeritæ militiæ ad sex millium summam rescidit. Nihil autem amplius quam Adminio Cinobellini Britannorum regis filio, qui pulsus à patre, cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto: quasi universa tradita insula, magnificas Romam litteras misit: monitis speculatoribus ut vehiculo ad forum usque & Curiam pertenderent, nec nisi in æde Martis, ac frequente senatu, Coss. traderent.

45 Mox deficiente belli materia, paucos de custodia Germanos trajici, oculique trans Rhenum jussit: ac sibi post prandium, quam tumultuosissime adesse hostem nuntiari. Quo facto, proripuit se cum amicis & parte equitum prætorianorum in proximam silvam: truncatisque arboribus, & in modum tropæorum adornatis, ad lumina reversus, eorum qui-

¹ Finituri stipendia militaria, & commoda quædam perinde dabantur, ac si militiam exerceant.

² Veteranis emeritis emolumenta

dem qui secuti non essent timiditatem & ignaviam corripuit : comites autem & participes victoriæ, novo genere ac nomine coronarum donavit, quas distinctas Solis ac Lunæ fiderumque specie, *exploratorias* appellavit. Rursus obsides quosdam abductos è litterario ludo, clamque præmissos, deserto repente convivio cum equitatu insecutus, veluti profugos ac reprehensos in catenis reduxit : in hoc quoque mimo præter modum intemperans. Repetita cœna renunciantes coactum agmen, sicut erant, loricatos ad discumbendum adhortatus est. Monuit etiam notissimo Virgillii versu, *Durarent, secundisque se rebus fervarent*. Atque inter hæc absentem senatum populumque gravissimo objurgavit edicto, quod *Cæsare praliante, & tantis discriminibus objecto, intempestiva convivia, circum, & theatra & ammos secessus celebrarent*.

46 Postremo, quasi perpetraturus bellum, directa acie in litore Oceani, ac ballistis machinisque dispositis, nemine gnaro aut opinante quidnam coepturus esset, repente ut conchas legerent, galeasque & sinus replerent, imperavit : *spolia Oceani* vocans, *Capitolio Palatioque debita*. Et in indicium victoriæ altissimam turrem excitavit : ex qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium cursus, ignes emicarent : pronuntiatoque militi donativo, centenis viritim denariis, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus : *Abite*, inquit, *lati abite locupletes*.

47 Conversus hinc ad curam triumphi, præter captivos & transfugas barbaros, Galliarum quoque procerissimum quemque, & ut ipse dicebat, *rex obsequens*, ac nonnullos ex principibus legit ac seposuit ad pompam : ¹ coëgitque non tantum rutilare, & submittere comam, & sermonem Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiam triremes, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam devehî. Scripsit & procuratoribus, *Triumphum appararent quam minima summa ; sed quantus nunquam alius fuisset : quando in annuum hominum bona jus haberent*.

48 Priusquam provincia decederet, consilium iniit nefandæ atrocitatis, legiones quæ post excessum Augusti, seditionem olim moverant, contrucidandi : quod & patrem suum Germanicum ducem, & se infantem tunc obsedissent. Vixque à tam præcipiti cogitatione revocatus, inhiberi nullo potuit modo quin decimare velie perseveraret. Vocatis itaque ad concionem inermes, atque etiam gladiis dispositis, equitatu armato circumfedit. Sed cum videret, suspecta re, plebsque dilabi ad resumenda, si qua vis fieret, arma, pro-

¹ Ut ita Galli isti veri Germani viderentur.

fugit concione, confestimque urbem petiit, deflexa omni acerbitate in Senatum, cui animadvertendos tantorum dedecorum rumores palam minabatur: querens inter cetera, fraudatum se iusto triumpho, cum ipse paullo ante, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denuntiasset.

49 Aditus ergo in itinere à legatis amplissimi ordinis, ut maturaret orantibus, quam maxima voce, *Veniam*, inquit, *veniam*, & *hic mecum*: capulum gladii crebro verberans quo cinctus erat: Edixit & *reverti se, sed* ² *iis tantum qui optarent equestri ordini & populo: nam se neque civem neque principem senatui amplius fore.* Vetuit etiam quenquam senatorum sibi occurrere: atque omisso, vel dilato triumpho, ovans urbem natali suo ingressus est: intraque quartum mensem periit, ingentia facinora ausus, & aliquanto majora moliens. Siquidem proposuerat, Antium, deinde Alexandriam commigrare, interemto prius utriusque ordinis electissimo quoque. Quod ne cui dubium videatur, in secretis ejus reperti sunt duo libelli, diverso titulo, alteri *GLADIUS*, alteri *PUGIO* index erat. Ambo notas & nomina continebant morti destinatorum. Inventa & arca ingens, variorum venenorum plena: quibus mox à Claudio demersis, infecta maria traduntur, non sine piscium exitio, quos enectos æstus in proxima litora eiecit.

50 *STATURA* fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima cervicis & crurum, & oculis & temporibus concavis, fronte lata & torva, capillo raro, ac circa verticem nullo, hirsutus cetera. Quare transeunte eo, prospicere, ex ³ superiore parte, aut omnino quacunque de causa, ⁴ *capram* nominare, criminofum & exitiale habebatur. Vultum vero natura horridum ac tetrum etiam ex industria efferabat, componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem. Valetudo ei neque animi neque corporis constitit. Puer comitiali morbo vexatus: in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam subita defectione ingredi, stare, colligere semet ac sufferre vix posset. Mentis valetudinem & ipse senserat: ac subinde de secessu deque purgando cerebro cogitavit. Creditur potionatus à Cæsonia uxore, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit. Incitabatur insomnia maxime: neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat, ac ne his quidem

1 Cum legati eum adivissent.

2 Tanquam Senatus non desideraret Cajum reverti ab expeditione.

3 Quoniam circa verticem nullo erat.

capillo. 4 Id convitium Cajus ad suam contumeliam trahebat, cum esset ipse hirsutus instar capræ.

placida quiete, sed pavidam miris rerum imaginibus, ut qui inter ceteras pelagi quondam speciem colloquentem secum videre visus sit. Ideoque magna parte noctis vigiliæ cubandique tædio, nunc toro residens, nunc per longissimas porticus vagus, invocare identidem atque expectare lucem consueverat.

51 Non immerito mentis valetudini attribuerim diversissima in eodum vitia, summam confidentiam, & contra nimium metum. Nam qui Deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua & fulgura connivere, caput obvolvere, ad vero majora proripere se è strato, sub lectumque condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi, irratis multorum locorum miraculis, repente à Messana noctu profugit, Ætnæi verticis fumo ac murmure pavefactus. Adversus Barbaros quoque minacissimus, cum trans Rhenum inter angustias densumque agmen iter essedo faceret, dicente quodam, *Non mediocrem fore consternationem, sicunde hostis appareat*, equum illico conscendit: ac propere versus ad pontes, ut eos calonibus & impedimentis stipatos reperit, impatiens moræ, per manus ac super capita hominum translatus est. Mox etiam audita rebellione Germaniæ, fugam & subsidia fugæ, classes apparabat: uno solatio acquiescens, transmarinas certe sibi superfuturas provincias; si victores Alpium juga ut Cimbri, vel etiam urbem, ut Senones quondam, occuparent: unde credo percussoribus ejus postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuntio malæ pugnæ perterritum.

52 VESTITU calceatuque & cetero habitu, neque patrio, neque civili, ac ne virili quidem, ac denique humano, semper usus est. Sæpe depictas gemmataque indutus prænulas, ² manuleatus & armillatus in publicum processit: aliquando sericatus, & ³ cycladatus: ac modo in crepidis vel cothurnis, modo in ⁴ speculatoria caliga, nonnunquam socco muliebri: plerumque vero aurea barba fulmen tenens, ac fuscinam, aut caduceum, Deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assidue gestavit: interdum & Magni Alexandri thoracem repertum è conditorio ejus.

¹ Ne divino quidem cultu abstinuit.

² Tunicis uti varum prolixis ultra brachia & usque in primores manus, ac prope in digitos Roma, atque omni in Latio indecorum fuit. Gellius l. 7. c. 12.

³ Vestis feminea tenuissima in rotunditatem formata, ne matronis quidem

honestà, qua impudicæ plerunque instar veli corpus circumdabant. *Ha sunt qua tenui sudant in cyclade.* Juven. Sat. 6. ⁴ Caliga, qua speculatores, inter milites vilioris ordinis, & minus culti, utebantur. ⁵ Quod Alexandriæ fuit. Strabo libro novissimo.

53 E DISCIPLINIS liberalibus minimum eruditioni, eloquentiæ plurimum attendit, quantumvis facundus & promptus: utique si perorandum in aliquem esset, irato & verba & sententiæ suppetebant: pronuntiatio quoque & vox, ut neque eodem loci præ ardore confisteret & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus *stricturum se lucubrationis suæ telum minabatur*: lenius comitiusque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam tum maxime placentem, ¹ *commissiones meras componere, & harenam esse sine calce* diceret. Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere, & magnorum in senatu reorum accusationes defensionesque meditari: ac prout stylus cesserat, vel onerare sententia sua quemque, vel sublevare: equestri quoque ordine ad audiendum invitato per edicta.

54 SED & aliorum generum artes, studiosissime & diversissimas exercuit. Threx & auriga, idem cantor, atque saltator. Batuebat pugnatoriis armis, aurigabat exstructo plurifariam circo. Canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret, quo minus & tragædo pronuncianti concineret, & gestum histrionis quasi laudans vel corrigens palam effingeret. Nec alia de causa videtur eo die quo periit, ² pervigilium indixisse, ³ quam ut initium in scenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnunquam etiam noctu: & quondam tres consulares secunda vigilia in palatium accitos, multaque & extrema metuentes super pulpitem collocavit: deinde repente magno tibiurum & ⁴ scabellorum crepitu, cum palla tunicaque talari profiliuit, ac desaltato cantico abiit. Atque hic tam docilis ad cetera, natare nesciit.

55 Quorum vero studio teneretur, omnibus ad insaniam favit. Mnefferem pantominum etiam inter spectacula osculabatur: ac si quis saltante eo vel leniter obstreperet, detrahi iustum manu sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per centurionem denunciavit abiret sine mora Ostiam, perferretque ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat: *Ei quem istuc misi, neque boni quidquam neque mali feceris.* Threces quosdam Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonum armaturas res-

¹ Sententias nulla connexionem inter se coherentes, veluti cum materiæ simul quidem congeruntur, sed nec plumbo, nec glutino, nec cemento conjunctæ.

² Non modo antiqui in sacris quibusdam pervigilio uti sunt, sed voluptatis etiam & hilaritatis causâ. ³ Quam ut inchoaret artem histrionicam nocturno tempore, quod

accommodatus est rebus turpibus, & indecoris. ⁴ In saltationibus, præter istum pedum varia instrumenta sonando apta adhibebantur. Erat scabellum unum è crepitaculorum generibus. Scaliger putat scabella, quos Aquitani, & Hispani *Casabellos* dicunt.

cidit. Columbo victori, leviter tamen saucio venenum in plagam addidit, quod ex eo *Columbinum* appellavit. Sic certe inter alia venena scriptum ab eo repertum est. Praefationi ita addictus & deditus, ut coenaret in stabulo assidue, & maneret. Agitatori Cythico comissatione quadam in apophoretis vices Hs. contulit. Incitato equo, cujus causa pridie Circenses, ne inquietaretur, viciniae silentium per milites indicere solebat, praeter equile marmoreum, & praesepe eburneum, praeterque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & supellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati, acciperentur: consulatum quoque traditur destinasse.

56 ITA BACCHANTEM atque grassantem non defuit plerisque animus adoriri. Sed una alteraque conspiratione detecta, aliis per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicaverunt, perfeceruntque: non sine conscientia potentissimorum libertorum praefectorumque praetorii: quod ipsi quoque, etsi falso, in quadam conjuratione, quasi participes nominati, suspectos tamen se & invisos sentiebant. Nam & statim seductis magnam fecit invidiam, *districto gladio affirmans sponte se periturum, si & illis morte dignus videretur*: nec cessavit ex eo criminari alterum alteri, atque inter se omnes committere. Cum placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chærea Tribunus (cohortis praetoriae depoposcit: quem Cajus seniore jam, ut mollem & effeminatum denotare omni probro consuërat: & modo, signum petenti, *PRIAPUM* aut *VENEREM* dare: modo, ex aliqua causa agenti gratias, osculandam manum offerre, formatam commotamque in obscœnum modum.

57 Futuræ cædis multa prodigia exstiterunt. Olympiæ simulacrum Jovis, quod dissolvi transferrique Romam placuerat, tantum cachinnum repente edidit, ut machinis labefactis opifices diffugerint. Supervenitque illico quidam Cassius quoque nomine, jussu se somnio affirmans immolare taurum Jovi. Capitolium Capuæ Idibus Martiis de cœlo tactum est: item Romæ cella Palatini atrienfis. Nec defuerunt qui conjectarent altero ostento periculum à custodibus domino portendi: altero, cædem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoque de genitura sua, Sylla Mathematicus *certissimam necem appropinquare* affirmavit. *Monuerunt & fortes Antiatinæ ut à Cassio caveret.* Qua causa ille Cassium Longinum Asiæ tum proconsulem occidendum delegaverat, immemor Chæream Cas-

1 D. Julii cædes.

*Phil. a Turpe deserv. de inveni. M. Aquil. c. 1. legendus contendit. Monuerunt
Romæ Antiatinæ ex MSS. Gdd. Vatic.*

fium nominari. Pridie quam periret, somniavit consistere se in cœlo juxta solium Jovis, impulsurumque ab uno deatri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam quæ forte illo ipso die paulo plius acciderant. Sacrificans respersus est phœnicopteri sanguine. Et pantomimus Mneſter tragœdiam saltavit, quam olim Næoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat. Et cum in Laureolo milis, in quo actor proripiens se ruina sanguinem vomuit, ut plures¹ secundarum certatim² experimentum artis darent, cruore scena abundavit. Parabatur & in noctem spectaculum, quo argumenta inferorum per Ægyptos & Æthiopes explicarentur.

58 Nono Kalendas Februarias, hora quasi septima, cunctatus an ad prandium surgeret, marcente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadentibus amicis egressus est. Cum in crypta, per quam transeundum erat pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas evocati præpararentur, ut eos inspiceret hortareturque, restitit. Ac nisi princeps gregis algere se diceret, redire ac repræsentare spectaculum voluit. Duplex dehinc fama est: alii tradunt alloquenti pueros à tergo Chæream cervicem gladio cæsum graviter percussisse, præmissa voce: *Hoc age*. Dehinc Cornelium Sabinum, alterum è conjuratis Tribunum, ex adverso trajecisse pectus: alii, Sabinum, submota per conscios centuriones turba, signum more militiæ petisse, & Cajo *Jovem* dante, Chæream exclamasse: *Accipe ratum*: respicientique maxillam ictu discidisse. Jacentem, contractisque membris clamitantem se vivere, ceteri vulneribus triginta confecerunt. Nam signum erat omnium, *Repete*. Quidam etiam per obscœna ferrum adederunt. Ad primum tumultum leſticarii cum asseribus in auxilium accurrerunt: mox Germani corporis custodes: ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam senatores innoxios, interemerunt.

59 Vixit annis xxix. imperavit triennio & x. mensibus, diebusque viii. Cadaver ejus clam in hortos Lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambum levicespire obutum est: postea ipse sorores ab exilio reversas erutum, crematum, sepultumque. Satis constat, prius quam id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos: in ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumta sit. Periiit una & uxor Cæsonia, gladio à centurione confossa: & filia parieti illisa.

¹ Plures qui secundas erant fortiter secuti, ad experimentum artis ipsi partes. ² Ut exemplum primi actoris secuti, quoque sanguinem vomerent.

60 Conditionem temporum illorum etiam per hæc existimare quis possit. Nam neque cæde vulgata statim creditum est. Fuitque suspicio, ab ipso Cajo famam cædis simulatam & emissam: ut eo pacto erga se hominum mentes deprehenderet. Neque conjurati cuiquam imperium destina-verunt. Et senatus in asserenda libertate adeo consensit, ut Coss. primo non in curiam, quia Julia vocabatur, sed in Capitolium convocarent. Quidam vero sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam ac diruenda templa censuerunt. Observatum autem notatumque est in primis, Cæsares omnes, quibus Caji prænomen fuit, ferro periisse, jam inde ab eo qui Cinnanis temporibus sit occisus.

C. S U E T O N I I

C. SUETONII TRANQUILLI

DE

XII. CÆSARIBUS

LIBER V.

Tib. Claudius Drusus Cæsar.

Breviarium Caputum.

D E patre Claudii, & gestis e- jus. 1	quorundam morum, & æstura. 22
Nativitas Claudii, & infan- tia. 2	Instituta & sanctiones. 23
Opera circa liberales disciplinas. 3	Indulgentia, & liberalitas. 24
Epistolæ Augusti ad Liviam de testi- monio Claudii. 4	Quædam civilia gesta, & ordinatio- nes. 25
Honor Consularis per Tiberium ne- gatus, & secessus ejus. 5	Sponsæ, & uxores. 26
Gratia, & favor apud homines. 6	Liberi, & generi. 27
Consularis & gesta per eum. 7	Liberti ab eo prædilecti. 28
Conrumelias per ludum illata. 8	Maleficia, opera libertorum, & uxo- rum, ab eo perpetrata. 29
Discrimina, quæ passus est. 9	Forma & statura. 30
Initium Imperii Claudii. 10	Valitudo. 31
Gesta per eum in initio principa- tus. 11	Convivia, & alia gesta. 32
Honores per eum sprete, & alia ci- vilia gesta. 12	Cibus, potus, somnus & luxuria, li- ber quoque de aleæ lusu. 33
Insidias, & conjurationes, contra eum factæ. 14	Sævitia, & crudelitas. 34
Consularis & gesta in eis. 14	Timiditas & dissidentia. 35
Varietas in cognoscendo. 15	Timor insidiarum, & alia gesta. 36
Officium, Censura, & gesta per eum. 16	Pœnæ ob leves suspiciones innocentibus illatæ. 37
Expediit Britannica, & triumphus. 17	Iracundia & stultitia. 38
Cura urbis, & annonæ. 18	Oblivio & alia gesta. 39
Vacationes concessæ. 19	Sermones, & orationes. 40
Opera publica per eum facta. 20	Libri & opuscula per eum edita. 41
Spēciacula per eum edita. 21	Studium in literis Græcis. 42
Institutio, correctio, & ordinatio	Pœnitentia de matrimonio Aprippinæ, & adoptione Neronis. 43
	Testamentum, & mors. 44
	Mors celata, & tempus mortis, & funus. 45
	Præfagia de morte. 46

PATREM Claudii Cæsaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Livia, cum Augusto gravida nuplisset, intra mensem tertium peperit: fuitque suspicio, ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus est versus:

Τοῖς δὲ τυχεῖσι καὶ τελευτῇ παύδια.

Is Drusus in quaesturæ præturæque honore, dux Rhætici, deinde Germanici belli, Oceanum Septentrionalem primus Romanorum ducum navigavit: transiitque Rhenum fossas novi & immensi operis effecit, quæ nunc adhuc DRUSINÆ vocantur. Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum, non prius destitit insequi, quam species barbaræ mulieris humana amplior, victorem tendere ultrâ sermone Latino prohibuisset. Quas ob res ovandi jus, & triumphalia ornamenta percepit: ac post præturam confestim inito consulatu, atque expeditione repetita, septimum diem morbo obiit, in æstivis castris, quæ ex eo *Scelerata* sunt appellata. Corpus ejus per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obviis scribarum decuriis, ad urbem devectum, sepultum est in Martio campo. Ceterum exercitus honorarium ei tumulum excitavit: circa quem deinceps statim die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publice supplicarent. Præterea senatus inter alia complura, marmoreum arcum cum tropæis via Appia decrevit, & Germanici cognomen ipsi posterisque ejus. Fuisse autem creditur non minus gloriosi quam civilis animi. Nam ex hoste super victorias, opima quoque spolia capasse, summoque sæpius discrimine duces Germanorum tota acie instructus: nec dissimulasse unquam pristinum se Reip. statum quandoque restitutum, si posset. Unde existimo nonnullos tradere aulos, suspectum eum Augusto, revocatumque ex provincia: & quia cunctaretur, interceptum veneno. Quod equidem magis, ne prætermitterem, retuli: quam quia verum aut verum simile putem: cum Augustus tanto opere & vivum dilexerit, ut cohæredem semper filiis instituere, sicut quondam in senatu professus est: & defunctum ita pro con-

1 Augusto. 2 Scribæ sunt qui rationes publicas in tabulis scribebant. Apparuerunt autem singulis magistratibus, & proinde in decurias

multas translati, Quæstiorum, Prætoriorum, & Edilitiorum, prout à Quæstioribus, Prætoribus, lecti sunt.

eione laudaverit, ut deos precatus sit, *Similes ei Casares suas facerent: sibi que tam honestum quandoque exitum darent, quam illi dedissent.* Nec contentus elogium tumulo ejus versibus à se compositis insculpisse, etiam vitæ memoriæ prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit, verum tres omnino reliquit, Germanicum, Livillam, Claudium.

2 CLAUDIUS natus est, 1 Julio Antonio, Fabio Africano Coss. Kalend. Augustis, Lugduni, eo ipse die quo primum ara ibi Augusto dedicata est: appellatusque Tiberius Claudius Drusus. Mox 2 fratre majore in Juliam familiam adoptato, Germanici cognomen assumpsit. Infans autem relictus à patre, ac per omne fere pueritiæ atque adolescentiæ tempus, variis & tenacibus morbis conflictatus est: adeo ut animo simul & corpore hebetato, ne progressa quidem ætate ulli publico privatove muneri habilis existimaretur. Diu, atque etiam 3 post tutelam receptam, alieni arbitrii, & sub prædago fuit: quem *Barbarum & olim 4 superjumentarium, ex industria sibi appositum, ut se quibuscunque de causis quam severissime coerceret,* ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc eandem valetudinem & gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriæ patris edebat, palliolatus 5 novo more præfedit: & togæ virilis die, circa mediam noctem, sine solemnī officio lectica 6 in Capitolium jatus est.

3 Disciplinis tamen liberalibus ab ætate prima non mediocrem operam dedit, ac sæpe experimenta cujusque etiam publicavit. Verum ne sic quidem quidquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia *portentum cum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantum inchoatum:* ac si quem discordiæ argueret, *stultiorem aiebat filia suo Claudio.* Avia Augusta pro despectissimo semper habuit: non affari, nisi rarissime: non monere, nisi acerbo & brevi scripto, aut per internuncios, solita. Soror Livilla, cum audisset quandoque imperaturum, tam iniquam & tam indignam sortem pop. Rom. palam & clare detestata est. Nam & avunculus major Augustus, quid de eo in utramque partem opinatus sit, quo certius cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

4 Collocutus sum cum Tiberio, ut mandasti, mea Livia, quid nepotituo Tiberio faciendum esset ludis Martialibus. Consensit au-

1 U. C. 742.

2 Germanico.

3 Postquam exemit se per ætatem ex alienâ tutela. 4 Utpote qui jumenta regere consuevisset, non autem homines. Quamquam Casaub. interpre-

tatur, non eum qui præest jumentis, sed qui præfectus est jumentariis.

5 Cum nemo antea tali habitu ludis præfedisset. 6 Cum in forum deduci solent die tirocinii.

tem uterque nostrum, semel esse nobis statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est ἀρῶ, ut ita dicam ἰλιδαρῶ, quid est quod dubitemus, quin per eosdem articulos & gradus¹ producendus sit per quos frater ejus productus fuit? Sin autem ἰλατῖαδ, sentimus eum ἢ βαδαιφῶν, ἢ εἰς τὸν ἑοικῶν, ἢ εἰς τὸν ἑψῶν ἀγῖον, præbenda materia deridendi & illum & nos non est hominibus, νὶ τινὸς ἐναιῶν ἢ μὴναιῶν εἰδῶν. Nam semper æstiuabimus, si de singulis articulis temporum deliberabimus, πὶ ἐπὶ τῶν αἰσῶν ἵπῶν posse eum gerere honores arbitremur nec ne. In præsentia tamen quibus de rebus consulis? ² curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum, non displicet nobis, si est passurus se ab Silani filio, homine sibi affini, admoneri, ne quid faciat quod conspici & derideri possit. Spectare eum Circenses ex pubivari non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In Albanum montem ire eum non placet nobis, aut esse Romæ Latinarum diebus. Cur enim non ³ præscitur urbi, si potest fratrem suum sequi in ⁴ montem? Habes nostras, mea Livia, sententias, quibus placet semel de tota re aliquid constitui: ne semper inter spem & metum fluctuemus. Licebit autem, si voles, Antonie quoque nostræ des hanc partem epistola hujus legendam. Rursus aliis litteris: Tiberium adolescentem ego vero, dum tu aberis, quotidie invitabo ad cœnam, ne solus cœnet cum suo Sulpicio & Athenodoro: qui vellem diligentius, & manus μὴναιῶν, deligeret sibi aliquem, cujus motum & habitum & incessum imitaretur misellus:

Ἀτυχαὶ πᾶν ὅν τοῖσι σπουδαίοις λῖαν.

Ubi non aberravit ejus animus, satis apparet ἢ ἑψῶν αὐτῷ διῆσιν. Item tertiis litteris: Tiberium nepotem tuum placere mihi declamantem potuisse, peream, nisi mea Livia admiror. Nam qui tam ἀραφῶς loquatur, qui possit, cum declamat, εὐφῶς dicere quæ dicenda sunt, non video. Nec dubium est quin post hæc Augustus constituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis sacerdotii honore impertitum: ac ne hæredem quidem, nisi inter tertios, ac pene ⁵ extraneos, è parte sexta, nuncuparit: legatoque non amplius quam octingentorum sestertiorum profecutus.

⁵ TIBERIUS patruus petenti honores consularia
⁶ ornamenta detulit. Sed instantius legitimos flagitanti, id

¹ Ad dignitatem. ² Curare triclinium is dicitur, qui præest triclinio, ut omnia diligenter in cœna apparatus sint. ³ Cum Coss. Latinis feriis operam darent, moris erat, ut interim alius aliquis è patriciorum numero urbi præficeretur,

qui præfectus Latinarum causâ dicebatur. ⁴ Albanum, ubi Coss. sacrum faciunt Jovi Latiall. ⁵ Qui testatoris juri non sunt subiecti. ⁶ Quæ sæpe per indulgentiam principis etiam illis dantur, qui nunquam ad Consulatum aspiraverunt.

solum codicillis rescripsit, *Quadragesima aureos* ¹ in Saturnalia & Sigillaria misisse ei. Tunc demum abjecta spe dignitatis, ad otium concessit, modo in hortis & suburbana domo, modo in Campaniæ secessu delitescens: atque ex contubernio sordidissimorum hominum super veterem segnitæ notam, ebrietatis quoque & aleæ infamiam subiit.

6 Cum interim, quanquam hoc modo agenti, nunquam aut officium hominum, aut reverentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum perferendæ pro se legationis elegit: semel cum deportandum Romam corpus Augusti humeris suis à Coss. exposceretur: iterum cum oppressum Sejanum apud eisdem gratularetur. Quin & spectaculis adveniienti assurgere, & lacernas deponere solebat. Senatus quoque, ut ad numerum sodalium ² Augustalium sorte ductorum extra ordinem adjiceretur, censuit: & mox ut domus ei, quam incendio amiserat, publica impensa restitueretur, dicendæque inter consulares sententiæ jus esset. Quod decretum abolitum est, excusante Tiberio imbecillitatem ejus, ac damnum liberalitate sua refarturum pollicente. Qui tamen moriens, & in tertiis hæredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato etiam circa sestertia vicies profecutus, commendavit insuper exercitibus, senatui populoque Rom. inter ceteras necessitudines nominatim.

7 Sub Cajo demum fratris filio secundam existimationem circa initia imperii omnibus lenociniis colligente, honores auspiciatus, consulatum gessit una per duos menses: evenitque ut primitus ingredienti cum fascibus Forum, prætervolans aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est & de altero consulatu in quartum annum, præseditque nonnunquam spectaculis in Caji vicem, acclamante populo, *Feliciter*, partim *patruo Imperatoris*, partim *Germanici fratri*.

8 Nec eo minus contumeliis obnoxius vixit. Nam & si paullo serius ad prædictam cœnæ horam occurrisset, non nisi ægre, & circuito demum triclinio recipiebatur. Et quoties post cibum addormisceret, quod ei fere accidit, olearum ac palmularum ossibus incessabatur: interdum ferula flagrove, velut per ludum, excitabatur à copreis. Solebant & manibus stertentis focci induci, ut repente expergefactus sibi faciem confricaret.

9 Sed ne discriminibus quidem caruit: primum in ipso con-

¹ Ad celebrandam Saturnaliorum, & Sigillarium festivitatem: porro *Sigillaria*, dies Saturnalibus adjecti, eadem licentiâ peragebantur. ² Tiberius Julii genti sacrauit sacerdotes, qui dicti sunt sodales Augustales, sorte ducti à primoribus civitatis unus & viginti, Tiberius Drusus, & Claudius, & Germanicus adjiciuntur. Tacit.

salutu, quod Neronis & Drusi, fratrum Cæsaris, statuas se-
gnius locandas ponendasque curasset, pene honore submotus
est: deinde extraneo vel etiam domesticorum aliquo deferen-
te, assidue varieque inquietatus. Cum vero detecta esset Le-
pidi & Gætulici conjuratio, missus in Germaniam inter le-
gatos ad gratulandum, etiam vitæ periculum adiit: indignan-
te ac fremente Cajo, patrum potissimum ad se missum, quasi
ad puerum regendum; adeo ut non defuerint qui traderent,
præcipitatum quoque in flumen, sicut vestitus advenerat. At-
que ex eo nunquam non in senatu novissimus consularium sen-
tentiam dixit, ignominie causa post omnes interrogatus. Eti-
am cognitio falsi testamenti recepta est, in quo & ipse signa-
verat. Postremo etiam sestertium octogies pro introitu novi
sacerdotii coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias
decidit, ut cum obligatam ærario fidem liberare non posset,
in vacuum lege prædatoria venalis pependerit sub edicto
præfectorum.

10 PER HÆC AC talia, maxima ætatis parte transa-
cta, quinquagesimo anno Imperium cepit, quantumvis mi-
rabili casu. Exclusus inter ceteros ab insidiatoribus Caji, cum
quasi secretum eo desiderante turbam submoverent, in 2 di-
ætam, cui nomen est 3 Hermæum, recesserat. Neque mul-
to post rumore cædis exterritus, prorepit ad solarium proxi-
mum, interque prætenta foribus vela se abdidit: latentem
discurrens forte gregarius miles animadversus pedibus è studio
sciscitandi quisnam esset, agnovit, extractumque & præ me-
tu ad genua sibi accidentem, IMPERATOREM salutavit.
Hinc ad alios commilitones fluctuantes, nec quidquam adhuc
quam frementes perduxit. Ab his læticæ impositus, & quia
servi diffugerant, vicissim succollantibus in castra delatus est,
tristis ac trepidus, miserante obviam turba, quasi ad poenam
raperetur insons. Receptus intra 4 vallum, inter excubias
militum pernoctavit, aliquanto minore spe quam fiducia. Nam
consules cum senatu & cohortibus urbanis Forum Capitoli-
umque occuparunt, asserturi communem libertatem: accitus-
que & ipse per Tribunum pleb. in curiam ad suadenda quæ
viderentur, vi se & necessitate teneri respondit. Verum po-
stero die, senatu segniore in exsequendis conatibus, per tæ-

1 Eorum qui publico debebant, nec
solvendo erant, bona proscripita in ta-
bula apud ærarium per ærarii præse-
fectos suspendi solebant. 2 *Tesendi se*
ærum venalem dicit Claudiam; cuius
bona sic exposita fuerint, & quidem
ut viderentur, quod cum neque ipse certa
die solveret, neque quisquam pro eo

fatis daret, tanquam *vacua*, i. e. sine
domino ac possessore, donec in fiscum
cogerentur. Lex prædatoria qua præ-
dia tam urbana, quam rustica venum
exponuntur. 3 Cœnaculum. 3 Sole-
bant veteres, indere nomina cœnacu-
lis suis à nominibus deorum, sic Hermæ-
um à Mercurio dictum. 4 Castræ prætorie.

dium ac dissensionem diversa censentium, & multitudine quæ circumstabat, unum rectorem jam & nominatim exposcente, armatos pro concione jurare in nomen suum passus est: promissitque singulis quinadena HS. primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pignoratus.

11 IMPERIO stabilito nihil antiquius duxit quam id biduum, quo de mutando Reip. statu hæsitatum erat, memorie eximere. Omnium itaque factorum dictorumque in eo veniam & oblivionem in perpetuum sanxit, ac præstitit: Tribunis modo ac Centurionibus paucis è conjuratorum in Cæsum numero interemtis, exempli simul causa, & quod suam quoque cædem depoposcisse cognoverat. Conversus hinc ad officia pietatis, iurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit, quam PER AUGUSTUM. Avia Livia divinorum honores, & Circensi pompa currum elephantorum Augustino similem decernendum curavit. Parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri Circenses annuos natali die: matri carpentum quod per Circum duceretur: & cognomen Augustæ, ab avia recusatum. Ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam, comœdiam quoque Græcam ¹ Neapolitano certamine ² docuit, ac de sententia judicum ³ coronavit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mentione transmisit: testatus quondam per edictum, *Tanto impensius petere se, ut natalem patris Drusi celebrarent, quod idem esset & avi sui Antonii.* Tiberio marmoreum arcum juxta Pompeii theatrum, decretum quidem olim à senato, verum omissum, peregit. Caji quoque, etsi acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamvis exordium principatus sui, vetuit inter festos referri.

12 Ac in semet augendo parvus atque civilis, prænomine Imperatoris abstinuit, nimios honores recusavit, sponsalia filiae natalemque geniti nepotis silentio, ac tantum domesticæ religione, transegit. Neminem exsulum, nisi ex senatus auctoritate, restituit: ut sibi in curiam præfectum Prætorii, Tribunisque militum secum inducere ⁴ liceret, utque rata essent quæ procuratores sui in judicando statuerent, precario exegit. ⁵ Jus nundinarum in privata prædia à consiliis petiit: cognitionibus magistratuum, ut unus è consiliariis frequenter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgens & ipse cum cetera turba, ⁶ voce ac manu veneratus est. Tri-

¹ Apud Neapolitanos ægon quinquennalis complures dies celebrabatur, qui & musici erat, & gymnici. Scævo l. 5. ² Edidit, publicavit. ³ Histriones. ⁴ Antea Præfecto

æraril, & Tr. Mil. Jus non erat in senatum veniendi. ⁵ Ut sibi institueret in privatis suis agris nundinas pmitteretur. ⁶ Acclamatione, & plausu.

bunis pleb. adeuntibus se pro tribunali excusavit, quod propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in brevi spatio tantum amoris favorisque collegit, ut cum profectum cum Ostiam periisse ex insidiis nuntiatum esset, magna consternatione populus, & militem quasi proditorem, & senatum quasi parricidam, diris execrationibus incessere non ante destiterit, quam unus atque alter, & mox plures à magistratibus in rostra producti saluum & appropinquare confirmarent.

13 NEC tamen experts insidiarum usquequaque permanfit, sed & à singulis, & per factionem, & denique civili bello infestatus est. E plebe homo nocte media juxta cubiculum ejus cum pugione deprehensus est: reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone ac venatorio cultro præstolantes: alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conspiraverant autem ad res novas Gallus Asinius & Statilius Corvinus, Pollionis ac Messallæ oratorum nepotes, assumtis compluribus libertis ipsius atque servis. Bellum civile movit. ¹ Furius Camillus Scribonianus Dalmatizæ legatus, verum intra quintum diem oppressus est; legionibus quæ sacramentum mutaverant, in poenitentiam religione converfis, postquam denunciato ad novum Imperatorem itinere, casu quodam, an divinitus, neque aquila ornari, neque signa convelli moverique potuerunt.

14 CONSULATUS super pristinum quatuor gessit: ex quibus duos primos junctim: sequentes per intervallum, quarto quemque anno, semestrem novissimum, bimestres ceteros, tertium autem, ² novo circa principem exemplo in locum demortui suffectus. Jus & consul & extra honorem laboriosissime dixit, etiam ³ suis suorumque diebus solennibus, nonnunquam festis quoque antiquitus, & religiosis. Nec semper præscripta legum secutus, duritiam lenitatemve multarum, ex bono & æquo perinde ut afficeretur, moderatus est. Nam & iis qui apud ⁴ privatos judices ⁵ plus petendo formula excidissent, restituit actiones: & in majore fraude convictos, legitimam poenam supergressus, ad bestias condemnavit.

15 IN cognoscendo autem ac decernendo, mira varietate animi fuit, modo circumspectus & sagax, modo inconsultus ac præceps: nonnunquam frivolus amentique

¹ Præter illum priorem. ² Cum non sit ex imperatoriâ dignitate, ut princeps in locum demortui Consulis substituat. ³ Multi dies in Fastis, dicebantur, partim Claudio, partim Claudii antecessoribus, partim Druso,

& Germanico, reliquisque gentis Claudizæ majoribus. ⁴ Rerum privatarum judices, qualis prætor, & Centumviri. ⁵ Plus petendo, quam debetur, aut agendo ultra præscriptam formulam.

similis. ¹ Cum decurias rerum actu expungeret, cum, qui
² dissimulata vacatione quam beneficio liberorum habebat,
³ responderat, ut cupidum judicandi dimisit: alium interpel-
latum ab adversariis de propria lite, negantemque ⁴ cogniti-
onis rem, sed ordinarii juris esse, agere causam confestim
apud se coëgit, proprio negotio documentum daturum, quam
æquus Judex in alieno negotio futurus esset. Feminam non
agnoscentem filium suum, dubia utrinque argumentorum fi-
de, ad confessionem compulit, indicto matrimonio ⁵ juvenis.
⁶ Absentibus secundum præsentem facillime dabat, nullo de-
lectu, culpane quis an aliqua necessitate cessasset. Procla-
mante quodam, præcidendas esse falsario manus, carnificem
statim acciri cum machæra mensaque lanionia flagitavit. Pe-
regrinitatis reum, orta inter advocatos levi contentione, to-
gatumne an palliatum dicere causam oporteret, quasi æquita-
tem integram ostentans, mutare habitum sæpius, & prout ac-
cusaretur defendereturve, jussit. De quodam etiam negotio
ita ⁷ ex tabella pronuntiasse creditur, SECUNDUM EOS SE
SENTIRE QUI VERA PROPOSUISSENT. Propter
quæ usque eo eviluit, ut passim ac propalam contemptui esset.
Excusans quidam testem è provincia ab eo vocatum, nega-
vit præsto esse posse. Dissimulata diu causa, ac post longas
demum interrogationes, *Mortuus est*, inquit, *Puteolis*. Alius
gratias agens, quod reum defendi pateretur, adjecit: *Et tamen*
fieri solet. Illud quoque à majoribus natu audiebam, adeo
causidicos patientia ejus solitos abuti, ut descendantem è tri-
bunali non solum voce revocarent, sed & lacinia togæ re-
tenta, interdum pede apprehenso retinerent. Ac ne cui
hæc mira sint, litigatori Græculo vox in altercatione excidit,
⁸ *ὅτι γὰρ οὐκ ἔστιν, ὅτι μὴ οὐκ ἔστιν*. Equitem quidem Romanum obscoe-
nitatis in feminas reum, sed falso, & ab impotentibus ini-
micis conficto crimine, satis constat, cum scorta meritoria
citari adversus se & audiri pro testimonio videret, graphium
& libellos quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ &
sevitæ exprobratione jecisse in faciem ejus, ut genam non
leviter perstrinxerit.

16 GESSIT & cenfuram intermissam diu post Paullum

¹ Cum decurias Judicum remove-
ret ab actione rerum judicialium; ex
albo tolleretur. ² Celata immunita-
te, quam numerus liberorum præstat
à civilibus officiis. ³ In recognos-
cendis judicum decuriis, nominatim
citabantur, sed hic cum vacationem
haberet, ambitioseque adhuc in nume-
ro judicum esse vellet, ad nomen
respondit. ⁴ Ordinarii juris ea sunt,

quæ per judices à prætore datos ju-
ris ordine deciduntur, cognitionis ve-
ro quæ extra juris ordinem ad Cæsa-
rem deferantur. ⁵ Quem filium
suum esse negabat. ⁶ Absentibus
alterutris litigatoribus, secundum præ-
sentes pro eo qui comparuerat, facilli-
me dabat litem. ⁷ Ex scripto, ut
ita inconsulta sententia nobilior esset.

Plancumque censores: sed hanc quoque inæqualiter, varioque & animo & eventu. Recognitione equitum juvenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, *habere* dicens *censorem suum*. Alium corruptelis adulteriisque famosum, nihil amplius quam monuit, *ut aut parcius ætate indulgeret, aut certe cautius*. Addiditque, *Quare enim ego scio, quam amicam habeas?* Et cum orantibus familiaribus demisset cuidam appositam notam, *Litura tamen*, inquit, *exstet*. Splendidum virum, Græciæque provinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum, non modo albo judicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quenquam nisi sua voce, utcunque quis posset, ac sine patrono, rationem vitæ passus est reddere. Notavitque multos, & quosdam inopinantes, & ex causa novi generis, quod se infcio ac sine comætu Italia excessissent: quendam vero & quod comes regis in provincia fuisset, referens majorum temporibus, Rabirio Postumo, Ptolemæum Alexandriam, crediti servandi causa, securo, majestatis crimen apud judices motum. Plures notare conatus magna inquisitorum negligentia, sed suo majore dedecore, innoxios ferre reperit, quibuscunque coelibatum aut orbitatem, aut egestatem objiceret, maritos, patres opulentos se probantibus: eo quidem, qui, sibi vim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus veste deposita ostendente. Fuerunt & illa in censura ejus notabilia, quod essedum argenteum sumtuose fabricatum ac venale ad Sigillaria, redimi concidique coram imperavit: quodque uno die xx. edicta proposuit: inter quæ duo, quorum altero admonebat, *ut uberi vinearum proventu bene doli picarentur*: altero, *nihil æque facite ad viperæ morsum quam taxi arboris succum*.

17 EXPEDITIONEM unam omnino suscepit, eamque modicam. Cum decretis sibi à senatu ornamentis triumphalibus leviolem majestati principali titulum arbitraretur, velletque iusti triumphus decus, unde acquireret, Britanniam potissimum elegit: neque tentatam ulli post Divum Julium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cum ab Ostia navigaret, vehementi Circio bis pene demersus est, prope Liguriam, juxtaque Stoechadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transiit: ac sine ullo prælio aut sanguine intra paucissimos dies parte insulæ in deditionem recepta, sexto quam profectus erat

1 U. C. 730. Claudius vero Censor. U. C. 793. 2 Rabirius Ptolemæo, regno pulso, grandem pecuniam credit, & postquam in regnum reducebatur Ptolemæus, profectus est Alexandri-

am causâ exigendæ pecuniæ, ubi factus est Regis dispensator, & dispensatione suscepta coactus est habitum, & vestitum mutare. Ex hoc accusatus tanquam Majestatis reus esset,

menſe Romam rediit, triumphavitque maximo apparatu. Ad cujus ſpectaculum commeare in urbem non ſolum præſidibus provinciæ permittit, verum etiam exſulibus quibuſdam: atque inter hoſtilia ſpolia, navalem coronam ſaſtigio Palatinæ domus juxta civicam fixit, trajecti & quaſi domiti Oceanî inſigne. Curram, ejus Meſſalina uxor carpento ſecta eſt. Secuti & triumphalia ornamenta eodem bello adepti, ſed ceteri pedibus & in prætexta: Craſſus Frugi equo phalerato, & in veſte palmata, quod eum honorem iteraverat.

18 URBIS annonæque curam ſolicitiſſime ſemper egit. Cum Æmiliana pertinacius arderent, in diribitorio duabus noctibus manſit: ac deficiente militum ac familiarum turba, auxilio plebem per magiſtratus ab omnibus vicis convocavit, ac poſitis ante ſe cum pecunia ſiſcis, ad ſubveniendo hortatus eſt, repræſentaturus pro opera dignam cuique mercedem. Arctiore autem annona ob aſſiduas ſterilitates, detentus quondam medio Foro à turba, convitiſque ac ſimul fragminibus panis ita inſtratus, ut ægre nec niſi poſtico evadere in Palatium valuerit: nihil non exco- gitavit ad invehendos etiam in tempore hiberno com- matus. Nam & negotiatoribus certa lucra propoſuit, ſuſcepto in ſe damno, ſi cui quid per tempeſtates accidiſſet: & naves mercaturæ cauſa fabricantibus magna com- moda conſtituit.

19 Pro conditione cujuſque, civibus vacationem: legis Papiæ Poppeæ: Latinis juſ Quiritum: feminis juſ quatuor libe- rorum: quæ conſtituta hodieque ſervantur.

20 Opera magna potius quam neceſſaria, quam multa per- fecit: ſed vel præcipua, aquæ ductum à Cajo inchoatum: i- tem à emiſſarium Fucini lacus, portumque Oſtienſem: quan- quam ſciret ex eis alterum ab Auguſto precantibus aſſidue Marſis negatum, alterum à D. Julio ſæpius deſtinatum, ac propter difficultatem omiſſum: Claudię aquæ gelidos & ube- res fontes: quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio & Albuſino nomen eſt: ſimulque rivum Anienis novi lapideo opere in urbem perduxit, diviſitque in plurimos & ornatiffimos lacus, Fucinum aggreſſus eſt, non minus compendii ſpe quam glo- riæ, cum quidam privato ſumtu emiſſuros ſe repromitterent, ſi ſibi ſiccæ agri concederentur. Per tria autem paſſuum

1 Videtur hoc caput conjungi de- bere præcedenti, & ſic legi, naves mercaturæ cauſa fabricantibus, magna com- moda conſtituit pro conditione cujuſque: civibus vacationem legis Papiæ Poppeæ &c. Inter alia capita legis Papiæ Poppeæ

hæc erant, ut ne quinquaginta annis minor ſexagenario nuberet, aut vir hâc ætate junior feminam quinquagenari- am duceret. 2 Secundum Dionem tentatum quidem eſt à Claudio, ſed fruſtra.

millia, partim effosso monte, partim excilo, canalem absolvit ægre, & post undecim annos, quamvis continuis triginta hominum millibus sine intermissione operantibus. Portum Ostiæ extruxit, circumducto dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo jam solo mole objecta: quam quo stabilius fundaret, navem ante demersit, qua magnus obeliscus ex Ægypto fuerat advectus, congestisque pilis superposuit altissimam turrin in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum navigia dirigerent. Congiaria populo sæpius distribuit.

21 SPECTACULA quoque complura magnificaque edidit, non usitata modo, ac solitis locis, sed & commentitia, & ex antiquitate repetita, & ubi præterea nemo ante eum. Ludos dedicationis Pompejani theatri quod ambustum restituerat, è tribunali posito in orchestra commisit, cum prius apud superiores ædes supplicasset, perque mediam caveam² sedentibus ac silentibus cunctis descendisset. Fecit & seculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, *intermissos eos Augustum multo post, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegisse.* Quare vox præconis irrita est, invitantis more solenni ad ludos, *quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset:* cum supersessent adhuc qui spectaverant, & quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur. Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnunquam interjecta per quinos³ missus venatione. Circo vero maximo marmoreis carceribus, auratisque metis, quæ utraque & tophina ac lignea antea fuerant, exculto, propria senatoribus constituit loca, promiscue spectare solitis. Ac super quadrigarum certamina, Trojæ lulum exhibuit, & Africanas, conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus Tribunis, ipsoque præfecto: præterea Thessalos equites, qui feros tauros per spatia Circi agunt, insiliuntque defessos, & ad terram cornibus detrahunt. Gladiatoria munera plurifariam ac multiplicia exhibuit. Anniversarium in castris prætorianis, sine venatione apparatuque, iustum atque legitimum in Septis, ibidem extraordinarium & breve, dierumque paucorum, quodque appellare coepit *Sportulam:* quia primam daturus edixerat, *velut ad subitam condictamque cœnulam invitare se populum.* Nec ullo spectaculi genere⁴ communior aut remissior erat.

1 Templum Veneris superpositum theatro. 2 Neque illi assurgentibus, neque ullo planctu excipientibus. 3 Dicuntur missus, equorum circuitiones, in ludis Circensibus, dum à carceribus ad metas recurrunt. Olim in ludis Cir-

censibus viginti quinque missus soliti exhiberi, quorum ultimus appellabatur ararius, eo quod de collatione populi exhibebatur. Servius. 4 Communem vocat, qui effusa quadam civilitate omnibus obvisus sit, atque expostus.

adeo ut ¹ oblatos victoribus aureos prolata sinistra pariter cum vulgo, voce digitisque numeraret: ac sæpe hortando rogandoque ad hilaritatem homines provocaret, *dominos* identidem appellans; immistis interdum frigidis & accersitis jocis: Qualis est, cum ² Palumbum postulantibus, *daturum* se promisit, *si captus esset*. Illud quoque plane quantumvis salubriter & in tempore, cum esedario, pro quo quatuor filii deprecabantur, magno omnium favore indulgisset rudem, tabulam illico misit, admonens populum, *quantopere liberos suscipere deberet, quos videret & gladiatori præsidio gratiaque esse*. Edidit & in Martio campo expugnationem direptionemque oppidi ad imaginem bellicam, & deditionem Britanniarum regum, præsedique paludatus. Quin & emissurus Fucinum lacum, naumachiam ante commisit. Sed cum proclamantibus naumachiariis, *Ave Imperator, morituri te salutant*, respondisset, *Avete vos*: neque post hanc vocem, quasi venia data, quicquam dimicare vellet, diu cunctatus, an omnes igni ferroque absumeret, tandem è sede sua profiluit: ac per ambitum lacus, non sine foeda vacillatione, discurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis Sicula & Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulæ: exciente buccina Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerferat.

22 QUÆDAM circa cærimonias, civilemque & militarem morem, item circa omnium ordinum statum, domi forisque, aut correxit, aut exoleta revocavit, aut etiam nova instituit. In cooprandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi juratus nominavit: observavitque sedulo, ut quoties terra in urbe movisset, ferias advocata concione prætor incidere, utque diram avi in urbe aut in Capitolio visa, obsecratio haberetur, eamque ipse jure Max. Pont. commonito pro Rostri populo præiret, submotaque operariorum fervorumque turba.

33 Rerum actum divisum antea in hibernos æstivosque menses conjunxit. Jurisdictionem de fidei commissis quotannis, & tantum in urbe delegari magistratibus solitam in perpetuum, atque etiam per provincias potestatibus demandavit. Capiti Papiæ Poppæ legis, à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarii generare non possent, addito, obrogavit. Sanxit, ut pupillis extra ordinem tutores à Coss. darentur, utque hi, quibus à magistratibus provinciæ interdicerentur, urbe quoque & Italia submoverentur. Ipse quosdam novo exemplo relegavit, ut ultra lapidem

¹ Moris fuit victoribus aurigis & gladiatoris nomen est. aurum postulare. ² Et avis,

teritium vetaret egredi ab urbe. De maiore negotio acturus, in curia medius inter consulum sellas, tribunatio sub sellio sedebat. Commeatus à senatu peti solitos beneficii sui fecit.

24 Ornamenta consularia etiam procuratoribus ducenariis indulgit. Senatoriam dignitatem recusantibus, equestrem quoque ademit. Latum clavum, quamvis initio affirmasset non lecturum senatorem, nisi civis R. abnepotem etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si prius ad equite Rom. adoptatus esset. Ac sic quoque reprehensionem verens, etiam App. Cæcum generis sui proactorem, censorem, libertinorum filios in senatum allegisse docuit: ignarus, temporibus Appii & deinceps aliquamdiu *libertinos* dictos, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio æquestorum pro stratura viarum gladiatorum munus injunxit: detractaque Ostiensi & Gallica provincia, curam ærarii Saturni reddidit, quam medio tempore prætores, aut utique prætura functi sustinuerant. Triumphalia ornamenta Silano filiae suæ sponso nondum puberi dedit. Majoribus vero natu, tam multis, tamque facile, ut epistola communi legionum nomine extiterit, petentium, ut *legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam belli quoquo modo quærent.* A. Plautio etiam ovationem decrevit: ingressoque urbem obviam progressus, & in Capitolium eunti, & inde rursus revertenti latus textit. Gabinio Secundo, Chaucis, gente Germanica, superatis, Chaucius cognomen usurpare concessit.

25 Equestreis militias ita ordinavit, ut post cohortem, alam: post alam, tribunatum legionis daret: stipendiaque instituit, & imaginariæ militiæ genus quod vocatur *Super numerum*, quo absentes, & titulo tenus fungerentur. Milites domos senatorias salutandi causa ingredi, etiam patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicavit. Ingratos & de quibus patroni quærerentur, revocavit in servitutem: advocatisque eorum negavit se adversus liberos ipsorum jus dicturum. Cum quidam ægra & affecta mancipia in insulam Æsculapii tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos esse sanxit, nec

1 Cum institutum est ab Augusto, ut mutato veteri more, salaria certantibus in provincias darentur, simul etiam hoc est institutum, ut procuratores Cæsaris à numero pecuniarum quas acciperent stipendii nomine appellationem sortirentur, Dio l. 53. a Vide Livii. l. 9. 3 Dio l. 55.

Augustus quæstores præfecit ora maritimæ ad urbem, (hæc est Ostiensis provincia) & quibusdam aliis Italiæ locis (inter quæ fuit pars aliqua Galliæ Cisalpinæ, atque hæc est Gallica Provincia) idque in plures annos ab eo servatum. 4 Ab Augusto ad Claudium.

redire in ditionem domini, si convaluissent: quod si quis necare quem mallet quam exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis & Ostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocavit. Peregrinæ conditionis homines vetuit usurpare Romana nomina, duntaxat gentilitia. Civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit. Provincias Achaiam & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, senatui reddidit. Lyciis ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademir: Rhodiis ob poenitentiam veterum delictorum reddidit. Ilienſibus, quasi Romanæ gentis auctoribus, tributa in perpetuum remisit: recitata vetere epistola Græca senatus populique R. Seleuco regi amicitiam, & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienſes ab omni onere immunes præstitiſſet. Judæos impulsore CHRESTO assidue tumultuantes Roma expulſit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum & fiducia motus, quod in ¹ popularia deducti, cum animadvertiſſent Parthos & Armenios sedentes ² in senatu, ad eadem loca sponte transierant, nihilo deteriore virtutem aut conditionem suam prædicantes. Druidarum religionem apud Gallos ³ diræ immanitatis, & tantum civibus sub Augusto interdictam, penitus abolevit. Contra, sacra Eleufina etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templum quoque in Sicilia Veneris Erycinæ vetustate collapsum, ut ex ærario populi Rom. reficeretur, auctor fuit. Cum regibus foedus in foro icit, porca cæsa, ac vetere fecialium præfatione adhibita. Sed & hæc & cetera, totumque adeo ex parte magna principatum, non tam suo, quam uxorum libertorumque arbitrio administravit, talis ubique plerumque, qualem esse eum aut expediret illis aut liberet.

26 SPONSAS admodum adolescens duas habuit: Æmiliam Lepidam, Augusti proneptem: item Liviam Medullinam, cui & cognomen Camillæ erat, è genere antiquo dictatoris Camilli. Priorem, ⁴ quod parentes ejus Augustum offenderant, virginem adhuc repudiavit: posteriorem, ipso die qui erat nuptiis destinatus, ex valetudine amisit. Uxores deinde duxit Plautiam Urgulanillam, triumphali,

¹ Gradus theatrales, in quibus populus sedens spectare solebat.

² In senatorum sedibus, sic Domit. c. 8. in Equite spectare pro sedere in equestribus.

³ Cruore captivo adolere aras, & humanum si-

bris consulere deos fas habebant. Tacitus. ⁴ Marer Julia ob vitæ turpitudinem, L. Paullus pater, ob conspirationem in Augustum. Aug. c. 19. et 65.

& mox Æliam Petinam, consulari patre. Cum utraque divortium fecit: sed cum Petina, ex levibus offensis: cum Urgulanilla, ob libidinum probra & homicidii suspicionem. Post has Valeriam Messallinam, Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. Quam cum comperisset super cetera flagitia atque dedecora, C. Silio etiam nupuisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit: confirmavitque pro concione apud prætorianos, *Quatenus sibi matrimonia male cederent, permanfurum se in calibatu: ac nisi permanfisset, non recusaturum se confodi manibus ipsorum.* Nec durare valuit quin de conditionibus continuo tractaret, etiam de Petinæ, quam olim exegerat, deque Lollia Paullinæ, quæ C. Cæsari nupta fuerat. Verum illecebris Agrippinæ, Germanici fratris sui filia, per: jus osculi & blanditiarum occasiones pellectus in amorem, subornavit proximo senatu qui censeret cogendum se ad ducendum eam uxorem, quasi Reip. maxime interesset: dandamque ceteris veniam talium conjugiorum, quæ ad id tempus incesta habebantur. Ac vix uno interposito die, confecit nuptias: non repertis qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari, cujus officium nuptiarum & ipse cum Agrippina celebravit.

27 LIBEROS ex tribus uxoribus tulit: ex Urgulanilla Drusum & Claudiam: ex Petina Antoniam: ex Messallina Octaviam, & quem primo Germanicum, mox Britannicum cognominavit. Drusum Pompejis impuberem amisit, pyro per lusum in sublime jactato, & hiatu oris excepto strangulatum: cui & ante paucos dies filiam Sejani despondisset. Quo magis miror fuisse qui traderent, fraude à Sejano necatum. Claudiam ex liberto suo Botere conceptam, quamvis ante quintum mensem divortii natam, alique cceptam, exponi tamen ad matris januam, & nudam iussit abjici. Antoniam Cn. Pompejo Magno, deinde Fausto Syllæ, nobilissimis juvenibus, Octaviam Neroni privigno suo collocavit, Silano ante desponsatam. Britannicum vigesimo imperii die, inque secundo consulatu natum sibi parvulum etiam tum, & militibus pro concione manibus suis gestans, & plebe per spectacula gremio, aut ante se retinens, assidue commendabat, faustisque ominibus cum acclamantium turba prosequabatur. E generis Neronem adoptavit: Pompejum atque Silanum non recusavit modo, sed & interemit.

28 LIBERTORUM præcipue suspexit Posidem spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donavit. Nec minus Felicem quem cohortibus &

1 Mos fuit non modo apud Romanos, sed peregrinas quoque gentes; ut necessitudine conjunctas osculo Viri exciperent.

alis, provinciæque Judææ præposuit, trium reginarum maritum. Et Harpocram, cui lectica per urbem vehendi, spectaculaque publice edendi jus tribuit. Ac super hos Polybium à studiis, qui sæpe inter duos Coss. ambulabat. Sed ante omnes, Narcisum ab epistolis, & Pallantem à rationibus: quos decreto quoque senatus non præmiis modo ingentibus, sed & quæstoriis prætorisque ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere & rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum, *Abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperetur.*

29 His, ut dixi, uxoribusque addictus, non principem se, sed ministrum egit. Compendio cujusque horum, vel etiam studio ac libidine, honores, exercitus, immunitates, supplicia largitus est: & quidem insciens plerumque & ignarus. Ac ne sigillatim minima quæque enumerem, revocatas liberalitates ejus, judicia rescissa, suppositos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos; App. Silanum confocerum suum, Juliaque, alteram Drusi, alteram Germanici filiam, crimine incerto, nec defensione ulla data, occidit. Item Cn. Pompejum, majoris filiz virum, & L. Silanum minoris sponsum. Ex quibus Pompejus in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Silanus abdicere se prætura ante quartum Kalendar. Januariarum, morique initio anni coactus, die ipso Claudii & Agrippinzæ nuptiarum. In quinque & triginta senatores, trecentosque amplius equites Rom. tanta facilitate animadvertit, ut de nece consularis viri renuntiante centurione, *Factum esse quod imperasset, negaret quidquam se imperasse, nihilo minus rem comprobaret*: affirmantibus libertis, officio milites functos, quod ad ultionem Imperatoris ultro procurrissent. Nam illud omnem fidem exceßerit, quod nuptiis, quas Messalina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipse consignaverit: inductus, quasi de industria simularentur, ad avertendum transferendumque periculum quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur.

36 AUCTORITAS dignitasque formæ non defuit vel stanti vel sedenti, ac præcipue quiescenti. Nam & prolixo, nec exili corpore erat: & specie canitieque pulcra, opimis cervicibus. Ceterum & ingredientem destituebant poplites minus firmi, & remisit quid vel serio agentem multa dehonestabant. Risus indecens: ira turpior, spumante rictu, humentibus naribus: præterea lingua titubantia, caputque, cum semper, tum in quantumlocunque actu vel maxime tremulum.

1 E quibusdam portentis hanioli prædixerant periculum imminere Imperatori: quod ut Claudius propulsaret, permisit, ut Messalina nuberet

Silio, ut ita in Silium tanquam in Imperatorem periculum ipsi imminens transferretur.

31 Valetudine sic ut olim gravi, ita princeps perprospera ulus est, excepto stomachi dolore. Quo se correptum etiam de consciscenda morte cogitasse dixit.

32 CONVIVIA agitavit & ampla & assidua, ac fere patentissimis locis, ut plerumque sexcenteni simul discumbere. Convivatus & super emissarium Fucini lacus, ac pene submersus, cum emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur. Convivæ, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, revocato in diem posterum, calicem fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, *quo veniam daret statum crepitumque ventris in convivio emittendi*: cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset.

33 Cibi vinique quocunque & tempore & loco appetentissimus. Cognoscens quondam in Augusti foro, ictusque nidore prandii, quod in proxima Martis æde Saliis apparabatur, deserto tribunali, adscendit ad sacerdotes, unaque discubuit. Nec temere unquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens: & ut statim supino, ac per somnum hianti, pinna in os inderetur, ad exonerandum stomachum. Somni brevissimi erat. Nam ante mediam noctem plerumque evigilabat, ut tamen interdum nonnunquam in jure dicendo obdormisceret, vixque ab advocatis de industria vocem augentibus excitaretur. Libidinis in feminas profusissimæ, marium omnino expers. Aleam studiosissime lusit: de cujus arte librum quoque emisit: solitus etiam in gestatione ludere, ita esedo alveoque adaptatis, ne lusus confunderetur.

34 SÆVUM & sanguinarium natura fuisse, magnis minimisque apparuit rebus. Tormenta quaestionum, poenasque parricidarum repræsentabat, exigebatque coram. Cum & spectare antiqui moris supplicium Tiburi concupisset, & deligatis ad palum noxiis carnifex deesset, accitum ab urbe vesperam usque operiri perseveravit. Quocunque gladiatorio munere, vel suo, vel alieno, etiam forte prolapsos jugulari jubeat: maxime retiarios, ut expirantium facies videret. Cum par quoddam mutuis ictibus concidisset, cultellos sibi parvulos ex utroque ferro in usum fieri sine mora jussit. Bestiariis meridianisque adeo delectabatur, ut etiam prima

1 Audiens controversias litigantium. 2 Omnium oculis subiciebat. 3 Erat enim aperta, & nuda facies retiariorum, qui solo pileo recti digladiabantur. Hinc Juven. de retiario, *totâ fugit agnoscendus arena*. 4 Cum mucra edebantur, matutinis horis be-

stiarii producebantur, inde gladiatores venationesque circa meridiem edebantur, postea vero jucundiora quæque spectacula, ut populus à sanguine recrearetur, atque inde læti omnes discederent.

luce ad spectaculum descenderet : & meridie, dimisso ad prandium populo, persederet : præterque destinatos, etiam levisubitaque de causa, quosdam committeret, de fabrorum quoque ac ministrorum, atque id genus numero, si *αὐτίματος*, vel *pegma*, vel quid tale aliud parum cessisset. Induxit & unum è nomenclatoribus suis, sicut erat togatus.

35 SED NIHIL æque quam timidus ac diffidens fuit. Primis imperii diebus, quanquam, ut diximus, jactator civilitatis, neque convivia inire ausus est, nisi ut spiculatores cum lanceis circumstarent, militesque vice ministrorum fungerentur : neque ægrum quenquam visitavit nisi explorato prius cubiculo, culcitisque, & stragulis pertentatis, & excussis : reliquo autem tempore saluatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos. Sero enim, ac vix remisit, ne feminæ prætextatique pueri & puellæ contrectarentur, & ne cuivis comiti aut librario calamariæ aut graphiariæ thecæ adimerentur. Motu civili cum eum Camillus non dubitans etiam citra bellum posse terreri, contumeliosa & minaci & contumaci epistola cedere imperio juberet, vitamque otiosam in privata re agere : dubitavit, adhibitis principibus viris, an obtemperaret.

36 Quasdam insidias temere delatas adeo expavit, ut deponere imperium tentaverit. Quodam, ut supra retuli, cum ferro circa sacrificantem se deprehenso, senatum per præcones propere convocavit : lacrymisque & vociferatione miseratus est conditionem suam, cui nihil tuti usquam esset, ac diu publico abstinuit. Messallinæ quoque amorem flagrantissimum, non tam indignitate contumeliarum, quam periculi metu abjecit, cum adultero Silio acquiri imperium credidisset : quo tempore scœdum in modum trepidus ad castra confugit, nihil tota via quam *essetne sibi saluum imperium*, requirens.

37 Nulla adeo suspicio, nullus auctor tam levis exstitit, à quo non mediocri scrupulo injecto ad cavendum ulciscendumque compelleretur. Unus ex litigatoribus, seducto in salutatione affirmavit se vidisse per quietem, occidi eum à quodam : deinde paullo post, quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem adversarium suum demonstravit : confestimque is pro deprehenso ad pœnam raptus est. Pari modo oppressum ferunt App. Silanum : quem cum Messallina & Narcissus conspirassent perdere, divisim partibus, alter antelucem, similis attonito, patroni cubiculum irrupit, affirmans somniasse se, vim ei ab Appio illatam, altera, in admirationem formata, sibi quoque eandem speciem aliquot jam noctibus obversari retulit. Nec multo post ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis ut adesset præ-

ceptum erat, quasi plane repræsentaretur somnii fides, arcessi statim ac mori iussus est. Nec dubitavit postero die Claudius ordinem rei gestæ perferre ad senatum, ac liberto gratias agere, quod pro salute sua etiam dormiens excubaret.

38 IRÆ ATQUE iracundiæ conscius sibi, utramque excusavit edicto: *distinxitque, pollicitur alteram quidem brevem & innoxiam, alteram non injustam fore.* Ostiensibus, quia sibi subeunti Tiberim scaphas obviam non miserint, graviter correptis, eaque cum invidia, *ut in ordinem se coactum* conscriberet, repente tantum non satisfaciendibus veniam modo dedit. Quosdam in publico parum tempestive adeuntes manu sua repulit. Item scribam quæstorium, itemque prætura functum senatorem, inauditos & innoxios relegavit: quod ille adversus privatum se intemperantius affuisset: hic, in ædilitate inquilinos prædiorum suorum contra vetitum cocta vendentes multasset, villicumque intervenientem flagellasset. Qua de causa etiam coërcitionem popinarum ædilibus ademit. Ac ne stultitiam quidem suam reticuit, simulatamque à se ex industria sub Cajo, quod aliter evasurus perventurusque ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est. Nec ante persuasit quam intra breve tempus liber editus sit, cui index erat *μωρὴν ἀνδραγίας*: argumentum autem, *stultitiam neminem fingere.*

39 INTER CETERA in eo mirati sunt homines & oblivionem & inconsiderantiam: vel, ut Græce dicam, *ἀσυνέτεια* & *ἀβελαντία*. Occisa Melsallina, paullo post quam in triclinio decubuit, *cur domina non veniret*, requisivit. Multos ex iis quos capite damnaverat, postero statim die & in convivium & ad alexæ lusum admoveri iussit: & quasi morarentur, ut somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam uxorem, non cessavit omni ratione *filiam & alumnā* & in gremio suo *natam atque educatam* prædicare. Adsciturus in nomen familiæ suæ Neronem, quasi parum reprehenderetur, quod adulto jam filio privignum adoptaret, identidem divulgavit, *neminem unquam per adoptionem familiæ Claudie insertum.*

40 SERMONIS vero rerumque tantam sæpe negligentiam ostendit, ut nec quis, nec inter quos, quoque tempore, ac loco verba faceret, scire ac cogitare existimaretur. Cum de laniis ac vinariis ageretur, exclamavit in curia: *Rogo vos, quis potest sine offula vivere?* descripsitque abundantiam veterum tabernarum, unde solitus esset vinum olim & ipse petere. De quæstore quodam candidato inter causas suffragationis suæ posuit, *quod pater ejus frigidam ægro sibi tempestive dedisset.* In-

¹ In ordinem casti dicuntur, qui contentui sunt, inter viles & abjectos numerati.

ducta teste in senatu, *Hæc*, inquit, *matris meæ liberta & ornatricis fuit: sed me patronum semper existimavit. Hoc ideo dixi, quod quidam sunt adhuc in domo mea qui me patronum non putant.* Sed & pro tribunali, Ostiensibus quiddam publice orantibus, cum excanduisset, *Nihil habere se vociferatus est, quare eos demereatur: si quem alium & se liberum esse.* Nam illa ejus quotidiana, & plane omnium horarum & momentorum erant, *Quid, ego tibi Theogonius videor, & λογιστὴς?* multaque talia etiam privatis deformia, nedum principi, neque infacundo, neque indocto, immo etiam pertinaciter liberalibus studiis dedito.

41 HISTORIAM in adolescentia, hortante T. Livio, Sulpicio vero Flavo etiam adjuvante, scribere aggressus est. Et cum primum frequenti auditorio commisisset, ægre perlegit, & refrigeratus sæpe à semetipso. Nam cum initio recitationis defractis compluribus subselliis, obesitate cujusdam, risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex intervallo subinde facti reminisceretur, cachinnosque revocaret. In principatu quoque & scripsit plurimum & assidue recitavit per lectorem. Initium autem sumit historię post cædem Cæsaris Dictatoris. Sed & transit ad inferiora tempora, coepitque à pace civili: cum sentiret neque libere neque vere sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correptus sæpe, & à matre & ab avia. Prioris materiæ duo volumina, posterioris unum & quadraginta reliquit. Composuit & *De vita sua* octo volumina, magis inepte quam ineleganter. Item *Ciceronis defensionem adversus Asinij Galli libros*, satis eruditam. Novas etiam commentus est litteras 4 tres, ac numero veterum quasi maxime necessarias addidit. De quarum ratione cum privatus adhuc volumen edidisset, mox princeps non difficulter obtinuit ut in usu quoque promiscuo essent. Exstat talis scriptura in plerisque libris, ac diurnis titulisque operum.

42 Nec minore cura Græca studia secutus est, amorem præstantiamque linguæ occasione omni professus. Cuidam barbaro Græce & Latine disserenti, *Cum utroque*, inquit, *sermone nostro sis peritus.* Et in commendanda patribus conscriptis Achaia, gratam sibi provinciam ait, *communium studiorum commercio.* Ac sæpe in senatu legis perpetua oratione respondit. Multum vero pro tribunali etiam Homericis locutus

1 Notæ aliquis homo fatuitatis per ista tempora 2 In quibusdam MSS. λαλεῖς καὶ ἰσχυαίς, loquere, sed verberibus parces, parum pro dignitate & imperio. Et videntur notari à Tranquillo tanquam inconsiderati homi-

nis verba. 3 Ab ardore recitandi retardatus. 4 Claudius Eolicum ἰ διαγράμμα ad usum litterarum adiecit. Quintil. S. & P. loco Græca ψ fungitur, pro quo Claudius Cæsar antisigma hac figura δε scribi voluit. Priscian. In tertia littera hæremus.

est versibus. Quoties quidem hostem vel insidiatorem ultus esset, excubitori Tribuno signum de more poscenti, non temere aliud dedit quam,

Ἄνδρ' ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρόπρ' ὁ χαλεπαίῃη.

Denique & Græcas scripsit historias, Τυρρηνικῶν XX. Καρχηδονιακῶν VIII. Quarum causa veteri Alexandriæ¹ Museo alterum additum ex ipsius nomine: institutumque ut quorannis in altero Τυρρηνικῶν libri, altero Καρχηδονιακῶν diebus statutis, velut in auditorio, recitarentur toti à singulis per vices.

43 SUB EXITU VITÆ, signa quædam nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, deque Neronis adoptione dederat. Siquidem commemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionem, qua pridie quandam adulterii ream condemnauerat: *sibi quoque in fatis esse iactavit omnia impudica sed non impunita matrimonia.* Et subinde obvium sibi Britannicum arctius complexus, hortatus est, *ut cresceret, rationemque à se omnium factorum acciperet*, Græca insuper voce profectus, ὁ ἔρως δ' ἐπίχεται. Cumque impubi teneroque adhuc, quando statuta permetteret, togam dare destinasset, adjecit: *ut tandem pop. Rom. verum Cæsarem habeat.*

44 Non multoque post testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignavit. Prius igitur quam ultra progredieretur, præventus est ab Agrippina, quam præter hæc, conscientia quoque, nec minus delatores multorum criminum arguebant. Et veneno quidem occisum convenit: ubi autem & per quem dato, discrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorem: alii domestico convivio, per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum avidissimo ciborum talium obrulerat. Etiam de subsequentibus diversa fama est. Multi statim hausto veneno obmutuisse ajunt, excruciatumque: doloribus nocte tota, defecisse propelucem. Nonnulli inter initia consopitum, deinde cibo affluente evomuisse omnia, repetitumque toxico, incertum pultine addito, cum velut exhaustum refici cibo oporteret, an immisso per clysterem: ut quasi abundantia laboranti etiam hoc genere egestionis subveniretur.

45 MORS ejus celata est, donec circa succelsorem omnia ordinarentur. Itaque & quasi pro ægro adhuc vota suscepta sunt, & inducti per simulationem comœdi, qui velut desiderantem oblectarent. Excessit III. Idus Octo-

¹ Museum Alexandriæ appellatum rarum studiis vacarent. Huic Museo est collegium doctorum virorum, qui alterum à Claudio adjectum *Claudianum* publico sumtu ibi alebantur, ut lice- appellatum est.

bris, Afinio Marcello, Acilio Aviola Coss. LXIIII, ætatis, imperii XIIII. anno. Funeratus est solenni principum pompa, & in numerum Deorum relatus. Quem honorem, à Nerone destitutum abolitumque, recepit mox per Vespasianum.

46 Præfagia mortis ejus præcipua fuerunt: exortus crinitæ stellæ, quam cometen vocant: tactumque de cœlo monumentum Drusi patris: & quod eodem anno ex omnium magistratuum genere plerique mortem obierant. Sed ipse nec ignorasse, aut dissimulasse ultima vitæ suæ tempora videtur, aliquot quidem argumentis. Nam & cum Coss. designaret, neminem ultra mensem, quo obiit, designavit, & in senatu, cui novissime interfuit, multum ad concordiam liberos suos cohortatus, utriusque ætatem suppliciter patribus commendavit. Et in ultima cognitione pro tribunali, *accessisse ad finem mortalitatis*, quanquam abominantibus qui audiebant, semel atque iterum pronuntiavit.

I. e. omen quod verbis principis inesse videbatur, non accipientibus.

C. SÜETONII TRANQUILLI

DE

XII. CÆSARIBUS

LIBER VI.

Nero Claudius Cæsar.

Breviarium Capitum.

C N. Domitius Neronis ⁹ atavus.	1. 2	eo genere.	23
Cn. Domitius Neronis proavus.	3	Obedientia in diâis certaminibus.	24
Cn. Domitius Neronis avus.	4	Reditus è Græcia, & triumphus.	25
De patre Neronis.	5	Rapinæ, & alia scelera.	26
Ortus & infantia Neronis, & præ-	6	Comissiones, & epulæ.	27
gia quædam.	7	Matris nefarius concubitus.	28
Pueritia & gesta in ea.	8	Pudicitia passim prostrata.	29
Imperium Neronis.	9	Prodigalitas, ac divitiarum profu-	30
Gesta per eum in initio principa-	10	sio.	31
tus.	11	Opera publica per eum facta.	32
Civilia gesta.	12	Rapinæ, extorsiones, & sacrilegia.	33
Spectacula per eum edita liberalitatis	13	Parricidium in Claudium, & Britan-	34
in populum.	14	nicum.	35
Spectacula unde spectaverit, & alia	15	Parricidium in matrem, & amitam.	36
gesta.	16	Parricidium in uxores, ac sibi conjun-	37
Magnificencia in excipiendo Tiridate	17	ctissimos.	38
Armeno.	18	Sævitia in exteros, & cædes illustri-	39
Unum geminum claudit.	19	um virorum.	40
Mos in jure dicendo.	20	Cædes multorum passim facta, & alia	41
Afflictio Christianorum.	21	gesta.	42
Cautum in falsarios pro testamen-	22	Urbis incendium per eum factum.	43
tis.			
Imperium sub Nerone non auctum.		Clades & probra in eum.	
Expeditionis Alexandriæ, & Achaïæ		Defectio Galliarum in eum.	
per eum susceptæ.		Reditus in urbem, & contumeliæ in	
Studium in cantu, musica.		eum dictæ.	
Trædies cantat.		Defectio Hispaniarum, & Galbæ, con-	
Studium aurigandi, & citharizandi.		tra eum.	
		Malum propositum, Consulatum priva-	
Certamina exercituum, ac timor in		tio, & consularatus assumptio.	

Apparatus expeditionis in Gallos.	44	Statura, & cultus corporis.	31
Probra in eum scripta.	45	Studium artium liberalium.	32
Portentis somniorum territus.	46	Studium pingendi, ac fingendi.	33
Desertus ab omnibus.	47	Votum si vinceret.	34
Fuga ab urbe.	48	Famæ, & æternitatis cupidus.	35
Mors, & gesta in ea.	49	Religionum contemtor.	36
Funus.	50	Ætas, & post obitum gesta.	37

EX gente DOMITIA duæ familiæ claruerunt, CALVINORUM & ÆNOBARBORUM. Ænobarbi auctorem originis itemque cognominis habent L. Domitium: cui rure quondam reverenti, juvenes gemini angustiore forma ex occurfu imperasse traduntur, nuntiaret senatui ac populo¹ victoriam, de qua incertum adhuc erat: atque in fidem majestatis, adeo permulsiſſe malas, ut è nigro rutilum ærique affilem capillum redderent. Quod insigne manſit & in poſteris ejus, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi autem conſulatibus VII. triumpho cenſuraque duplici, & inter patritios allekti perſeſevarunt omnes in eodem cognomine. Ac ne prænomina quidem ulla, præterquam Cnæi & Lucii uſurparunt: eaque ipſa notabili varietate, modo continuantes unumquodque per ternas perſonas, modo alternantes per ſingulas. Nam primum ſecundumque ac tertium Ænobarborum Lucios: rursus ſequentes tres ex ordine Cnæos accepimus: reliquos non niſi viciffim, tum Lucios tum Cnæos. Plures è familia cognofci referre arbitror: quo facilius appareat ita degeneraſſe à ſuorum virtutibus Neronein, ut tamen vitia cujuſque quaſi tradita & ingenita retulerit.

2 Ut igitur paullo altius repetam, atavus ejus Cn. Domitius in tribunatu pontificibus offeſſior, quod alium quam ſe in patris ſui locum cooptaſſent, juſ ſacerdotum ſubrogandorum à collegiis ad populum tranſtulit: ac in conſulatu Allobrogibus Arvernique ſuperatis, elephantò per provinciam inveſtus eſt: turba militum, quaſi inter ſolennia triumphi, proſequentē. In hunc dixit Licinius Craſſus orator, *Non eſſe mirandum quod æneam barbam haberet, cui eſſet os ferreum, cor plumbeum.* Hujus filius prætor C. Cæſarem abeuntem conſulatu, quem adverſus auſpicia legelque geſſiſſe exiſtimabatur, ad diſquiſitionem ſenatus vocavit: mox conſul imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentavit: ſucceſſorque ei per factionem nominatus, principio civilis belli ad Corſinium ca-

¹ De Tarquiniiſ Latinique ad lacum Regillum proſtigatis.

ptus est. Unde dimissus, Massilienses obsidione laborantes cum adventu suo confirmasset, repente destituit, acieque demum Pharfalica occubuit. Vir neque satis constans & ingenio truci: in desperatione rerum, mortem timore appetitam ita expavit, ut haustum venenum pœnitentia evomuerit, medicumque manumiserit, qui id sibi prudens ac sciens minus noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompeio de mediis ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos.

3 Reliquit filium omnibus gentis suæ proculdubio præferendum. Is inter conscios Cæsarianæ necis quanquam infons damnatus lege¹ Pedia, cum ad Cassium Brutumque se, propinqua sibi cognatione junctos, contulisset, post utriusque interitum classem olim commissam retinuit; auxit etiam: nec nisi partibus ubique profligatis, M. Antonio sponte, & ingentis meriti loco tradidit; solusque omnium ex iis qui pari lege damnati erant restitutus in patriam, amplissimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione civili, eidem Antonio legatus, delatam sibi summam imperii ab iis quos Cleopatraz pudebat, neque suscipere neque recusare fidenter, propter subitam valetudinem, ausus, transit ad Augustum: & in diebus paucis obijt, nonnulla & ipse infamia adpersus. Nam Antonius eum desiderio amicæ Serviliæ Naidis transfugisse iactavit.

4 Ex hoc Domitius nascitur, quem emtorem familiæ pecuniæque in testamento Augusti fuisse, mox vulgo notatum est: non minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quam deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello. Verum arrogans, profusus, immitis, censorem L. Plancum via sibi decedere Ædilis coëgit, præturæ consulatusque honore equites R. matronasque ad agendum mimum produxit in scenam: venationesque & in circo & in omnibus urbis regionibus dedit. Munus etiam gladiatorium: sed tanta sævitia, ut necesse fuerit Augusto clam frustra monitum edito coërcere.

5 Ex Antonia majore patrem Neronis procreavit, omni parte vitæ detestabilem. Siquidem comes ad orientem C. Cæsaris juvenis, occiso liberto suo, quod potare quantum jubebatur, recularat, dimissus è cohorte amicorum nihilo modestius vixit. Sed & in viæ Appiæ vico repente puerum citatis jumentis haud ignarus obtrivit: & Romæ, medio Foro cuidem equiti R. liberius jurganti oculum eruit. Perfidiaz vero tantæ, ut non modo argentarios pretiis rerum

¹ Q. Peditus Augusti in primo Cæsaris interfectores parricidii consulatus collega, legem tulit qua dampnavit.

coëmtarum, sed & in prætura mercede palmarum aurigarios fraudaverit. Notatus ob hæc & sororis joco, querentibus dominis factionum, ¹ *representanda præmia in posterum sanxit.* Majestatis quoque & adulteriorum, incestique cum sorore Lepida sub excessu Tiberii reus, mutatione temporum evasit, decessitque Pyrgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina, Germanico genita.

6 NERO natus est Antii post ix. mensis quam Tiberius excessit, XVIII. Kal. Januarias: tantum quod exoriente Sole, pene ut radiis prius quam ² terra contingeretur. De genitura ejus statim multa & formidolosa multis conjectantibus, præfatio fuit etiam Domitii patris vox, inter gratulationes amicorum, negantis quidquam ex se & Agrippina nisi detestabile & malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signum evidens die ³ lustrico exstitit: Nam C. Cæsar, rogante sorore ut infanti quod veller, nomen daret, intuens Claudium patrum suum, à quo mox principe Nero adoptatus est, ejus se dixit dare: neque id ipse serio, sed per jocum, & aspernante Agrippina, quod tum Claudius inter ludibria aulae erat. Trimulus patrem amisit: cujus ex parte tertia hæres, ne hanc quidem integram cepit, correptis per cohæredem Cajum universis bonis, & subinde matre etiam relegata, pene inops atque egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis, saltatore atque tonsore. Verum Claudio Imperium adepto, non solum paternas opes recuperavit: sed & Crispi Passieni vitrici sui hæreditate ditatus est. Gratia quidem & potentia revocatæ restitutæque matris usque eo floruit, ut emanaret in vulgus, missos à Messallina uxore Claudii, qui eum meridianem quasi Britannici æmulum strangularent. Additum fabulæ est, eosdem dracone è pulvino se proferente conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto ejus circum cervicalia serpentis exuviis: quas tamen aureæ armillæ ex voluntate matris inclusas dextro brachio gestavit aliquandiu: ac tædio tandem maternæ memoriæ abjecit: rursusque extremis suis rebus frustra requisivit.

7 TENER adhuc, necdum matura pueritia, Circensibus ludis Trojam constantissime favorabiliterque ludit. ⁴ Undecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Annæoque Senecæ jam tunc senatori in disciplinam traditus. Ferunt Senecam

¹ Ut deinceps præmia præsentibus victoribus traderentur.

² Apud veteres infans recens natus, nuda in terra sistebatur, invocata Ope, ut eum placidæ terræ sinu excipiens adjuvaret. Unde & Levana, Dæx nomen, quæ

levandis de terrâ pueris præerat.

³ Dies lustricus dicitur, quo infantes lustrantur, & nomen accipiunt, sed is maribus nonus, octavus est feminis, Macrob. l. i. Satur. ⁴ Videtur ex Tacito. Ann. 12. legi debere decimo, & tertio.

proxima nocte visum sibi per quietem. C. Cæsari præcipere: & fidem somnio Nero brevi fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primum potuit experientis. Namque Britannicum fratrem, quod se post adoptionem *ÆNOBARBUM* ex consuetudine salutasset, ut subditivum apud patrem argueret conatus est. Amitam etiam Lepidam, ream testimonio coram afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donativum proposuit: indictaque decursione prætorianis, scutum sua manu prætulit; exinde patri gratias in senatu egit. Apud eundem consulem pro Bononiensibus Latine, & pro Rhodiis atque Iliensibus Græce verba fecit. Auspicatus est & jurisdictionem Præfectus urbis sacro Latinarum, celeberrimis patronis, non translatitis, ut assolet, & breves, sed maximas plurimasque postulationes certatim ingredientibus: quamvis interdictum à Claudio esset. Nec multo post duxit uxorem Octaviam: ediditque pro Claudii salute Circenses, & venationem.

8 *SEPTEMDECIM* natus annos, ut de 3 Claudio palam factum est, inter horam sextam & septimamque processit ad excubitores: cum ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus accommodatius videretur: proque Palatii gradibus *IMPERATOR* consalutatus, lætica in castra, & inde raptim appellatis militibus in curiam delatus est, discessitque jam vesperi: ex immensis quibus cumulabatur honoribus, tantum *PATRIS PATRIÆ* nomine recusato propter ætatem.

9 Orsus hinc à pietatis ostentatione, Claudium apparatus summo funere elatum laudavit, consecravitque. Memoriz Domitii patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum privatarumque permisit. Primo etiam Imperii die signum excubanti Tribuno dedit, *Optimam matrem*: ac deinceps ejusdem sæpe lætica per publicum simul vectus est. Antium coloniam deduxit, adscriptis veteranis è prætorio, additisque per domicilii translationem ditissimis primipiliarum, ubi & portum operis sumtuosissimi fecit.

10 Atque, ut certiore adhuc indolem ostenderet, ex *Augusti præscripto imperaturum* se professus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam

1 Præceptorem esse. 2 Translatitis postulatos dicuntur accusationes non novæ, nec nuper inventæ, sed aliunde translatae, & tales breves esse solent, utpote ex formulâ transcriptæ, & faciliores explicatu. 3 Claudium

scilicet occubuisse. 4 Medio diei mens Octobris, ut ait Tacitus, addens Agrippinam è Chaldæorum monitis illud tempus observasse, cum reliquis ejus diei horæ diræ, atque inauspicatæ haberentur.

occasionem omisit. Graviora vectigalia abolevit, aut minuit. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit. Divisis populo viritim quadringenis nummis: senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto, annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum mensuram gratuitum. Et cum de supplicio cuiusdam capite damnati ut ex more subscriberet, admoneretur, *Quam vellem*, inquit, *nescire literas!* Omnes ordines subinde, ac memoriter salutavit. Agenti senatui gratias, respondit: *Cum meruero*. Ad campestres exercitationes suas admisit & plebem: declamavit & sæpius publice: recitavit & carmina, non modo domi, sed in theatro, tanta universorum lætitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit, eaque pars carminum aureis literis Jovi Capitolino dicata.

II SPECTACULORUM plurima & varia genera edidit: Juvenales, Circenses, scenicos ludos, gladiatorium munus. Juvenalibus senes quoque consulares anusque matronas recepit ad lulum. Circensibus loca equiti secreta à ceteris tribuit: commisitque etiam camelorum quadrigas. Ludis, quos pro æternitate Imperii susceptos appellari *Maximos* voluit, ex utroque ordine & sexus plerique ludicras partes sustinuerunt. Notissimus eques Rom. elephantum supersedens per catadromum decucurrit. Inducta est & Afranii togata, quæ *Incendium* inscribitur: concessumque ut scenici ardentis domus suppellectilem diriperent, ac sibi haberent: Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia. Avium cujusque generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam mansuetæ feræ: novissime naves, insulæ, agri.

I Hos ludos spectavit è proscenii fastigio. Munere quod in Amphitheatro ligneo, in regione Martii campi intra anni spatium fabricato, dedit, neminem occidit, ne noxiorum quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcentosque equites R. & quosdam fortunæ atque existimationis integræ ex iisdem ordinibus, confectoresque ferarum, & ad varia arenæ ministeria. Exhibuit & naumachiam marina aqua innantibus belluis, item Pyrrichas quasdam è numero epheborum, quibus post editam operam diplomata civitatis Romanæ singulis obtulit. Inter Pyrricharum argumenta, taurus Pasiphaen ligneo juvencæ simulachro abditam iniit, ut multi spectantium crediderunt. Icarus primo

1 Funambulorum funem, uti apud Græcos *διππος & πριδομος* usurpantur.

statim conatu juxta cubiculum ejus decedit, ipsumque cruore resperfit. Nam perraro præsidere, ceterum accubans primum parvis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueverat. Instituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ, more Græco triplex, musicum, gymnicum, equestre, quod appellavit NERONIA. Dedicatisque thermis atque gymnasio, senatui quoque & equiti oleum præbuit. Magistros toti certamini præposuit consulares sorte, ¹ sede prætorum: deinde in orchestram senatumque descendit: & orationis quidem carminisque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu concessam, sibi recepit. Citharam autem à judicibus ad se delatam adoravit, ferrique ad Augusti statuam jussit. Gymnico, quod in septis edebat, inter buthyfiæ apparatus, barbam primam posuit, conditamque in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam Jovi Capitolino consecravit. Ad athletarum spectaculum invitavit & Virgines Vestales: quia Olympiæ Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

13 Non immerito inter spectacula ab eo edita, & Tiridatis in urbem introitum retulerim. Quem Armeniæ regem magnis pollicationibus sollicitatum, cum destinato pereditum die ostensurus populo propter nubilum distulisset, produxit, quo opportunissime potuit: dispositis circa tori templa armatis cohortibus, curuli residens apud Rostra triumphantis habitu, inter signa militaria, atque vexilla: & prima per devexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, allevatumque dextra exosculatus est: dein precanti tiara deducta, diadema imposuit, verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronuntiaante. Perductum deinde in theatrum, ac rursus supplicantem, juxta se latere dextro collocavit. Ob quæ imperator consalutatus, laurea in Capitolium lata, Janum geminum clausit tam nullo quam resido bello.

14 CONSULATUS quatuor gessit: primum bimestrem: medios duos continuavit, reliquos inter annua spatia variavit. In jurisdictione postulatoribus nisi sequente die, ac per libellos, non temere respondit.

15 In cognoscendo, morem eum tenuit, ut ² continuis actionibus omissis, sigillatim quæque per vices ageret. Quoties autem ad consultandum secederet, neque in commune

¹ Sensus est, ut consulares illi sorte leſſi eo ipſo loco certamini tanquam magiſtri præſiderent, quo prætores ludis præſidere conſueverant.

² Moris fuerat, ut agendi dies priori poſtulatori prior aſſignaretur, &

locus ad agendum daretur; ex quo fiebat, ut altera cauſa agi non poſſet, niſi prima abſoluta. Nero continuas illas actiones omiſit, ut modo hanc, modo illam cognosceret.

quidquam, neque propalam deliberabat, sed & conscriptas ab unoquoque sententias tacitus ac secreto legens, quod ipsi libuisset, perinde atque pluribus idem videretur, pronuntiabat. In curiam libertinorum filios diu non admisit: admissisque a prioribus principibus honores denegavit. Candidatos qui supra numerum essent, in solatium dilationis ac moræ, legionibus præposuit. Consulatum in senos plerumque menies dedit. Defunctoque circa Kalend. Januarias altero è Coss. neminem substituit: improbens exemplum vetus Canini Rebili, uno die consulis. Triumphalia ornamenta, etiam quaestoriae dignitatis, & nonnullis ex equestri ordine tribuit: nec utrique de causa militari. De quibusdam rebus rationes ad senatum missas, præterito quaestoris officio, per Coss. plerumque recitabat.

16 Formam ædificiorum urbis novam excogitavit: & ut ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solariis incendia arcerentur: easque sumtu suo extruxit. Destinabat etiam Ostia tenus moenia promovere, atque inde fossa mare veteri urbi inducere. Multa sub eo & animadversa severe, & coercita, nec minus instituta: adhibitus sumtibus modus: publicæ cenæ ad sportulas redactæ: Interdictum ne quid in popinis cocti præter legumina aut olera veniret, cum antea nullum non opsonii genus proponeretur: afflictis suppliciis CHRISTIANI, genus hominum superstitionis novæ ac maleficæ: vetiti quadrigariorum lusus, quibus inveterata licentia passim vagantibus, fallere ac furari per jocum juserat: pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ.

17 Adversus falsarios tunc primum repertum ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina trajecto, obsignarentur. Cautum ut in testamentis primæ duæ ceræ, testatorum modo nomine inscripto, vacuæ signaturis ostenderentur: ac ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi adscriberet. Item ut litigatores pro patrociniis certam justamque mercedem, pro subelliis nullam omnino darent præbentæ arario gratuita: utque rerum acti ab arario causæ ad

1 Ut in petitione consularis, si plures fuerint candidati, duo tantum Consules designantur, reliqui repulsam ferunt. 2 E quaestoribus quidam Candidati Principis vocabantur, qui libris principalibus in senatu legendis vacarent. 3 Pantomimi fautores habere adeo vehementes, ut ob id discordia & tumultus sæpe exoriretur, & milites ad compellendam fautorum contentionem theatris affidere juberentur. 4 In ceratista-

bulis testamentum scribi solitum, & sic quidem ut prima tabula testatoris, altera hæredis plerumque contineret. 5 Iis qui futuri erant signatores, ita liberum fuit testatori quem vellet hæredem inscribere, cum satis esset quoad testium fidem, constare cujus esset testamentum, quamvis ignoraretur quem hæredem facerent. 6 Quæ solita sunt a litigatoribus conducere. 7 A iudicibus arariis

forum, ac recuperatores transferrentur: & ut omnes appellationes à iudicibus ad senatum fierent.

18 Augendi propagandique Imperii neque voluntate ulla neque spe motus unquam, etiam ex Britannia deducere exercitum cogitavit, nec nisi verecundia, ne obrectare parentis gloriæ videretur, destitit. Ponti modo regnum concedente Polemone, item Alpium, defuncto Cortio in provinciæ formam redegit.

19 PEREGRINATIONES duas omnino suscepit, Alexandrinam & Achaicam, sed Alexandrina ipso profectio- nis die destitit, turbatus religione simul ac periculo. Nam circuitis templis cum in æde Vestæ resedisset, consurgenti ei primum lacinia obhæsit: deinde tanta oborta caligo est, ut dispicere non posset. In Achaia Isthmum perfodere aggressus, prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est: tubaque signo dato, primus rastello humum ef- fodit, & corbulæ congestam humeris extulit. Parabat & ad Caspias portas expeditionem, conscripta ex Italicis se- nūm pedum ryonibus nova legione, quam Magni Alexan- dri phalangem appellabat. Hæc partim nulla reprehensio- ne, partim etiam non mediocri laude digna in unum con- tuli: ut secernerem à probris ac sceleribus ejus, quibus de- dehinc dicam.

20 INTER ceteras disciplinas pueritiæ tempore im- burus & musica, statim ut Imperium adeptus est, Terpsium citharædum vigentem tunc præter alios, accersit: diebus- que continuis post coenam canenti in multam noctem as- sidens, paulatim & ipse meditari, exerceri-que coepit, nec eorum quidquam omittere, quæ generis ejus artifices, vel conservandæ vocis causa vel augendæ facitarent. Sed & plumbeam chartam supinus pectore sustinere: & clytere vomituque purgari: & abstinere pomis cibisque officientibus, donec blandiente profectu (quanquam exiguae vocis, & suf- fæ) prodire in scenam concupivit: subinde inter familiares Græcum proverbium jactans, *occulta musica nullum esse respectum*. Et prodiit Neapoli primum: ac, ne concussio quidem repente motu terræ theatro, ante cantare destitit quam inchoatum absolveret 4 *10* *10* *10*. Ibidem sæpius & per complures cantavit:

1 Iudices dari edicto prætorio in-
justis estimandis dicuntur Recupera-
tores, quod per illos jus nostrum
recuperamus. 2 Ut ante profecti-
onem Deos omnes salutaret. 3 Nero
princeps lamina plumbea pectore im-
posita sub ea cantica exclamans, alendis
vobis demonstravit rationem. Plin.

Charta hic pro lamina, uti Apollonio
Tyrio plumbea charta. Et Josepho
Ant. Jud. *μεμβρανὴν χαλκῆν*, quin-
etiam in plumbi laminis, interdum ita
scribi solebant, ut in Charta paginis.
4 Cantilenam quandam ad aliquem
Musicum Modum intonaram.

dies: sumto etiam ad reficiendam vocem brevi tempore; impatiens secreti à balneis in theatrum transit; mediaque in orchestra frequente populo epulatus, si paulum subbibisset, aliquid se ¹ *sufferi timiturum* Græco sermone promisit. Caprus autem modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de novo comitatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria evocavit. Neque eo segnius adolescentulos equestris ordinis, & quinque amplius millia è plebe robustissimæ juventutis undique elegit, qui divisi in factiones, plausuum genera condicerent, (² *bombos* & ³ *imbrices*, & ⁴ *testas* vocabant) operamque navarent cantanti sibi, insignes pinguissima coma, & excellentissimo cultu pueri, ⁵ nec sine annulo lævis: quorum duces quadragena millia h. s. merebant.

21 Cum magni æstimaret cantare, etiam Romæ Neroneum agona ante præstitutam diem revocavit. Flagitantibusque cunctis *caelestem vocem*, respondit quidem, *in hortis se copiam volentibus facturum*: sed adjuvante vulgi preces etiam statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est libens: ac sine mora nomen suum in albo proflentium citharædorum iussit adscribi: forticulaque in urnam cum ceteris demissa intravit ordine suo, simulque Præfecti prætorii citharam sustinentes: post tribuni militum, juxtaque amicorum intimi. Utque constitit, peracto ⁶ principio, Nioben se cantaturum per Cluvium Rufum consularem pronuntiavit, & in horam fere decimam perseveravit: coronamque eam, & reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit, ut sæpius canendi occasio esset. Quod cum tardum videretur, non cessavit identidem se publicare. Non dubitavit etiam privatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodam prætorum h. s. decies offerente. Tragoedias quoque cantavit personatus: heroum Deorumque, item heroidum ac Dearum personis effectis ad similitudinem oris sui, & feminæ, prout quamque diligeret. Inter cetera cantavit *Canacem parturientem*, *Orestem matricidam*, *Oedipodem excæcatum*, *Herculem insanum*. In qua fabula fama est tirunculum militem positum ad custodiam aditus, cum eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendæ opis gratia.

22 EQUORUM studio vel præcipue ab ineunte ætate flagravit, plurimusque illi sermo, quanquam vetaretur, de Circensibus erat: & quondam tractum Prasinum agitatore

¹ Aliquid densum, plenum, confertum; quod auditoris aures impleat. Græcis *ὑποπυκνόν τι ἔχειν*.

² Ab apum sonitu. ³ Ad similitudinem crepitantis super tegulas plu-

viz. ⁴ Ad similitudinem crepitus; quem edebant collis testis. ⁵ Omnes in læva manu annulos gestabant.

⁶ Proœmio, quo ad conciliandum favorem Citharædi utebantur.

inter condiscipulos querens objurgante magistro, de Hectore se loqui e mentitus est. Sed cum inter initia Imperii eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenses commeabar secessu, primo clam, deinde propalam: ut nemini dubium esset eo die utique affuturum. Neque dissimulabat velle se palmarum numerum ampliare: quare spectaculum multiplicatis missibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem jam factionum dignantibus, nisi ad totius diei cursum, greges ducere. Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius voluit: positoque in hortis inter servitia & sordidam plebem rudimento, universorum se oculis in Circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente ¹ mappam, unde magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse: Achaiam, ut diximus, petit, hinc maxime motus. Instituerant civitates, apud quas musici agones edi solent, omnes citharædorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeo grate recipiebat, ut legatos, qui pertulissent, non modo primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret. A quibusdam ex his rogatus, ut cantaret super coenam, exceptusque effusus: *solos scire audire Græcos, solosque se & studiis suis dignos* ait. Nec profectione dilata, ut primum ² Calsiopen trajecit, statim ad aram Jovis Cassii cantare auspiciatus est.

23 CERTAMINA deinceps obiit omnia. Nam & quæ divelsi norum temporum sunt, cogi in unum annum quibusdam etiam iteratis iussit, Olympiæ quoque præter consuetudinem musicum agona commisit. Ac, ne quid circa hæc occupatum avocaret detineret, cum præsentia ejus urbicas res egere à liberto Helio admoneretur, rescriptis his verbis, *Quamvis nunc tuum consilium sit & votum, celeriter reverti me; tamen suadere & optare potius debes, ut Nerone dignus revertar.* Cantante eo, ne necessaria quidem causa excedere theatro licitum erat. Itaque & epixæ quædam in spectaculis dicuntur: & multi tædio audiendi laudandique, clausis oppidorum portis, aut furtim defiluisse de muro aut morte simulata funere elati. Quam autem trepide anxieque certaverit, quanta adversariorum æmulatione, quo metu iudicum, vix credi potest. Adversarios quasi plane conditionis ejusdem, observare, captare, infamare secreto, nonnunquam ex occurso maledictis incessere: ac si qui arte præcellerent, corrumpere etiam solebat. Iudices autem prius quam inciperet, reverentissime alloquebatur, *omnia se facienda fecisse, sed eventum*

¹ Erat mappa signum, quâ missi equi cursum Circensem auspicabantur. Cretiam Prasor cum velle missi

tere mappam. Mart.

² Corcyra id opidum est. Plin. l. 4. c. 12. ubi & Jovis Cassii meminit.

in manu esse Fortuna: illos, ut sapientes & doctos viros fortuita debere excludere: atque ut audiret hortantibus, æquiore animo recedebat: ac ne sic quidem sine sollicitudine taciturnitatem pudoremque quorundam pro tristitia ac malignitate arguens, suspectosque sibi dicens.

24 In certando verò ita legi obediebat, ut nunquam excreare ausus, sudorem quoque frontis brachio detergeret: atque etiam in quodam tragico actu, cum elapsum baculum cito resumisisset, pavidus & metuens, ne ob delictum certamine submoyeretur, non aliter confirmatus est quam adjurare hypocrita, non animadversum id inter exultationes succlamationesque populi. Victorem autem se ipse pronuntiabat. Quae de causa & præconio ubique contendit. Ac ne cujus alterius hieronicarum memoria, aut vestigium exstaret usquam, subverti & unco trahi, abjicique in latrinas omnium statuas & imagines imperavit. Aurigavit quoque plurifariam, Olympiis vero etiam decemjugem: quamvis idipsum in rege Mithridate, carmine quodam suo reprehendisset. Sed excussus curru, ac rursus repositus, cum perdurare non posset, destitit ante decursum: nec eo secius coronatus est. Decedens deinde, provinciam universam libertate donavit: simulque judices civitate Romana, & pecunia grandi. Quæ beneficia è medio stadio Isthmiorum die sua ipse voce pronuntiavit.

25 REVERSUS è Græcia Neapolim, quod in ea primum artem protulerat, albis equis introiit, disiecta parte muri, ut mos hieronicarum est. Simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed & Romam eo curru quo Augustus olim triumphaverat, & in veste purpurea, distinctaque stellis aureis chlamyde, coronamque capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa ceterarum cum titulis, ubi, & quos, quo cantionum, quove fabularum argumento vicisset: sequentibus currum ovantium ritu plausoribus, Augustianis, militesque se triumphus ejus clamitantibus. Dehinc diruto Circi maximi arcu, per Velabrum, forumque, Palatium & Apollinem petiit. Incedenti passim victimæ cæse, sparso per vias identidem croco, ingestæque aves, ac lemnisci, & bellaria. Sacras coronas in cubili circumlectos posuit. Item statuas suas citharœdico habitu: qua nota etiam nummum percussit. Ac post hæc tantum abfuit à re-

1 Erant enim Olympiæ, & præconum agones. 2 Qui in notissimis illis sacris certaminibus, Nemeis, Pythiis, Isthmiis, Olympiis vicerant. 3 Quod victoribus curru venientibus permissum parietem muri di-

videre, atque dejicere, hunc sane habet intellectum, non magnopere civitati muro opus esse, viros habentis, qui pugnare possent, & vincere. Plut. Symp. l. 2.

mittendo laxandoque studio: ut conservandæ vocis gratia, neque milites unquam, nisi absens, aut alio verbo pronuntiantes, appellaret: neque quidquam serio jocove egerit, nisi adstante phonalco, qui moneret, parceret arteriis, ac sudarium ad os applicaret: multisque vel amicitiam suam obtulerit, vel similitudinem indixerit, prout quisque se magis parciusve laudasset.

26 PETULANTIAM, libidinem; luxuriam, avaritiam, crudelitatem sensim quidem primo & occulte, velut juvenili errore exercuit: sed ut tunc quoque dubium nemini foret, naturæ illa vitia non ætatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo vel galero, popinas inibat: circumque viços vagabatur ludibundus, nec sine pernitie tamen. Siquidem redeuntes à coena verberare, ac repugnantes vulnerare, clodasque demergere assueverat: tabernulas etiam effringere & expilare: ¹ quintana domi constituta, ubi partæ & ad licitationem dividendæ prædæ pretium assumeretur. Ac sæpe in ejusmodi rixis, oculorum & vitæ periculum adiit, à quodam laticlavio, cujus uxorem attrectaverat, prope ad necem cæsus. Quare nunquam postea se publico illud horæ sine Tribunis commisit, procul & occulte subsequens. Interdium quoque clam gestatoria sella delatus in theatrum, seditionibus pantomimorum ex parte proscenii superiori, signifer simul ac spectator aderat. Et cum ad manus ventum esset, lapidibusque & subselliorum fragminibus decerneretur, multa & ipse jecit in populum, atque etiam prætoris caput confauciavit.

27 PAULLATIM vero invalescentibus vitiis, jocularia & latebras omisit, nullaue dissimulandi cura ad majora palam erupit. Epulas à medio die ad mediam noctem protrahabat: refectus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstivo nivatis. Coenabatque nonnunquam & in publico. Naumachia præclusa, vel Martio campo, vel Circo maximo, inter scortorum totius urbis ambubajarumque ministeria, Quoties Ostiam Tiberi deflueret, aut Bajanum sinum præternavigaret, dispositæ per littora & ripas diversoriæ tabernæ parabantur, insignes ganæ & matronarum institorio ² copas imitantium atque hinc inde hortantium ut appelleret. Indicebat & familiaribus cœnas, ³ quorum uni mi-

¹ In Castris Quintana vocabatur, porta post pretorium, ubi rerum utensilium erat forum. Festus. Nero castrorum instar domi quintanam constituit, & forum (ut ita dicam) prædatorium. ² Apud veteres Hebræos Græcos & Romanos, inter copam & metreticem, nihil aut parum intererat.

Inde apud Apuleium tabernaria delicia. ³ Sic legit Salmasius, quorum uni mitellita quadragies seferio constitit, aliter pluri aliquando rosaria, & interpretatur mitellita, largitionem mitellarum, (i. e. coronarum Sericarum,) & Rosaria, largitionem, coronarum, è mero rosæ follo fustilium.

tellus quadragies h.s. constitit, alteri plura aliquanto abfor-
tio rosaria.

28 Super ingenuorum paedagogia, & nuptiarum concubi-
natus, Vestali Virgini Rubria vim intulit. Aescen libertam
paullum absuit quin iusto matrimonio sibi conjungeret: sub-
missis consularibus viris qui regio genere ortam pejerarent.
Puerum Sporum, exsecris testibus, etiam in muliebre naturam
transfigurare conatus est: cum dote & flameo per so-
lenne nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro
uxore habuit. Exitusque ejusdem non infectus locus. Bene
agere potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset
uxorem. Hunc Sporum Augustarum ornamentis excultum,
lecticaque vectum, & circa conventus mercatusque Græciæ,
ac mox Romæ circa Stigillaria, comitatus est, identidem
exosculans. Nam matris concubitum appetisse, & ab obtre-
datoribus ejus, ne feroci & impotens mulier & hoc genere
gratiæ prævaleret, detentum nemo dubitavit: utique post-
quam metetricem, quam fama erat Agrippinæ simillimam,
inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum
matre veheretur, libidinarum insecris, ac maculis vestis pro-
ditum affirmant.

29 Suam quidem pudicitiam usque adeo prostituit, ut con-
taminatis pene omnibus membris, novissime quasi genus luxus
excogitaret: quatenus forte pelle contactus emitteretur e cavea,
virorumque ac seminarum ad stipitem deligatorum inguina
invaderes: & cum assatum defavisset, conficeretur à Dory-
phoro liberto: cui etiam, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit:
voces quoque & epulatus vim patientium virginum imitatus.
Ex nonnullis comperi, persuasissimum habuisse eum, neminem
hominem pudicam, aut ulla corporis parte purum esse: verum
plerosque dissimulare vitium, & calliditate obtegere: ideoque
profectis apud se obscenitatem, cetera quoque concessisse
delicta.

30 DIVITIARUM & pecuniæ fructum non alium
putabat quam profusionem: sordidos ac deparcos esse, qui-
bus ratio impensarum constaret: prælauros vereque magnificos
qui abuterentur ac perderent. Laudabat mirabaturque avun-
culum Cæsum, nullo magis nomine quam quod ingentes à
Tiberio relictas opes in brevi spatio prodigisset. Quare nec
largiendi nec absumendi modum tenuit. In Tiridatem, quod
vix credibile videatur, octingena nummum millia diurna
erogavit, abeuntique super h.s. millies contulit. Menecra-
tem citharædum & Spicillum mirmillonem triumphalum
virosum patrimonii ædibusque donavit. Cercopithecum Pa-
nerotem foeneratorem, & urbanis rusticisque prædiis locu-
pletatum, prope regio extulit funere. Nullam vestem bis

induit.

induit. Quadringenis in punctum ¹ Ha. aleam lufit. Piscatus est rete aurato, purpura coccoque funibus nexis. Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, ² canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum Mazacum turba, atque cursorum.

31 Non in alia re damnosior quam in edificando. Domum à Palatio Esquilias usque fecit. Quam primo *Transitoriam*, mox, incendio absumptam, restitutamque, *Auream* nominavit. De cuius spatio atque cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulum ejus fuit, in quo colossus centum viginti pedum staret ipsius effigie: tanta laxitas, ut porticus ³ triplices milliarias haberet: item stagnum maris ioster, circumseptum edificiis ad urbium speciem. Rura insuper arvis atque vinetis & pascuis, silvisque, varia cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum. In ceteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis unio numque conchis erant. ⁴ Conitationes laqueate tabulis eburneis versatilibus, sit flores, fistulis, ut unguenta desuper spargerentur. Principia conitationum profunda, quæ perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumageretur: balineæ marinis & Albulis fluentes aquis. Ejusmodi domum cum absolutam dedicaret, hactenus comprobavit, ut se diceret, *quasi homines tandem habere coepisse*. Præterea inchoabat piluinam à Miseno ad Avernum lacum, coniectam, porticibus conclusam, quo quidque totis ⁵ Bais calidarum esset, converteretur. Eosiam ab Averno Ostiam usque, ut navibus nec tamen mari iterum, longitudinis per centum, sexaginta millia, latitudinis, quæ contrariæ quinquere mes commearent. Quorum operum perficiendum gratia, quod ubique esset custodia in Italiam deportari, etiam scelere convictos, nonnisi ad opus damnari, præceperat. Ad hunc impendiorum furorem super fiduciam imperii etiam spe quadam repentina immensarum & reconditarum opum impulsus est: ex indicio equitis Rom. pro comperto pollicentis, thesauri antiquissima græcæ, quos Dido regina fugiens Tyro secum exulisset, esse in Africa vastissimis specubus abditos: ac posse erui parvula molientium opera.

32 Verum ut spes fefellit, destitutus, atque ita jam exhaustus & egens, ut stipendia quoque militum, & commoda

¹ Canulina veste cultis. *Lena* celeberrima circa Canusium Apulia. Plin. ² Mazaca urbs Cappadociæ, unde servitia Romam deportabantur. ³ Porticus triplices, in quibus ordines columnarum triplicati consueverunt millaria i. e. mille passuum aut potius mille

pedum. ⁴ Tales erant conitationes Neronis tabulis ac versatilibus compactæ, ut in versatione flores spargerentur, & per fistulas unguenta simulatim expressa effunderentur in subjectos convictores.

veteranorum protrahi ac differri necesse esset: calumniis rapinisque intendit animum. Ante omnia instituit, ut è libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans cogeretur ei, si qui sine probabili causa eo nomine fuissent quo essent illæ familiæ quas ipse contingeret: deinde ut ingratorum in principem testamenta ad fiscum pertinerent: ac ne impune esset studiosis juris qui scripserint vel dictassent ea: tum ut lege maiestatis facta dictaque omnia, quibus modo delator non deesset, tenerentur. 4 Revocavit & præmia coronarum, quæ unquam sibi in certaminibus civitates detulissent. Et cum interdixisset usum amethystini ac Tyrii coloris, submisissetque qui nundinarum die pauculas uncias venderet: præcluserit cunctos negotiatores. Quinetiam inter canendum animadversam matronam è spectaculis, vetita purpura cultam, demonstrasse procuratoribus suis creditur, detractamque illico, non veste modo sed & bonis exuit. Nulli delegavit officium, ut non adjiceret: *scis quid mihi opus sit: & hoc agamus, ne quis quidquam habeat.* Ultimo, templis compluribus dona detraxit, simulacraque ex auro vel argento fabricata conflagavit: in his Penatium Deorum, quæ mox Galba restituit.

33 PARRICIDIA & cædes à Claudio exorsus est: cujus necis etsi non auctor, at conscius fuit: neque dissimulanter, ut qui boletos, in quo cibi genere venenum is acceperat, quasi Deorum cibum, posthac proverbio Græco collaudare sit solitus. Certe omnibus rerum verborumque contumeliis mortuum insectatus est, modo stultitiæ, modo sævitæ arguens. Nam & morari eum inter homines desiisse, producta prima syllaba jocabatur, multaque decreta & constituta, ut insipientis atque deliri, pro irritis habuit. Denique bustum ejus consepiri, nisi humili levique materia, neglexit. Britannicum, non minus æmulatione vocis quæ illi

1 Sensus est, Cum moris esset, ut dimidium bonorum defuncti liberti perveniret ad Patronum, Nero instituit ut pro semisse, dodrans. i.e. novem partes totius assis illi conficeretur, qui eo nomine appellaretur, quo familiæ illæ quibus ipse Nero esset affinitate proximus. Post hoc autem instituit, ut talia testamenta pertinerent ad fiscum principis, tantquam illi testatores ingrati fuissent in Principem, nusquam nominando inter cohæredes ipsum Neronem. 2 Nam si probabilis ulla causa (puta si gentilis esset, ac necessarius) extitisset, propter quam eo nomine ille appel-

laretur, non potuissent talia testamenta ad fiscum principis devolvi, tantquam ingrata, & inofficiosa. 3 Voluit Cæsar ut omnia indifferenter dicta, factaque, vocarentur ad crimen læsæ Maiestatis, si modo delatores non defuissent, qui talia dicta, ac facta pro capitalibus deferrent. 4 In sacris certaminibus non solum coronæ victoribus dabantur, verum etiam præmia victoriæ deferrebantur: prius Nero contentus solis coronis, & honore victoriarum, nunc vero pecuniâ exhaustus, præmia sibi olim victori à civitatibus debita cepit revocare & repetere.

jucundior suppetebar, quam metu ne quandoque apud hominum gratiam paterna memoria prævaleret, [veneno aggressus est. Quod acceptum à quadam Locusta, venenariorum indice, cum opinione tardius cederet, ventre modo Britannici moto: acceritam mulierem sua manu verberavit, arguens pro veneno remedium dedisse. Excusantique minus datum ad occultandam facinoris invidiam: *Sane*, inquit, *legem Juliam timeo*: coëgitque se coram in cubiculo quam posset velocissimum ac præsentaneum coquere. Deinde in hædo expertus, postquam is quinque horas protraxit: iterum ac sæpius recoctum, porcello objecit. Quo statim exanimato inferri in triclinium, darique coenanti secum Britannico imperavit. Et cum ille ad primum gustum concidisset, comitali morbo ex consuetudine correptum apud convivas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres translatitio extulit funere. Locustæ pro navata opera, impunitatem prædiæque ampla, sed & discipulos dedit.

134 Matrem, dicta factaque sua exquirentem acerbius & corrigentem, hæcenus primo gravabatur, ut invidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio, Rhodumque abiturus: mox & honore omni & potestate privavit, abductaque militum & Germanorum statione, contrubernio quoque ac palatio expulit. Neque in divexanda quidquam pensi habuit: submissis & qui Romæ morantem litibus, & in secessu quiescentem, per convitia & jocos, terra marique prætervehentes inquietarent. Verum minis ejus ac violentia territus perdere statuit. Et cum veneno tentasset, sentiretque antidotis præmunitam: lacunaria, quæ noctu super dormientem laxata machina deciderent, paravit. Hoc consilio per conscios parum celato, solutilem navem, cujus vel naufragio vel cameræ ruina periret, commentus est. Atque ita reconciliatione simulata, jucundissimis literis Bajæ evocavit ad sollemnia Quinquatrum simul celebranda: datoque negotio trierarchis, qui Liburnicam, qua advecta erat, velut fortuito concursu confringerent, protraxit convivium. Repetentique Baulos, in locum corrupti navigii, machinosum illud obtulit, hilare prosecutus: atque in digressu papillas quoque exosculatus, reliquum temporis cum magna trepidatione vigilavit, cœptorum opperiens exitum. Sed ut diversa omnia, nandoque evasisse eam comperit, inops consilii, L. Agernium, libertum ejus, salvam & incolumem cum gaudio nuntiantem, objecto clam juxta pugione, ut percussorem sibi subornatum arripi constringitque jussit, matremque occidi: quasi deprehensum crimen voluntaria morte vitasset. Adduntur his atrociora, nec incertis auctoribus, ad visendum interfectæ cadaver accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique

interim

nterim oborū, bibisse. Neque tamen sceleris conscientiam quanquam & militum & senatus populique gratulationibus confirmaretur, aut statim aut unquam pro ea ferre potuit: sæpe confessus exagitari se materna specie, verberibus Furiarum, ac tædis ardentibus. Quin & factō per Magos sacro, evocare Manes, & exorare tentavit. Peregrinatione quidem Græciæ, Eleusiniis sacris, quorum imitatione impii & scelerati voce præconis submoverentur, interesse non ausus est. Junxitque parricidio matris amitæ necem. Quam cum ex duritia alvi cubantem visicaret, & illa tractans lanuginem ejus, ut afolet, jam grandis natu, per blanditias forte dixisset, *Simul hanc excepero, mori volo*, conversus ad proximos, confestim se positurum velut irridens ait: præcepitque medicis ut largius purgarent ægram. Nam necdum defunctæ bona invasit, suppresso testamento, ne quid abscederet.

35 Uxores præter Octaviam duas postea duxit, Poppæam Sabinam, quæstorio patre natam, & equiti Romano ante nuptam: deinde Statiliam Messalinam, Tauri bis consulis ac triumphalis abneptem. Qua ut potiretur, virum ejus Atticum Vestinum Cos. in honore ipso trucidavit. Octaviæ consuetudinem cito adspersus, corripientibus amicis, *sufficere illi debere* respondit *uxoria ornamenta*. Eandem mox sæpe frustra strangulare meditatus, dimisit ut sterilem: sed improbante divortium populo, nec parcente convitiis, etiam relegavit. Deinde occidit sub crimine adulteriorum, adeo impudenti falsoque, ut in quæstione pernegantibus cunctis, Anicetum pædagogum suum indicem subjecerit, qui dolo stupratam à se fateretur. Poppæam duodecimo die post divortium Octaviæ in matrimonium acceptam, dilexit unice. Et tamen ipsam quoque ictu calcis occidit: quod se ex aurigatione sero reversum, gravida & ægra convitiis incesserat. Ex hac filiam tulit Claudiam Augustam, amisitque admodum infantem. Nullum adeo necessitudinis genus quod non scelere perculerit. Antoniam Claudii filiam recusantem post Poppææ mortem nuptias suas, quasi molitricem novarum rerum, interemit. Similiter interemit ceteros, affinitate aliqua sibi aut propinquitate conjunctos. In quibus Aulum Plantium juvenem: quem cum ante mortem per vim constuprasset: *Eat nunc, inquit, mater mea, & successorem meum osculetur*: jactans dilectum ab ea, & ad spem imperii impulsus. Privignum Rufinum Crispinum, Poppæa natum, impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus & imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, servis ipsius demandavit.

1 Se modo ducem, modo imperatorem per lusum assimilare.

Tusculum nutricis filium relegavit, quod in procuratione Ægypti, balineis in adventum suum extructis lavisset. Senecam præceptorem ad necem compulit: quamvis sæpe commeatum petenti, bonisque cedenti, persancte jurasset, *suspexit se frustra, periturumque potius quam vocaturum ei.* Burro præfecto remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit. Libertos divites & senes olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores, atque rectores, veneno, partim cibis, partim potionibus indito, interceptit.

36 Nec minore sævitia foris & in externos grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitium portendere vulgo putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Anxius ea re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere regis talia ostenta cæde aliqua illustri expiare, atque à semet in capita procerum depellere: nobilissimoque cuique exitium destinavit. Enimvero multo magis & quasi per justam causam duabus conjurationibus promulgatis: quarum prior majorque Pisoniana, Romæ: posterior, Vinicianæ, Beneventi conflata atque detecta est. Conjurati è vinculis triplicium catenatum dixere causam: cum quidam crimen ultro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus. Damnatorum liberi urbe pulsi, enectique veneno aut fante. Constat quosdam cum pædagogis & capsariis uno prandio pariter necatos, alios diurnum victum prohibitos quaerere.

37 Nullus posthac adhibitus delectus aut modus intermitten- di quoscunque libuisset, quacunque de causa. Sed ne pluribus referam, Salvidieno Onitro obiectum est, quod tabernaculas tres de domo sua circa forum civitatis ad stationem locasset: Cassio Longino Jurisconsulto, ac humanibus orato, quod in vetere gentili stemmate C. Cassi percussoris Casaris imagines restituisset. Pato Thralex, tristior & pædagogi vultus. Mori iussis non amplius quam horarum spatium dabat. Ac ne quid moræ intervenires, medicos admovebat, *qui cunctantes continuo curarent.* Ita enim vocabat: venas mortis gratia incidere. Creditur etiam polyphago cuidam Ægyptii generis, crudam carnem & quicquid daretur mandere assueto, concupisse vivos homines laniandos absumentisque objicere. Elatus inflatusque tantis velox successibus, negavit *quemquam principum scisse quid sibi liceret.* Multaque nec dubias significationes sæpe jecit, ne reliquis quidem se parsurum senatoribus: eumque ordinem sublatum quandoque è Rep. ac provincias & exercitus equitibus Romæ ac libertis permissurum. Certe neque adveniens, neque proficiscens, quempiam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem. Et in auspiciando opere lithini, magna frequentia

clare, *Ut sibi ac pop. Rom. bene res verteret*, optavit : diffimulata senatus mentione.

38 Sed nec populo aut moenibus patriæ pepercit. Dicente quodam in sermone communi,

Εμὺ θανόντῳ γὰρ μᾶλλον πλεῖ.

immo, inquit, *ἐμὺ ζώντῳ*. Planeque ita fecit : nam quasi offensus deformitate veterum ædificiorum, & angustis flexurisque vicorum, incendit urbem tam palam, ut plerique consulares, cubicularios ejus, cum stupa tædaque, in prædiis suis deprehensos non attigerint : & quædam horrea circa domum Auream, quorum spatium maxime desiderabat, vi bellicia machinis labefactata, atque inflammata sint, quod faxea muro constructa erant. Per sex dies, septemque noctes ea clade favitum est, ad monumentorum bustorumque diversoria plebe compulsæ. Tunc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatæ, Deorumque ædes ab regibus ac deinde Punicis ac Gallicis bellis votæ dedicatæque, & quicquid visendum atque memorabile ex antiquitate duraverat. Hoc incendium è turri Mæcenatiana prospectans : lætusque *flamme*, ut aiebat, *pulchritudine*, *ἀλυσί*. Illi in illo suo scenico habitu decantavit. Ac ne non hinc quoque quantum posset prædæ & manubiarum invaderet, pollicitus cadaverum & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit : collationibusque non receptis modo, verum & efflagitatis, provincias privatorumque census prope exhaustit.

39 ACCESSERUNT tantis ex principe malis, probrisque, quædam & fortuita : pestilentia unius autumnii, qua triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt : clades Britannica, qua² duo præcipua oppida, magna civium sociorumque cæde direpta sunt : ignominia ad Orientem legionibus in Armenia sub jugum missis, ægæque Syria retenta. Mirum, & vel præcipue notabile inter hæc fuit, nihil cum patientius quam maledicta & convitia hominum tulisse : neque in ullos leniorem quam qui se dictis aut carminibus laceffissent, extitisse. Multa Græce Latineque proscripta, aut vulgata sunt, sicut illa,

1 Id est delata sunt tot mortuorum nomina ad eos, qui pecuniam pro quoque mortuo pendi solitam excipiebant recipiebantque. Mos à Servio Tullio rege institutus, ut centum quis penderetur eis τὴν ἡσυχίαν τῆς Ἀφροδίτης ἢ ἄλλοις χρηθρομένοις, ἢν ὠρεσται γορεῖς αὖ

Αἰσίωνη ὑπὲρ τῶν δολοχημένων, Dion. Hal. l. 1. 2. 2 Camalodunum, & Londinium coloniz, & cum his Verulamium municipium, quibus locis ad septuaginta civium, & sociorum millia cecidisse dicuntur. Tacitus,

Νέρων, Ορέσσης, Αλκμαίων, μηδ' ἄλλοι.
 Νεόνυμφον Νέων, ἰδὲ μὲν μητέρ' ἀπέκλειεν.

*Quis negat Æneæ magna de stirpe Neronem?
 Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.*

*Dum tendit citharam noster, dum cornua Parthus,
 Noster erit Pean, ille Εκατηόλης.*

*Roma domus fiet: Vejos migrate Quirites,
 Si non & Veios occupat ista domus.*

Sed neque auctores requisivit: & quosdam per indicem delatos ad senatum, affici graviore poena prohibuit. Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico clara voce corripuerat, quod Nauplii mala bene cantitaret, sua bona male disponderet. Ex Datus Atellanarum histrio in cantico quodam, ὕμναι μῦθε, ὕμναι μῦθε, ita demonstraverat, ut bibentem natantemque faceret, exitum scilicet Claudii² Agrippinæque significans: & in novissima claufula,

3 *Orcus vobis ducit pedes,*

senatum gestu notaret: histrionem & philosophum Nero nihil amplius quam urbe Italiaque submovit, vel contemptu omnis infamiæ, vel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia.

40 TALEM principem paulo minus XIII. annos perpeffus terrarum orbis, tandem destituit: initium facientibus Gallis, duce Julio Vindice, qui tum eam provinciam pro prætore obrinebat. Prædictum à mathematicis Neroni olim erat, fore ut quandoque destitueretur: unde vox ejus celeberrima, τὸ τέχνης πῶτα γαῖα πέφει: quo majore venia meditarietur citharœdicam artem principi sibi gratam, privato necessariam. Sponponderunt tamen quidam destituto Orientis dominationem, nonnulli nominatim regnum Hierosolymorum, plures omnis pristinæ fortunæ restitutionem. Cui spei pronior, Britannia Armeniæque amissa, ac rursus utraque recepta, defunctum se fatalibus malis existimabat. Ut vero consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cavendum sibi audivit, quasi eo demum obiturus, ac nihil conjectans de ætate Galbæ, tanta fiducia non modo senectam sed etiam perpetuam singularemque concepit felicitatem, ut amissis naufragio pretiosissimis rebus non dubitaverit inter suos dicere, *pisces eas sibi relaturos*. Neapoli de motu Galliarum cognovit die ipso quo matrem occiderat: adeoque lente ac secure tulit, ut gaudentis etiam suspensionem præberet, tan-

1 Objicit autor versiculi Neroni incestum cum matr. 2 Quæ, quantum in Nerone fuit natando perit.

3 Mortui per pedes efficiantur. Nescit alter Orcus in absumendo Senatu.

quàm occasione nata spoliandarum jure belli opulentissimarum provinciarum. Statimque in gymnasium progressus, certantes athletas effusissimo studio spectavit. Cœnæ quoque tempore interpellatus, tumultuosioribus literis, hætenus excanduit, ut malum iis qui descissent, minaretur. Denique per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid aut præcipere conatus, rem silentio obliteravit.

41 Edictis tandem Vindicis contumeliosis, & frequentibus permotus, senatum epistola in ultionem sui rei que publicæ adhortatus est: excusato languore faucium propter quem non adestet. Nihil autem æque doluit quam ut citharcedum malum se increpitum, ac pro Nerone Ænobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumturum se professus est, deposito adoptivo. Cetera convitia ut falsa, non alio argumento refellebat, quam quod etiam inscitia tantopere laboratæ perfectæque à se artis objiceretur: singulos subinde rogitans, nossentne quenquam præstantiorem. Sed urgentibus aliis super aliis nuntiis, Romam prætrepidus rediit. Leviterque modo in itinere frivolo auspicio mente recreata, cum annotasset insculptum monumento, militem Gallum ab equite Rom. oppressum, trahi crinibus, ad eam speciem exiluit gaudio, cœlumque adoravit. Ac ne tunc quidem aut senatu, aut populo coram appellato, quosdam è primoribus viris domum evocavit: transactaque raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica novi & ignoti generis circumduxit. Ostendenque singula, de ratione ac difficultate cujusque differens, jamque se etiam prolaturum omnia in theatrum affirmavit, si per Vindicem liceat.

42 Postquam deinde etiam Galbam & Hispanias descivisse cognovit, collapsus, animoque male fracto, diu & sine voce & prope intermortuus jacuit. Utque resipit, veste descissa, capite converberato, *actum de se* pronuntiavit. Consolantique nutriculae, & aliis quoque jam principibus similia accidisse memoranti, *Se vero præter ceteros inaudita & incognita pati* respondit, *qui suum imperium virus amitteret.* Ne eo secius quidquam ex consuetudine luxus atque desidæ omisit vel imminuit. Quinimo, cum prosperi quiddam ex provinciis nuntiatum esset, super abundantissimam cœnam jocularia in defectionis duces carmina, lasciveque modulata, quæ vulgo innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis theatri clam illatus cuidam scenico placenti nuntium misit, *abuti eum occupationibus suis.*

43 Initio statim tumultus, multa & immania, verum non abhorrentia à sua natura, creditur destinasse. Successores, percussoresque submittere exercitibus, & provincias regentibus quasi conspiratis, idemque & unum sentientibus: quid-

quid

quid ubique exsulum, quidquid in urbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare: illos, ne desciscantibus aggregarentur: hos, ut conscios popularium suorum, atque fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere: senatum universum veneno per convivia necare, urbem incendere feris in populum immisis, quo difficilius defenderetur. Sed absteritus, non tam poenitentia quam perficiendi desperatione, credensque expeditionem necessariam, Coss. ante tempus privavit honore: atque in utriusque locum solus iniit consulatum, quasi fatale esset, non posse Gallias debellari nisi à consule. Ac susceptis fascibus, cum post epulas triclinio digrederetur, innixus humeris familiarium, affirmavit, simul ac provinciam attingisset, inermem se in conspectum exercituum proditurum, nec quidquam aliud quam fleturum. Revocatisque ad poenitentiam defectoribus, sequente die lætum inter lætos cantaturum epinicia, quæ jam nunc sibi componi oporteret.

44 In præparanda expeditione primam curam habuit deligendi vehicula, portandis scenicis organis, concubinasque, quas secum educeret, tondendi ad virilem modum, & securibus peltisque Amazonicis instruendi. Mox tribus urbanas ad sacramentum citavit; ac nullo idoneo respondente, certum dominis fervorum numerum indixit: nec nisi ex tota cujusque familia probatissimos, ne despectatoribus quidem, aut amanuensibus exceptis, recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre iussit: & insuper inquilinos privatarum ædium atque insularum, pensionem annuam repræsentare fisco. Exegitque ingenti fastidio & acerbitate nummum¹ asperum, argentum postulatum, aurum ad² obrussam: ut plerique omnem collationem palam recusarent, consensu flagitantes à delatoribus potius revocanda præmia quæcunque cepissent.

45 Ex³ annonæ quoque caritate lucrantium accrevit invidia. Nam & forte accidit, ut in publica fame Alexandrina navis nuntiaretur⁴ pulverem luctatoribus aulicis advexisse. Quare omnium in se odio concitato, nihil contumeliarum defuit quin subiret. Statuæ ejus à vertice currus appositus est cum inscriptione Græca, *Nunc demum agona esse*; &, *Traheret tandem*. Alterius collo &⁵ ascopera deligata, si-

¹ Bene percussum, & recentem, non veterem neque tritum atque ipso usu levem fugientis notis. ² *Obrussam* dixerunt auri experimentum, quod igne sumitur. *Hic adhibenda tanquam Obrussa ratio est*, Cicero. ³ Ex hoc casu qui hic narratur, augescebat in Neronem invidia, quam

ante iuste conceperant adversus lucrantes ex annonæ caritate. ⁴ *Palæstræ* in *Palæstrico* certamine corpora respergebant arenâ. Plinius l. 35. docet arenam à Nilo esse palæstræ studiis accommodatissimam. ⁵ *Sacculus pelliceus*. Culei symbolum; quoniam Nero Matricida.

mulque titulus, *Ego quid patas? sed tu culum meruisti.* Adscriptum & columnis, *Etiam Gallos eum cantando excitasse.* Jam noctibus jurgia cum servis plerique simulantes, crebro vindicem poscebant.

46 Terrebarur ad hæc evidentibus portentis somniorum & auspicio- rum, & omnium, tum veteribus tum novis, nunquam antea somnare solitus. Occisa demum matre, vidit per quietem, navem sibi regenti extortum gubernaculum, trahique se ab Octavia uxore in arctissimas tenebras, & modo pennatarum formicarum multitudine oppleri: modo à simulacris gentium ad Pompeii theatrum dedicatarum circui- ri, arcerique progressu. Asturconem, quo maxime lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De Mausoleo sponte foribus patefactis exaudita vox est, nomine eum cientis. Kalend. Januarii exornati Lares in ipso sacrificii apparatu conciderunt. Auspicianti Sporus annulum muneri obtulit: cujus gemmæ sculptura erat, *Proserpine raptus.* Voto- rum nuncupatione magna jam ordinum frequentia vix re- pertæ Capirolii claves. Cum ex oratione ejus, qua in Vin- dicem perorabat, recitaretur in senatu, *datorios penas scelera- tos, ac brevi dignum exitum facturos,* conclamatum est ab u- niverfis, *Tu facies Auguste.* Observatum etiam fuerat, novis- simam fabulam cantasse eum publice *Oedipodem exulem,* atque in hoc decidisse versu,

Θαρσύν μ' ἀνὼρα σὺ γὰμ Q, μήτηρ, πατήρ.

47 Nuntiata interim etiam ceterorum exercituum defecti- one, literas prandenti sibi redditas concerpfit, mensam sub- vertit: duos scyphos gratissimi usus, quos Homericos à cæ- latura carminum Homeri vocabat, solo illisit: ac sumto à locusta veneno, & in auream pyxidem condito, transit in hortos Servilianos. Ubi præmissis libertorum fidissimis Osti- am, ad classem præparandam, Tribunos centurionesque præto- rii de fugæ societate tentavit. Sed partim tergiversantibus, partim aperte detrectantibus, uno vero etiam proclamante,

Usque adeone mori miserum est?

varia agitavit, Parthosne an Galbam supplex peteret, an atra- tus prodiret in publicum, proque Rostris quanta maxime posset miseratione veniam præteritorum precaretur: ac ni flexisset animos, vel Ægypti præfecturam concedi sibi oraret.

1 Populi vox est; aut Agrippinæ matris. 2 Cives quam plurimi simu- lata in servos ira, cum tortorem appel-

larent, vindicem adesse juebant, ad Iulium Vindicem Gallicæ defectio- nis authorem omen referentes.

Inventus est postea in scrinio ejus hac de re sermo formatus: Sed deterritum putant: ne prius quam in forum perveniret, discerperetur. Sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam fere noctem excitatus, ut comperit stationem militum recessisse, profiluit à lecto, misitque circum amicos. Et quia nihil à quoquam renuntiabatur, ipse cum paucis hospitibus singulorum adiit. Verum clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum rediit, unde jam & custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota & pyxide veneni. Ac statim Spicillum mirmillonem, vel quemlibet alium percussorem, cujus manu periret, requisivit. Et nemine reposito: *Ergo ego*, inquit, *nec amicum habeo, nec inimicum?* procurratque quasi præcipitatus se in Tiberim.

41 Sed revocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desideravit: & offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam & Nomentanam viam circa quartum milliarium: ut erat nudo pede atque tunicatus, pænulam obsoleti coloris superinduit: adopertoque capite, & ante faciem obtento sudario, equum inscendit, quatuor solum comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statimque tremore terræ, & fulgure adverso pavefactus, audiit ex proximis castris clamorem militum, & sibi adversa & Galbæ prospera ominantium: etiam ex obviis viatoribus quendam dicentem, *Hi Neronem persequuntur*: alium sciscitantem, *Ecquid in urbe novi de Nerone?* Equo autem odore abjecti in via cadaveris consternato, detecta facie agnitus est à quodam missicio prætoriano, & salutatus. Ut ad diverticulum ventum est, dimissis equis inter fruticeta ac vepres, per arundineti semitam ægre, nec nisi strata sub pedibus veste, ad adversum villæ parietem evasit. Ibi hortante eodem Phaonte, ut interim in specum egestæ harenæ concederet, negavit *se vivum sub terram iturum*: ac parumper commoratus, cum clandestinus ad villam introitus pararetur: aquam ex subjecta lacuna potaturus manu hausit: & *Hæc est*, inquit, *Neronis decocta*. Deinde divulsa sentibus pænula trajectos surculos¹ rasit: atque ita quadrupes per angustias effossæ cavernæ receptus, in proximam cellam decubuit super lectum modicella culcita, vetere pallio strato instructum. Fameque interim & siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantulum bibit.

49 Tunc unoquoque hinc inde instante, ut quam primum se impendentibus contumeliis eriperet, ² scrobem coram fieri

¹ Missicius Prætorianus, à militia Prætoriana missus. i. e. veteranus Prætoris. ² Surculos qui trajecta pænula inhaeserant detersit. ³ Qui aliqua ne-

cessitate coacti se interimebant, in scrobibus præparatis sæpe soliti sedere, forte ut evitetur casus *αίχμη*, post vulnus acceptum.

imperavit,

imperavit, dimensus ad corporis sui modulum: componique simul, si qua invenirentur, frustra marmoris & aquam simul ac ligna conferri, curando mox cadaveri, flens ad singula, atque idemtidem dictitans: *Qualis artifex pereo!* Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit, legitque se hostem à senatu judicatum, & queri, ut puniatur more majorum. Interrogavitque quale id genus esset poenæ. Et cum comperisset nudi hominis cervicem inferi furcæ, corpus virginis ad necem cædi: contreritus, duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit: tentataque utriusque acie, rursus condidit, caussatus, *nondum adesse fatalem horam.* Ac modo Sporum hortabatur, ut lamentari ac plangere inciperet, modo orabat, ut se aliquis ad mortem capeßendam exemplo juvaret: interdum segnitiam suam his verbis increpabat: *Vivo deformiter ac turpiter.* *ὁ πάλαι Νέρων, ὁ πάλαι, νῦν δὲ ἐκ τοῦ αἵματος: ὅς ἐστιν αἰσχυρὸς αὐτῷ.* Jamque equites appropinquabant: quibus præceptum erat, ut vivum eum attraherent. Quod ut sensit, trepidanter effatus,

Ἰππῶν μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ χλῦτον ἄτα βαλῶ,

terrum jugulo adegit, juvante Epaphrodito, à libellis. Semianimisque adhuc interrumpenti centurioni, & pænula ad vulnus apposita, in auxilium se venisse simulanti, non aliud respondit, quam *Serò, & Hæc est fides.* Atque in ea voce defecit, exstantibus rigentibusque oculis usque ad horrorem formidinemque visentium. Nihil prius ac magis à comitibus exegerat, quam ne potestas cuiquam capitis sui fieret: sed ut quoquo modo, totus cremaretur. Permisit hoc Icelus Galbæ libertus, non multo ante vinculis exsolutus, in quæ primo tumultu conjectus fuerat.

50 Funeratus est impensa ducentorum millium, stragulis albis auro intextis, quibus usus Kalend. Januarii fuerat. Reliquias Eclogæ & Alexandra nutrices cum Ate concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt: quod prospicitur se campo Martio impositum colle hortorum. In eo monumento: solium Porphyretici marmoris superstanti Lunensi ara circumseptum est lapide Thasio.

51 **STATURA** fuit pene iusta: corpore maculoso & foedo: sufflavo capillo: vultu pulcro magis quam venusto: oculis cæsiis & hebetioribus: cervice obesa, ventre projecto, gracillimis cruribus, valetudine prospera. Nam qui luxuriæ immoderatissimæ esset, ter omnino per XIII. annos languit: atque ita, ut neque vino, neque consuetudine reliqua

1 Calida aquâ lavabantur cadavera ex | dum: 3 In sepulcro solium accipitur
ritu priscorum. 2 Ad rogum extruen- | pro loculo in quo conditum est cadaver.

abstineret. Circa cultum habitumque adeo pudendus, ut colliam semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam pone verticem summisserit: ac plerumque synthesium indutus, ligato circum collum sudario prodierit in publicum, sine cinctu, & discalceatus.

52 LIBERALES disciplinas omnes fere puer attigit. Sed à philosophia eum mater avertit: monens, imperaturo contrarium esse: à cognitione veterum oratorum Seneca præceptor, quo diutius in admiratione sui detineret. Itaque ad Poeticam pronus carmina libenter ac sine labore composuit: nec, ut quidam putant, aliena pro suis edidit. Venere in manus meas pugillares libellique cum quibusdam notissimis versibus ipsius chirographo scriptis, ut facile appareret, non translatos, aut distantis aliquo acceptos: sed plane quasi à cogitante atque generante exaratos: ita multa & deleta & inducta & superscripta inerant.

53 Habuit & pingendi fingendique maxime non mediocre studium. Maxima autem popularitate efferebatur, omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi moverent. Exiit opinio post scenicas coronas proximo lustro descensurum eum ad Olympia inter athletas. Nam luctabatur assidue: nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectaverat, quam braheutarum more in stadio humi assidens: ac si qua paria longius recessissent, in medium manibus suis protrahens. Destinaverat etiam, qui Apollinem cantu, Solem aurigando æquiparare existimaretur, imitari & Herculis facta. Præparatumque leonem ajunt, quem vel clavi vel brachiorum nexibus in Amphitheatri harena spectante populo nudus elideret.

54 Sub exitu quidem vitæ palam voverat si sibi incolumis status permansisset, proditurum se partæ victoriæ ludis, etiam hydraulam & choreulam, & utricularium, ac novissimo die histrionem, saltaturumque Virgilii Turnum. Er sunt qui tradant Paridem histrionem occisum ab eo, quasi gravem adversarium.

55 Erat illi æternitatis perpetuæque famæ cupido, sed inconsulta. Ideoque multis rebus ac locis vetere appellatione detracta, novam induxit ex suo nomine. Mensē quoque Aprilē, Neroneum appellavit. Destinaverat & Romam Neropolim nuncupare.

56 Religionum usque quaque contemtor, præter unius Deæ Syriæ. Hanc mox ita sprexit, ut urina contaminaret: alia superstitione captus, in qua sola pertinacissime hæsit. Siquidem iunculam puellarem, cum quasi remedium insidiarum à

1. Moris fuit hominibus præsti- vis morbos & casus vendere.
giatoribus, remedia adversus quos-

plebeo

plebeo quodam & ignoto muneri accepisset, detecta confestim conjuratione pro summo numine trinisque in die sacrificiis colere perseveravit: volebatque credi monitionē ejus futura prænoscere. Ante paucos quam periret menses, attendit & extispicio, nec unquam litavit.

57 OBIIT secundo & trigesimo ætatis anno die quo quondam Octaviam interemerat. Tantum gaudium publice præbuit, ut plebs pileata tota urbe discurreret. Et tamen non defuerunt qui per longum tempus vernis æstivisque floribus tumulum ejus ornarent: ac modo imagines prætextatas in Rostris proferrent, modo edicta, quasi viventis, & brevi magno inimicorum malo réversuri. Quinetiam Vologesus Parthorum rex, missis ad senatum legatis, de instauranda societate, hoc etiam magnopere oravit, ut Neronis memoria coleretur. Denique cum post viginti annos adolescente me exstitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse jactaret, tam favorable nomen ejus apud Parthos fuit, ut vehementer adjutus, & vix¹ redditus sit.

¹ Scilicet Calpurnio Asprenati ad supplicium.

C. SUE-

C. SUETONII TRANQUILLI

DE

XII CÆSARIBUS

LIBER VII.

Ser. Sulpicius Galba.

Breviarium Caputum.

D E progenie Cæsarum, quæ in Nerone defecit, & prodigiis hoc præcedentibus.	1	Consternatio propter mortem Vindiciæ.	11
Prosapia, & vetus origo Galbæ.	2	Sævitia, & avaritia.	12
Progenies, & cognomina Galbæ, & unde dicatur Galba.	3	Adventus ad urbem.	13
Ortus Galbæ, & præfagia principatus.	4	Gesta per eum in initio principatus.	14
Studium in liberalibus disciplinis, iure, & uxoribus, ac filiis.	5	Gesta, & liberalitas.	15
Honores per eum gesti, & disciplina iu re militari.	6	Invidia, & rebellio exercitus Germaniæ in eum.	16
Iustitia & æquitas.	7	Adoptio Pisonis per eum facta.	17
Honores ei collati, & signa futuri Imperii.	8	Præfagia infelicem exitum præcedentia.	18
Varietas in provincia.	9	Cædes atque mors.	19
Initium principatus, & alia gesta.	10	Gesta per eum in morte, & de ejus funere, atque cadavere.	20
		Statura corporis, & membrorum.	21
		Cibus, potus, atque luxuria.	22
		Tempus Imperii, & ætas.	23

I**P**rogenies Cæsarum in Nerone defecit: quod futurum compluribus quidem signis, sed evidentissimis duobus, apparuit. Livie olim post Augusti statim nuptias Vejentanum suum revisenti, prætervolans aquila, gallinam albam, ramulum lauri rostro tenentem, ita ut rapuerat, demisit in gremium: cumque nutriri alitem, pangique ramulum placuisset, tanta pullorum

soboles

loboles provenit, ut hodie quoque ea villa *ad Gallinas* vocetur : tale vero lauretum, ut triumphaturi Cæsares inde laureas decerperent : fuitque mos triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere : & observatum est sub cujusque obitum, arborem ad ipso institutam, elanguisse. Ergo novissimo Neronis anno, & silva omnis exaruit radicitus, & quidquid ibi gallinarum erat, interiit : ac subinde tacta de cœlo Cæsarium æde, capita omnibus simul statuis deciderunt : Augustique sceptrum è manibus excussum est.

2 Neroni GALBA successit, nullo gradu contingens Cæsarium domum : sed haud dubie nobilissimus, magnaue & vetere prosapia : ut qui statuarum titulis PRONEPOTEM Q. CATULI CAPITOLINI semper adscripserit : Imperator vero etiam stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Jovem : maternam, ad Pasiphaën Minois uxorem referret. Imagines & elogia universi generis exsequi longum est : familiæ breviter attingam.

3 Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur, aut unde traxerit, ambigitur. Quidam putant, quod oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum illitis demum galbano facibus succenderit : alii, quod in diurna valitudine galbeo, id est, remediis lana involutis assidue uteretur : nonnulli quod præpinguis fuerit visus, quem *galbam* Galli vocent, vel contra, quod tam exilis, quam sunt animalia, quæ in esculis nascuntur, appellanturque galbæ. Familiam illustravit Ser. Galba consularis, temporum suorum eloquentissimus : quem tradunt, Hispaniam ex prætura obtinentem, xxx. Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriati belli causam extitisse. Ejus nepos ob repulsam consulatus insensus Julio Cæsari, cujus legatus in Gallia fuerat, conspiravit cum Cassio & Bruto propter quod Pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt Imperatoris Galbæ avus & pater. Avus clarior studiis quam dignitate : non enim egressus præturæ gradum, multiplicem nec incuriosam historiam edidit. Pater consulatu functus : quam brevi corpore atque etiam gibber modicæque in dicendo facultatis, causas industriæ actitavit. Uxores habuit Mummiam Achaicam, neptem Catuli, pronepotem L. Mummii, qui Corinthum excidit : item Liviam Ocellinam, ditem admodum & pulcram : à qua tamen nobilitatis causa appetitus ultro existimatur, & aliquanto enixius, postquam subinde instanti vitium corporis secreto posita veste detexit, ne quasi ignaram fallere videretur. Ex Achaica liberos, Cajum & Servium procreavit. Quorum major Cajus attritis facultatibus urbe cessit : prohibitusque à Tiberio fortiri anno suo proconsulatum, voluntaria morte obiit.

4 SER. Galba Imperator, M. Valerio Messalla, Cn. Len-

tulo

tulo Coss. natus est, ix. Kal. Januarii, in villa colli supposita, prope Terracinam finistrorsum Fundos petentibus. Adoptatus à noverca sua, Livii nomen, & Ocellæ cognomen asumpsit, mutato prænomine. Nam & Lucium mox pro Servio usque ad tempus imperii usurpavit. Constat Augustum puero adhuc salutante se inter æquales apprehensa buccula dixisse, *ἡ δὲ βίβλος ἡ δὲ πύλη*. Sed & Tiberius, cum comperisset imperaturum eum, verum in senecta: *Vivat sane*, ait, *quando id ad nos nihil pertinet*. Avo quoque ejus fulgur¹ procuranti, cum exta de manibus aquila rapuisset, & in frugiferam quercum contulisset, summum, sed serum, imperium portendi familiæ responsum est. Et ille irridens: *Sane*, inquit, *cum mula pepereris*. Nihil æque postea Galbam tentantem res novas confirmavit, quam mulæ partus, ceterisque ut obscenum ostentum abhorrentibus, solus pro lætissimo accepit, memor sacrificii, dictique avi. Sumta virili toga, somniavit fortunam dicentem, *stare se ante fores defessum: & nisi ocius reciperetur, evincunque obvio præda futuram*. Utque evigilavit aperto atrio, simulacrum æneum Dææ cubitali majus juxta limen invenit, idque gremio suo Tusculum, ubi æstivare consueverat, avexit: & in parte ædium consecratum, menstruis deinceps supplicationibus & pervigilio anniversario coluit. Quanquam autem nondum ætate constanti, veterem civitatis, exoletumque morem, ac tantum in domo sua hærentem, obstinatissime retinuit: ut liberti servique bis die frequentes adessent, ac mano salvere, vesperi valere sibi singuli dicerent.

5 INTER liberales disciplinas attendit & juri. Dedit & matrimonio operam: verum amissa uxore Lepida, duobusque ex ea filiis, remansit in coelibatu, neque sollicitari ulla conditione amplius potuit, ne Agrippinæ quidem viduæ morte Domitii, quæ maritum quoque adhuc necdum coelibem Galbam, adeo omnibus sollicitaverat modis, ut inter conventum matronarum correpta jurgio, atque etiam manu pulsata sit à matre Lepida. Observavit ante omnes Liviam Augustam: cujus & vivæ gratia plurimum valuit, & mortuæ testamento pene ditatus est. Hs. namque quingenties cum præcipuum inter legatarios habuisset, qui² notata non præscripta erat summa, hærede Tiberio legatum ad quingenta revocante, ne hæc quidem accepit.

6 HONORIBUS ante legitimum tempus initis, prætor commissionem ludorum Floralium, novum spectaculi genus, elephantos funambulos edidit: exin provinciæ Aquitanicæ anno fere præfuit: mox consulatum per sex menses³ ordinarium gessit. Evenitque ut in eo ipse L. Domitio patri Neronis,

¹ Sacrificio expiant. ² Numeris | expressa. ³ Legitimo ordine datum. literalibus, non integris dictionibus

ipsi Salvius Otho pater Othonis succederet: velut præfagium insequentis casus, quo mediis inter utriusque filios exitis Imperator. A Cajo Cesare, Gætulico substitutus, postridie quam ad legiones venit, solenni forte spectaculo plaudentes inhibuit, data tessera, ut manus penulis continerent. Statim per castra jactatum est,

Disce miles militare, Galba est, non Gætulicus.

Pari severitate interdixit commeatus peti. Veteranum ac tironem militem opere assiduo corroboravit: matureque barbaris, qui jam in Galliam usque proruperant, coercitis, præsentique quoque Cajo talem & se & exercitum approbavit, ut inter innumeras contractasque ex omnibus provinciis copias, neque testimonium neque præmia ampliora ulli perciperent. Ipse maxime insignis, quod campestris decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti passuum milia cucurrit.

7 CÆDE Caii nuntiata, multis ad occasionem stimulantibus, quietem prætulit. Per hoc gratissimus Claudio receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus, ut cum subita ei valetudo nec adeo gravis incidisset, dilatus sit expeditionis Britannicæ dies. Africam pro consule biennio obtinuit, extra sortem electus ad ordinandam provinciam, & intestina dissensione & barbarorum tumultu inquietam. Ordinavitque magna severitatis ac justitiæ cura etiam in parvulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona ærissimæ residuum cibariorum tritici modium centum denariis vendidisse arguebatur, vetuit, simulatque indigere cibo cœpisset, à quoquam opem ferri: & is fame extabit. At in jure dicendo, cum de proprietate jumenti quæreretur, levibus utrinque argumentis, & testibus, ideoque difficili conjectura veritatis, ita decrevit, ut ad lacum, ubi aduari solebat, duceretur capite involuto: atque ibidem revelato, ejus esset ad quem sponte se à potu recepisset.

8 Ob res, & tunc in Africa, & olim in Germania gestas, ornamenta triumphalia accepit, & sacerdotium triplex, inter xv. viros, sodalesque Titios, item Augustales coopertus: atque ex eo tempore prope ad medium Neronis principatum in secessu plurimum vixit: ne ad gestandum quidem unquam iter ingressus, quam ut secum vehiculo proximo¹ decies H.s. in auro efferret, donec in oppido Fundis moranti Hispania Tarraconensis oblata est. Acciditque, ut cum provinciam ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repente toto capite canesceret. Nec de-

¹ Ne si casus aliquis subito nuntiaretur, qui fugæ necessitatem ei afferret, à pecunia imparatus reperiretur.

fuerunt qui interpretarentur, significari rerum mutationem ; successurumque juveni senem : hoc est, ipsum Neroni. Nec multo post in Cantabriz lacum fulmen decidit, repertæque sunt duodecim secures, haud ambiguum summi Imperii signum.

9 Per octo annos varie & inæquabiliter provinciam rexit. Primo acer, vehemens, & in coercendis quidem delictis vel immodicus. Nam & nummulario non ex fide versanti pecunias, manus amputavit, mensæque ejus affixit. Et tutorem, quod pupillum cui substitutus hæres erat, veneno necasset, cruce affecit : implorantique leges, & civem Romanum se testificantem, quasi solatio & honore aliquo poenam levaturus, mutari, multoque præter ceteras altiore & dealbatam statui crucem iussit. Paullatim in desidiam segnitieque conversus est, ne quid materiæ præberet Neroni : &, ut dicere solebat, *quod nemo rationem otii sui reddere cogeretur*. Carthagine nova conventum agens, tumultuari Gallias comperit. Legato Aquitaniz auxilia implorante, supervenerunt Vindicis literæ, hortantis ut *humano generi assertorem ducemque se accommodaret*. Nec diu cunctatus conditionem partim metu, partim spe recepit. Nam & mandata Neronis de nece sua ad procuratores clam missa deprehenderat : & confirmabatur cum secundissimis auspiciis, & ominibus, tum virginis honestæ vaticinatione, tanto magis, quod eadem illa carmina sacerdos Jovis Cluniz ex penetrali, somnio monitus eruerat, ante ducentos annos similiter à fatidica puella pronunciata. Quorum carminum sententia erat, *Oriturum quandoque ex Hispania principem, dominumque rerum*.

10 Igitur cum quasi¹ manumissioni vacaturus conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorum occisorumque à Nerone quam plurimis imaginibus, & adstante nobili puero, quem exsulantem ex proxima Baleari insula, ob id ipsum acciverat, deploravit temporum statum, consalutatusque IMPERATOR, *legatum se senatus ac populi Rom.* professus est. Deinde justitio indicto, è plebe quidem provinciz legiones & auxilia conscripsit, super exercitum veterem legionis unius, duarumque alarum, & cohortium trium. Ac è primoribus prudentia atque ætate præstantibus, velut instar senatus, ad quos de majore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris ordinis juvenes, qui manente annulorum aureorum usu, evocati appellarentur, excubiasque circa cubiculum suum vice militum agerent. Etiam per provincias edicta

¹ Ad cognitionem præsidis provinciz, in primis pertinebat manumissio, ut non solum apud precon-

sulem sed legatum ejus manumitti posse prodant J. C.

dimisit, auctor singulis universisque conspirandi simul, & ut qua posset quisque opera, communem causam juvarent. Per idem fere tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat, repertus est annulus opere antiquo sculptura gemmæ victoriam cum trophæo exprimente. Ac subinde Alexandrina navis Dertofam appulit armis onusta, sine gubernatore, sine nauta ac vectore ullo: ut nemini dubium esset, justum piūque, & faventibus Diis, bellum suscipi. Cum repente ex inopinato prope cuncta turbata sunt: alarum altera castris appropinquātem: poenitentia mutati sacramenti, destituere conata est, ægreque retenta in officio: & servi, quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat, per angiportum in balineas transeuntem pene interemerunt: nisi cohortantibus invicem, ne occasionem omitterent, interrogatissime de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio esset.

II Accessit ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maxime consternatus, destitutoque similis, non multum abfuit quin vitæ renunciaret. Sed supervenientibus ab urbe nuntiis, ut occisum Neronem, cunctosque in verba sua jurasse cognovit: deposita, LEGATI, suscepit CÆSARIS appellationem. Iterque ingressus est paludatus, ac dependente à cervicibus pugione ante pectus; nec prius usum togæ recuperavit, quam oppressis, qui novas res moliebantur, præfecto prætorii Nymphidæ Sabino, Romæ: in Germania, Fonteio Capitone: in Africa, Clodio Macro, legatis.

12 PRÆCESSERAT de eo fama sævitæ simul atque avaritiæ: quod civitates Hispaniarum Galliarumque, quæ cunctantius sibi accesserant, gravioribus tributis, quasdam etiam murorum destructione punisset: & præpositos procuratoresque supplicio capitis affecisset cum conjugibus ac liberis: quodque oblatam à Tarraconensibus è veteri templo Jovis coronam auream librarum quindecim conflasset, ac tres uncias quæ ponderi deerant, jussisset exigi. Ea fama & confirmata & aucta est, ut primum urbem introiit. Nam cum classarios, quos Nero ex remigibus justos milites fecerat, redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atque insuper aquilam, & signa pertinacius flagitantes, non modo immisso equite disjecit, sed decimavit etiam. Item Germanorum cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam, multisque experimentis fidelissimam, dissolvit, ac sine ullo commodo remisit in patriam: quasi Cn. Dolabellæ, juxta cujus hortos tendebat, proniorem. Illa quoque, verene an falso, per ludibrium jactabantur, apposita lautiore cœna ingemuisse eum. Et ordinario

1 Tentoria habebat.

quidem dispensatori breviarium rationum offerenti : paropistodem leguminis pro sedulitate ac diligentia porrexisset. Cano autem choraulæ mire placenti, denarios quinque donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis.

13 Quare adventus ejus non perinde gratus fuit : idque proximo spectaculo apparuit. Siquidem Atellanis notissimum canticum exoritur, *Venit io Simus à villa* : cuncti simul spectatores consentiente voce reliquam partem retulerunt, ac sæpius versu repetito egerunt.

14 Majore adeo & favore & auctoritate adeptus est, quam gessit, Imperium : quanquam multa documenta egregii principis daret : sed nequaquam tam grata erant quam invisæ quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos una & intra Palatium habitantes, nec unquam non adhærentes, prædagogos vulgo vocabant. Hi erant T. Vinius legatus ejus in Hispania, cupiditatis immensæ : Cornelius Laco, ex alessore præfectus prætorii, arrogantia socordiaque intolerabilis : libertus Icelus, paullo ante annulis aureis & Martiani cognomine ornatus, ac jam summi equestris gradus candidatus. His diverso vitiorum genere grassantibus, adeo se abutendum permisit & tradidit, ut vix sibi ipsi constaret : modo acerbior parciorque : modo remissior ac negligentior, quam conveniret principi electo atque illius ætatis. Quosdam claros ex utroque ordine viros suspitione minima, inauditos condemnavit. Civitatem Romanam raro dedit. Jura trium liberorum vix uni atque alteri : ac ne his quidem, nisi ad certum præfinitumque tempus. Judicibus sextam decuriam adjici precantibus, non modo negavit, sed etiam confesum à Claudio beneficium, ne hieme initioque anni ad judicandum evocarentur, eripuit.

15 Existimabatur etiam senatoria & equestria officia biennii spatio determinaturus, nec daturus nisi invitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis concessis, per quinquaginta equites Rom. ea conditione revocandas curavit exigendaque : ut & si quid scenici aut xyfici donatum olim vendidissent, auferretur emtoribus, quando illi absumto pretio solvere nequirent. At contra, nihil non per comites atque libertos pretio addici, aut donari gratia passus est, vectigalia, immunitates, poenas innocentium, impunitates noxiorum. Quinetiam pop. Rom. deposcente supplicium ¹ Haloti & Tigillini, solos ex omnibus Neronis ² emissariis vel maleficientissimos incolumes præstitit : atque insuper Halotum procuratione amplissima ornavit. Pro Tigillino etiam sævitix populum inerepuit edicto.

¹ Qui prægustator cum esset, Claudio venenum dedit. ² Asconius interpretatur emissarium, cum qui con-

ciliator furtorum, & rapinarum esset, quæ à Principe, sive domino patrentur,

16 PER hæc prope universis ordinibus offensus, vel præcipua flagravat invidia apud milites. Nam cum in verba ejus absentis jurantibus donativum grandius solito præpositi pronuntiasent: neque ratam rem habuit, & subinde jactavit, *legere se militem, non emere consueſſe.* Atque eo quidem nomine omnes, qui ubique erant, exacerbavit. Ceterum prætorianos etiam metu & indignitate commovit, removens subinde plerosque ut suspectos, & Nymphidii socios. Sed maxime fremebat superioris Germaniæ exercitus, fraudari se præmiis navatæ adversus Gallos & Vindicem operæ. Ergo primi obsequium rumpere ausi, Kalend. Januarii adigi sacramento nisi in nomen senatus, recusarunt: statimque legationem ad prætorianos cum mandatis destinaverunt, *dispicere Imperatorem in Hispania factum, eligerent ipsi quem cuncti exercitus comprobarent.*

17 Quod ut nuntiatum est, despectui esse non tam senectam suam, quam orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem egregiumque juvenem, ac sibi olim probatissimum testamentoque semper in bona & nomen adscitum, repente è media salutantium turba apprehendit: filiumque appellans, perduxit in castra, ac pro concione adoptavit: ne tunc quidem donativi ulla mentione facta: quo faciliorem occasionem M. Salvio Othoni præbuit¹ perficiendi conata, intra sextum adoptionis diem.

18 MAGNA & assidua monstra jam inde à principio exitum ei, qualis evenit, portenderant. Cum per omneiter dextra sinistraque oppidatim victimæ cæderentur, taurus securis ictu confternatus, rupto vinculo, essedum ejus invasit: elatisque pedibus totum cruore perfudit, ac descendantem spiculator impulsu turbæ lancea prope vulneravit. Urbem quoque, & deinde Palatium ingressum, excepit terra tremore, & assimilis quidem mugitui sonus. Secuta sunt aliquanto manifestiora. Monile margaritis gemmisque confertum ad ornandum Fortunam suam Tusculanam, ex omni gaza secreverat, id repente quasi angustiore dignius loco, Capitoliinæ Veneri dedicavit: ac proxima nocte somniavit speciem Fortunæ querentis fraudatam se dono destinato, minantisque erepturam & ipsam quæ dedisset. Cumque exterritus luce prima ad expiandum somnium, præmissis qui rem divinam appararent, Tusculum excucurrisset, nihil invenit præter tepidam in ara favillam, atratumque juxta senem in catino vitreo thus tenentem, & in calice fictili merum. Observatum etiam est Kalend. Januariis sacrificanti coronam de capite excidisse: auspicanti pullos evolasse, adoptionis diē neque milites allo-

¹ De occupando imperio, & Galba trucidando.

cuturo castrensem sellam de more positam pro Tribunali, oblitis ministris, & in senatu curulem perversè collocaram.

19 Prius vero quam occideretur, sacrificantem mane haruspex idemtidem monuit, caveret periculum: non longe percussores abesse. Haud multo post cognoscit teneri castra ab Othone: ac plerisque ut eodem quam primum pergeret suadentibus (posse enim auctoritate & præsèntia prævallere) nihil amplius quam continere se statuit: & legionariorum firmare præsidiis, qui multifariam diversèque tendebant. Lorricam tamen induit lineam, quanquam haud dissimulans parum adversus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falsis, quos conspirati ut eum in publicum elicerent, de industria dissiparunt, paucis temere affirmantibus transactum negotium, oppressos qui tumultuarentur, advenire frequentes ceteros gratulabundos, & in omne obsequium paratos: his ut occurreret, prodiit tanta fiducia, ut militi cuidam occisum à se Othonem glorianti, *Quo auctore* responderit, atque in Forum usque processit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat, cum per publicum dimota paganorum turba equos adegissent, vilo procul eo, parumper restiterunt: deinde rursus incitati, desertum à suis contrucidarunt.

20 S U N T Q U I tradant ad primum tumultum proclamasse eum, *Quid agitis, commilitones? ego vester sum, & vos mei?* donativum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse ultro jugulum: & ut hoc agerent ac ferirent, quando ita videretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque præsèntium quempiam opem Imperatori ferre conatum: & omnes qui accersirentur sprevisse nuntium, excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob recens meritum quod se ægros & invalidos magnopere fovisset, in auxilium advocare: sed serius itinere devio per ignorantiam locorum retardati. Jugulatus est ad lacum Curtii, ac relictus ita uti erat, donec, gregarius miles à frumentatione rediens, abjecto onere caput ei amputavit. Et quoniam capillo præ calvitie arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis calonibusque donavit: qui hasta suffixum, non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes idemtidem, *Galba cupide fruaris ætate tua.* Maxime irritati ad talem jocorum petulantiam quod ante paucos dies exierat in vulgus, laudanti cuidam formam suam, ut adhuc floridam & vegetam, respondisse eum, *in μοι ῥῆματι ἔμπεδον ἐστίν.* Ab his Patrobii Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco ubi iussu Galbæ animadversum in patronum fuerat, abiecit. Sero tandem dispensator Argius, & hoc & ceterum truncum in privatis ejus hortis Aureliæ viæ sepulturæ dedit.

21 Statura fuit iusta, capite præcalvo, oculis cæruleis, adunco naso, manibus pedibusque articulari morbo distortissimis: ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere aut tenere omnino valeret.

22 Excreverat etiam in dexteriore latere ejus caro, propendebatque adeo, ut ægre fascia substringeretur. Cibi plurimi traditur, quem tempore hiberho etiam ante lucem capere consueverat; inter cœnam vero usque eo abundantem, ut congestas super manus reliquias circumferri juberet, spargique ad pedes stantibus. Libidinis in mares pronior: & eos non nisi præduros, exoletosque. Ferebant in Hispania Icelum è veteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantem, non modo artissimis oculis palam exceptum ab eo, sed ut sine mora velleretur, oratum, atque seductum.

23 Perit tertio & septuagesimo ætatis anno, Imperii mense septimo. Senatus ut primum licitum fuit, statuam ei decreverat rostratæ columnæ superstantem in parte Fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus abolevit, percussores sibi ex Hispania in Judæam submisisse opinatus.

G. SUETONII TRANQUILLI

D E

XII. C Æ S A R I B U S

L I B E R V I I.

M. Salvius Otho.

Breviarium Caputum.

D E Othonis progenitoribus.	1	Germanici exercitus conjuratio in O-	8
Othonis ortus, & adolescentia.	2	thonem.	
Amicitia cum Nerone.	3	Congressio Othonis cum Vitellianis du-	9
Spes ad Imperium.	4	cibus.	
Frustratur spe adoptionis à Galba.	5	Detestatio bellorum civilium.	10
Assumptio ad principatum.	6	Mors, atque funus.	11
Gesta in initio principatus.	7	Statura, & cultus corporis.	12

I **M**Ajores Othonis orti sunt oppido Ferentino: familia vetere & honorata, atque ex principibus Etruriæ. Avus M. Salvius Otho, patre equite Rom. matre humili, incertum an ingenua, per gratiam Liviæ Augustæ, in cujus domo creverat, senator est factus, nec præturæ gradum excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarum & magnarum propinquitatum, tam charus, tamque non absimilis facie Tiberio principi fuit, ut plerique procreatum ex eo crederent. Urbanos honores, proconsulatum Africæ, & extraordinaria imperia, severissime administravit. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quod motu Camilli ex poenitentia præpositos tuos, quasi defectionis adversus Claudium auctores, occiderant, capite punire: & quidem ante principia se coram: quamvis ob id ipsum promotos in ampliorem gradum à Claudio scirer. Quo facto, sicut gloriam auxit, ita gratiam minuit: quam tamen mature recu-

peravit

peravit, detecta equitis Rom. fraude, quem prodentibus servis necem Claudio parare compererat. Namque & senatus honore rarissimo, statua in Palatio posita, profecutus est eum: & Claudius allectum inter patricios collaudans amplissimis verbis, hoc quoque adjecit: *Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem.* Ex Albia Terentia splendida femina duos tulit filios, T. Titianum, & minorem Marcum cognominem sibi. Tulit & filiam, quam nondum nubilem Druso Germanici filio despondit.

2 OTHO Imperator IIII. Kalend. Maji natus est, Camillo Arruntio, Domitio Ænobarbo Coss. A prima a-
dolescentia prodigus, ac procax, adeo ut sæpe flagris objurgaretur à patre. Ferebatur & vagari noctibus solitus: atque invalidum quemque obviorem vel potulentum corripere: ac distento fago impositum in sublime jactare. Post patris deinde mortem, libertinam aulicam gratiosam: quo efficacius coleret, etiam diligere simulavit, quamvis anum ac pene decrepitam. Per hanc insinuatus Neroni, facile summum inter amicos locum tenuit congruentia morum: ut vero quidam tradunt, & consuetudine mutui stupri: ac tantum potentia valuit, ut damnatum repetundis consularem virum, ingens præmium pactus, prius quam plane restitutionem ei impetrasset, non dubitaret in senatum ad agendas gratias introducere.

3 Omnium autem consiliorum secretorumque particeps, die quem Nero necandæ matri destinaverat, ad avertendas suspiciones cœnam utrique exquisitissimæ comitatis dedit. Item Poppæam Sabinam, tunc adhuc amicam ejus, abductam marito, demandatamque interim sibi, nuptiarum specie recepit. Nec corrupisse contentus, adeo dilexit, ut ne rivalem quidem Neronem a quo tulerit animo. Creditur certe non modo missos ad arcessendam non recepisse, sed ipsum etiam excusisse quondam pro foribus adstantem, miscentemque frustra minas & preces, ac depositum reposcentem. Quare diducto matrimonio, sepositus est per causam legationis in Lusitaniam. Id satis visum, ne pœna acrior minus omnem divulgaret: qui tamen sic quoque hoc disticho enotuit:

Cur Otho mentito sit queritis exsul honore?

Uxoris machus cœperat esse suæ.

Provinciam administravit quæstorius per decem annos, moderatione atque abstinentia singulari.

4 UT tandem ultionis occasio data est, conatibus Galbæ primus accessit: eodemque momento & ipse spem Im-

perii cepit : magnam quidem & ex conditione temporum, sed aliquanto maiorem ex affirmatione Seleuci mathematici ; qui cum eum olim superstitem Neroni fore spondidisset : tunc ultro inopinatus advenerat, imperatorum quoque brevi repromittens. Nullo igitur officii aut ambitionis in quenquam genere omisso quoties coena principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim dividebat : nec eo minus alium alia via militem demerebatur. Cuidam etiam de parte finium cum vicino litiganti, adhibitus arbiter, rotum agrum redemit, emancipavitque : ut jam vix ullus esset, qui non & sentiret & prædicaret solum successione Imperii dignum.

5 Speraverat autem fore ut adoptaretur à Galba : idque in dies expectabat. Sed postquam, Pisone prælato, spe decidit, ad vim conversus est : instigante super animi dolorem etiam magnitudine æris alieni. Neque enim diffimulabat, *nisi principem, se stare non posse : nihilque referre, ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus, caderet.* Ante paucos dies servo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies sestertiū expreserat. Hoc subsidium tanti coepti fuit : ac primo quinque spiculatoribus commissa est res, deinde decem aliis, quos ¹ singuli binos produserant : omnibus dena sestertia repræsentata, & quinquagena promissa. Per hos sollicitati reliqui, nec adeo multi, haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis.

6 Erat animus post adoptionem statim Castra occupare, coenansque in Palatio Galbam aggredi : sed obstitit respectus cohortis, quæ tunc excubabat, ne oneraretur invidia, quod ejusdem statione & Cajus fuerat occisus, & desertus Nero. ² Medium quoque tempus religio & ³ Seleucus exemit. Ergo destinata ⁴ die, præmonitis consciiis, ut se in Foro sub æde Saturni ad ⁵ Miliarium aureum opererentur, mane Galbam salutavit : utque consueverat, osculo exceptus, etiam sacrificanti interfuit, audivitque prædicta haruspiciis. Deinde liberto adesse architectos nuntiante, quod signum convenerat, quasi venalem domum inspecturus abscessit : proripuitque se postica partei Palatii ad constitutum. Alii febrem simulasse ajunt, camque excusationem

¹ Eorum quinque quibus ab initio commissa res est. ² Inter adoptionem Pisonis, & cædem Galbæ. ³ Qui dixerat tempus cædi opportunum, ex monitu fatorum nondum adventasse. ⁴ XV III. Ka-

lend. Februarii. ⁵ Romæ in foro columna erat, in qua incisæ omnes Italix viæ finiunt, dicta *Miliarium aureum*, quod ab eo miliariorum numerus, quibus itinera metiebantur, incipiebat.

proximis mandasse, si quæreretur. Tunc abditus propere muliebri sella in Castra contendit: ac deficientibus lecti-
cariis, cum descendisset, cursumque cepisset, laxato calceo
restitit, donec omissa mora succollatus, & à præsentē com-
mitatu IMPERATOR consalutatus, inter faustas acclama-
tiones strictosque gladios ad principia devenit, obvio quo-
que non aliter ac si conscius ac particeps foret, adhæren-
te. Ibi missis qui Galbam & Pisonem trucidarent, ad con-
ciliandos pollicitationibus militum animos nihil magis pro
concione testatus est, quam *id demum se habiturum quod sibi
illi reliquissent.*

7 Deinde vergente jam die ingressus senatum, 1 posi-
taque brevi ratione, quasi raptus de publico, & suscipere
Imperium vi coactus, gesturusque communi omnium arbi-
trio, Palatium petit. Ac super ceteras gratulantium adu-
lantiumque blanditias, ab infima plebe appellatus NERO,
nullum indicium recusantis dedit: imo ut quidam tradi-
derunt, etiam diplomatibus primisque epistolis suis ad quos-
dam provinciarum Præsides, Neronis cognomen adjecit.
Certe & imagines statuasque ejus reponi passus est, & pro-
curatores atque liberos ad 2 eadem officia revocavit. Nec
quidquam prius pro potestate subscripsit, quam quingen-
ties HS. ad peragendam 3 Auream domum. Dicitur ea
nocte per quietem pavefactus gemitus maximos edidisse:
reperitusque à concursantibus humi ante lectum jacens,
per omnia piaculorum genera manes Galbæ, à quo de-
turbari expellique se viderat, propitiare tentasse: postri-
die quoque in augurando tempestate orta graviter pro-
lapsus, identidem obmurmurasse: 4 *Τί γάρ μοι καὶ μικροῖς
αὐλοῖς;*

8 SUB idem vero tempus, Germaniciani exercitus in
Vitellii verba juraverant. Quod ut comperit, auctor se-
natui fuit mittendæ legationis, quæ doceret, electum jam
principem: quietem & concordiam suaderet. Et tamen
per internuncios ac litteras, consortem Imperii, generum-
que se Vitellio obtulit. Verum haud dubio bello jam du-
cibus & copiis, quas Vitellius præmiserat, appropinquantibus,
animum fidemque prætorianorum erga se pene inter-

1 Exposita. 2 Quæ vivente
Nerone habuerant, imperante Galba
amiserant. 3 Quam Nero magna
ex parte ornat. 4 Xiphilinus
sic. *Τί γάρ μοι ἔστι μικροῖς αὐλοῖς
αὐλῶν.* Et proverbium esse dicit de

iis qui quid sibi inutile faciunt.
Non omnibus buccis longas tibias,
quæ difficiliter insilientur, quo lon-
giores sunt, convenire, uti neque
Othoni imperium.

necione amplissimi ordinis expertus est. Placuerat per classarios arma transferri, remittique navibus; Ea cum in castris sub noctem¹ promerentur, insidias quidam suspicati, tumultum excitaverunt: ac repente omnes, nullo certo duce, in Palatium cucurrerunt, cædem senatus flagitantes: repulsiisque Tribunorum, qui inhibere tentabant, nonnullis & occisis, sicut erant cruenti, ubinam Imperator esset requirentes, perruperunt in triclinium usque, nec nisi viso destiterunt. Expeditionem autem impigre atque etiam præpropere inchoavit: nulla ne religionum quidem cura, sed &² motis necdum conditis ancilibus, quod antiquitus infustum haberetur: & die, quo cultores Deum matris lamentari & plangere incipiunt: præterea adversissimis auspiciis. Nam & victimas Diti patri cæsas litavit: cum tali sacrificio³ contraria exta potiora sint. Et primo egressu inundationibus Tiberis retardatus ad xx. etiam lapidem ruinæ ædificiorum præclusam viam offendit.

9 Simili temeritate quamvis dubium nemini esset quin trahi bellum oporteret, quando & fame & angustiis locorum urgeretur hostis, quam primum tamen decertare statuit: sive impatiens longioris sollicitudinis, speransque ante Vitellii adventum profligari plurimum posse: sive impar militum ardori, pugnam deposcentium. Nec illi pugnae affuit, substititque Brixilli. Et tribus quidem, verum mediocribus præliis, apud Alpes, circaque Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, vicit, novissimo maximoque apud Bebriacum fraude superatus est: cum spe colloquii facta, quasi ad conditionem pacis militibus eductis, ex improvito, atque in ipsa consalutatione, dimicandum fuisset: ac statim moriendi impetum cepit: ut multi, nec frustra opinantur, magis pudore, ne tanto rerum hominumque periculo dominationem sibi asserere perseveraret, quam desperatione ulla, aut dissidentia copiarum: quippe residuis, integrisque etiam nunc, quas secum ad secundos casus detinuerat, & supervenientibus aliis è Dalmatia, Pannoniaque & Moesia: ne victis quidem adeo afflictis, ut non in ultionem ignominie quidvis discriminis ultro, & vel solæ subirent.

10 Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, ter-

¹ Ex armamentario educerentur. ² cilia semel mota ante trigésimum diem non condebantur. ³ Nam qui belli suscepit curam, Sacramenti Martis ingressus, primo ancilia commovebat, post hæc simulacra ipsius Dei, dicens, Mars vigila. Servius. An- qui non litæ Plutoni prosperum auspicium consequitur, tanquam sit victurus.

tizæ decimæ legionis Tribunus angusticlavius. Is mox referre crebro solebat, Othonem etiam privatum usque adeo detestatum civilia arma, ut memorante quodam inter epulas de Cassii Brutique exitu, cohorrerit: nec concursurum cum Galba fuisse, nisi confideret sine bello rem transigi posse. Tunc ad despiciendam vitam exemplo manipularis militis concitatum: qui cum cladem exercitus nuntiaret, nec cuiquam fidem faceret, ac nunc mendacii, nunc timoris, quasi fugisset ex acie, argueretur, gladio ante pedes ejus incubuerit: hoc viso proclamasse eum aiebat: *non amplius se in periculum tales tamque benemeritos conjecturum*. Fratrem igitur fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus, ut sibi quisque pro facultate consuleret, ab amplexu & osculo suo dimisit omnes, secretoque captato, binos codicillos exaravit ad sororem consolatorios. Sed & ad Messalinam Neronis, quam matrimonio destinaverat, commendans reliquias suas & memoriam. Quidquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo aut noxæ apud victorem forent, concremavit. Divisit & pecunias domesticis ex copia præfenti.

11 Atque ita paratus, intentusque jam morti, tumultu inter moras exorto, ut eos qui discedere & abire cœptabant, corripere quasi desertores, detinerique sensit: *Adjiciamus*, inquit, *vita & hanc noctem*, his ipsis, totidemque verbis, vetuitque vim cuiquam fieri: & in serum usque patente cubiculo, si quis adire vellet, potestatem sui præbuit. Post hæc sedata siti gelidæ aquæ potione, arripuit duos pugiones, & explorata utriusque acie, cum alterum pulvino subdidisset, foribus adopertis arctissimo somno quievit. Et circa lucem demum expergefactus, uno se trajecit ictu infra lævam papillam: irrumpentibusque ad primum gemitum; modo celans, modo detegens plagam, exanimatus est: & celeriter (nam ita præceperat) funeratus, xxxviii. ætatis anno, & xcv. Imperii die.

12 TANTO Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competiit. Fuisse enim traditur & modicæ staturæ, & male pedatus, scambusque. Munditiarum vero pene muliebrium: vulso corpore: galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato & annexo, ut nemo dignosceret. Quin & faciem quotidie rasurare, ac panem madido linere consuevit: idque instituisse à prima lanugine, ne barbatus unquam esset. Sacra etiam Isis sæpe in lintea religiosaque veste propalam celebrasse. Per quæ factum putem ut mors ejus minime congruens vitæ, majori miraculo fuerit. Multi præsentium militum cum plurimo fletu manus ac pedes

jacentis

jacentis exosculati, *fortissimum virum, unicum Imperatorem* predicantes, ibidem statim nec procul à rogo vim suæ vitæ attulerunt. Multi & absentium accepto nuntio præ dolore armis inter se ad internecionem concurrerunt. Denique magna pars hominum, incolumem gravissime detestata, mortuum laudibus tulit: ut vulgo jactatum sit etiam, *Galbam ab eo non tam dominandi quam Reip. ac libertatis restituendæ causâ interentum.*

C. SUE

C. SUETONII TRANQUILLI DE XII CÆSARIBUS

LIBER VII.

A. Vitellius.

Breviarium Caputum.

STirps, & origo Vitelliorum.	1	Gesta post mortem Othonis, & reditus in urbem.	10
SPater, materque Vitellii, ejusque pueritia.	2	Gesta per eum in initio principatus.	11
Adolescentia.	3	Progressus in initio principatus.	12
Probris contaminatur.	4	Comestiones, & epulæ.	13
Honores per eum administrati.	5	Sævitia, & crudelitas.	14
Uxores, & filii.	6	Apparatus exercitus in Vespasianum.	15
Germania ei decreta; paupertas ipsius, & comitas erga singulos.	7	Concordia per eum tentata cum Vespasiano.	16
Prodigalitas in omnes.	8	Mors ignominiosissima.	17
Principatum invadit.	9	Interpretatio ostenti.	18

Vitelliorum originem alii aliam, & quidem diversissimam, tradunt: partim veterem & nobilem: partim vero novam & obscuram, atque etiam sordidam. Quod ego per adulatores obtrectoresque Imperatoris Vitellii evenisse opinarer, nisi aliquanto prius de familiæ conditione variatum esset. Exstat Q. Eulogii ad Q. Vitellium, divi Augusti quaestorem, libellus, quo continetur, Vitellios Fauno, Aboriginum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro numine coleretur, ortos, toto Latio imperasse. Horum residuam stirpem ex Sabinis transisse Romam, atque inter patritios allectam:

indicia

indicia stirpis diu mansisse, viam Vitelliam ab Janiculo ad mare usque : item coloniam ejusdem nominis, quam gentili copia adversus Æquiculos tutandam olim depoposcissent : tempore deinde Samnitici belli præsidio in Apuliam misso, quosdam ex Vitelliis subsedisse Nuceriae : eorumque progeniem longo post intervallo reperisse urbem, atque ordinem senatorium.

2 Contra, plures auctorem generis libertinum prodiderunt. Cassius Severus, nec minus alii, eundem & sutorem veteramentarium : cujus filius sectionibus & cognituris uberior compendium nactus, ex muliere vulgari, Antiochi cujusdam furnariam exercentis filia, equitem Rom. genuerit. Sed quod discrepat, sit in medio. Ceterum P. Vitellius domo Nuceria, sive ille stirpis antiquæ, sive pudendis parentibus atque avis, eques certe Romanus & rerum Augusti procurator, quatuor filios amplissimæ dignitatis cognomine, ac tantum prænominibus distinctos, reliquit Aulum, Quintum, Publium & Lucium. AULUS in consulatu obiit, quem cum Domitio Neronis Cæsaris patre inierat : prælatus alioqui, famosusque coenarum magnificentia. **Q U I N T U S** caruit ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos senatores, removerique placuisset. **P U B L I U S** Germanici comes Cn. Pisonem inimicum, & interfectorem ejus accusavit condemnavitque, ac post præturæ honorem inter Sejani conscios arreptus, & in custodiam fratri datus, scalpro librario venas sibi incidit, nec tam mortis poenitentia quam suorum obtestatione obligari, curarique se passus, in eadem custodia morbo periit. **L U C I U S** ex consulatu Syriæ præpositus, Artabanum Parthorum regem summis artibus, non modo ad colloquium suum sed etiam ad veneranda legionum signa pellexit. Mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios consulatus, censuramque gessit. Curam quoque imperii sustinuit, absente eo, expeditione Britannica : vir innocens & industrius, sed amore libertinæ perinfamis, cujus etiam salvis melle commistis, nec clam quidem aut raro, sed quotidie ac palam arterias & fauces pro remedio fovebat. Idem miri in adulando ingenii, primus C. Cæsarem adorari ut Deum instituit, cum reversus ex Syria non aliter adire ausus esset quam ¹ capite

¹ Plotarchus causam tradit cur Deos salutes caput operiunt, cum Viris dignitate præditis caput aperiant, ut, aut operiendo capite se ipsos humiliores redderent ; aut metu ne quid ominosum, aut triste aliunde auribus accideret. Vide Plutar. Prob. Rom.

velato, & circumvertensque se, deinde procumbens. Claudium uxoris libertisque addictum ne qua non arte demeretur, pro maximo munere à Messallina petiit, ut sibi pedes præberet exalceandos: detractumque ue focculum dextrum, inter togam tunicasque gestavit assidue, nonnunquam osculabundus. Narcissi quoque & Pallantis imagines aureas inter Lares coluit. Hujus & illa vox est, *Sæpe facias*, cum seculares ludos edenti Claudio gratularetur.

3 Decessit paralyti altero die quam correptus est, duobus filiis superstitibus, quos ex Sextilia probatissima, nec ignobili femina, editos consules vidit: & quidem eodem ambos totoque anno, cum majori minor in vii. menses successisset. Defunctum Senatus publico funere honoravit: iterum statua pro Rostris, cum hac inscriptione, PIETATIS. IMMOBILIS. ERGA. PRINCIPEM. Aulus Vitellius L. filius IMP. natus est VIII. Kalend. Octobris, vel, ut quidam, VII. Idus Septembris; Druso Cæsare, Norbano Flacco Cos. Genituram ejus prædictam à mathematicis, ita parentes exhorruerunt, ut magno opere semper contenderit pater, ne qua ei provincia vivo se committeretur: & mater missum ad legiones, & appellatum Imperatorem pro afflicto statim lamentata sit. Pueritiam primamque adolescentiam Capreis egit, inter Tiberiana scorta, & ipse perpetuo spintrix cognomine notatus: existimatusque corporis gratia initium & causa incrementorum patri fuisse.

4. Sequenti quoque ætate omnibus probis contaminatus, præcipuum in aula locum tenuit: Cajo per aurigandi, Claudio per alæ studium familiaris. Sed aliquanto Neroni acceptior, cum propter eadem hæc, tum peculiari merito: quod præsidens certamini Neroneo, cupientem inter citharædos contendere, nec quamvis flagitantibus cunctis promittere audentem, ideoque egressum theatro, revocaverat quasi perseverantis populi legatione suscepta, exorandumque præbuerat.

5 Trium itaque principum indulgentia, non solum honoribus, verum & sacerdotiis amplissimis auctus, proconsulatum Africæ posthæc, curamque operum publicorum administravit, & voluntate dispari, & existimatione. In provincia singularem

1 Numæ institutum est, ut adorantes Deos in orbem sese vertant, deinde sedent. Plutarchus ait, adorantium illam circumactionem ad mundani circuitus fieri similitudinem; præterea documento esse, nihil ex humanis rebus esse stabile: & utcumque vertat Deus, revolvaturque vitam no-

stram, id jucunde ac libenter admitti oportere. Sedere autem cum adorarent, auspiciū esse dicunt, quo significatur ratas preces fore. Fiebat autem hæc conversio à sinistra ad dextram, ad ipsius Mundi imitationem, cujus ortus, ut ait Plinius, est à lava parte in dextram præceps.

innocentiam præstitit biennio continuato, cum succedenti fratri legatus substitutus esset. At in urbano officio donataque ornamenta templorum surripuisse, & commutasse quædam, ferebatur: proque auro & argento, stannum & aurichalcum supposuisse.

6 Uxorem habuit Petroniam, consularis viri filiam, & ex ea filium Petronianum, captum altero oculo. Hunc hæredem à matre sub conditione institutum, si de potestate patris exisset, manu emisit: brevique, ut creditum est, interemit, infumatum insuper parricidii, & quasi paratum ad scelus venenum ex conscientia hausisset. Duxit mox Galeriam Fundanam prætorio patre. Ac de hac quoque liberos utriusque sexus tulit: sed marem, titubantia oris prope mutum, & elinguem.

7 A Galba in inferiorem Germaniam contra opinionem missus est. Adjutum putant T. Vinnii suffragio, tunc potentissimi, & cui jam pridem, per communem factionis suæ favorem conciliatus esset: nisi quod Galba præ se tulit, nullos minus metuendos quam qui de solo victu cogitarent: ac posse provincialibus copiis profundam ejus expleri gulam, ut cuius evidens sit, contemptu magis quam gratia electum. Satis constat exituro viaticum defuisse, tanta egestate rei familiaris, ut uxore & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio coenaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret: atque ex aure matris detractum unionem pigneraverit ad itineris impensas. Creditorum quidem præstolantium ac detinentium turbam, & in iis Sinuessanos Formianosque, quorum publica vectigalia intervererat, nonnisi terrore calumniæ amovit: cum libertino cuidam acerbius debitum reposcenti, injuriarum formulam, quasi calceo ab eo percussus, intendisset, nec aliter quam extortis quinquaginta hs. remisisset. Advenientem male animatus erga principem exercitus, pronusque ad res novas, libens ac supinis manibus excepit, velut dono Deum oblatum ter consulis filium ætate integra, facili ac prodigo animo. Quam veterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam experimentis auxerat, tota via caligatorum quosque militum obvios exosculans: perque stabula ac diversoria, mulionibus ac viatoribus præter modum comis: ut mane singulos jamne jentassent sciscitaretur, seque fecisse ructu quoque ostenderet.

8 CASTRA vero ingressus nihil cuiquam poscenti negavit: atque etiam ultro ignominiosis, notas, reis sordes, damnatis supplicia demisit. Quare, vixdum mense transacto, neque diei, neque temporis habita ratione, ac jam vespere subito à militibus è cubiculo raptus, ita ut erat in veste domesticæ, IMPERATOR est consalutatus, circumlatusque per

celeber-

celeberrimos vicos, strictum divi Julii gladium tenens, detractum delubro Martis, atque in prima gratulatione porrectum sibi à quodam : nec ante in Prætorium rediit quam flagrante triclinio ex conceptu camini : tum quidem consternatis, & quasi omine adverso anxiiis omnibus, inquit : *Bono animo estote, nobis alluxit* : nullo sermone alio apud milites usus. Consentiente deinde etiam superioris provinciæ exercitu, qui prius à Galba ad senatum defecerat, cognomen GERMANICI delatum ab universis cupide recepit : AUGUSTI distulit : CÆSARIS in perpetuum recusavit.

9 Ac subinde cæde Galbæ annuntiata, compositis Germanicis rebus paritus est copias, quos adversus Othonem præmitteret, quasque ipse perduceret. Præmisso agmini lætum evenit auspicium : siquidem à parte dextra repente aquila advolavit : lustratisque signis, ingressos viam sensim antecessit. At contra ipso movente, statuz equestres cum plurifariam ei ponerentur, fractis repente cruribus pariter corruerunt : & laurea, quam religiosissime circumdederat, in profluentem excidit. Mox Viennæ pro tribunali jura reddenti, gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite adstitit. Quibus ostentis par respondit exitus : nam confirmatum per legatos suos imperium, per se retinere non potuit.

10 De Bebriacensi victoria, & Othonis exitu, cum adhuc in Gallia esset, audiit : nihilque cunctatus, quidquid prætorianarum cohortium fuit, ut pessimi exempli, uno exauctoravit edicto, jussas Tribunis tradere arma. Centum autem atque viginti, quorum libellos Othoni datos invenerat, exposcentium præmia, ob editam in cæde Galbæ operam, conqueri, & supplicio affici imperavit : egregie prorsus atque magnifice, & ut summi principis spem ostenderet, nisi cetera magis ex natura, & priore vita sua, quam ex Imperii majestate gessisset. Namque itinere inchoato, per medias civitates ritu triumphantium vectus est : perque flumina delicatissimis navigiis, & variarum coronarum genere redimitis inter profusissimos opsoniorum apparatus, nulla familiæ, aut militis disciplina, rapinas ac petulantiam omnium in jocum vertens, qui non contenti epulo ubique publice præbito, quoscumque libuisset, in libertatem asferebant, verbera & plagas, sæpe vulnera, nonnunquam necem repræsentantes adversantibus. Utque campos in quibus pugnatum est, adiit, abhorrentes quosdam cadaverum tabum, detestabili voce confirmare ausus est : *Optime olere occisum hostem, & melius civem*. Nec eo secius ad leniendam gravitatem odoris plurimum meri propalam hausit, passimque divisit pari vanitate, atque insolentia. Lapidem memoriæ O-

thonis inscriptum intuens, dignum eo Mausoleo ait: pugionemque quo se is occiderat, in Agrippinensem coloniam misit, Marti dedicandum. In Apennini quidem jugis etiam pervigilium egit.

11 URBEM denique ad classicum introit paludatus ferroque succinctus, inter signa atque vexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde ac magis, omni divino humanoque jure neglecto, ¹ Alliensis die pontificatum maximum cepit: comitia in decem annos ordinavit, seque perpetuum Consulem. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ Reip. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum sacerdotum frequentia, inferias Neroni dedit: ac solenni convivio citharædum placentem palam admonuit, ut & aliquid de Domitio diceret, inchoantique Neroniana cantica, primus exsultans etiam plaussit.

12 Talibus principiis magnam Imperii partem, non nisi consilio & arbitrio vilissimi cujusque histrionum & aurigarum administravit: & maxime Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratum, mox tædio profugum, cum Puteolis ² poscam vendentem deprehendisset: coniecit in compedes, statimque solvit, & rursus in deliciis habuit: iterum deinde ob nimiam contumaciam & ferocitatem gravatus, circumforaneo lanistæ vendidit, dilatumque ad finem muneris repente surripuit, & provincia demum accepta munimisi: ac primo Imperii die aureis donavit annulis super coenam, cum mane rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset severissime talem equestris ordinis maculam.

13 Sed vel præcipue luxuriæ sævitæque deditus, epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispartiebat: in jentacula & prandia & coenas, comillationesque: facile omnibus sufficiens, vomitandi consuetudine. Indicebatur autem aliud alii eadem die: nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nummum constiterunt. Famosissima super ceteras fuit coena ei data adventitia à fratre: in qua duo millia lectissimorum piscium, septem avium, apposita traduntur. Hanc quoque exsuperavit ipse dedicatione patinæ, quam ob immensam magnitudinem *Clypeum Minervæ*, *αἰγίδα* *Πολύχæ* dictitabat. In hac scarorum jocinora, phasianorum & pavonum cerebella, linguas phoenicopterum, murænarum lactes, à Carpathio usque, fretoque Hispaniæ, per navarchos ac triremes petitarum, commiscuit. Ut autem homo non

¹ Ad Alliam fl. magna strage Romani à Gallis profligari xv. Cal. Sext. Hunc diem Alliensem appellabant, insignemque fecere nulla re

publice, aut privatim agenda. Liv. l. 6. ² Potionis genus, ex aquæ, acetique misturâ.

profundæ modo, sed intempestivæ quoque & sordidæ guttæ, ne in sacrificio quidem unquam, aut itinere ullo temperavit, quin inter altaria ibidem statim viscus & farra pene rapta è foco manderet, circaque viarum popinas fumantia opsonia, vel pridiana atque semesa.

14 PRONUS vero ad cujusque & quacumque de causa, necem atque supplicium: nobiles viros condiscipulos & æquales suos, omnibus blanditiis tantum non ad societatem imperii allicefactos, vario genere fraudis occidit: etiam unum veneno manu sua porrecto in aquæ frigidæ potione, quam is affectus febre poposcerat. Tum sceneratorum & stipulatorum publicanorumque qui unquam se aut Romæ debitum, aut in via portorium flagitassent, vix ulli pepercit. Ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditum statimque revocatum, cunctis clementiam laudantibus, coram interfici iussit, *velle se* dicens *pascere oculos*: alterius poenæ duos filios adjecit, deprecari pro patre conatos. Sed & equitem Romanum proclamantem, cum raperetur ad poenam, *Herus meus es*, exhibere testamenti tabulas cœgit: utque legit cohæredem sibi libertum ejus adscriptum, jugulari cum liberto imperavit. Quodam & de plebe ob id ipsum, quod Venetæ factioni clare maledixerant, interemit: contemptu sui & nova spe id ausos opinatus. Nullis tamen offensior quam vernaculis & mathematicis, ut quisque deferretur, inauditum capite puniebat: exacerbatus, quod post edictum suum, quo jubebat intra Kalend. Octobris urbe Italiaque mathematici excederent, statim libellus est propositus, & *Chaldeos dicere, Bonum factum, ne Vitellius Germanicus intra eundem Kalendarum diem usquam esset*. Suspectus & in morte matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset, vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo acquiescebat, *ita demum firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes parenti exstisset*. Alii tradunt ipsam tædio præsentium, & imminentium metu, venenum à filio impetrasse, haud sane difficulter.

15 OCTAVO imperii mense desciverunt ab eo exercitus Moesiarum, atque Pannoniæ: item ex transmarinis, Judaicus & Syriacus: ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani verba jurarunt. Ad retinendum ergo ceterorum hominum studium ac favorem, nihil non publice privatimque nullo adhibito modo largitus est. Delectum quoque ea conditione in urbe egit, ut voluntariis non modo missionem post victoriam, sed etiam veteranorum justæque militiæ commoda polliceretur. Urgenti deinde terra marique hosti, hinc fratrem

1 Videtur esse vox sordidæ plebis. | sic indigitabat. Alii legunt *divina*, quæ vilissimos de circo præstigiatores | culis. Alii *veraculis*.

cum classe, ac tironibus & gladiatorum manu opposuit: hinc Bebriacenses copias & duces. Atque ubique aut superatus aut proditus, salutem sibi & millies Hs. à Flavio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statimque pro gradibus Palatii apud frequentes milites *cedere se imperio, quod invito accepisset*, professus, cunctis reclamantibus, rem distulit: ac nocte interposita, primo diluculo fordidatus descendit ad Rostra: multique cum lacrymis eadem verba, verum è libello testatus est. Rursus interpellante milite, ac populo, & ne deficeret hortante, omnemque operam suam pollicente, animum refumfit, Sabinumque & reliquos Flavianos, nihil jam metuentes, vi subita in Capitolium compulit: succensoque templo Jovis Opt. Max. oppressit: cum & prælium & incendium è Tiberiana prospiceret domo inter epulas. Non multo post poenitens facti, & in alios culpam conferens, vocata concione juravit, coëgitque jurare ceteros, *nihil sibi antiquius quiete publica fore*. Tunc solum à latere pugionem, consuli primum, deinde illo recusante, magistratibus, ac mox senatoribus singulis porrigens: nullo recipiente, quasi in æde concordie positurus, abscessit. Sed quibusdam acclamantibus *ipsum esse Concordiam*, rediit: nec solum retinere se ferrum affirmavit, verum etiam CONCORDIÆ recipere cognomen.

16 Suasitque senatui ut legatos cum virginibus Vestalibus mitterent, pacem, aut certe tempus ad consultandum, petituros. Postridie responsa opperienti nuntiatum est per exploratorem, hostem appropinquare. Continuo igitur abstrusus gestatoria sella, duobus solis comitibus, pistore & coquo, Aventinum & paternam domum clam petiit, ut inde in Campaniam fugeret. Mox levi rumore & incerto tanquam pax impetrata esset, referri se in palatium passus est: ubi cum deserta omnia reperisset, delabentibus etiam qui simul erant, zona se aureorum plena circumdedit: confugitque in cellulam janitoris religato pro foribus cane, lectoque & culcita objectis.

17 IRRUPERANT jam agminis antecessores: ac nemine obvio rimabantur, ut sit, singula. Ab iis extractus è latebra, sciscitantes *quisnam esset* (nam ignorabatur) & *ubi esse Vitellium sciret*, mendacio elusit, deinde agnitus rogare non destitit, quasi quædam de salute Vespasiani dicturus, ut custodiretur interim vel in carcere: donec religatis post terga manibus, injecto cervicibus laqueo, veste discissa seminudus in Forum tractus est, inter magna rerum veborumque ludibria, per totum viæ Sacræ spatium, reducto coma capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subiecto, ut visendam præberet faciem, neve submitteret: quibusdam stercore & cæno incessantibus, aliis *incendiarium & petinarium*

vocife-

vociferantibus; parte vulgi etiam corporis vitia exprobrante (erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerumque ex vinolentia, venter obesus, alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cum auriganti Cajo ministratorem exhiberet;) tandem apud Germonias minutissimis ictibus excarnificatus atque confectus est, & inde unco tractus in Tiberim.

18 Periit cum fratre & filio, anno vitæ VII. & quinquagesimo: nec fefellit conjecturam eorum qui augurio, quod factum ei Viennæ ostendimus, non aliud portendi prædixerant, quam venturum in alicujus Gallicani hominis potestatem: siquidem ab Antonio Primo adversarum partium duce oppressus est: cui Tolosæ nato cognomen in pueritio *Bocco* fuerat. Id valet, gallinacei rostrum.

G. SUETONII TRANQUILLI

D E

XII. CÆSARIBUS

LIBER VIII.

T. Flavius Vespasianus Augustus.

Breviarium Caputum.

D E gente Flavia, & Vespasiani pro-	1	Oblivio inimicitarum contra eum.	14
genitoribus.			
Ortus Vespasiani, & educatio.	2	Clementia in reos accusatos.	13
Uxor, & filii.	3	Avaritia & cupiditas.	16
Expediitio Germanica, & Judaica.	4	Liberalitas, & magnificentia.	17
Præfagia, & signa Imperium præ-		Cultus in omnes, & præcipue do-	
cedentia.	5	ctos.	18
Assumptio ad Imperium.	6	Ludi per eum editi, & convi-	
Miracula quædam per eum facta ini-		via.	19
tio principatus.	7	Statura corporis, & membrorum, &	
Restitutio collapsæ reipublicæ.	8	valetudo ejusdem.	20
Opera publica per eum facta.	9	Vitæ ordo in principatu.	21
Litigia per eum compendiosissime de-		Ludi post cenam, & quædam faceta	
cisa.	10	ejus dicta.	22
Decretum in fœneratores.	11	Versus Græci per eum editi.	23
Mediocritas originis, non dissimula-		Infirmas & mors.	24
ta.	12	Prælagium de filio successuro.	25
Patientia erga criminantes,	13		

Rebellione trium principum, & cæde incertum diu, & quasi vagum imperium, suscepit firmavitque tandem gens FLAVIA: obscura illa quidem, ac sine ullis majorum imaginibus: sed tamen Reip. nequaquam pœnitenda, confitet licet Domitianum cupiditatis ac sævitæ merito pœnas luisse. Titus Flavius Petro municeps Reatinus, bello civili Pompeianarum partium centurio, an evocatus, profugit ex Pharsalica acie, domumque se contulit. Ubi deinde venia & missione

impetrata,

impetrata, ¹ coactiones argentarias fecit. Hujus filius cognomine Sabinus, expertus militiæ (etſi quidam eum primipilarem: nonnulli, cum adhuc ordines duceret, ſacramento ſolutum per cauſam valetudinis tradunt) ² publicum quadrageſimæ in Aſia egit. Manebantque imagines à civitatibus ei poſitæ ſub hoc titulo, ΚΑΛΩΣ ΤΕΛΩΝΗΣΑΝΤΙ. Poſtea ſœnus apud Helvetios exercuit, ibidem diem obiit, ſuperſtitibus uxore Veſpaſia Polla, & duobus ex ea liberis: quorum major Sabinus ad præfecturam urbis, minor Veſpaſianus ad principatum uſque proceſſit. Polla Nurfia honeſto genere orta patrem habuit Veſpaſium Pollionem, ter Tribunum militum, præfectumque caſtrorum, fratremque ſenatorem prætoris dignitatis. Locus etiam nunc ad ſextum milliarium à Nurfia Spoletum euntibus in monte ſummo appellatur Veſpaſiæ: ubi Veſpaſiorum complura monumenta exſtant, magnum indicium ſplendoris familiæ & vetuſtatis. Non negaverim jactatum à quibuſdam Petronis patrem è regione Tranſpadana fuiſſe ³ mancipem operarum, quæ ex Umbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare ſolerent: ſubſiſſe autem in oppido Reatino, uxore ibidem ducta. Ipſe ne veſtigium quidem de hoc, quamvis ſatis curioſe inquirerem, inveni.

² VESPASIANUS natus eſt in Sabinis ultra Reate, vico modico, cui nomen eſt Phalacrine, xv. Kalend. Decemb. veſperi, Q. Sulpicio Camerino, C. Poppæo Sabino Coſs. quinquennio ante quam Auguſtus excederet: educatus ſub paterna avia Tertulla, in prædiis Coſanis. Quare princeps quoque & locum incunabulorum aſſidue frequentavit: manente villa, qualis fuerat olim: ne quid ſcilicet oculorum conſuetudini deperiret. Et avia memoriam tantopere dilexit, ut ſolennibus ac feſtis diebus pocillo quoque ejus argenteo potare perſeveraverit. Sumta toga virili, larum clavum, quanquam fratre adepto, diu averſatus eſt: nec ut tandem appeteret, compelli niſi à matre potuit. Ea demum extudit, magis convicio quam precibus vel auctoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatu militum in Thracia meruit. Quæſtor Cretam & Cyrenas provinciam ſorte cepit: ædilitatis ac mox præturæ

¹ Argentarii coactores, fuere miniſtri, & mercenarii eorum, qui argentariam fecere, ſive menſam habuerunt. ² Publicum egit, i. e. publicam perſonam geſſit, in exigenda quadrageſima. ³ Mos antiquus obtinuit, & adhuc obrinet, ut imæ plebis pars certo anni tempore voluntarium ſibi indicat exilium,

& alias terras petat, ut in quo ſuam occupet induſtriam, inveniat. Senſus ergo eſt, Petro ſolius eſt in Umbriam proſectus operas, (i. e. operarios, & mancipia mercenaria) vili pretio conducere, & præſente pecuniâ; quos in Sabinos perductos mercede majore elocabat.

candidatus, illam non sine repulsa, ¹ sextoque loco vix adeptus est : at prima statim petitione, & in primis prætor, infensus senatui, ² Cajum ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios pro victoria ejus Germanica depoposcit, poenæque ³ conjuratorum addendum censuit ut insepulti projicerentur. Egit & gratias ei apud amplissimum ordinem, quod se honore coenæ dignatus esset.

3 Inter hæc Flaviam Domitillam duxit uxorem, Statilii Capellæ equitis Rom. Sabratenfis ex Africa ⁴ deligatam olim, Latinæque conditionis, sed mox ingenuam & civem Romanam recuperatorio judicio pronuntiatam : patre asserente Flavio Liberale Ferenti genito, nec quidquam amplius quam quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit, Titum & Domitianum, & Domitillam. Uxori ac filiæ superstes fuit, atque utramque adhuc privatus amisit. Post uxoris excessum, Cænidem Antoniae libertam, & à manu, dilectam quondam sibi, revocavit in contubernium : habuitque etiam Imperator pene juxtae uxoris loco.

4 Claudii principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus est : inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, superque xx. oppida, & insulam Vectem Britanniae proximam in deditionem redegit : partim Auli Plautii consularis legati, partim Claudii ipsius ductu. Quare triumphalia ornamenta, & in spatio brevi duplex sacerdotium accepit. Præterea consulatum, quem gessit per duos novissimos anni menses : medium tempus ad Proconsulatum usque in otio secessuque egit : Agrippinam timens potentem adhuc apud filium, & defuncti quoque Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africam, integerrime, nec sine magna dignatione administravit, nisi quod Adrumeti seditione quadam, ⁵ rapa in eum jacta sunt. Rediit certe nihilo opulentior, ut qui prope labefacta jam fide, omnia prædia fratri obligarit : necessarioque ad mangonicos quæstus sustinendæ dignitatis causa descenderit, propter quod vulgo Mulio vocabatur. Convictus quoque dicitur ducenta Hs. expressisse juveni, cui latum clavum adversus patris voluntatem impetraret, eoque nomine graviter increpitus. Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cum cantante eo, aut discederet sæpius aut præfens obdormisceret, gravissimam con-

1 Cum antea quatuor tantum ædiles crearentur, Cæsar duos addidit, qui fruento præessent, illumque morem creandi ædiles sex, duos patricios, plebeios quatuor, autor est Dio. l. 43. 2 Vide Calig. c. 24.

3 Servam : passim enim servi dicuntur

deligati, & alligati. Alii *delicatam*, quasi in deliciis habitam à Statilio. Alii *delegatam*, nempe curæ alicujus amici Romæ. 4 Odii, & contumeliæ causa, uti honoris gratiâ flores & omne genus f.uctus mittebantur.

traxit offensam : prohibitusque non contubernio modo , sed etiam publica salutione, secessit in parvam ac deviam civitatem, quoad larenti, etiam extrema metuenti, provincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat Oriente toto vetus & constans opinio : esse in fatis ut eo tempore Judæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Rom. quantum eventu postea patuit, prædictum Judæi ad se trahentes, rebellant : cæsoque præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem, rapta aquila fugaverunt. Ad hunc motum comprimendum cum exercitu ampliore, & non instrenuo duce, cui tamen tuto tanti res committeretur, opus esset, ipse potissimum delectus est : ut & industriæ expertus, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis & nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atque inter legatos majore filio assumpto, ut primum provinciam attigit, proximas quoque convertit in se : correcta statim castrorum disciplina, uno quoque & altero prælio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictum genu, scuto sagittas aliquot acceperit.

5 POST Neronem Galbamque, Othone atque Vitellio de principatu certantibus in spem imperii venit, jam pridem sibi per hæc ostenta conceptam. In suburbano Flavio quercus antiqua erat Marti sacra, per tres Vespasie partus, singulos repente ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cujusque fati. Primum, exilem, & cito arefactum : ideoque puella nata non perannavit. Secundum, prævalidum ac prolixum, & qui magnam felicitatem portenderet. Tertium vero, instar arboris. Quare patrem Sabinum ferunt haruspicio insuper confirmatum renuntiasse matri, *nepotem ei Casarem genitum* : nec illam quidquam aliud quam cachinnasse, mirantem, *quod adhuc se mentis compote deliraret jam filius suus*. Mox cum ædilem eum C. Cæsar, succensens curam verrendis viis non adhibitam, luto jussisset oppleri, congesto per milites in prætextæ sinum : non defuerunt qui interpretarentur, quandoque proculcatam desertamque Remp. civili aliqua perturbatione in tutelam ejus, ac velut in gremium, deventuram. Prandente eo quondam, canis¹ extrarius è trivio manum humanam intulit, mensæque subjecit. Coenante rursus, bos aratro decusso jugo, triclinium irrupit : ac fugatis ministris, quasi repente defessus, procidit ad ipsos accumbentis pedes, cervicemque summisit. Arbos quoque cupressus in agro avito sine ulla vi tempestatis radicitus evulsa atque prostrata, insequenti die viridior ac firmior resurrexit. At in Achaia somniavit, initium sibi suisque felicitatis fu-

1 Non domesticus.

turum, simul ac dens Neroni exemptus esset, evenitque ut sequenti die progressus in atrium medicus dentem ei ostenderet tantum quod exemptum. Apud Judæam¹ Carmeli Dei oraculum consulentem, ita confirmavere sortes: ut quicquid cogitaret volveretque animo, quantumlibet magnum, id esse proventurum pollicerentur. Et unus ex nobilibus captivis Josephus, cum conjiceretur in vincula, constantissime asseveravit fore, ut ab eodem brevi solveretur, verum jam Imperatore. Nuntiabantur & ex urbe præfagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut theniam Jovis opt. max. è sacrario in domum Vespasiani, & in Circum deduceret. Ac non multo post, comitia secundi consulatus ineunte Galba, statua Divi Julii ad Orientem sponte conversa: acieque Bebriacensi, prius quam committeretur, duas aquilas in conspectu omnium confixisse: victaque altera, supervenisse certam à Solis ortu, ac victricem abegisse.

6 Nec tamen quidquam ante tentavit, promptissimis atque etiam instantibus suis, quam sollicitatus quorundam & ignorantum & absentium fortuito favore. Mœsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni: postquam iter ingressis nuntiatum est, victum eum, ac vim vitæ suæ attulisse: nihilo secius Aquileiam usque perseveraverunt, quasi rumori minus crederent. Ibi per occasionem ac licentiam, omni rapinarum genere grassati, cum timerent ne sibi reversis reddenda ratio ac subeunda poena esset, consilium inierunt eligendi creandique Imperatoris, *Neque enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu qui Galbam, aut pratoriano qui Othonem, aut Germaniciano qui vitellium fecissent.* Propositis itaque nominibus legatorum consularium, quot ubique tunc erant, cum ceteros alii alium alia de causa improbarent: & quidam è legione tertia, quæ sub exitu Neronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent: assensere cuncti, nomenque ejus vexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est revocatis ad officium² numeris parumper. Ceterum divulgato facto, Tiberius Alexander præfectus Ægypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Calend. Julii, qui principatus dies in posterum observatus est. Judaicus deinde exercitus, v. Idus Julii apud ipsum juravit. Plurimum cœptis contulerunt, jactatum exemplar epistolæ, veræ, sive falsæ, defuncti Otho-

¹ Est Judæam inter Syriamque Carmelus, ita vocati montem Deumque: nec simulacrum Deo, aut templum: sic tradidere majores: aram tantum, & reverentiam. Tacitus.

² Numerus est militare vocabulum,

non solum pro catalogo militum, sed pro ordinibus ipsius, turmisque, & cohortibus militum. Hinc refertur in numeris, in numeris manere, desinere in numeris esse, apud J. C.

nis ad Vespasianum, extrema obtestatione ultionem mandantis, & ut Reip. subveniret, optantis: simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium victorem permutare hiberna legionum, & Germanicas transferre in Orientem ad securiorem mollioremque militiam: præterea ex præsidibus provinciarum Licinius Mucianus, & à regibus Vologesus Parthus: ille deposita similitate, quam in id tempus ex æmulatione non obscure gerebat, Syriacum promisit exercitum: hic quadraginta millia sagittariorum.

7 SUSCEPTO igitur civili bello, ac ducibus copiisque in Italiam præmissis, interim Alexandriam transiit, ut claustra Ægypti obtineret. Hic cum de firmitate imperii capturus auspiciam, ædem Serapidis, summotis omnibus, solus intrasset: ac propitiato multum Deo, tandem se¹ convertisset, verbenas, coronasque & panificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei visus est: quem neque admissum à quoquam, & jampridem propter nervorum valetudinem vix ingredi longèque abesse constabat. Ac statim advenire litteræ, fusas apud Cremonam Vitellii copias, ipsum in urbe interemtum nuntiantes. Auctoritas & quasi majestas quædam, ut scilicet inopinato & adhuc novo principi deerat, hæc quoque accessit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali, pariter adierunt, orantes opem valetudinis, demonstratam à Serapide per quietem: restitutum oculos, & si inspuisset: confirmaturum crus, si dignaretur calce contingere. Cum vix fides esset rem ullo modo successuram, ideoque ne experiri quidem auderet, extremo hortantibus amicis, palam pro concione utrumque tentavit, nec eventus defuit. Per idem tempus Tegezæ in Arcadia, instinctu vaticinantium, effossa sunt sacro loco vasa operis antiqui, atque in iis affinis Vespasiano imago.

8 TALIS, tantaque cum fama in urbem reversus, acto de Judæis triumpho, consulatus octo veteri addidit. Suscepit & censuram, ac per totum imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam nutantemque Rempubl. stabilire primo, deinde & ornare. Milites, pars victoriæ fiducia, pars ignominie & dolore, ad omnem licentiam audaciamque processerant. Sed & provinciæ civitatesque liberæ, necnon & regna quædam tumultuosius inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem & exauctoravit plurimos, & coercuit. Participibus autem victoriæ adeo nihil extra ordinem

¹ Vide Vitell. c. 11. ² Nomen. ³ Hinc agnoscas falsam imitationem hoc omen regni & principatus miraculorum Christi. ⁴ Quod Vitellius Vespasiano, à βασιλεύς dictus. ⁵ Hic adhæserant.

indulſit, ut etiam legitima præmia nonnifi ſero perſolverit. Ac ne quam occaſionem corrigendi diſciplinam prætermitteret, adoleſcentulum fragrantem unguento, cum ſibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aſpernatus, voce etiam graviffima increpuit: *Maluiſſem allium oboluiſſes*: ¹ litterasque revocavit. Claſſarios vero, qui ab Oſtia & Puteolis Romam pedibus per vias commeant, petentes, *conſtitui aliquid ſibi* ² *calcearii nomine*: quaſi parum eſſet, ſine reſponſo abegiſſe, juſſit poſt hæc, excalceatos curſitare: & ex eo ita curſitant. Achaïam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiæ uſque ad id tempus, in provinciarum formam redegit. Cappadociæ propter aſſiduos barbarorum incurſus legiones addidit: conſularemque rectorem impoſuit, pro equite Rom. Deformis urbs veteribus incendiis ac ruinis erat: vacuas areas occupare & ædificare, ſi poſſeſſores ceſſarent, cuicumque permiſit. Ipſe reſtitutionem Capitoli aggreſſus, ruderibus purgandis manus primus ad movit, ac ſuo collo quædam extulit: ærearumque tabularum ³ tria millia, quæ ſimul conflagraverant, reſtituenda ſuſcepit, undique inveſtigatis exemplaribus, inſtrumentum imperii pulcherrimum ac vetuſtiſſimum, quo continebantur pene ab exordio urbis ſenatusconſulta, plebſcита de ſocietate & foedere ac privilegio cuicumque conſeſſis.

9 Fecit & nova opera, templum Pacis Foro proximum: divique Claudii in Cœlio monte, cœptum quidem ab Agrippina, ſed à Nerone prope funditus deſtructum. Item Amphitheatrum urbe media, ut deſtinatſe compererat Auguſtum. Ampliſſimos ordines, & exhaustos cæde varia, & contaminatos veteri negligentia, purgavit: ſupplevitque reſcenſito ſenatu & equite: ſubmotis indigniſſimis, & honeſtiſſimo quoque Italicorum ac provincialium alleſto. Atque uti notum eſſet, utrumque ordinem non tam libertate inter ſe, quam dignitate diſferre, de jurgio quodam ſenatoris equitiſque Rom. ita pronuntiavit: *Non oportere maledici ſenatoribus: remaledici civile faſque eſſe.*

10 Litium ſeries ubique majorem in modum excreverant, manentibus antiquis, intercapedine juridiſtionis, accedentibus novis, ex conditione tumultuque temporum. Sorte elegit per quos rapta bello reſtituerentur: quique judiciæ centumviralia, quibus peragendis vix ſuffectura litigatorum ætas videbatur, extra ordinem dijudicarent, redigerentque ad breviffimum numerum.

¹ Diploma, quo præfectura impetrata impenditur. Sed de hac claſſariorum continebatur. ² Donativi quod in calceos curſitatione, nihil fere legitur apud alios.

11 Libido atque luxuria, coërcente nullo, invaluerat. Auditor senatui fuit decernendi, ut quæ se alieno servo junxisset, ancilla haberetur. Neve filiorum familias sceneratoribus exigendi crediti jus umquam esset, hoc est, ne post patrum quidem mortem.

12 CETERIS in rebus statim ab initio principatus usque ad exitum, civilis & clemens. Mediocritatem pristinam neque dissimulavit unquam, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conantes quosdam originem Flavii generis ad conditores Reatinos, comitemque Herculis, cujus monumentum exstat via Salaria, referre, irrisit ultro. Adeoque nihil ornamentorum extrinsecus cupide appetivit, ut triumphi die fatigatus tarditate & tædio pompæ non reticuerit: *merito seplecti, qui triumphum, quasi aut debitum majoribus suis, aut speratum unquam sibi, tam inepte senex concupisset.* AC NE TRIBUNITIAM quidem POTESTATEM & PATRIS PATRIÆ appellationem nisi sero recepit. Nam consuetudinem salutantes¹ scrutandi, manente adhuc bello civili, omiserat.

13 Amicorum libertatem, caussidicorum² figuras, ac Philosophorum contumaciam lenissime tulit. Licinium Mucianum notæ impudicitiae, sed meritorum fiducia minus sui reverentem, nunquam nisi clam, & hætenus relaxare sustinuit, ut apud communem aliquem amicum, querens, adderet clausulæ, *Ego tamen vir sum.* Salvium Liberalem in defensione divitis rei, ausum dicere, *Quid ad Casarem, si Hipparchus* Hs. *millies habet?* & ipse laudavit. Demetrium Cynicum in itinere obvium sibi post³ damnationem, ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit *Canem* appellare.

14 Offensarum inimicitiarumque minime memor, executorve, Vitellii hostis sui filiam splendissime maritalit, dotavitque etiam & instruxit. Trepidum eum interdicta aula sub Nerone, querentemque quidnam ageret, aut quo abiret,⁴ quidam ex officio admissionis simul expellens, *abire*⁵ *Morboniam* jusserat. In hunc postea deprecantem haud ultra verba excaudit, & quidem totidem fere atque eadem. Nam ut suspicione aliqua vel metu ad perniciem cujusquam compelleretur

¹ Ex suspicione, & metu principum, hæc consuetudo nata est, ut salutatores dum Principem adeunt officii causa, explorentur per ministros scrutatores, ne sub veste ferrum delitescat. ² Figuratas reprehensiones, & obliqua dicta quibus in actione causarum Principem taxabant. Vocabulum hac notione, eo seculo natum. Quintil. l. 9. c. 11. ³ Nam Vespasianus sua-

dente Muciano, Philosophos Romæ expulit, relegaro in insulam Demetrio. Xiphilin. ⁴ Unus ex admissionalibus Palatinis, quorum officium estmittere aulicos intra cubiculum ad Principem salutandum. ⁵ Morbonia, ut nomen oppidi, quod tamen nusquam est, fingi videtur, nisi Anticyra tunc forte dicta, Morbonia, quod morbofi navigarent, Xiphilinus habet *ἐς; Κεργυρος.*

tantum abfuit, ut monentibus amicis cavendum esse Metium Pompofianum, quod vulgo crederetur genefim habere imperatoriam, infuper Cos. fecerit: fpondens, quandoque beneficii memorem futurum.

15 Non temere quis punitus insons reperitur: nifi abfente eo & ignaro, aut certe invito atque decepto. Helvidio Prifco, qui reverfum ex Syria, folus, privato nomine *Vefpafianum* falutaverat, & in prætura omnibus edictis fine honore ac mentione ulla tranfmiferat, non ante fuccenfuit quam altercationibus insolentiffimis pene in ordinem redactus. Hunc quoque, quamvis relegatum primo, deinde & interfici juffum, magni æftimavit fervare quoque modo, miffis qui percuffores revocarent: & fervaffet, nifi jam periiffe falfo nuntiatum effet. Ceterum neque cæde cujufquam unquam lætatus: juftis fuppliciiis illacrymavit etiam & ingemuit.

16 SOLA eft, in qua merito culperetur, pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omiffa fub Galba veftigalia revocaffe: nova & gravia addidiffe, auxiffe tributa provinciis nonnullis & duplicaffe: negotiationes quoque vel privato pudendas propalam exercuit, coëmendo quædam tantum ut pluris pofttea diftraheret. Nec candidatis quidem honores, reifve tam innoxiiis quam nocentibus abfolutiones venditare cunctatus eft. Creditur etiam procuratorum rapaciffimum quemque ad ampliora officia ex industria folitus promovere, quo locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgo *pro fpongiis* dicebatur *uti*: quod quali & ficcis madefaceret, & exprimeret humentes. Quidam natura cupidiffimum tradunt, idque exprobratum ei à fene bubulco, qui negati fibi gratuita libertate, quam imperium adeptum fuppliciter orabat, proclamaverit, *Vulpem pilum mutare, non mores*. Sunt contra qui opinentur ad manubias & rapinas neceffitate compulfum, fuma ærarii fifeique inopia: de qua teftificatus fit initio ftatim principatus: profeflus *quadringenties milies opus effe, ut Refp. stare poffet*. Quod verifimilus videtur, quando & male partis optime ufus eft.

17 In omne hominum genus liberaliffimus, explevit cenfum fenatorium: confulares inopes quingenis feftertiis annuis fuffentavit, plurimas per totum orbem civitates terræ motu aut incendio affictas, reftituit in melius.

18 Ingenia & artes vel maxime fovit: primus è fisco Latinis Græcisque rhetoribus annua centena conftituit. Præftantes Poëtas, nec non artifices, coëmit: item coloffi refeftorem infigni congiario magnaue mercede donavit: mechanico quoque grandes columnas exigua impenta perducturum in Capitolium pollicenti, præmium pro commento non

mediocre obtulit, operam remisit, præfatus: *sineret se plebe-
culam pascere.*

19 Ludis per quos scena Marcelliani theatri restituta dedi-
cabatur, vetera quoque acroamata revocaverat. Apollinari
tragoædo quadringenta: Terpno Diodoroque citharædis du-
cena, nonnullis centena: quibus minimum quadragena fester-
tia super plurimas coronas aureas dedit. Sed & convivaba-
tur assidue: ac sæpius recte, ac dapile, ut macellarios adjuva-
ret. Dabat sicut Saturnalibus, viris apophoreta, ita & per Ka-
lend. Martii feminis: & tamen ne sic quidem pristinae cupi-
ditatis infamia caruit. Alexandrini *Cybiosacten* eum vocare
perseveraverunt, cognomine unius è regibus suis turpissimarum
sordium. Sed & in funere Favo archimimus personam
ejus ferens, imitansque, ut est mos, facta ac dicta vivi, inter-
rogatis palam procuratoribus *quanti funus & pompa constaret*:
ut audiit HS. centies, exclamavit *Centum sibi sestertia darent, ac
se vel in Tiberim projicerent.*

20 STATURA fuit quadrata, compactis firmisque mem-
bris, vultu veluti nitentis. Unde quidam urbanorum non
infacete: siquidem petenti, *ut in se aliquid diceret: Dicam*,
inquit, *cum ventrem exonerare desieris.* Valetudine prosperri-
ma usus est: quamvis ad tuendam eam nihil amplius quam
fauces ceteraque membra sibimet ad numerum in sphæristerio
defricaret, inediamque unius diei per singulos menses inter-
poneret.

21 ORDINEM viræ fere hunc tenuit. In principatu
maturus semper, ac de noctu evigilabat: deinde perlectis epi-
stolis, officiorumque omnium breviariis, amicos admittebat:
ac dum salutabatur, & calceabat ipse sese & amiciebat. Post
decisa quæcunque obvenissent negotia, gestationi, & inde qui-
eti vacabat: accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ
locum Cænidis plurimas constituerat: ac secreto in balneum
tricliniumque transibat. Nec ullo tempore faciliior, aut in-
dulgentior traditur: eaque momenta domestici ad aliquid pe-
tendum magnopere captabant.

22 Et super coenam autem, & semper alias comissimus,
multa joco transigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ: & sic
scurrilis ac sordidæ, ut ne prætextatis quidem verbis abstinere.
Et tamen nonnulla ejus facetissima exstant, in quibus & hoc:
Menstrium Florum, consularem, admonitus ab eo *plaustra*
potius quam *plostra* dicenda, die postero *Flaurum* salutavit.

1 Significavit non debere Princi-
pem in ædificando parcere impense,
ut ita operarios pauperes, & egenos
pascat pro operâ præstitâ.

2 Ridens ineptum Grammaticum,
& ipsum notans ut nihili, & fusi-
lem, id enim est *πλαῦρον*.

Expugnatus autem à quadam, quasi amore sui deperiret, cum productæ pro concubitu tertertia quadringenta donasset: admonente dispensatore quemadmodum summam rationibus vellet referri, *Vespasiano*, inquit, *adamas*.

23 Utebatur & versibus Græcis tempestive satis: ut de quodam proceræ statutz, improbiusque nato:

Μαχρὰ βιβὰς προδάων δολιχόσκιον ἐχθρῶν

Et maxime de Cerylo liberto, qui dives admodum ob subterfugiendum quandoque ius fisci, ingeniū se & Lachetem mutato nomine ceperat ferre,

ὦ Λάχης Λάχης, παρ' ἀποδάωνς,

Αὐθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήνην Κήρυλλος.

Maxime tamen dicacitatem in deformibus lucris affectabat: ut invidiam aliqua cavillatione dilueret, transferretque ad sales. Quendam è charis ministris dispensationem cuidam, quasi fratri, petentem cum distulisset, ipsum candidatum ad se vocavit: exactaque pecunia, quantum is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinavit. Interpellanti mox ministro: *Alium tibi ait, quere fratrem: hic, quem tuum putas. Meus est.* Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas mulas defiliisse, ut adeunti litigatori spatium moramque præberet: interrogavit, *quanti calceasset*, pactusque est lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quod etiam urinae vecigal commentum esset; pecuniam ex prima pensione admovit ad nares, sciscitans num odore offenderetur, & illo negante, *Atqui*, inquit, *è lotio est.* Nuntiantibus legatis, *decretam ei publice non mediocri summa statuam colosseam*: iussit ut continuo ponerent, cavam manum ostentans, & *paratam basin* dicens. Ac ne in metu quidem ac periculo mortis extremo abstinuit jocis. Nam cum inter prodigia cetera Mausoleum Cæsarum derepente patuisset, & stella in celo crinita apparuisset: alterum ad Juniam Calvinam è gente Augusti pertinere dicebat; alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoque morbi accessione, *Ut*, inquit, *puto, Deus fio*.

24 CONSULATU suo nono tentatus in Campania motiunculis levibus, ac protinus urbe repetita, Cutilias, ac Reacina rura, ubi æstivare quotannis solebat, petiit. Heic, cum super urgentem valetudinem creberrimo frigida aquæ usu & intestina viriasset: nec eo minus muneribus imperatoris ex consuetudineungeretur, ut etiam legationes audiret cubans, alvo repente usque ad defectionem soluta, *imperatorem*, ait, *stantem mori oportere.* Dumque confurgit, ac nititur, inter manus tublevantium extinctus est, VIII. Kal. Julij: annum agens

ætatis sexagesimum & nonum, superque mensem ac diem septimum.

25 Convenit inter omnes, tam certum eum de sua suorumque genitura semper fuisse: ut post assiduas in se conjurationes ausus sit affirmare senatui, *aut filios sibi successuros, aut neminem*. Dicitur etiam vidisse quondam per quietem statueram in media parte vestibuli Palatinæ domus positam examine æquo: cum in altera lance Claudius & Nero starent: in altera ipse ac filii. Nec res sefellit, quando totidem annis parique temporis spatio utrique imperaverunt.

1 Nam Vespasianus decem annos collecti annos efficiunt viginti octo, imperavit, Titus tres, Domitianus quot Claudius, & Nero imperaverunt, quindecim, qui omnes in summam, runt.

C. SUE

C. SÜETONII TRANQUILLI
DE
XII CÆSARIBUS
LIBER VIII.

Titus Flavius Vespasianus August.

Breviarium Capitum.

A Mor omnium erga Titum.	1	Mutatio in melius.	7
Ortus, & educatio Titi.	2	Natura benevolentissimus.	8
Virtus & scientia.	3	Clementia & mansuetudo.	9
Uxores, honores, atque v. gloria.	4	Gesta per eum in sua morte.	10
Hierosolyma expugnata.	5	Locus & tempus mortis.	11
Administratio Imperii.	6		

TITUS, cognomine paterno, amor ac deliciae generis humani: (tantum illi ad promerendam omnium voluntatem vel ingenii vel artis, vel fortunæ superfuit: quod difficillimum est in imperio, quando privatus atque etiam sub patre principe, ne odio quidem, nedum vituperatione publica caruit,)

2 Natus est III. Kalend. Jan. insigni anno Cajana nece, prope Septizonium, sordidis ædibus, cubiculo vero perparvo, & obscuro: nam manet adhuc, & ostenditur. Educatus in aula cum Britannico simul, ac paribus disciplinis: & apud eosdem magistros institutus. Quo quidem tempore, ajunt, me: oposcopum à Narcisso Claudii liberto adhibitum ut Britannicum inspiceret, constantissime affirmasse illum quidem

nullo

nullo modo, ceterum Titum, qui tunc prope adstabat, utique imperaturum. Erant autem adeo familiares, ut de potione, qua Britannicus hausta periit, Titus quoque juxta cubans gustasse credatur, gravique morbo afflictarus diu. Quorum omnium mox memor, statuat ei auream in Palatio posuit, & alteram ex ebore equestrem, quæ Circensi pompa hodieque præfertur, dedicavit, profecutusque est.

3 In puero statim corporis animique dotes explenduerunt: magis ac magis deinceps per ætatis gradus: forma egregia, & cui non minus auctoritatis inesset quam gratiæ: præcipuum robur, quanquam neque procera statura, & ventre paulo projectiore: memoria singularis, docilitas ad omnes fere tum belli tum pacis artes. Armorum & equitandi peritissimus, Latinæ Græcæque linguæ, vel in orando, vel in fingendis Poëmatibus promptus, & facilis ad extemporalitatem usque: sed ne musicæ quidem rudis, ut qui cantaret & psalleret jucunde, scienterque. E pluribus comperi, notis quoque excipere velocissime solitum, cum amanuensibus suis per ludum jocumque certantem imitari chirographa quæcunque vidisset: ac sæpe profiteri *se maximum falsarium esse potuisse*.

4 Tribunus militum & in Germania & in Britannia meruit, summa industriæ nec minore modestiæ fama: sicut apparet statuarum & imaginum ejus multitudine, ac titulis per utramque provinciam. Post stipendia foro operam dedit, honestam magis quam assiduam. Eodemque tempore Arricidiam Tertullam patre equite Rom. sed præfecto quondam prætorianarum cohortium, duxit uxorem, & in defunctæ locum Marciam Furnillam splendidi generis, cum qua, sublata filia, divortium fecit. Ex quæsturæ deinde honore legioni propositus, Tarichæam & Gamalam urbes validissimas Judææ in potestatem redegit: equo quidam acie sub feminibus amisso, alteroque inscensio, cujus rector contra se dimicans occubuerat.

5 Galba mox tenente Remp. missus ad gratulandum; quæqua iret, convertit homines, quasi adoptionis gratia arcesse-
retur. Sed ubi turbari rursus cuncta sensit, rediit ex itinere: aditoque Paphiæ Veneris oraculo, dum de navigatione consulit, etiam de imperii spe confirmatus est. Cujus brevi compos, & ad perdomandam Judæam relictus, novissima Hierosolymorum oppugnatione x i i. propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepitque eam natali filiæ suæ, tanto militum gaudio ac favore, ut in gratulatione IMPERATOREM eum consalutaverint: & subinde decedentem provincia deti-

nuerint,

nuerint, suppliciter nec non & minaciter efflagitantes, *ut remaneret, aut secum omnes pariter abduceret.* Unde nata suspicio est, quasi descisceret à patre, Orientisque regnum sibi vindicare tentasset. Quam suspicionem auxit, postquam Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim bove Apide diadema gestavit: de more id quidem rituque priscae religionis: sed non deerant qui secius interpretarentur. Quare festinans in Italiam, cum Rhegium, deinde Puteolos oneraria nave appulisset, Romam inde contendit expeditissimus, inopinantique patri, velut arguens rumorum de se temeritatem, *Veni, inquit, pater, veni.* Neque ex eo destitit participem, atque etiam tutorem imperii agere. Triumphavit cum patre: censuramque gessit una. Eidem collega & in tribunitia potestate, & in septem consulatibus fuit. Receptaque ad se prope omnium officiorum cura, cum patris nomine & epistolas ipse diceret, & edicta conscriberet, orationesque in senatu recitaret etiam quaestoris vice, praefecturam quoque praetorii suscepit, nunquam ad id tempus, nisi ab equite Rom. administratam. Egitque aliquanto incivilius & violentius: siquidem suspectissimum quemque sibi, submissis qui per theatra & castra, quasi consensu ad poenam deposcerent, haud cunctanter oppressit. In his A. Caecinam consularem virum vocavit ad cenam, ac vixdum triclinio egressum, confodi iussit: sane urgente discrimine: cum etiam chirographum ejus preparatae apud milites conjurationis deprehendisset. Quibus rebus sicut in posterum securitati satis cavuit, ita ad praesens plurimum contraxit invidiae: ut non temere quis, tam adverso rumore, magisque invitis omnibus transierit ad principatum.

7 P R A E T E R sævitiā, suspecta in eo etiam luxuria erat, quod ad mediam noctem comissiones cum profusissimo quoque familiarium extenderet. Nec minus libido, propter exoletorum & spadonum greges, propterque insignem reginae Beronices amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quod constabat in cognitionibus patris nundinari praemiarique solitum. Denique propalam alium Neronem & opinabantur & praedicabant. At illi ea fama pro bono cessit, conversaque est in maximas laudes: neque ullo vitio reperto, & contra virtutibus summis. Convivia instituit jucunda magis quam profusa: Amicos elegit, quibus etiam post eum principes, ut & sibi & Reip. necessariis acquieverunt, praecipueque sunt usi. Beronicem statim ab urbe dimisit invitae invitam. Quosdam è gratissimis delicatiorum, quanquam tam artifices salutationis, ut mox scenam tenuerint, non modo fovere prolixius, sed spectare o-

mnino in publico coetu superfedidit. Nulli civium quidquam ademuit : abstinuit alieno , ut si quis unquam : ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante se munificentia minor. Amphitheatro dedicato, thermisque juxta celeriter exstructis, munus edidit apparatusissimum largissimumque. Dedit & navale prælium in veteri naumachia : ibidem & gladiatores : atque uno die quinque millia omne genus ferarum.

8 NATURA autem benevolentissimus, cum ex instituto Tiberii omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quam si eadem iisdem & ipsi dedissent : primus præterita omnia uno confirmavit edicto : nec à se peti passus est. In ceteris vero desideriis omnium hominum obstinatissime tenuit ne quem sine spe demitteret. Quin & admonentibus domesticis, *quasi plura polliceretur quam præstare posset : non oporteret*, ait, *quenquam à sermone principis tristem discedere*. Atque etiam recordatus quondam super cœnam, quod nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam meritoque laudatam vocem edidit : AMICI, DIEM PERDIDI. Populum in primis universum tanta per omnes occasiones comitate tractavit : ut proposito gladiatorio munere, *non ad suum, sed spectantium arbitrium editurum se* professus sit. Et plane ita fecit. Nam neque negavit quidquam petentibus : & ut quæ vellent, peterent, ultro adhortatus est. Quin & studium armaturæ Threcum præ se ferens, sæpe cum populo, & voce, & gestu, ut fautor, cavillatus est : verum majestate salva, nec minus æquitate. Ne quid popularitatis prætermitteret, nonnunquam in thermis suis, admissa plebe, lavit. Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderunt : ut conflagratio Vesevi montis, in Campania : & incendium Romæ, per triduum, totidemque noctes, item pestilentia quanta non temere alias. In his tot adversis, ac talibus non modo principis sollicitudinem : sed & parentis affectum unicum præstitit : nunc consulando, per edicta : nunc opitulando, quatenus suppeteret facultas. Curatores restituendæ Campaniæ è consularium numero forte duxit. Bona oppressorum in Vesevo, quorum hæredes non exstabant, restitutioni afflictarum civitatum attribuit. Urbis incendio nihil nisi sibi publice periisse testatus, cuncta prætoriorum suorum ornamenta operibus ac templis destinavit : præposuitque complures ex equestri ordine, quo quæque maturius peragerentur. Medendæ valetudini leniendisque morbis, nullam divinam humanamque opem non adhibuit, inquisito omnium sacrificiorum remediorumque genere.

genere. Inter adversa temporum, & delatores * mandato-
resque erant ex licentia veteri. Hos assidue in foro ac
fustibus caesos, ac novissime traductos per Amphitheatri
harenam, partim subjici in servos, ac vñire, impera-
vit: partim in asperimas insularum avehi. Utque eti-
am similia quandoque aufuros perpetuo coërceret: ve-
tuit inter cetera, de eadem re pluribus legibus agi:
querive de cujusdam defunctorum statu, ultra certos an-
nos.

9 PONTIFICATUM maximum ideo se pro-
fessus accipere ut puras servaret manus, fidem præstitit: nec
auctor posthac cujusdam necis, nec confcius, quamvis in-
terdum ulciscendi causa non deesset: sed *peritulum se po-
tius, quam perditulum* adjurans. Duos patricii generis con-
victos in affectatione imperii, nihil amplius quam ut de-
fisterent monuit, dicens *principatum fato dari*: si quid
præterea desiderent, promittens se tributurum: & confe-
ssum quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cur-
sores suos misit, qui anxie filium salvum nuntiarent. Ce-
terum ipsos non solum familiari coenæ adhibuit, sed & in-
sequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria
collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda
porrexit. Dicitur etiam cognita utriusque genitura, *imminere*
ambobus periculum affirmasse, verum *quandoque & ab alio*:
sicut evenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed
pene ex professo sollicitantem exercitus, meditantem fugam,
nec occidere, neque seponere, ac ne in minore quidem
honore habere sustinuit: sed ut à primo imperii die, con-
sortem successoremque testari perseveravit: nonnunquam se-
creto lacrymis & precibus orans *ut tandem mutuo erga se ani-
mo vellet esse*.

10 INTER hæc morte præventus est, majore ho-
minum damno quam suo Spectaculis absolutis, in quorum
fine populo coram ubertim fleverat: Sabinos petit aliquanto
tristior, quod sacrificanti hostia aufugerat, quodque tempe-
state serena tonuerat. Deinde ad primam statim mansionem
febrim nactus, cum inde lectica transferretur, suspexisse
dicitur dimoris plagulis cœlum, multumque conquestus, *E-
rips sibi vitam immerenti: neque enim exstare ullum suum fa-
ctum penitendum, excepto duntaxat uno*: id quale fuerit,
neque ipse tunc prodidit, neque cuiquam facile succurrit.
Quidam opinantur, consuetudinem recordatum quam cum
fratris uxore habuerit. Sed nullam habuisse perlancte Do-

* Hic *mandatores* significantur oc- | ipsi accusant, sed aliis mandant
culti delatorum impulsores, qui non | accusationem.

mitia jurabat : haud negatura , si qua omnino fuisset . Imo etiam gloriatura : quod illi promptissimum erat in omnibus probris.

II Excessit in eadem , qua pater , villa , Idib. Septembris , post biennium , ac mentes duos , diesque xx. quam successerat patri , altero & quadragesimo ætatis anno. Quod ut palam factum est , non secus atque in domestico luctu mœrentibus publice cunctis , senatus prius quam edicto convocaretur , ad curiam cucurrit : obseratisque adhuc foribus , deinde apertis , tantas mortuo gratias egit laudesque congeffit , quantas ne vivo quidem unquam , atque præsententi.

C. S U E T O N I I T R A N Q U I L L I

D E

XII. C Æ S A R I B U S

L I B E R V I I I .

Titus Flavius Domitianus.

Breviarium Caputum.

D	Domitiani ortus, & adolescentia.	1	Elatio & vana gloria.	13
	Gesta per eum ante principatum.	2	Conjuratio contra eum facta, &	
	Gesta per eum in initio principatus.	3	suspicio mortis quam habebat.	14
		3	Patruelis per eum occisus, & prodigia	
	Speſtacula per eum edita, ac ejus	3	mortis.	15
	liberalitas.	4	Signa mortis.	16
	Opera publica per eum facta.	5	De infidiis, & cæde.	17
	Expeditiones per eum susceptæ.	6	Statura, & pulcritudo.	18
	Quædam instituta, & ordinata per	6	Peritia in sagittando, & laborum im-	
	eum.	7	patientia.	19
	Diligentia, & industria in jure di-	7	Facundia, & studium.	20
	cendo.	8	Uſus alexæ, & convivæ; & alia per	
	Clementia, & largitas in initio prin-	8	eum gesta.	21
	cipatus.	9	Libido, & luxuria.	22
	Servitia, & crudelitas in plurimos.	9	Mœſtitia militum, & lætitia Sena-	
		10, 11	tis in morte, ac signa mortem	
	Rapinæ & extorsiones.	12	præcedentia.	23

L. D O M I T I A N U S natus est 1 x. Kal. No-
vembris, patre C o s. designato, inituroque
mense inſequenti honorem, regione urbis
ſexta, ad Malum Punicum, domo, quam po-
ſtea in templum gentis Flaviæ convertit. Pu-
bertatis ac primæ adoleſcentiæ tempus, tanta inopia tantaque
intamia geſſiſſe fertur, ut nullum vas argenteum in uſu ha-
beret. Satisque conſtat, Clodium Polſionem prætorium vi-
rum, in quem eſt Poëma Neronis, quod inſcribitur *Luſcio*,

chirogra-

chirographum ejus conservasse, & nonnunquam protulisse, noctem sibi pollicentis: nec defuerunt qui affirmarent corruptum Domitianum à Nerva successore mox suo. Bello Virelliano confugit in Capitolium cum patruo Sabino, ac parte præsentium copiarum: sed interruptentibus adversariis, & ardente templo, apud ædituum clam pernoctavit: ac mane Iliaci celatus habitu, inter sacrificulos vanæ superstitionis, cum se trans Tiberim ad condiscipuli sui matrem comite uno contulisset, ita latuit, ut scrutantibus qui vestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Post victoriam demum progressus, & CÆSAR consalutatus, honorem præturæ urbanæ cum consulari potestate suscepit titulo tenus: quam jurisdictionem ad collegam proximum transtulit. Ceterum omnem vim dominationis tam licenter exercuit, ut jam tum qualis futurus esset ostenderet. Ne exsequar singula, contritatis multorum uxoribus, Domitiam Longinam Ælio Lamie nuptam, etiam in matrimonium abduxit: atque uno die super viginti urbana officia atque peregrina distribuit; *mirari se Vespasiano dicitante, quod successorem non & sibi mitteret.*

2 Expeditionem quoque in Galliam, Germaniasque, neque necessariam, & dissuadentibus paternis amicis, inchoavit: tantum ut fratri se & operibus & dignatione adæquaret. Ob hæc correptus, quo magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre una: fellamque ejus ac fratris, quoties prodirent, lectica sequebatur: ac triumphum utriusque Judicum equo albo comitatus est. In sex consulatibus, nonnisi unum ordinarium gessit: cumque sedente & suffragante fratre. Simulavit & ipse mire modestiam: in primisque Pœticæ studium, tam infuetum antea sibi, quam postea spretum & abjectum: recitavitque etiam publice. Nec tamen eo secius, cum Vologesus Parthorum rex auxilia adversus Alanos, ducemque alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit ut ipse potissimum mitteretur. Et quia discussa res est; alios Orientis reges, ut idem postularent, donis ac pollicitationibus sollicitare tentavit. Patre defuncto, diu cunctatus, an duplum donativum militi offerret, nunquam jactare dubitavit, *relictum se participem imperii, sed fraudem testamento adhibitam.* Neque cessavit ex eo insidias struere fratri clam, palamque: quoad correptum gravi valetudine, prius quam plane efflaret animam, pro mortuo deferi iussit: defunctumque nullo præterquam consecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus & edictis.

3 INTER initia principatus, quotidie secretum sibi horarium sumere solebat: nec quidquam amplius quam muscas

captare, ac stylo præcuto configere: ut cuidam interroganti, *esset ne quis intus cum Cesare*, non absurde responsum sit à Vibio Crispo, *ne musca quidem*. Deinde uxorem Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat, alteroque anno consalutaverat ut AUGUSTAM, eandem Paridis histri-
onis amore deperditam, repudiavit: intraque breve tem-
pus impatiens dissidii, quasi efflagitante populo, reduxit. Circa administrationem imperii aliquandiu se varium præ-
stitit: mistura quoque æquabili vitiorum atque virtutum,
donec virtutes quoque in vitia deflexit: quantum con-
jectare licet, super ingenii naturam, inopia rapax: metu
sævus.

4 SPECTACULA magnifica assidue & sumtuosa e-
didit: non in Amphitheatro modo, verum & in Circo:
ubi præter solennes bigarum quadrigarumque cursus, prælium
duplex etiam equestre ac pedestre commisit, atque in Am-
phitheatro navale quoque. Nam venationes, gladiatoresque
& noctibus ad lychnuchos: nec virorum modo pugnas, sed
& seminarum. Præterea¹ quæstoriis muneribus, quæ olim
omissa revocaverat, ita semper interfuit, ut populo potesta-
tem faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quæ novissi-
ma aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum
spectaculum ante pedes ejus stabat puerulus coccinatus, par-
vo portentosoque capite, cum quo plurimum fabulabatur,
nonnunquam serio. Auditus est certe, dum ex eo quærit,
*ecquid sciret cur sibi visum esset ordinatione proxima Ægypto præ-
ficere Metium Rufum*. Edidit navales pugnas pene justarum
classium, effosso, & circumstructo juxta Tiberim lacu: atque
inter maximos imbres perspectavit: fecit & ludos seculares:
computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius
proxime,² sed quo olim Augustus ediderat. In his, Cir-
censium die, quo facilius centum missus peragerentur, sin-
gulos à septenis spatiis ad quina corripuit. Instituit & quin-
quennale certamen, Capitolino Jovi triplex, musicum, eque-
stre, gymnicum, & aliquanto plurimum quam nunc est, co-
ronarum. Certabant etiam & prosa oratione Græce Latineque:
ac præter citharcedos³ chorocitharistæ quoque & psilocitharistæ:
in stadio vero cursu etiam virgines. Certamini præsedit cre-
pidatus, purpureaque amictus⁴ toga Græcanica, capite gestans

¹ Institutum fuit à Claudio principe,
ut spectaculum gladiatorum per omnes an-
nos celebraretur pecunia eorum, qui qua-
storum adipiscerentur. Tacitus. ² Ta-
men U. C. 839. Cons. Imper. T. Fl.
Dom. XIV. & L. Municio Rufo lu-
dos seculares centum paulo plus an-
nis (nempe quatuor) post Augustinos

fecit Domitianus. ³ Citharistæ qui
plures una fidibus modulata concin-
nunt, Psilocitharistæ qui solo nudo-
que citharæ cantu psallunt. ⁴ Ut
toga nihil aliud erat quam pallium
rotundum, sic pallium Græcicum aliud
nihil quam toga quadrata. Hinc togam
Græcicam, pro pallio Græco dixit.

coronam auream cum effigie Jovis, ac Junonis, Minervæque, affidentibus Diali sacerdote & collegio Flavialium pari habitu, nisi quod illorum coronis inerat & ipsius imago. Celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Minervæ, cui collegium constituerat: ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, ederentque eximias venationes & scenicos ludos, superque oratorum ac poetarum certamina. Congiarium populo nummorum trecenorum ter dedit: atque inter spectacula muneris, largissimum epulum. ¹Septimontiali sacro quidem Senatui, equitique panariis, plebi sportellis cum opsonio distributis, initium vescendi primus fecit: dieque proximo omne genus missilia sparsit: & quia pars major intra popularia deciderat, quinquagenis tesseras in singulos cuneos equestris ac senatorii ordinis pronuntiavit.

5 Plurima & amplissima opera incendio absunta restituit: in queis & Capitolium, quod rursus arserat: sed omnia sub titulo tantum suo, ac sine ulla pristini auctoris memoria. Novam autem excitavit ædem in Capitolio custodi Jovi, & ~~forum~~ quod nunc Nervæ vocatur. Item Flavie templum gentis, & stadium, & odeum, & naumachiam: è cujus postea lapide maximus Circus, deustis utrinque lateribus, constructus est.

6 EXPEDITIONES partim sponte suscepit, partim necessario. Sponte in Catos: necessario unam in Sarmatas, legione cum Legato simul cæsa. In Dacos duas, primam Appio Sabino consulari oppresso: secundam, Cornelio Fusco præfecto cohortium prætorianorum, cui belli summam commiserat. De Cattis Dacisque post varia prælia, duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit. Bellum civile motum à L. Antonio superioris Germaniæ Præfide confecit absens, felicitate mira: cum ipsa dimicationis hora resolutus repente Rhenus, transiturus ad Antonium copias Barbarorum inhibuisset. De qua victoria præfagiis prius quam nuntiis comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum erat, die, statuam ejus Romæ insignis aquila circumplexa pennis, clangores lætissimos edidit: pauloque post occisum Antonium adeo vulgatum est, ut caput quoque ejus apportatum vidisse se plerique contenderent.

7 MULTA etiam in communi rerum usu notavit. Sportulas publicas sustulit, revocata cœnarum rectarum consuetudine. Duas Circensibus gregum factiones aurati purpureique panni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histri-

¹ Septimontium, sive Septimontialem | pomariis septimum collem, atque diem festum agebant Romani ob inclusum | adeo ob Roman septicollem effectam.

onibus scenam, intra domum quidem exercendi artem jure concessio. Castrari mares vetuit. Spadonum, qui residui apud mangones erant, pretia moderatus est. Ad summam quondam ubertatem vini, frumenti vero inopiam, existimans nimio vinearum studio negligi arva, edixit ne quis in Italia novellaret: utque in provinciis vineta succiderentur, relictæ, ubi plurimum, dimidia parte: nec exsequi rem perseveravit. Quædam ex maximis officiis inter libertinos equitesque Rom. communicavit. Geminari legionum castra prohibuit: nec plus quam mille nummos à quoquam¹ ad signa deponi: quod L. Antonius apud duarum legionum hiberna, res novas moliens, fiduciam cepisse etiam ex depositorum summa videbatur.

8 Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos. Jus diligenter & industrie dixit. Plerumque & in foro pro tribunali extra ordinem ambitiosas Centumvirorum sententias rescidit. Recuperatores,² ne se persuasoriis assertionibus accommodarent, idemtidem admonuit. ³ Nummarios iudices cum suo quemque consilio notavit. Auctor & tribunus pleb. fuit, ædilem sordidum repetundarum accusandi, iudicesque in eum à senatu petendi. Magistratibus quoque urbicis, provinciarumque præsidibus coercendis, tantum curæ adhibuit, ut neque modestiores unquam, neque justiores existerint: è quibus plerosque post illum reos omnium criminum vidimus. Suscepta morum correctione, licentiam theatralem promiscue in equite spectandi inhibuit. Scripta famosa, vulgoque edita, quibus primares viri ac femine notabantur, abolevit non sine auctorum ignominia. Quæstorium virum, quod gesticulandi saltandique studio teneretur, movit senatu. Probrosis feminis lecticæ usum ademit: jusque capiendi legata hæreditatesque. Equitem Rom. ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissæ adulterii crimen intenderat, erasit iudicum albo. Quosdam ex utroque ordine³ lege Scatinia condemnavit. Incesta Vestalium virginum, à patre suo quoque & fratre neglecta, varie ac severe coercuit: priora, capitali supplicio; posteriora, more veteri. Nam cum Ocellatis fororibus, item Varonilæ liberum mortis permisisset arbitrium, corruptoresque earum relegasset: mox

¹ Scribit Vegetius in 11. de re militari, ab antiquis institutum fuisse, ut ex donativo quod milites consequuntur, dimidia pars sequestraretur apud signa, & ibidem ipsi militibus servaretur, ne per luxum, & inaniam serum emptionem, posset absumi.

² Ne assertiones eorum, qui jus su-

um asserere, & rem vindicare volebant, semper sequerentur, quoniam ad persuadendum efficaces sæpe sunt, sed tamen fraudulentæ. ³ Nummis & pecuniâ corruptos. ⁴ Lex Scatinia punit eos qui muliebria pariantur, & maxime viros.

Corneliam virginem maximam absolutam olim, dehinc longo intervallo repetitam atque convictam, defodi imperavit: stupratoresque virgis in comitio ad necem cædi: excepto prætorio viro: cui dubia etiamnum causa, & incertis quæstionibus atque tormentis de semet professo, exilium indulgit. Ac ne qua religio Deum impune contaminaretur, monumentum quod libertus ejus è lapidibus templo Capitolini Jovis destinatis filio construxerat, diruit per milites: ossaque & reliquias, quæ inerant, mari merfit.

9 INTER initia usque adeo ab omni cæde abhorrebat, ut absente adhuc patre, recordatus virgilii versum,

Impia quam casis gens est epulata juvencis :

edicere destinauerit *Ne boves immolarentur*. Cupiditatis quoque atque avaritiæ vix suspicionem ullam, aut privatus unquam, aut princeps aliquandiu dedit: imo è diverso magnæ sæpe non abstinentiæ modo, sed etiam liberalitatis experimenta. Omnes circa se largissime prosecutus, nihil prius aut acrius monuit quam ne quid fordide facerent. Relictas sibi hæreditates ab iis quibus liberierant, non recepit. Legatum etiam ex Testamento Ruscii Cæpionis: qui caverat *ut quotannis ingredientibus Curiam senatoribus, certam summam viritum præstaret hæres suus*, irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent, universos discrimine liberavit: nec repeti, nisi intra annum, eaque conditione permisit, ut accusatori, qui causam non teneret, exilium poena esset. Scribas quæstorios negotiantes ex consuetudine, sed contra ¹ Clodiam legem, venia in præteritum donavit. ² Subseciva, quæ divisis per veteranos agris carptim superfuerunt, veteribus possessoribus, ut usucapta concessit. ³ Fiscales calumnias, magna calumniantium poena repressit: ferebaturque vox ejus: PRINCEPS QUI DELATORES NON CASTIGAT, IRRITAT.

10 SED NEQUE in clementiæ, neque in abstinentiæ tenore permanfit: & tamen aliquanto celerius ad sævitiam descendit, quam ad cupiditatem. Discipulum Paridis pantomimi, impuberem adhuc & tum maxime ægrum, quod arte formæque non ab similibus magistro videbatur, occidit: item Hermogenem Tarsensem, propter quasdam in historia figuras: librariis etiam qui eam descriperant, crucifixis. Patrem familias, quod *Threecem mirmilloni patrem*, ⁴ *muneratio imparem*,

¹ Quæ prohibuit scribas Quæstorum exercere negotiationes. ² Portiunculas agrorum, quasi subcisas relictasve, quæ velut reliquæ in dividendis agris superfuerant. ³ Falsas delationes, ex quibus damnatorum bona ad

fiscum Imperatorum devolvebantur.

⁴ Editori Spectaculorum Domitiano, tanquam ab eo veller, nollet, digladiari cogeretur; & ita hoc dicto visus est taxare principem exhibitorem spectaculi gladiatorii.

dixerat

dixerat, detractum è spectaculis in arenam, canibus objecit, cum hoc titulo: IMPIE LOCUTUS PARMULARIUS. Complures senatores, in his aliquot consulares, interemit: ex quibus, Civicam Cerealem in ipso Asiæ proconsularu, Salvidienum Orfitum Acilium Glabrimonem exilio, quasi molitores novarum rerum. Ceteros levissima quemque de causa. Ælium Lamiam, ob suspiciosos quidem, verum & veteres & innoxios jocos: quod post abductam uxorem laudanti vocem suam, ¹ *Hec taceo*, dixerat: quodque Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat, ² *μὴ καὶ σὺ γαμήσιον θύλῃς*; Salvium Cocceianum, quod Othonis Imperatoris patru sui diem natalem celebraverat: Metium Pomposianum, quod habere Imperatoriam genesim vulgo ferebatur: & quod depictum orbem terræ in membranas, concionesque regum adducum ex Tito Livio circumferret: quodque servis nomina Magonis & Annibalis indidisset. Sallustium Lucillum Britannicæ legatum, quod lanceas novæ formæ appellari *Lucullæas* passus esset. Junium Rusticum, quod Pæti Thrasæ & Helvidii Prisci laudes edidisset, appellassetque eos *sanctissimos viros*: cujus criminis occasione, Philosophos omnes urbe Italiaque submovit. Occidit & Helvidium filium, quod quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones divortium suum cum uxore taxasset. Flavium Sabinum alterum è patruelibus, quod eum comitorum consularium die destinatum, perperam præco non *Consulem*, ad populum, sed *Imperatorem* pronuntiasset. Verum aliquanto post ³ civilis belli victoriam sævior, plerosque partis adversæ, dudum etiam latentes confcios, investigato novo quæstionis genere, distorsit immisso per obscena igne. Nonnullis & manus amputavit. Satisque constat duos solos è notioribus venia donatos, tribunum laticlavium, & centurionem: qui se, quo facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probaverint: & ob id neque apud ducem, nec apud milites ullius momenti esse potuisse.

II Erat autem non solum magnæ, sed & callidæ inopinatæque sævitie. Auctorem summarum pridie quam crucifigeret, in cubiculum vocavit: assidere in toro juxta coëgit, securum hilaremque dimisit, partibus etiam de cœna dignatus est. Aretinum Clementem consularem virum, è familiariibus & emissariis suis, capitis condemnaturus, in eadem, vel etiam in majore gratia, habuit, quoad novissime simul gestanti conspecto delatore ejus, *Vis*, inquit, *hunc nequissimum servum*

¹ Notat tyrannidem Principis, qui suam. ² Quo dicto intelligi voluit omnia in suo genere pulchra & excellentia possessoribus eriperet; unde necesseitas incumbere sua bona diffimulandi, celandique. Sic esse exponendum docent illa verba, *laudanti vocem*: moverat. c. 6.

cas audiamus? Et quo contemptius abuteretur patientia hominum, nunquam tristiores sententiam, sine præfatione clementiæ, pronuntiavit: ut non aliud jam certius atrocis exitus signum esset quam principii lenitas. Quosdam majestatis reos in curiam induxerat: & cum prædixisset *experturum se illa die quam charus senatui esset*, facile perfecerat ut etiam more majorum puniendi condemnarentur: deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniendam invidiam intercessit, his verbis: neque enim ab re fuerit ipsa, cognoscere; *Permittite, Patres Conscripti, à pietate vestra impetrari (quod sciq; me difficulter impetraturum) ut damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis vestris, & intelligent me omnes senatus interfuisse.*

12 EXHAUSTUS operum ac munerum impenlis, stipendioque quod adjecerat: tentavit quidem, ad relevandos castrenses sumtus, militum numerum diminuere. Sed cum obnoxium se barbaris per hoc animadverteret: neque eo secius in explicandis oneribus omnibus hæreret: nihil pensi habuit quin prædaretur omni modo. Bona vivorum & mortuorum usquequaque, quolibet & accusatore & crimine corripiebantur: satis erat objici quaecumque factum dictumque adversum majestatem principis. Confiscabantur alienissimæ hæreditates: vel existente uno qui diceret, audisse se ex defuncto, cum viveret, *heredem sibi Casarem esse*. Præter ceteros Judaicus fiscus acerbissime actus est: ad quem deferebantur qui veluti professi, Judaicam intra urbem viverent vitam, vel dissimulata origine imposita genti tributa non pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cum à procuratore, frequentissimoque concilio inspiceretur nonagenarius senex, an circumsectus esset. Ab juvenia minime civilis: animi confidens etiam, & tum verbis tum rebus immodicus. Cænidii patris concubinæ ex Istria reversæ, osculumque, ut assueverat, offerenti, manum præbuit. Generum fratris indigne ferens, albatos & ipsum ministros habere, proclamavit, *Οὐκ ἀγαθὸν πολυκατοιχίη.*

13 Principatum vero adeptus, neque in senatu jactare dubitavit, & patri se, & fratri imperium dedisse: Illos sibi reddidisse: Neque in reducenda post divortium uxore, edicere, *revocatam eam in pulvinar suum*: acclamari etiam in Amphitheatro epulari die libenter audiit: *Domino & Dominae feliciter*. Sed & Capitolino cerramine cunctos ingenti consensu precantes ut Palfurium Suram restitueret, pulsum olim senatu, ac tunc de oratoribus coronatum: nullo responso dignatus, tacere tantummodo jussit voce præconis. Pari arrogancia cum procuratorum luorum no-

mine formalem diceret epistolam, sic cepit: *Dominus & Deus noster sic fieri jubet.* Unde institutum posthac, ut ne scripto quidem ac sermone cuiusquam appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio nonnisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Janos, arcusque cum quadrigis & insignibus triumphorum per regiones urbis, tantos ac tot extruxit: ut cuidam Græce inscriptum sit arcui *ΑΡΚΕΙ*. Consulatus XVII. cepit: quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuavit: omnes autem pene titulo tenus gessit: nec quenquam ultra Kalendas Maii, plures ad Idus usque Januarias. Post autem duos triumphos, Germanici cognomine assumpto, septembrem mensē & Octobrem, ex appellationibus suis, Germanicum Domitianumque transnominavit: quod altero suscepisset Imperium, altero natus esset.

16 PER HÆC terribilis cunctis & invisus, tandem oppressus est amicorum libertorumque intimorum conspiratione, simul & uxoris. Annum diemque ultimum vitæ jam pridem suspectum habebat, horam etiam, necnon & genus mortis. Adolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoque super coenam quondam fungis abstinentem palam irriserat, ut ignarum fortis suæ, quod non ferrum potius timeret. Quare pavidus semper atque anxius, minimis etiam suspitionibus præter modum commovebatur, ut edicti de excidendis vineis propositi, gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, quam quod sparsi libelli his versibus erant,

Κλῶ με Φάγης ὅτι ρίξας, ὅμως ἐπὶ καρποφορήσω,
Ὅσσοι ἔτι πάντας Καίσαρες θυομένης.

Eadem formidine oblatum à senatu novum & excogitatum honorem, quanquam omnium talium appetentissimus, recusavit: quo decretum erat, ut quoties gereret consulatum, equites Romani quibus fors obtigisset, trabeati, & cum hastis militibus, præcederent eum, inter lictores apparitoresque. Tempore quoque suspecti periculi appropinquante, sollicitior indies, porticum in quibus spatium consueverat, parietes phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret, provideret. Nec nisi secreto atque solus pleræque custodias, receptisque in manu catenis, audiebat. Utque domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audendam esse patroni necem: Epaphroditum à libellis, capitali poena condemnavit: quod post destitutionem, Nero in adipiscenda morte, manū ejus adjutus existimabatur.

i Quæ Imperator aliquid publice edicebat, aut publice ad alios scribebat, ut ex ejus formâ, & exemplari similes scriberent, Græci dicunt *ἱκεταλίας ἐπιστολὰς*.

15 Denique Flavium Clementem patrualem suum contemptissimæ inertæ, cujus filios etiamnum parvulos successores palam destinaverat : & abolito priore nomine, alterum *Vespasianum* appellari iusserat, alterum *Domitianum* : repente ex tenuissima suspitione tantum non ipso ejus consulatu interemit. Quo maxime facto maturavit sibi exitium. Continuis octo mensibus tot fulgura facta nuntiataque sunt, ut exclamaverit, *Feriat jam quem volet*. Tactum de cœlo Capitolium, templumque Flavæ gentis: item domus Palatina & cubiculum ipsius: atque etiam è basi statuæ triumphalis titulus excussus vi procellæ in monumentum proximum decidit. Arbor, quæ privato adhuc Vespasiano eversa surrexerat, tunc rursus repente corruit. Prænestina Fortuna, toto imperii spatio annum novum commendanti, lætam tandemque semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit: nec sine sanguinis mentione. Minervam, quam superstitiosè colebat, somniavit excedere sacrario: negantem ultra se tueri eum posse, quod exarmata esset à Jove. Nulla tamen repinde commotus est quam responso casuque Ascletharionis mathematici. Hunc delatum, nec inficiantem jactasse se quæ providisset ex arte, sciscitatus est quis ipsum maneret exitus: & affirmantem fore ut brevi laceraretur, à canibus, interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoque accuratissime imperavit. Quod cum fieret, evenit ut repentina tempestate dejecto funere semiuustum cadaver discerperent canes: idque ei cœnanti à mimo Latino, qui præteriens forte animadverterat, inter ceteras diei fabulas referretur.

16 PRIDIE quam periret, cum oblatos tuberes servari jussisset in castrinum, adjecit: *Si modo uti licuerit*. Et conversus ad proximos, affirmavit fore ut sequenti die, ¹ *Luna se in Aquario cruentaret, factumque aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem*. Ac circa mediam noctem ita est exterritus, ut de strato prosiliret. Dehinc mane haruspitem ex Germania misum qui consultus de fulgure mutatioem rerum prædixerat, audiit, condemnavitque. Ac dum exulceratam in fronte verucam vehementius scalpit, profluente sanguine, *Utinam*, inquit, *hactenus*. Tunc horas requirenti pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His velut transacto jam periculo lætum, festinantemque ad corporis curam, Parthenius cubiculo præpositus convertit: nuntians esse qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaque summois omnibus, in cubiculum se recepit atque ibi occisus est.

¹ Hoc prædixit, præsciens mortem | pore Luna esset in Aquario;
suam futuram sanguinariam, quo tem-

17 De infidiarum cædique genere, hæc fere divulgata sunt. Cunctantibus conspiratis quando & quomodo, id est, lavantem an coenantem aggrederentur: Stephanus Domitillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operamque obtulit. Ac sinistriori brachio velut ægro, lanis fasciisque per aliquot dies ad avertendam suspicionem obvoluto, ad ipsam horam dolum interjecit: professusque conspirationis indicium, & ob hoc admissus, legenti traditum à se libellum, & artonito, suffodit inguina. Saucium ac repugnantem adorti Clodianus cornicularius, & Maximus Parthenii libertus, & Saturius decurio cubiculariorum, & quidam è gladiatorio ludo, vulneribus septem contrucidaverunt. Puer, qui curæ Larium cubiculi ex consuetudine assistens, interfuit cædi, hoc amplius narrabat, jussu te à Domitiano ad primum statim vulnus pugionem pulvino subditum porrigere, ac ministros vocare: neque ad caput quidquam, excepto capulo, & præterea omnia clausa reperisse: atque illum interim correpto deductoque ad terram Stephano, coluctatum diu, modo ferrum extorquere, modo quanquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est XIII. Kal. Octobris anno ætatis XLV. Imperii XV. Cadaver ejus populari sandapila per vespillones exportatum, Phyllis nutrix in suburbano suo Latina via funeravit: sed reliquias templo Flaviæ gentis clam intulit, cineribusque Juliæ Titi filiæ, quam & ipsa educaverat, commiscuit.

18 STATURA fuit procera, vultu modesto, ruborifque pleno, grandibus oculis, verum acie hebetiore: præterea pulcher ac decens, maxime in juvenia, & quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat: postea calvitie quoque deformis, & obesitate ventris, & crurum gracilitate: quæ tamen ei valetudine longa remanserant. Commendari se verecundia oris adeo sentiebat, ut apud senatum sic quondam jactaverit, *Usque adhuc certe animam meum probastis & vultum.* Calvitio ita offendebar, ut in contumeliam suam traheret, si cui alii joco vel jurgio objectaretur: quamvis libello, quem *De cura capillorum* ad amicum edidit, hoc etiam illum seque consolans inferuerit,

Οὐχ' ὀπ' αἰας οἶος καὶ γὰρ καλὸς τε μέγας τε.

eadem me tamen manent capillorum fata, & sorti animo fero eamam in adolescentia senescentem. Scias nec gratius quidquam decore, nec brevius.

1 Scribe *dolnem* ex emendatione | *jus virgam latus pugio*: Servius. Ferrarii. *Dolo est flagellum intra ca-*

19 Laboris impatiens, per urbem pedibus non temere ambulavit: in expeditione & agmine, equo rarius, lectica affidue vectus est. Armorum nullo, sagittarum vel præcipuo studio tenebatur. Centenas varii generis feras sæpe in Albano secessu conficiendum spectare plerique: atque ex industria ita quarundam capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua effingeret. Nonnunquam in pueri procul stantis, præbentisque pro scopulo dispanfam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per intervalla digitorum innocue evaderent.

20 Liberalia studia in initio Imperii neglexit, quanquam bibliothecas incendio absumptas impensissime reparare curasset, exemplaribus undique petitis: missisque Alexandrinam, qui describerent emendarentque. Nunquam tamen aut historiæ carminibusve cognoscendis operam ullam, aut stylo vel necessario dedit. Præter commentarios & acta Tiberii Cæsaris nihil lectitabat: epistolas, orationesque & edicta alieno formabat ingenio. Sermonis tamen nec inelegantis: dictorum interdum etiam norabilium, *Vellem, inquit, tam formosus esse quam Metius sibi videtur.* Et cujusdam caput varietate capilli lubrutilum, & incanum, *perfusam nivem mulso* dixit.

21 *Conditionem principum miserrimam* ajebat: quibus de conjuratione comperta non crederetur, nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiam profectis diebus matutinisque horis: ac lavabat de die, prandebatque ad satietatem: ut non temere super cœnam præter Matianum malum, & modicam in ampulla potiunculam, fumeret. Convivabatur frequenter ac large, sed pene raptim: certe non ultra Solis occasum, nec ut postea committeretur. Nam ad horam somni nihil aliud quam secreto solus deambulabat.

22 Libidinis nimix, assiduitatem concubitus velut exercitationis genus, clinopalen vocabat. Eratque fama, quasi concubinas ipse develleret, naretque inter vulgarissimas meretrices. Fratris filiam adhuc virginem oblatam in matrimonium sibi, cum devinctus Domitiæ nuptiis pertinacissime recusasset, non multo post alii collocatam, ultro corripit, & quidem vivo etiam tum Tito: mox patre ac viro orbatam, ardentissime palamque dilexit: ut etiam causa mortis existeret, coactæ conceptum à se abigere.

23 OCCISUM eum, populus indifferenter, miles gravissime tulit, statimque eum *Divum* appellare conatus: paratus & ulcisci, nisi duces defuissent, quod quidem paulo post fecit; expositis ad pœnam pertinacissime cædis auctoribus. Contra senatus adeo lætatus est, ut repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbis-

fimo acclamationum genere laceraret : scalas etiam inferri ,
 clypeosque & imagines ejus coram detrahi , & ibidem solo
 affligi juberet : novissime eradendos ubique titulos abolendam-
 que omnem memoriam decerneret. Ante paucos quam occi-
 deretur menses , cornix in Capitolio elocuta est, ἡσυχία πάλιν
 καλῶς. Nec defuit qui ostentum sic interpretaretur :

Nuper Tarpeio qua sedit culmine cornix ,

Est bene , non potuit dicere : dixit , Erit.

Ipsam etiam Domitianum ferunt somniasse , gibbam sibi pone
 cervicem auream enatam : pro certoque habuisse , beatiorem
 post se lætiorumque portendi statum Reipublicæ. Sicut sa-
 ne brevi evenit , abstinencia & moderatione insequentium
 principum.

F I N I S.

C. SUETONII TRANQUILLI
LIBRI DUO,
DE ILLUSTRIBUS
GRAMMATICIS,
ET
DE CLARIS
RHETORIBUS.

GRAMMATICIS

DE CLARIS
RHETORIBUS

C. SUETONII TRANQUILLI
DE ILLUSTRIBUS
GRAMMATICIS
LIBER.

1 **G**RAMMATICA olim Romæ ne in usu quidem, nedum in honore ullo erat: rudi scilicet ac bellicosa etiam tum civitate, necdum magnopere liberalibus disciplinis vacante. Initium quoque ejus mediocre exitit: siquidem antiquissimi doctorum, qui iidem & Poëtæ & oratores semi-græci erant (Livium & Ennium dico: quos utraque lingua domi forisque docuisse adnotum est) nihil amplius quam Græce interpretabantur: ac si quid Latine ipsi composuissent, prælegebant. Nam quod nonnulli tradunt, duos libros *De literis syllabisque*, item *De metris*, ab eodem Ennio editos, jure arguit Lucius Cotta, non Poëtæ sed posterioris Ennii esse: cujus etiam de augurandi disciplina volumina feruntur.

2 Primus igitur, quantum opinamur, studium grammaticæ in Urbem intulit CRATES MALLOTES Aristarchi æqualis, qui missus ad senatum ab Attalo rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennii mortem, quum in regione Palatii, prolapsus in cloacæ foramen, crus fregisset, per omne legationis simul & valetudinis tempus, plurimas ~~exegeses~~ subinde fecit, assidueque differuit: ac nostris exemplo fuit ad imitandum. Hactenus tamen imitati, ut carmina parum adhuc divulgata, vel defunctorum amicorum, vel si quorum aliorum probassent, diligentius retractarent: ac legendo commentandoque etiam ceteris nota facerent: ut CAJUS OCTAVIUS Lampadio, Nævii Punicum bellum: quod unico volumine & continenti scriptura expositum, divisit in septem libros: ut postea QUINTUS VARGONTEIUS annales Ennii, quos certis diebus in magna frequentia pronuntiabat, ut LÆLIUS, ARCHELAUS, VECTIUS, QUINTUS PHILOCOMUS Lucilii satyras familiaris sui:

quas legisse se apud Archelaum, Pompejus Lenzus, apud Philocomum Valerius Cato, prædicant.

3 Instruxerunt auxeruntque ab omni parte grammaticam; LUCIUS ÆLIUS LANUVINUS, gener Quinti Ælii, SERVIUS CLAUDIUS, uterque eques Romanus, multique ac varii & in doctrina & in republica usus. LUCIUS ÆLIUS cognomine duplici fuit: nam & Præconinus, quod pater ejus præconium fecerat, vocabatur: & Strylo, quod orationes nobilissimo cuique scribere solebat: tantus optimatum fautor ut Quintum Metellum Numidicum in exilium comitatus sit. SERVIUS cum librum foceri nondum editum fraude interceptisset: & ob hoc repudiatus pudore ac tædio secessisset ab Urbe, in podagræ morbum incidit: cujus impatiens veneno sibi perunxit pedes, & enecuit, ita, ut parte ea corporis quasi præmortua, vixerit. Post hoc magis ac magis & gratia & cura artis increvit: ut ne clarissimi quidem viri abstinerent, quo minus & ipsi aliquid de ea scriberent: utque temporibus quibusdam super viginti celebres scholæ fuisset in Urbe tradantur: pretia Grammaticorum tanta, mercedisque tam magnæ: ut constet LUTATIUM DAPHNIDEM, quem LENÆUS MELISUS per cavillationem nominis, ¹ *Πανὸς ὀνόματος* dicit, ducentis millibus nummum Quinto Catulo emtum, ac brevi manumissum: LUCIUM APULEIUM ab Esicio Calvino equite Romano prædivite, quadringenis annuis conductum, multos edocuisse. Nam in provincias quoque Grammatica penetraverat, ac nonnulli de notissimis doctoribus peregre docuerunt, præmaxime in Gallia Togata: inter quos OCTAVIUS TEUCER, & SISCENNIUS JACCHUS, & OPPIUS CARES: hic quidem ad ultimam ætatem, & cum jam non gressu modo deficeretur, sed & visu.

4 Appellatio GRAMMATICORUM Græca consuetudine invaluit, sed initio *Literati* vocabantur. Cornelius quoque Nepos in libello quo distinguit literatum ab erudito: *literatos* vulgo quidem appellari ait eos, qui aliquid diligenter & acute scienterque possint aut dicere aut scribere; ceterum proprie sic appellandos Poëtarum interpretes qui à Græcis *ῥητορικοὶ* nominentur; eosdem LITERATORES vocitatos. Messala Corvinus, in quadam epistola *non esse sibi* dicens *rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidem, aut literatore Catone*: significat enim haud dubie Valerium Catonem Poetam simul, grammaticumque notissimum. Sunt qui *literatum* à *literatore* distinguant, ut Græci Grammaticum à Gram-

¹ Emendat Scaliger, *Πανὸς ὀνόματος* | *ῥητορικοὶ* esset aliqua, & ad rem quæ impensa portentiū, ut & ad nomen *Da-* narratur allusio.

matista: & illum quidem absolute, hunc mediocriter doctum existiment: quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmat. Nam apud majores, ait, cum familia alicujus venalis produceretur, non temere quem literatum, in titulo, sed literatorem inscribi solitum esse: quasi non perfectum literis, sed imbutum. Veteres Grammatici & Rhetoricam docebant: ac multorum de utraque arte commentarii feruntur, secundum quam consuetudinem posteriores quoque existimo, quanquam jam discretis professionibus, nihilominus vel retinuisse, vel instituisse & ipsos quædam genera institutionum ad eloquentiam præparandam, ut problemata, periphrases, elocutiones, ethologias, atque alia hoc genus; ne scilicet sicci omnino atque aridi pueri Rhetoribus traderentur: quæ quidem omitti jam vidio desidia quorundam & infantia; non enim fastidio putem. Me quidem adolescentulo, repeto quendam Principem nomine, alternis diebus declamare, alternis disputare, nonnullis vero mane disserere, post meridiem, remoto pulpito, declamare solitum. Audiebam etiam memoria patrum, quosdam è Grammaticis statim è ludo transisse in forum, atque in numerum præstantissimorum patronorum receptos. Clari professores, & de quibus prodi possit aliquid duntaxat à nobis, fere hi fuerunt.

5 SÆVIUS NICANOR primus ad famam dignationemque docendo pervenit; fecitque præter commentarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur, satyram quoque: in qua libertinum se, ac duplici cognomine esse hoc indicat,

Sævius Nicanor Marci libertus negabit:

Sævius Posthumius idem sed Marcus docebit.

Sunt qui tradant ob infamiam quandam eum in Sardiniam secessisse, ibique diem obiisse.

6 AURELIUS OPILIUS Epicurei cujusdam libertus, Philosophiam primo, deinde Rhetoricam, novissime Grammaticam docuit. Dimissa autem schola, Rutilum Rufum damnatum in Asiam secutus, ibidem Smyrnæ simulque conuenit: composuitque variae eruditionis aliquot volumina, ex quibus novem unius corporis: qui quia scriptores ac Poetas sub clientela Musarum judicaret, non absurde & scripsisse & fecisse se ait *ex numero Devarum & appellatione*. Hujus cognomen in plerisque indicibus & titulis per unam literam scriptum animadverto; verum ipse per duas affert in parastichide libelli, qui inscribitur PINAX.

7 MARCUS ANTONIUS GNIPHO ingenuus, in Gallia natus, sed expositus; à nutritore suo manumissus, institutusque, Alexandriæ quidem, ut aliqui tradunt, in contubernio Dionysii Scythobrachionis; (quod equidem non te-

mere crediderim, quum temporam ratio vix congruat) fuisse dicitur ingenii magni, memoriz singularis, nec minus Græce quam Latine doctus, præterea comi, faciliq; natura, nec unquam de mercedibus pactus, coque plura ex liberalitate discentium conlectus. Docuit primum in Divi Julii domo pueri adhuc; deinde in sua privata. Docuit autem & Rhetoricam, ita ut quotidie præcepta eloquentiz traderet, declamaret vero nonnisi nundinis. Scholam ejus claros quoque viros frequentasse ajunt; in his Marcum Ciceronem, etiam cum prætura fungeretur. Scripsit multa, quamvis annum ætatis quinquagesimum non excefferit; etli Atejus Philologus duo tantum volumina de Latino sermone reliquisse eum tradit. Nam cetera scripta discipulorum ejus esse, non ipfius; in quibus & suum alicubi reperiri nomen.

8 POMPILIUS ANDRONICUS, natione Syrus, studio Epicureæ sectæ desidiosior in professione Grammaticæ habebatur, minusque idoneus ad tuendam scholam. Itaque cum se in Urbe non solum Antonio Gniphoni, sed ceteris etiam deterioribus postponi videret, Cumas transiit: ibique in otio vixit, & multa composuit: verum adeo inops atque egens, ut coactus sit præcipuum illud opusculum annalium elenchorum sedecim millibus nummum cuidam vendere. Quos libros Orbilius suppressos redemisse se dixit, vulgandosque curasse nomine auctoris.

9 ORBILIUS PUPILLUS Beneventanus, morte parentum, una atque eadem die, inimicorum dolo, interemtorum, destitutus, primo apparituram magistratibus fecit: deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit: functusque militia, studia repetit: quæ jam inde à puero non leviter attigerat: ac professus diu in patria, quinquagesimo demum anno Romam, consule Cicerone, transiit: docuitque majore fama quam emolumento. Namque jam per senex pauperem se, & habitare sub tegulis, quodam scripto fatetur. Librum etiam, cui est titulus *Periælogos*, edidit, continentem querelas de injuriis, quas professores negligenter ab ambitione parentum acciperent. Fuit autem naturæ acerbæ non modo in antisophistas, quos omni sermone laceravit, sed etiam in discipulos, ut Horatius significat, *plagosum* eum appellans, & Domitius Marfus scribens:

Si quos Orbilius ferula scuticaque teidi.

Ac ne principum quidem virorum insectatione abstinuit: si quidem ignotus adhuc, quum judicio frequenti, testimonium diceret; interrogatus à Varrone diversæ partis advocato, *quidnam ageret, & artificio uteretur*, Gibberosos se de sole in umbram transferre respondit: quod Muræna gibber erat. Vixit prope ad

centesimum ætatis annum amissa jampridem memoria, ut versus Bibaculi docet,

Orbilus ubinam est, literarum oblivio.

Statua ejus Beneventi ostenditur, in capitolio, ad finistrum latus, marmorea, habitu sedentis ac palliati, appositis duobus scriniis. Reliquit filium ORBILIUM, & ipsum Grammaticum professorem.

IO ATTEIUS PHILOLOGUS libertinus, Athenis natus. Hunc Capito Atejus Jurisconsultus inter grammaticos rhetorem, inter rhetores grammaticum fuisse ait. De eodem ASINIUS POLLIO in libro quo Sallustii scripta reprehendit, ut nimia priscorum verborum affectatione oblita, ita tradit: *In eam rem adjutorium ei fecit maxime quidam Atejus prætextatus nobilis Grammaticus Latinus, declamantium deinde adjutor, atque præceptor, ad summam Philologus ab semet nominatus.* Ipse ad Lucium Hermam scripsit, se in Græcis literis magnum processum habere, & in Latinis nonnullum: audisse ANTONIUM GNIPHONEM, ejusque HERMAM: postea docuisse. Præcepisse autem multis & claris juvenibus: in quibus APPIO quoque & PULCHRO, CLAUDIIS, fratribus, quorum etiam comes in provincia fuerit. Philologi appellationem assumpsisse videtur; quia sicut Eratosthenes, qui primus hoc cognomen sibi vendicavit, multiplici variaque doctrina censebatur: quod sane ex commentariis ejus apparet, quanquam paucissimi extant. De quorum tamen copia, sic altera ad eundem Hermam epistola significat: *HYLEN nostram aliis memento commendare: quam omnis generis coegimus uti scis octingentos in libros.* Coluit postea familiarissime Cajum Sallustium, & eo defuncto ASINIUM POLLIONEM: quos historiam componere aggressos, alterum breviario rerum omnium Romanarum, ex quibus quas vellet, eligeret, instruxit, alterum præceptis de ratione dicendi. Quo magis miror Asinium Pollionem credidisse: antiqua eum verba & figuras solitum esse colligere Sallustio: quum sibi sciat nil aliud suadere, quam ut noto civilique & proprio sermone utatur: vitetque maxime obscuritatem Sallustii & audaciam in translationibus.

II VALERIUS CATO, ut nonnulli tradiderunt, Burseni cujusdam libertus ex Gallia: ipse libello, cui est titulus INDIGNATIO, ingenuum se natum ait, & pupillum relictum, eoque facilius licentia Syllani temporis exutum patrimonio. Docuit multos, & nobiles: visusque est peridoneus præceptor maxime ad Poëticam tendentibus; ut quidem apparere vel his versiculis potest,

Cato Grammaticus, Latina Syren,

Qui solus legit, ac facit Poetas.

Scripsit præter grammaticos libellos, etiam Poëmata, ex quibus

quibus præcipue probantur Lydia, & Diana. Lydiæ Ticide meminit :

Lydia doctorem maxima cura liber.

Dianæ Cinna :

Secula permanent nostri Diana Catonis.

Vixit ad extremam senectam, sed in summa pauperie, & pene inopia. abditus modico gurgustio, postquam Tusculana villa creditoribus cesserat, ut auctor est Bibaculus :

*Si quis forte mei domum Catonis,
Depictas minimo assulas, & illos
Custodis videt hortulos Priapi,
Miratur quibus ille disciplinis
Tantum sit sapientiam affectus,
Quam tres cauliculi, & selibra farvis,
Racemi duo, tegula sub una
Ad summam prope nutriant senectam.*

Et idem rursus,

*Catonis modo : Galle, Tusculanum,
Tota creditor urbe venditabat.
Mirati sumus unicum magistrum,
Summum Grammaticum, optimum Poetam,
Omnes solvere posse quæstiones,
Unum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en secur Cratetis.*

12 CORNELIUS EPICADUS Lucii Cornelii Syllæ Dictatoris libertus : Calatorque sacerdotio augulari, filioque ejus Fausto gratissimus fuit : quare nunquam non utriusque se libertum edidit. Librum autem, quem Sylla novissimum de rebus suis imperfectum reliquerat, ipse supplevit.

13 LABERIUS Hiera suo hero emtus de catasta, & propter literarum studium manumissus, docuit inter ceteros Brutum & Cassium. Sunt qui tradant tanta eum honestate præditum, ut temporibus Syllanis, proscriptorum liberos, gratis & sine mercede ulla in disciplinam receperit.

14 CURTIUS NICIA hæsit Cn. Pompejo & Cajo Memmio; sed quum codicillos Memmii ad Pompeii uxorem de stupro pertulisset, proditus ab ea, Pompejum offendit; domoque ei interdictum est. Fuit & M. Ciceronis familiaris; in cujus epistola ad Dolabellam hæc de eo legimus; *Omnino mihi litera magis sunt expetenda à me tibi. Nihil enim Roma geritur, quod te patem scire curare, nisi forte scire vis me inter Niciam nostrum & Vidium iudicem esse. Profert alter, opinor, duobus versiculis expensum Nicie : alter Aristarchus hos* *ἐπὶ τῷ*

Calatores ministri sacrorum, quod semper possunt vocari ob necessitatem servitutis. Festus.

Ego tanquam criticus antiquus iudicaturus sum, utrum finis & *πῦρ, πυρκαϊκή, πυρρός*. Item ad Atticum, De Nicia quod scribis, si ita me haberem ut ejus humanitate frui possem, in primis vellem illum mecum habere: sed mihi solitudo & recessus provincia est: quod quia facile ferebat Sicca, eo magis illum desidero. Præterea nostri Nicia nostri imbecillitatem, molliciem, consuetudinem victus. Cur ergo illi molestus esse velim, quum mihi ille jucundus esse non possit? voluntas tamen ejus mihi grata est. Hujus de Lucilio libros etiam satyra comprobat.

15 LENÆUS Pompeii Magni libertus, & pene omnium expeditionum comes, defuncto eo, filiisque ejus, schola se sustentavit; docuitque in Carinis ad Telluris ædem; in qua regione Pompejorum domus fuerat; ac tanto amore erga patroni memoriam extitit, ut SALLUSTIUM historicum, quod cum *oris improbi, animo inverecondo* scripsisset, acerbissima satyra laceraverit, *lasterum & lurconem, & nebulonem, papinonemque* appellans & *vita scriptisque monstrosam*: præterea *priscorum, Catonisque verborum inruditiſſimum furem*. Traditur autem puer adhuc catenis subreptus, refugisse in patriam: perceptisque liberalibus disciplinis, pretium domino suo retulisse, verum ob ingenium & doctrinam gratis manumissus.

16 QUINTUS CÆCILIUS Epirota, Tusculi natus, libertus Attici Satrii equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolæ, cum filiam patroni nuptam Marco Agrippæ doceret, suspectus in ea, & ob hoc remotus, ad Cornelium Gallum se contulit: vixitque una familiarissime, quod ipsi Gallo inter gravissima crimina ab Augusto objicitur. Post deinde damnationem mortemque Galli, scholam aperuit: sed ita, ut paucis, & tantum adolescentibus, præciperet, prætextato nemini, nisi si cujus parenti hoc officium negare non posset. Primus dicitur Latine ex tempore disputasse, primusque Virgilium & alios Poëtas novos prælegere coepisse, quod etiam Domitii Marci versiculus indicat,

Epirota tenellorum nutricula vatum.

17 VERRIUS FLACCUS, libertinus, docendi genere maxime inclaruit. Namque ad exercitanda discentium ingenia æqualeis inter se committere solebat, proposita non solum materia, quam scriberent, sed & præmio, quod victor auferret. Id erat liber aliquis antiquus, pulcher, aut rarior. Quare ab Augusto quoque nepotibus ejus præceptor electus, transiit in Palatium cum tota schola: verum ut ne quem amplius posthac discipulum reciperet: docuitque in atrio Catilinæ domus, quæ pars Palatii tunc erat: & sesteritia centena in annum accepit. Decessit ætatis exactæ sub Tiberio. Statuam habet Præneste, in inferiore fori parte,

contra

contra hemicyclum: in quo fastos à se ordinatos, & marmoreo parieti incisos publicarat.

18 LUCIUS CRASSITIUS genere Tarentinus, ordinis libertini, cognomine Palides, mox Paniam se transfeminavit. Hic initio circa scenam versatus est, dum Mimographos adjuvat: deinde in pergula docuit, donec commentario Smyrnæ edito inclaruit, ut hæc de eo scriberentur.

Uni Crassitio se credere Smyrna probavit:

Defunctæ indolenti conjugio hanc petere.

Soli Crassitio se dixit nubere velle:

Intima cui soli nota sua exstiterint.

Sed cum edoceret jam multos & nobiles, in his Julium Antonium triumviri filium, ut Verrio quoque Flacco compararetur, dimissa repente schola transiit ad Quinti Septimii Philosophi sextam.

19 SCRIBONIUS APHRODISIUS, Orbilii servus atque discipulus, mox à Scribonia Libonis filia, quæ prior Augusti uxor fuerat, redemptus & manumissus, docuit, quo Verrius tempore: cujus etiam libros de Orthographia rescripsit, non sine insectatione studiorum morumque ejus.

20 CAJUS JULIUS HIGINUS, Augusti libertus, natione Hispanus, etsi nonnulli Alexandrinum putant, & à Cæsare puerum Romam advectum, Alexandria capta. Studiose & avide imitatus est Cornelium Alexandrum Grammaticum Græcum: quem propter antiquitatis notitiam, *Polybistorem* multi, quidam *historiam* vocabant. Præfuit Palatinæ bibliothecæ: nec eo secius plurimos docuit, fuitque familiarissimus Ovidio poëtæ & Cajo Licinio consulari historico: qui cum admodum pauperem decessisse tradit, & liberalitate sua, quoad vixit, sustentatum. Hujus libertus fuit Julius Modestus, in studiis atque doctrina, vestigia patroni securus.

21 CAJUS MELISSUS, Spoleti natus, ingenuus, sed ob discordiam parentum expositus, cura & industria educatoris sui altiora studia percepit: ac Mæcenati pro grammatico muneri datus est. Cui quum se gratum & acceptum in modum amici videret; quanquam adserente matre, permanfit tamen in statu servitutis: præsentemque conditionem veræ origini anteposuit: quare cito manumissus, Augusto & insinuaturs est. Quo delegante, curam ordinandarum bibliothecarum in Octaviz porticu suscepit. Atque, ut ipse tradit, sexagesimum ætatis annum apens, libellos *Ineptiarum*, qui nunc *Jocorum* inscribuntur, componere instituit: absolvitque centum & quinquaginta, quibus & alios diversos postea addidit. Fecit & novum genus Togatarum, inscripsitque *Trabeatas*.

22 MARCUS POMPONIUS MARCELLUS sermonis

Latini exactor molestissimus, in advocacione quadam (nam interdum & causas agebat) solœcismum ab adversario factum usque adeo arguere perseveravit, quoad Cassius Severus interpellatis iudicibus dilationem petiit: ut litigator suus alium Grammaticum adhiberet; quando non putat is cum adversario de jure sibi, sed de solœcismo controversiam futuram. Hic idem cum ex oratione Tiberium reprehendisset: affirmante Ateio Capitone, & esse illud Latinum, & si non esset futurum: *Certe jam inde mentitur, inquit, Capito. Tu enim Caesar civitatem dare potes hominibus, verbis non potes.* Pugilem olim fuisse Asinius Gallus hoc in eum Epigrammate ostendit:

Qui caput ad levam didicit, glossmata nobis

Præcipit: 'os nullum, vel potius pugilis!'

23 REMMIUS PALÆMON VICENTINUS, mulieris verna, primo, ut ferunt, textrinum, deinde herilem filium dum comitatur in scholas, literas didicit: postea manumissus, docuit Romæ; ac principem locum inter Grammaticos tenuit; quanquam infamis omnibus vitiis, palamque & Tiberio, & mox Claudio, prædicantibus, nemini minus institutionem puerorum vel juvenum committendam: sed capiebat homines cum memoria rerum, tum facilitate sermonis: nec non etiam poemata faciebat ex tempore. Scripsit & variis, nec vulgari-
bus metris. Arrogantia fuit tanta, ut Marcum Varronem porcum appellaret; secum & natus & morituras literas jactaret: nomen suum in Bucolicis non temere positum, sed præfagiente Virgilio fore quandoque omnium poetarum ac poematum Palemonem judicem. Gloriabatur etiam latrones quondam sibi propter nominis celebritatem parvisse. Luxuriæ ita indulgit, ut sæpius in die lavaretur: nec sufficeret sumptibus, quanquam ex schola quadragena annua caperet, ac non multo minus ex re familiari: cuius diligentissimus erat; cum & officinas promercalium vestium exerceret: & agros adeo coleret, ut vitam manu ejus institutam satis constet trecenta sexaginta quinque vasa edidisse. Sed maxime flagrabat libidinibus in mulieres, usque ad infamiam oris: dictoque non infaceto notatum ferunt cujusdam, qui quum in turba osculum sibi ingerentem, quanquam refugiens, devitare non posset: *vis tu, inquit, magister, quotiens festinantem aliquem vides, abligurire?*

24 MARCUS VALERIUS PROBUS Berytius, diu centuriatum petiit, donec tædio ad studia se contulit. Legerat in provincia quosdam veteres libellos apud Grammatistam, du-

1 Solent pugiles cum dextra adversarium petunt, caput ab ictu in levam longius deflectere ne feriantur, & quia tuber plagis, tumidumque redditur eorum caput, interdum etiam sic ma-

le mutantur, ut exossetur ejus aliqua pars, idcirco addidit, *os nullum, vel potius pugilis*, in quo etiam ei objicitur impudentia, & inscitia literarum.

rante adhuc ibi antiquorum memoria, necdum omnino abolita, sicut Romæ. Hos quum diligentius repetere atque alios deinceps cognoscere cuperet, quamvis se contemni, magisque opprobrio legentibus, quam gloriæ & fructui esse animadverteret, nihilominus in proposito mansit: multaque exemplaria contracta emendare, ac distinguere, & adnotare curavit, soli huic nec ulli præterea Grammatices parti deditus. Hic non tam discipulos quam sectatores aliquot habuit. Nunquam enim ita docuit ut magistri personam sustineret. Unum vel alterum, vel, quum plurimos, tres aut quatuor, postmeridianis horis admittere, cubansque, inter longos ac vulgares sermones solebat, legere quædam, idque perraro. Nimis pauca & exigua de quibusdam minutis quæstiunculis edidit. Reliquit autem non mediocrem silvam observationum sermonis antiqui.

C. SÜETONI TRANQUILI
DE CLARIS
R H E T O R I B U S
LIBER.

RHETORICA quoque apud nos, perinde atque Grammatica, sero recepta est, paulo etiam difficilius, quippe quam constet nonnunquam etiam prohibitam exerceri. Quod ne cui dubium sit, verus senatusconsultum, item Censorium edictum subijciam: CAJO FANNIO STRABONE, MARCO VALERIO MESSALIA CONSULIBUS, *Marcus Pomponius prætor senatum consuluit. Quod verba facta de Philosophis & de Rhetoribus, de ea re ita censuerunt: Ut Marcus Pomponius prætor animadverteret, curaretque uti ei è Republica fideque sua videretur, uti Romæ ne essent. De iisdem interjecto tempore, Cnæus Domitius Ænobarbus, & Lucius Lucinius Crassus censores, ita edixerunt: RENUNTIATUM EST NOBIS ESSE HOMINES qui novum genus discipline instituerunt: ad quos juvenus in ludos conveniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos Rhetoras: ibi homines adolescentulos totos dies desiderare. Majores nostri, quæ liberos suos discere, & quos in ludos itare vellent, instituerunt. Hæc nova quæ præter consuetudinem ac morem majorum sunt, neque placent, neque recta videntur. Quapropter & iis qui eos ludos habent, & iis qui eo venire consueverunt, videtur faciendum ut ostendamus nostram sententiam, nobis non placere. Paulatim & ipsa utilis honestaque apparuit: multique*

cam

eam præsidii causa, & gloriæ, à ppetiverunt. CICERO ad præturam usque Græce declamavit: Latine vero senior quoque, & quidem consulibus Hirtio & Pansa, quos *discipulos & grandeis pratextatos*, vocabat. CNÆUM POMPEIUM, quidam historici tradiderunt, sub ipsum civile bellum, quo facilis Cajo Curioni promptissimo juveni, causam Cæsaris defendenti, contradiceret, repetisse declamandi consuetudinem. MARCUM ANTONIUM, item AUGUSTUM ne Mutinensi quidem bello omisisset. NERO CÆSAR & primo imperii anno, publice quoque bis antea declamavit: plerique autem oratorum, etiam declamationes ediderunt. Quare magno studio hominibus injecto, magna etiam professorum ac doctorum profluxit copia, adeoque floruit, ut nonnulli ex infima fortuna in ordinem senatorium, atque ad summos honores processerint. Sed ratio docendi nec una omnibus, nec singulis eadem semper fuit: quando vario modo quisque discipulos exercuerunt. Nam & dicta præclare, per omnes figuras, per casus, & apologos, aliter atque aliter exponere: & narrationes, tum breviter & præse, tum latius & uberius explicare consueverant: interdum Græcorum scripta convertere, ac viros illustreis laudare, vel vituperare: quædam etiam ad usum communis vitæ instituta, tum utilia, & necessaria, tum perniciofa & supervacanea ostendere: sæpe fabulis fidem firmare, aut historiis demere, quod genus *ῥητορικῆς & ἀντιρρητικῆς & ὑποθετικῆς* Græci vocant, donec sensim hæc exsoleverunt: & ad controversiam ventum est. Veteres CONTROVERSIAE, aut ex historiis trahebantur: sicut sane nonnullæ usque adhuc: aut ex veritate, ac res, si qua forte recens accidisset. Itaque locorum etiam appellationibus adjectis, proponi solebant. Sic certe collectæ editæque se habent: ex quibus non alienum fuerit unam & alteram, exempli causa, ad verbum referre: *Æstivo tempore adolescentes urbani cum Ostiam venissent, litus ingressi, piscatores trahentes rete adierunt: & pepigerunt, bolum quanti emerent: nummos solverunt: diu expectaverunt, dum retia extraherentur: aliquando extractis, piscis nullus insuit, sed sporta auri obsuta. Tum emptores bolum suum ajunt, piscatores suum. Venalicii quum Brundusii gregem venalium è navi educerent, sermofo, & precioso puero, quod portitores verebantur, bullam, & pratextam togam imposuere: facile fallaciam celarunt. Romam venit, res cognita est, petitur puer, quod domini voluntate fuerit liber, in libertatem. Olim autem eas appellationes Græci οὐνοῖς vocabant: mox controversias quidam, sed aut fictas, aut judiciales. Illustres professores, & quorum memoria aliqua extet, non temere alii reperientur quam de quibus tradam.*

2 LUCIUS PLOTIUS GALLUS. De hoc Cicero ad Marcum Titinnium sic refert; *Equidem memoria teneo, pueris*

nobis primum Latine docere cepisse Lucium Plotium quendam: ad quem quum fieret concursus, quod studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. Continebar autem doctissimorum hominum auctoritate: qui existimabant Græcis exercitationibus ali melius ingenia posse. Hunc eundem (nam diutissime vixit) M. CÆLIUS in oratione, quam pro se de vi habuit, significabat dictasse Atracino accusatori suo actionem, subtractoque nomine *ordinarium* eum *rhethorem* appellat, deridens ut inflatum, ac levem, & sordidum.

3 LUCIUS OTACILIUS PILITUS servisse dicitur, atque etiam hostiarius, vetere more, in catena fuisse: donec ob ingenium ac studium literarum manumissus, accusanti patrono subscript. Deinde Rhetoricam professus, Cnæum Pompejum Magnum docuit, patris ejus res gestas, nec minus ipsius, compluribus libris exposuit: primus omnium libertinorum, ut Cornelius Nepos opinatur, scribere historiam orsus, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam.

4 Ad idem tempus EPIDIUS calumnia notatus, ludum docendi aperuit: docuitque inter ceteros Marcum Antonium & Augustum. Quibus quondam Cajus Canutius objicientibus sibi quod in Republica administranda potissimum consularis Isaurici sectam sequeretur: *Malle* respondit, *Isaurici esse discipulum, quam Epidii calumniatoris*. Hic Epidius ortum se ab Epidio Nuncione prædicabat: quem ferunt olim præcipitatum in fontem fluminis Sarni, paulo post cum cornibus extitisse, ac statim non comparuisse, in numeroque deorum habitum.

5 SEXTUS CLODIUS è Sicilia, Latine simul Græcæque eloquentiæ professor, male oculatus, & dicax: par oculorum in amicitia Marci Antonii triumviri extitisse se aiebat. Ejusdem uxorem Fulviam, cui altera bucca inflator erat, *acumen filii tentare* dixit, nec eo minus, imo vel magis hoc, Antonio gratus. A quo mox consule ingens etiam congiarium accepit, ut ei in Philippicis Cicero objicit: *Adhibes joci causa magistrum suffragio tuo, & compotum tuorum Rhethorem: cui concessisti, ut in quem vellet, diceret: falsum omnino hominem: sed materia facilis, in te, & in tuos dicta dicere. At quanta merces rhethori est data: audite Patres Conscripti, & ignorete Reipublicæ vulnera: duo millia jugerum campi Leontini Sexto Clodio Rhethori adsignasti, & quidem immunia: ut tanta mercede nihil sapere disceres.*

6 CAJUS ALBUTIUS SILUS Novariensis, quum ædilitate in patria fungeretur, quum forte jus diceret, ab iis contra quos pronuntiabat, pedibus è tribunali detractus est. Quod indigne ferens, statim contendit ad portam, & inde Romam: receptusque in PLANCI oratoris contubernium: cui declamatorio mos erat, prius aliquem, qui ante diceret, excitare: sus-

cepit

cepit partes, atque ita implevit, ut Planco silentium imponeret, non audenti in comparisonem se dimittere. Sed ex eo clarus, propria auditoria instituit, solitus proposita controversia sedens incipere, & calore demum proventus conflurgere, ac perorare. Declamabat autem genere vario: modo splendide atque ornate: tum, ne usquequaque scholasticus existimaretur, circuncise ac sordide, & tantummodo trivialibus verbis. Egit & causas, verum rarius, dum amplissimam quamque sectatur, nec alium in ulla locum, quam perorandi. Postea renuntiavit foro, partim pudore, partim metu. Nam quum in lite quadam centumvirali, adversario, quem ut impium erga parentes, incessebat, iusjurandum quasi per figuram sic obtulisset: *Jura per patris matrisque cineres, qui inconditi jacent*: & alia in hunc modum: arripiente eo conditionem, nec iudicibus aspernantibus, non sine magna sua invidia negotium afflixit. Et rursus in cognitione cædis, Mediolani, apud Lucium Pisonem proconsulem, defendens reum, quum cohibente lictore nimias laudantium voces, ita excanduisset, ut & deplorato Italiæ statu, quasi iterum in formam provinciae redigeretur: Marcum insuper Brutum, cujus statua in conspectu erat, invocaret, *legum ac libertatis auctorem, & vindicem*, pene penas luit. Jam autem senior ob vitium vomitæ Novariam rediit: convocataque plebe, causis propter quas mori destinasset, diu, ac more concionantis, redditis, abstinuit cibo.

HORATII V I T A.

Sicut etiam Porphyrio ipsius interpres
testatur.

HORATIUS FLACCUS Venufinus, patre, ut ipse tradit, libertino, & exactio-num coactore: ut vero creditum est falsamentario, quum illi quidam altercatione exprobrasset; *Quotiens ego vidi patrem tuum cubito emungentem?* Bello Philippenfi, excitus à Marco Bruto Imperatore, tribunus militum meruit: victisque partibus, venia impetrata, scriptum quaestorium comparavit. Ac primo Mæcenati, deinde Augusto insinuatus, non mediocrem locum in

amborum

amborum amicitia tenuit. Mæcenas quantopere eum dilexerit, satis monstratur illo Epigrammate, ubi inquit:

*Ni te visceribus meis, Horati,
Plus jam diligo, Titium sodalem
Mimo tu videas strigiosorem.*

Sed multo magis extremis, tali ad Augustum elogio: *Horatii Flacci, ut mei memor esto.* AUGUSTUS ei Epistolarum officium obtulit: hoc ad Mæcenatem scripto significat: *Ante ipse scribendis epistolis amicorum sufficebam: nunc occupatissimus, & infirmus, Horatium nostrum à te cupio abducere. Veniet ergo ab ista parasitica mensa ad hanc regiam: & nos in scribendis epistolis iuvabit.* Ac ne reculanti quidem aut succensuit quicquam aut amicitiam suam ingerere desit. Exstant epistolæ, ex quibus argumenti gratia, pauca subjeci: *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si victor mihi fueris: recte enim, & non temere feceris, quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri posset.* Et rursus: *Tui qualem habeam memoriam poteris ex Septimio quoquo nostro audire; nam incidit ut illo coram fieret à me tui mentio. Neque si tu superbus amicitiam nostram sprevisi, ideo nos quoque non spernere.* Præterea sæpe inter alios jocos purissimum penem, & homuncionem lepidissimum appellat: unaque & altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque perpetuo: ut non modo seculare carmen componendum injunxerit, sed & Vindelicam Victoriæ Tiberii Drusique privignorum: eumque coegerit propter hoc, tribus carminum libris, ex longo intervallo, quartum addere: post Sermones quoque lectos, nullam sui mentionem habitam ita sit questus: *Irasci me tibi scito, quod non in plerisque ejusmodi scriptis tecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros tibi infame sit, quod videaris familiaris nobis esse?* Expressitque Elogium, cujus initium est,

*Cum tot sustineas, & tanta negotia, solus:
Res Italas armis tuteris, moribus ornis,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.*

* Idem Horatius habitu corporis brevis fuit atque obesus: qualis à se ipso & in Satyris describitur, & ab Augusto hac epistola: *Protulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego, ne accusem te, quantuluscumque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris, ne majores libelli tui sint, quam ipse es; sed si tibi statura deest.* * unde est. itaque licebit in sextariolo scribas: quum circuitus voluminis tui sit. * *introducat*, sicut est ventriculi tui. Ad res Venereas intemperantior traditur. Nam speculato cubiculo scorta dicitur habuisse disposita: ut quocunque respe-

xisset, ibi ei imago coitus referretur. Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusque ejus ostenditur circa Tiburtini luculum. Venerunt in manus & *elegi* sub titulo ejus, & *Epistola* prosa oratione, quasi commendantis se Mæcenati: sed utraque falsa puto. Nam *elegi* vulgares, *epistola* etiam obscura: quo vitio minime tenebatur. Natus est sexto Idus Decembres, Lucio Cotta & Lucio Torquato Consulibus. Decessit quinto Calendas Decembres, Cajo Marcio Censorino, Cajo Asinio Galbo Consulibus, post nonum & quinquagesimum annum: hærede Augusto palam nuncupato: quum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus & conditus est extremis Esquilis, juxta Mæcenatis tumulum.

LUCANI V I T A.

MANNÆUS LUCANUS Cordubensis prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein civile bellum quod cum Pompejo & Cæsare gestum est, recitavit. Qui tantæ levitatis & tam immoderatæ linguæ fuit, ut in præfatione quadam ætatem & initia sua cum Virgilio comparans ausus sit dicere, *Et quantum mihi restat ad culicem?* Hic in initio adolescentiæ, cum ob infestum matrimonium patrem suum ruri agere longe cognovisset, revocatus Athenis à Nerone, cohortique amicorum additus, atque etiam quæstura honoratus: non tamen permansit in gratia. Siquidem ægre ferens, recitante se, subito, ac nullâ nisi refrigerandi sui causâ, indicto Senatu Neronem recessisse: neque verbis adversus principem, neque factis extantibus post hæc temperavit. Adeo ut quondam in latrinis publicis clariore cum strepitu ventris emissio, hemistichium Neronis magna cum sessorum fuga pronuntiavit: *Sub terris tonuisse putes.* Sed & famoso carmine cum ipsum, tum potentissimos amicorum, gravissime proscidit. Ad extremum pene signifer Pisonianæ conjurationis extitit. Multis in gloriam tyrannicidarum palam indicenda: ac plenus minarum, usque eo intemperans, ut Cæsaris caput proximo cuique jactaret. Verum detecta conjuratione, nequaquam animi constantiam præstitit. Facile enim confessus, & ad humillimas devolutus preces, matrem quoque innoxiam inter socios no-

minavit:

minavit: sperans impietatem sibi apud parricidam principem profuturam. Impetrato autem mortis libero arbitrio, codicillos ad patrem de corrigendis quibusdam versibus suis exaravit: epularumque largiter, brachia ad secandas venas medico præbuit. Poëmata etiam ejus prælegi memini: confici vero, ac vœnalia proponi, non tantum operose & diligenter, sed inepte quoque.

PLINII

V I T A.

PLINIUS SECUNDUS Novocomensis, equestribus militiis industrie functus, procuraciones quoque splendidissimas, atque continuas summa integritate administravit, & tamen liberalibus studiis tantam operam dedit, ut non temere quis plura in otio scripserit. Itaque bella omnia, quæ unquam cum Germanis gesta sunt, viginti voluminibus comprehendit. Item naturalis historiæ triginta septem libros absolvit. Periit clade Campaniæ. Nam quum Misenensi classi præfesset, flagrante Veservo ad explorandas propius causas, liburnicas prætendisset: neque, adversantibus ventis, remeare posset: vi pulveris ac favillæ oppressus est: vel ut quidam existimant, à servo suo occisus: quem, deficiens æstu ut necem sibi maturaret, oraverit.

INSCRI.

INSCRIPTIONES
ANTIQUEÆ ILLUSTRIORES.
DE
CÆSARIBUS SUETONIANIS,
Quæ Commentario non sunt insertæ.

D. JULIO CÆSARI.

I.

In Hispania Tarraconensi:

BELLUM. CÆSARIS
ET. PATRIAE. EX. MAGNA. PARTE. CONFECTUM
SEX. ET. CN. MAGNI. POMPEII. FILIIS. HIC. IN. AGRO
BATESTANIORUM. PROFLIGATIS.

II.

Augustæ Taurinorum.
C. IVL. CÆSAR. C. F.

DE
GALLEIS
ET
ALLOBROGIBUS
TRIVMPHAVIT.

III.

Treveris.

CAES. PRO. EXERC. IMP. P. P.
S. C. AV. TREVE.
INGRESSUM. H. CASTRA. SARRAE
FLV. PRO. MIL. CVSTODIA
BIEN. POTITVS. EST.

IV.

Eboræ:

DIVO. IVLIO
LIB. IVL. EBORA
OB. ILLIVS. IN. MVN. ET. MVN
LIBERALITATEM
EX. D. D. D.
QVOIVS. DEDICATIONE
VENERI. GENETRICI
CÆSTVM. MATRONÆ
DONVM. TVLERUNT.

DE CÆSARIIBUS.

D. AUGUSTO CÆSARI.

I.

Tergeſtæ.

IMP. CAESAR. COS. DES. TERT. III. VIR. R. P. C.
ITERVM. MVRVM. TVRRES. QVE. F.

II.

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS
IMP. CÆSARI. DIVI. IVLI. F. COS. QVINCT
COS. DESIGN. SEXT. IMP. SEPT
REPVBLICA. CONSERVATA.

III.

IMP. CAES. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX
COS. XI. TRIBVNIC. POTEST. X. IMP. VIII
ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATIS. TEMPLO
IANI. CLVSO. ET. REP. P. R. OPTIMIS. LEGIBVS
ET. SANCTISSIMIS. INSTITVTIS. REFORMATA
VIAM. SVPERIOR. COS. TEMPORE. INCHOATAM
ET. MVLTI. LOCIS. INTERMISSAM. PRO
DIGNITATE. IMPERI. P. R. LATIOREM
LONGIOREM. QVE. GADEIS. VSQ. PROMOVIT.

IV.

Romæ.

I M P E R A T O R
CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS
PONTIFEX. MAXIMVS. IMP
XII. COS. XI. TRIB. POT
XIV. AEGYPTO. IN. POTESTATEM
POPVI
ROMANI. REDACTA
SOLI. DONVM. DEDIT.

V. Romæ.

INSCRIPTIONES.

V.

Romæ.

IMP. CÆS. DIVI. F. AVGVSTVS
PONTIFEX. MAXIMVS
IMP. XIII. COS. XI. TRIB. POTEST. XV
EX. STIPE. QVAM. POPVLVS. ROMANVS
ANNO. NOVO. APSENTI. CONTVLIT
NERONE. CLAVDIO. DRVSO
T. QVINCTIO. CRISPINO. COS
VOLCANO.

VI.

LARIBVS. PVBLICIS. SACRUM
IMP. CAESAR. AVGVSTVS
PONTIFEX. MAXIMVS
TRIBVNIC. POTESTAT. XVIII
EX. STIPE. QVAM. POPVLVS. EI
CONTVLIT. K. IANVAR. APSENTI
C. CALVISIO. SABINO
L. PASSIENO. RVFO. COS.

VII.

Romæ.

COLLEGIO. CENTONARIORVM.
CVM. BASI. MARMOREA. ET. CERIOLARIB. DVOBVS
ÆREIS. HABENTIBVS. EFFIGIEM. CVPIDINIS. TENEN-
TIS. CALATHOS. L. SEXTILIVS. SELEVCVS. DECVRIO
D. D. HOC. AMPLIVS. ARK. RET. P. COLLEGII. ⁸² DO-
NVM. DEDIT. -X-V. VT. EX. VSVRIS. CENTESIMIS. EIVS
QVANTITATIS. QVÆ. EFFICIT. ANNVS. -X- DC. DIE
VIII. KAL. OCTOB. NATALI. DIVI. AVGVSTI. EROGEN-
TVR. EX. ARK.

VIII.

Romæ.

IMP. CAESAR. DIVI. IVLI. F. AVGVSTVS
PONTIFEX. MAXIMVS. COS. XII
TRIBVNICIÆ POTESTAT. XIX. IMP. XIII
RIVOS. AQVARVM. OMNIVM. REFECIT.

DE CAESARIBUS.

IX.

Seduni in Valleſia,

ex emendatione Caſauboni.

IMP. CAESARI. DIVI. IVLI. F
AVGVSTO. COS. XIII
TRIBVNITIA. POTESTATE. XXVIII
PATRI. PATRIAE
PONTIFICI. MAXIMO
CIVITAS. SEDVNORVM
... PATRONO

X.

In Piceno.

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVST
PONTIFEX. MAXIMVS. COS. XIII
TRIBVNITIAE. POTESTATIS. XXXII
IMP. XVI. PATER. PATRIAE
MVRVM. DEDIT.

Monumentum Ancyranum.

I.

Annos undeviginti natus exercitum privato
conſilio & privata impenſa comparavi. * *perque*
per quem *M. Antonii* Factionis oppreſſam, in libertatem
Reipublicam vindicavi *Reip.* decretis honorificis ordinem
inatio ſuum
ne fact.

II.

Patriciorum numerum auxi, conſul quintum
juſſu populi & Senatus. Senatum ter legi, & in
conſulatu ſexto cenſum populi collega M. A-
grippa egi, luſtrum poſt annum alterum & qua-
drageſimum feci (legi) quo luſtro civium Ro-
mano-

INSCRIPTIONES.

manorum censita sunt capita quadragiens centum millia & sexaginta tria. cum nuper lustrum solus feci (legi) censorino & asinio Cos. quo lustrum censa sunt civium Romanorum capita quadragies centum millia & ducenta triginta tria. in consulatu f I. cum nuperime lustrum conlega Tiberio, Sext. Pompejo, & Sex. Apulejo Cos. quo lustrum censa sunt Romanorum capita quadragiens centum millia. Iginta & septem mil. legi. Pno. exempla majorum, & exolescentia jam ex nos multarum rerum exempla imitando

III.

Honoris mei causa Senatus populusque Romanus annum quintum & decimum agentis Consul designavit, ut cum magistratum inirent, post quinquennium ex eo die, quo deducti in forum ut interesset consiliis publicis, decrevit Senatus. Equites autem Romani universi Principem juventutis Cajum hastis argenteis donatum appellaverunt.

Libri Romani viritim centenos videnos numeravi ex testamento patris mei, & nomine meo, quadringenos ex bellorum manubiis Consul quintum dedi, iterum autem in Consulatu decimo ex patrimonio meo bis quadringenos congiari viritim, iterum are merui, & Consul undecimum duodecim frumentationes, frumento privatim coempto meo emensus sum, & tribunitia potestate duodecimum quadringenos

VSVM

Plabei
Romane

DE CESARIBUS.

nos nummos tertium viritim dedi. ^{que mea} *Qualia mea*
congiaria frumenti *medimnum* nunquam mi-
 nus quinquaginta & ducenta.... *sia* duodevi-
 gintefimum Consul trecentis & viginti milli-
 bus plebis urbanæ sexagenos denarios viritim
 dedi, & quinis militum meorum consul quin-
 tum ex manubiis viritim millia nummum sin-
 gula dedi, acceperunt id triumphale congla-
 rium in colonias hominum circiter centum &
 viginti millia. Consul tertium sexagenos de-
 narios plebi quæ tum frumentum publicum
 accepit, dedi. ea millia hominum paulo plura
 quam ducenta fuerunt *pro* agris quos in consula-
 tu meo quarto & postea, Consulibus Marco &
 Cn. Lentulo Augure adsignavi militibus solvi
 municipiis pa.... *sestertium* circiter sexagesim.
 itineris emi, quam Romanis *Prætoribus* nume-
 ravi..... quod pro agris provincialibus solvi
 unus & solus omnium, qui deduxerunt colo-
 nias militum in provincias ad memoriam ætatis
 meæ feci. postea Nerono & Cn. Pisone Coss.
 itemque C. *Antistio* & D. Lælio Consulibus, &
 L. Caninio, & Q. Fabricio Consulibus *militi-*
bus, quos emeritis stipendiis in sua municipia
 præm. persolvi: *quam in rem* sest. mili..... im-
 pendii Quater..... avi ærarium, ita ut sester-
 tium millia quingenta..... ded..... ravi æra-
 rio detuli..... quod ex consilio..... militibus
 quin..... meruissent HS. mil..... detuli.
 Cn. P. Lentulo..... ules fuerunt cum
 D..... cerent..... centum millibus hominum
 frumentum.

IV.

Curiam & continens & Calchidicum templum-
que Apollinis in palatio cum porticibus, ædem
Divi Iulii, Lupercal, porticum ad circum Fla-
minium, quem sum adpellari passus ex nomine
ejus, qui priorem ædem in solo fecerat, Octa-
viniani pulvinar ad circum maximum, ædes in
Capitolio Iovis Feretrii & Iovis Tonantis, æ-
dem Quirinis, ædes mundo & Iunonis.... &
Iovis libertatis in Aventino, ædem Larum in
summa sacra via, ædem Deum Penatium in Ve-
lia, ædem Iuventatis, ædem matris mag. Deæ
in Palatio feci.

Sertorium & Pompejum Theatrum utrumque
opus impensa grandi refeci sine ulla inscriptione
nominis mei, rivos aquarum compluribus locis
vetustate labentes refeci, & aquam quæ Martia
appellatur duplicavi fonte novo in rivum ejus
immisso. Forum Iulium & Basilicam, quæ fuit
inter ædem Castoris & ædem Saturni cœpta
profligataque opera à patre meo perfeci, & can-
dem Basilicam consumtam incendio ampliato
ejus solo sub titulo *C. & L.* nominis filiorum,
cum vivus non perfecissem, perfeci ab Hære-
dibus.....virgine exemplum Deum in urbe
Consu. feci fluvio prætermisso quod
temp. & ultoris
templum Forumque AVgustum & templum
Apollinis in solo magnam partem *a me* empto
feci, quod sub nomine M. Marcelli Veneri.....
manibus in Capitolio & in æde Divi Iulii, & in

DE CÆSARIBUS.

æde Apollinis, & æde Vestæ, & in templo Martis Victoris consecravi, quæ mihi constituerunt circiter millenis auri coronari pondo triginta quinque millium municipiis & coloniis Italiæ conferentibus ad triumphos meos quintum Consul remisi, & postea quotiescunque Imperator m. anni coronarium non accepi decernentibus municipiis. . . . , quæ ante decreveram.

Tempus defunctorum Africanarum meo nomine aut filiorum meorum & nepotum in circo aut in foro, aut in Amphitheatris Populi . . . quibus confecta sunt bestiarum circiter trium millium & quingenta, navalis prælii spectaculum populo . . . liberum, in quo loco nunc nemus est Cæsarum cavato *solo in longitudine mille & octingentos pedes, latitudine pedes ducenti*, in quo triginta rostratæ naves, triremisque plurimæ rumores inter se conflixerunt, ceciderunt præter remiges millia . . . circiter. In templis omnium civitatum P. . . . & Asiæ victor ornamenta reposui, quæ spoliatis templis . . . privatim possederat statuarum . . . quadragenis argenteis steterunt in Urbe ac circiter, quas ipse sustuli, ex quade pecunia dona aurea in ædem Apollinis meo nomine & filiorum (*forte illorum*) quæ mihi statuerunt, honorem habuerunt, posui

Cetera corrosa ac corrupta.

T I B E-

TIBERIO NERONI CAESARI.

I.

Romæ.

TI. CLAUDIVS. TI. F. NERO
PONTIFEX. COS. ITERVM
IMP. ITERVM
LVDOS. VOTIVOS. PRO. REDITV
IMP. CAESARIS. DIVI. F. AVGVSTI
PONTIFICIS. MAXIMI
IOVI. OPTIMO. MAXIMO. FECIT
EX. S. C.

II.

Alliæ.

TI. KAISARI. AVG. F
DIVI. IVLII. N. AVGVSTO
PONT. MAX. COS. V. IMP. VIII. TRIBVNIC
POTEST. XVIII
PONTIFICES. ALBANI
Q. IVLIVS. Q. F. FAB. RVFVS
C. IVLIVS. C. F. SCA. BASSVS
T. IVLIVS. TIB. F. FAB. MERVLA
M. IVLIVS. C. F. FAB. SENICIO.

III.

In Hispania.

TI. CAESARI. DIVI. AVG. F. DIVI. IVLI. N
AVGVSTO. PONT. MAX. TRIB. POT. XXIII
COS. III. IMP. VII. AVGVRI. XV. VIRO. S. F.
VII. VIRO. EPVLON
T. PAPIRIVS. EVRVS
DECRETO. ORDINIS. ILVRCONIENSIS
A. F
Q. MARCIO. BAKEA } COS.
T. RVSTIO. NVMMIO

DE CAESARIBUS.

IV.

Romæ juxta Ædem S. Andreæ.

OSSA
TIB. CAESARIS. DIVI. AVG. F. AVGVSTI
PONTIFICIS. MAXIMI
TRIB. POTEST. XXXIII
IMP. VIII. COS. V.

TI. CLAVDIO DRVSO.

I.

Ravennæ.

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CAESAR. AVGVSTVS. GER-
MANICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DES. III.
IMP. III. P. P. DEDIT.

II.

Romæ.

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CAESAR. AVGVSTVS. GERMA-
NICVS. PONTIFEX. MAXIMVS. TRIB. POTEST. V. IMP
X. P. P. COS. DESIG. III. ARCVS. DVCTVS. AQVAE
VIRGINIS. DISTVRBATUS. PER. C. CAESAREM. A. FVN-
DAMENTIS. NOVOS. FECIT. AC. RESTITVIT.

III.

In Hispania.

CLAVDIO. CAES
AVG. GERMAN. PONT. MAX.
TRIB. POT. V. IMP. X. P. P. COS. DESIG. III
OPTATVS. REVRRI. L
I M A G
CAES. AVG. IMP
D. S. P. D
EAMQVE. CVM. OPTATO. ET. REVRNO
FILIIS. DEDICAVIT
SENATVS. CENSUIT. PERPETVO
BONIS. PVBLICIS. INTERESSE.

INSCRIPTIONES.

212. CIV.

PRO SALVTE.

TI. CLAVDI. CAESARIS. AVG. GERMANICI. PONTIF.
MAX. TRIB. POT. VII. COS. III. IMP. XV. P. P. CENSO-
RIS LIBERORVM. QVE EX. VOTO
SVSCEPTO. C. IVLIVS. SEX. F. COR. POSTVMVS. PRAEF
AEGYPTI. TI. CLAVDI. CAESARIS. AVG. GERMANICI
EX. AVRI. P. XVI.

V.

Romz.

TI. CLAVDIVS
DRVSI. F. CAISAR
AVG. GERMANICVS
PONT. MAX. TRIB. POT
VII. IMP. XVI. COS. IV
CENSOR. P. P.
AVCTIS. POPVLI. ROMANI
FINIBVS
POMERIVM
AMPLIAIT, TERMINAIT. QVE.

VI.

PRO SALVTE.

T. CLAVDI. CAES. AVG. GERMANICI. PONT. MAX
TRIB. POTEST. X. IMP. XIX. COS. III. DESIGN. V.
SIGN. ARGENTI. P. X. ET. ET. PRO. SALVTE
NERONIS. CAESARIS. F. AGRIPPINAE. AVG
SIGN. ARG. P. V. VOTO. SVSCEP
VIATORES. ET. SCRIBAE. LIBR. ET. PRAEF
PRINCEPS. ET. LATINVS. FELIX. DED.

NERO.

DE CÆSARIBUS.

NERONI CLAVDIO CÆSARI.

I.

Romæ.

NERONI. CLAVD. CAIS
AVG. PONT. MAX
OB. PROVINC. LATRONIB
ET. HIS. QVI. NOVAM
GENERI. HVM. SVPER-
STITIEN. INCVLCA-
PVRGATAM.

II.

Neapoli.

Q. VOLVSIO. SATVRN
P. CORNELIO. SCIP. COS
AVGVSTALES
QVI. NERONI CLAVDIO
CÆSARI. AVGVST. ET
AGRIPPINAE. AVGVSTAE
I. O. M. ET. GENIO. COLONIAE
LVDO. FECER. XIII. XII. K. MART.

SERGIO GALBÆ CÆSARI.

I.

Romæ.

IMAGINVM. DOMVS
AVG. CVLTORIBVS. SIGNVM
LIBERTATIS. RESTITVTAE
SER. GALBAE. IMPERATORIS. AVG
CVRATORES. ANNI-SECVNDI
C. TVRRANIVS. POLYBIVS
L. CALPVARNIVS. SENA
C. MVRDIVS. LALVS
C. TVRRANIVS. FLORVS
C. MVRDIVS. DEMOSTHENES

In sinistro latere.

DEDIC. IDIB. OCTOB

C. BELLICO. NATALE

P. CORNELIO. SCIPIONE. ASIATIC.

} COS:

A. VI.

INSCRIPTIONES.

A. VITELLIO.

I.

Romæ.

A. VITELLIVS. L. E
IMPERATOR
COS. PERP.

D. VESPASIANO.

I.

Romæ.

PACI. ÆTERNÆ
DOMVS
IMP. VESPASIANI
CÆSARIS. AVG.
LIBERORVMQ. EJVS
SACRVM
TRIB. SVC. JUNIOR
DEDIC. XV. KAL. DEC
L. ANNIO. BASSO. } COS.
C. CÆCINA. PÆTO. }

II.

VICTORIÆ. AVGVSTI
SACRVM
PRO. REDITV
IMP. CÆS. T. FLAVI
VESPASIANI. AVG
PONT. MAXIM
TRIB. POT. COS. II
P. P.
STATVAM. EX. ÆRE
ORDO. SPOL. CONLOC.

III. IMP.

DE CÆSARIIBUS.

III.

IMP. CÆSAR. VESPAſIANVS. AVG. PONT. MAX. TRIB
POT. II. IMP. VI. COS. III. DESIGN. III. P. P. AQVAS
CVRTIAM. ET. CÆRVLEAM. PERDVGTAS. A. DIVO
CLAUDIO. ET. POSTEA. INTERMISSAS. DILAPSAS
QVE. PER. ANNOS. NOVEM. SVA. IMPENSA. URBI
RESTITVIT.

IV.

Cumis.

IMP. CÆSARI
VESPAſIANO. AVG
PONT. MAX. TR. POT. III
IMP. ITX. P. P. CONS. III. DES. III
S. PVTEOL
QVOD. VIAS. VRBIS
NEGLIGENTIA
SVPERIOR. TEMPOR
CORRVPTAS. IMPENSA. SVA
RESTITVIT.

V.

IMP. CÆSARI
VESPAſIANO. AVG
PONTIF. MAX. TR. POT. III
IMP. VIII. P. P. COS. III
LEG. III. AVG.

VI.

EX AUCTORITATE.

IMP. CÆS. VESPAſIANI
AVG. P. M. TRIB. POT. III
IMP. X. P. P. COS. III. DES
V. CENSORIS
C. CALPÆTANVS. RANTIVS
QVIRINALIS. VAL. CESTVS
CVRATOR. RIPARVM. ET
ALVEL. TIBERIS. TERMINAVIT
R. R. PROX. CIPP. P. CLXXIII.

VII. Romæ.

INSCRIPTIONES.

VII.

Romæ.

IMP. CAESARI VESPASIANO
AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. ^{III}
COS. ^{VIII}. DES
SACRARVM. ÆDIVM. RESTITVTORI
ET. RITVVM. ANTIQVORVM
CONSERVATORI
SODALES. TITII.

VIII.

IMP. CÆSAR
VESPASIANVS. AVG
PONTIF. MAX. TRIBVNIC
POTESTAT. VI. IMP. ^{XIII}. P. P.
COS. ^{VI}. DES. G. ^{VII}. CENSOR
LOCVM VINEAE PVBLICAE
OCCVPATVM. A. PRIVATIS
PER. COLLEGIVM. PONTIFICVM
RESTITVIT.

IX.

IMP. CAESARI
VESPASIANO. AVG
PONT. MAX. TRIB
POT ^{VIII}. IMP. ^{XIII}
COS. ^{VIII}. P. P.
L. PORCIVS SABELLVS
II. VIR. PEQVNIA SVA
D. D. D.

X. Romæ.

DE CÆSARIIS.

X.

Romæ.

FRANCISCUS DE ALBERTINIS,

Lib. II. De Mirandis Veteris Romæ,

edit. ibid. anno MDX.

In arario & in templo Iovis Capitolini (ut supra diximus) multa extabant aereæ tabulæ affixæ: è quibus unam tantum nostro tempore in Lateranensi basilica prospexi apud Tabernaculum sacratissimi corporis Christi. Latitudo ejus ped. xv. longitudo vero vi. in qua continentur infra scripta:

Fœdusve cum quibus volet facere liceat, ita uti licuit Divo AVg. Ti. Iulio Cæsari AVg. Tiberioque Claudio Cæsari AVg. Germanico. Vtique ei Senatum habere, relationem facere, remittere Senatusconsulta per relationem, discessionemque facere liceat, ita uti licuit Divo AVg. Ti. Iulio Cæsari AVg. Ti. Claudio Cæsari AVg. Germanico.

Vtique cum ex voluntate auctoritateve, jussu mandatuve ejus, præsentive eo Senatus habebitur, omnium rerum jus perinde habeatur, servetur, ac si è lege Senatus edictus esset habereturque.

Vtique quos magistratum, potestatem, imperium curationemve, cujus rei petentes Senatui populoque Rom. commendaverit, quibusque suffragationem suam dederit, promiserit, eorum comitis quibusque extra ordinem ratio habeatur.

Vtique ei fines Pomerii proferre, promovere, cum ex Republica censebit esse, liceat, ita uti

licuit

INSCRIPTIONES.

licuit Ti. Claudio Cæsari AVg. Germanico. Vtique quæcunque ex usu Reipublicæ, Majestate divinarum, humanarum, publicarum, privatarumque rerum esse censebit, ei agere, facere jus potestasque sit, ita ut divo AVg. Tiberioque Iulio Cæsari AVg. Tiberioque Claudio Cæsari AVg. Germanico fuit.

Utique, quibus legibus plebeive scitis scriptum fuit ne Divus AVg. Tiberiusve Iulius Cæsar AVg. Tiberiusque Claudius Cæsar AVg. Germanicus tenerentur, iis legibus plebisque scitis Imp. Cæsar Vespasianus solutus sit; quæque ex quaque lege, rogatione Divum AVg. Tiberiumve Iulium Cæsarem AVg. Tiberiumve Claudium Cæsarem AVg. Germanicum facere oportuit, ea omnia Imp. Cæs. Vespasiano AVg. facere liceat.

Utique quæcunque ante hanc legem rogatam acta, gesta, decreta, imperata ab Imperatore Cæsare Vespasiano AVg. jussu mandatuve ejus a quoque sunt, ea perinde iusta rataque sint ac si populi plebisve jussu acta essent.

SANCTIO.

Si quis hujusce legis ergo adversus leges, rogationes, plebisve scita, Senatusve consulta fecit, fecerit, sive quod eum ex lege, rogationeve, plebisve scito, S. ve C. facere oportebit, non fecerit, hujus legis ergo id ei ne fraudi esto, neve quid ob eam rem populo dare debeto, neve cui de ea re actio, neve judicatio esto, neve quis de ea re apud se agi finito.

Omittitur particula ex anguli fractura.

DE CÆSARIIBUS.

D. TITO CÆSARI.

I.

Romæ.

IMP. T. CÆSARI
DIVI. VESPASIANI. F
VESPASIANO. AVG
PLEBS. VRBANA
QVÆ. FRUMENTVM
PVBLICVM. ACCEPIT
ET
TRIBVS.

II.

Romæ.

IMP. TITO. CÆSARI
DIVI. VESPASIANI. F
VESPASIANO
CENSORI. CONSERVATORI. ÆDIVM. PVBLICARVM
ET. RESTITVTORI. ÆDIVM. SACRARVM
SODALES. FLAVII
P. MARTIVS. VERVS.

III.

IMP. TITVS. CÆSAR. DIVI. F. VESPASIANVS. AVG
PONTIF. MAX. TRIBVNICIÆ. POTEST. IX. IMP. XV
CENS. COS. VII. DES. III. RIVOM. AQVÆ. MARCIÆ
VETVSTATE. DILAPSVM. REFECIT. ET. AQVAM
QVÆ. IN. VSV. ESSE. DESIERAT. REDVXIT.

IV.

Romæ.

IMP. T. CÆS. DIVI. F. VESPASIANVS. AVG. PONT. MAX
TRIB. X. POT. IMP. XVII. P. P. CENSOR. COS. VIII. AQVAS
CLAVDIAM. ET. ANIENEM. PERDVCTAS. A. DIVO
CLAUDIO. ET. POSTEA. A. DIVO. VESPASIANO. PA-
TRE. SVO. VRBI. RESTITVTAS. CVM. A. CAPITE. A-
QVARVM. A. SOLO. VETVSTATE. DILAPSÆ. ESSENT
NOVA. FORMA. REDVCENDAS. SVA. IMPENSA
C V R A V I T.

V. Ibi.

INSCRIPTIONES.

V.

Ibidem.

IMP. TITO. CÆSARI. VESPASIANI. F.
VESPASIANO. AVG. PONTIFICI. MAXIMO. TRIB
POT. X. IMP. XVII. COS. VIII
PRINCIPI. SVO.

S. P. Q. R

QVOD. PRAECEPTIS. PATRIS. CONCILII. ET AVSPICIIS
GENTEM. IVDAEO RVM
DOMVIT

ET

VRBEM. HIEROSOLYMAM
OMNIBVS. ANTE. SE. DVCIBVS. REGIBVS
GENTIBVSQVE. AVT. PETITAM. FRVSTRA. AVT. OMNINO
INTENTATAM
DELEVIT.

DOMITIANO CÆSARI.

I.

CAESARI. AVG. F
DOMITIANO
COS. DESIGNATO. II
PRINCIPI. IVVENTVTIS
C. PAPIRIVS. AEQUOS. 7. LEG. III. AVG
TESTAMENTO. PONI. IVSSIT
EX. AVRI. P. X.

II.

IMP. CAESAR. DIVI. VESPASIANI. F. DOMITIANVS.
AVGVSTVS. GERMANICVS. PONTIFEX. MAXIMVS
TRIBVNIC. POTES. AT. XII. IMP. XVII. COS. XVI. CENSOR
PERPETVVS. P. P. AD. III. IDVS. IVLIAS. M. LOLLIO
PAVLLINO. VALERIO. ASIATICO. SATVRNINO. C.
ANTIO. IVLIO. QVADRATO. COS.

DE CÆSARIIS.

III.

IMP. CÆSARI.

DIVI VESPASIANI F
DOMITIANO. AVGVST
GERMAN. PONT. MAX.

TRIB. POTEST. XIII

IMP. XXII. COS. XVI

CENSOR. PERPET. P. P.

REG. VICI

VESTORIANI. ET

CALPVRNIANI.

IV.

In Tabulis Capitolinis.

A. P. R. C. DCCCXLI.

IMP. CÆSARE. DIVI VESPASIANI. FILIO

DOMITIANO. AVGVSTO. GERMANICO

MAGISTRO. XV. VIR

EX. S. C. LVDI. SAECVLARES. FACTI.

Nomen Domitiani, quod eradendum ubique Senatus decreverat, Onuphrius hic restituit. Corollarium inscriptionum esto, quam Scaliger ad Eusebium laudat, illa non inficet Palæmonis, cuius vita exstat de Ill. Gramm. cap. XXIII.

PALÆMON. L. L. L. D. F.

GRAMMA. VEICET. ATQVE. RHET

SIBI. ET: TVBERONIAE. CONTVBERNALI

ATQVE. BENEMERENTI

LAPIDEVM. STRVXIT. TVMVLVM

IN. EO. QVIDEM. CADAVER. QVIES. ESTO

ALIO. AUTEM. REVERTITO. ANIMVS.

F I N I S.

DICTION.

DICTIONUM,

Quibus paullo abstrusioribus, aut minus confuetis Suetonius utitur,

INDEX NOVUS.

Numerus Capita signat.

A.			Ad constitutum, <i>absolute</i> .	Oth. 6
A Bovillis.	Aug. 106		Ad cyathum & vinum alicui stare.	
A Brundisio.	Jul. 58			Jul. 49
A commeatu castra repetere.			Ad ferrum exhibere.	Ner. 12
	Tib. 12		Ad flammam sudare.	Aug. 82
A cura praestantem haberi.	70		Ad gestandum, <i>id est</i> , ut <i>gestaretur</i> .	
A frutice ramos dare.	Vesp. 5			Galb. 8
A gravi valetudine firmus.	Aug. 8		Ad imaginem bellicam.	Claud. 21
A libellis.	Ner. 49		Ad lucem, <i>id est</i> , diluculo.	Jul. 31
A loco, <i>id est</i> , <i>celeriter</i> .	Aug. 49		Ad lumina.	Cal. 45. Jul. 37
A manu.	67		Ad lychnuchos.	Dom. 4
A manu servus.	Jul. 74		Ad manus fimbriatum.	Jul. 45
A Massilia.	Claud. 17		Ad melius omen vertere.	59
A Messana profugit.	Cal. 51		Ad multam noctem.	Aug. 78
A moribus, à fortuna probare.	Jul. 65		Ad numerum.	Vesp. 20
A Miseno movere.	Cal. 13		Ad occasionem auræ.	Aug. 97
A se dividebat, <i>id est</i> , ex suis facultatibus.	Aug. 40		Ad oculos opposita manu.	78
Abhorret ostentum.	Galb. 4		Ad officium venire, <i>id est</i> , nuptius interesse.	Cal. 25
Abjecerit, <i>pro abjicisset</i> .	Tib. 53		Ad opus damnare.	Ner. 31
Ablocare domum.	Vit 7		Ad Perusiam secutus.	Tib. 4
Abolla.	Cal. 35		Ad populum pronuntiare consulem.	
Ab Ostia.	Claud. 17. Tib. 9. Vesp. 8			Dom. 10
Abrogare, <i>pro derogare</i> .	Jul. 28		Ad praesens.	Tit. 6
Abolutoria tabella.	Aug. 33		Ad quantas redigere.	Ner. 10
Abstineat praefari.	Tib. 23		Ad remum dare.	Aug. 16
Abunde potentia.	Jul. 86		Ad speciem ornare.	Jul. 67
Abutendum se permittere.	Galb. 14		Ad summam.	Gramm. 10. Aug. 71
Accessus joci.	Claud. 21		Ad summam ubertatem vini, <i>pro</i> , <i>in</i> ubertate.	Dom. 7
Accessio morbi.	Vesp. 23		Ad tempus extruere.	Jul. 10. & 39
Accubans, <i>id est</i> , <i>adstitam</i> .	Jul. 44		Ad remam dare.	Aug. 96
Accubans, <i>pro accumbere mensa</i> .	49		Ad virilem modum.	Ner. 44
Acerbitas eum manet, <i>id est</i> , <i>adionem</i> .			Adaquari.	Galb. 7
	Tit. 67		Adesse, <i>id est</i> , <i>advocatum esse</i> .	Claud. 38
Aciepi committere.	Vesp. 5		Addixit quartam ad tres jud. decurias.	
Acquiescere amicis.	Tit. 7			Aug. 32
Acquiscere honori.	Tib. 31		Addormiscere.	Claud. 8
Acroamata.	Aug. 74. Vesp. 19		Adducto vultu.	Tib. 86
Acta diurna.	Jul. 20		Adjutorium alicui facere.	Gramm. 10
Actuarius.	55		Admovere in convivium.	Claud. 39
Actus rerum.	Aug. 32. Ner. 17		Adnotare exemplaria.	Gramm. 22
Ad animum respondere, <i>id est</i> , <i>placere</i> .			Adnotum est.	1
	Jul. 46		Adornate declamare.	Rhet. 6
Ad breve.	Tib. 68		Adulterare matronas.	Aug. 67
Ad classicum introire urbem.	Vit. 11			

Adventitia

INDEX NOVUS

C. Cachin.

D I C T I O N U M.

C.

Cachinnare. Vesp. 5
 Cacozelus. Aug. 87
 Cadere ab hoste. Oth. 5
 Cadere, *pro evenire*. Tib. 14
 Calamaris aut graphiaris theca. Claud. 35
 Calator. Gramm. 12
 Calceare mulas. Vesp. 23
 Calceare se. 21
 Calcearium, *in Neutro subst.* 8
 Calceatus. Aug. 78
 Calceatus *substantive*. Cal. 52
 Caligati. Vit. 7. Aug. 25
 Calumnia notari. Rhet. 4
 Campaniam redire. Tib. 72
 Campestris exercitationes. Ner. 10
 Campestris decursio. Galb. 6
 Candidatus, *id est, candidis vestibus amictus*. Aug. 98
 Canis, *in lusu*. 71
 Canusinatus. Ner. 20
 Capere Virginem Vestalem. *Vide Notas*. Aug. 31
 Capillamentum. Cal. 11
 Capitali animadversione punire. Aug. 24
 Capitarius. Ner. 36
 Captura, *id est, lucrum*. Cal. 40
 Caput suum vovere. 14
 Carptim superfuierunt. Dom. 9
 Carruce. Ner. 30
 Castrensis jocus. Cal. 9
 Castrensis sella. Galb. 18
 Castrensis sumtus. Dom. 12
 Catadromus. Ner. 11
 Catervarii. Aug. 45
 Cautionem exigere. 98
 Cavato solo. 43
 Cavere in duplum. 41
 Cavillatio nominis. Gramm. 3
 Ceterum truscum. Galb. 20
 Cederet sibi genero. Aug. 63
 Celebrare circum & secessus. Cal. 45
 Celebratio memoria. Aug. 18
 Censente, *subaudi eo, ac sequitur*, non obtinuit. Tib. 31
 Centumviralis hasta. Aug. 36
 Certum statumque exigere. Cal. 40
 Cere, *pro tabulis cereis*. Ner. 17
 Cessans honor morte Consul. Jul. 76
 Choralia. Galb. 12. Ner. 54
 Chorocitharista. Dom. 4
 Cibi minimi esse. Galb. 22. Aug. 76
 Circa, *pro circum*. Claud. 6
 Circa adequitare. Aug. 64

Circa principem novo exemplo. Claud.

14
 Circa scholas assiduum esse. Tib. 11
 Circulatum. Jul. 84
 Circumcise declamare. Rhet. 6
 Circumforaneus lanista. Vit. 12
 Circumire patere. Jul. 25
 Circumplector. Dom. 6. Tit. 6
 Circum provincias dimittere. Aug. 64
 Circumsectus, *de Iudaica circumcisione*. Dom. 12
 Circumstructo lacu. 4
 Citatis jumentis. Ner. 5
 Citharœdicam artem meditari. 40
 Citharœdicus habitus. 25
 Civilem agere. Tib. 25
 Civilem animo ferre. Jul. 75
 Civili & proprio sermone uti. Gram. 10
 Classarii. *passim*
 Coactiones argentarias facitare. Vesp. 1
 Coardare tempus. Aug. 34
 Coaxare. 94
 Coccinnatus. Dom. 4
 Coemere, *id est, mercede conducere*. Vesp. 18
 Coelestis arcus. Aug. 95
 Coelibatus viduorum. Galb. 5. Claud. 26
 Coena recta. Dom. 6
 Coenam condicere. Tib. 42
 Coenare adulteria. Aug. 70
 Coenationes laqueatæ. Ner. 31
 Cogere centumviralem hastam. Aug. 36
 Cogere judicia Majestatis. Tib. 58
 Cognituræ, *substantivum*. Vit. 1
 Cohortari invicem, *pro se invicem*. Galb. 10
 Collationes. Ner. 44. Tit. 7. Cal. 42
 Colonicus decuriones. Aug. 46
 Colossæ statua. Vesp. 23
 Colossæros. Cal. 35
 Comam in gradus formare. Ner. 5
 Commissimus. Vesp. 22
 Commearare secessu. Ner. 22
 Commearu abesse. Tib. 72
 Commentitia spectacula. Claud. 24
 Commissa sunt. Cal. 41
 Commissiones meras componere. Cal. 53
 Commissio ludorum. Galb. 6. Aug. 43
 Commissionibus obsolescere. Aug. 89
 Committere Circenses. Claud. 21. Mucum agona. Ner. 23. Camelorum quadrigas. Ner. 11. Naumachiam. Claud. 21

Commun-

INDEX NOVUS

Communicare lictum, <i>pro commune facere.</i>	Aug. 75	Confilia sortiri semestria.	Aug. 35
Communio sermonis, <i>pro familiaris confabulatione.</i>	24	Confilium, <i>pro consiliariis.</i>	Dom. 8.
Communis, <i>id est, familiaris.</i>	Claud. 21	Tir. 18	
Communiter provincias administrare, <i>id est, cum alio.</i>	Vesp. 20	Confocer.	Claud. 29
Compactis membris.	Vesp. 20	Consolandum habere.	Jul. 68
Comparare aliquem hoplomacho; <i>id est, committere cum hoplomacho.</i>	Cal. 35	Conspecto, <i>id est, consulto.</i>	Aug. 15
Compellari, <i>id est, deferre.</i>	Jul. 17	Conspirat. Galb. 19. Ner. 43. Jul. 82	
Compendium uberius nascisci.	Vit. 1	Constitui cum his.	Cal. 8
Comperita in stupro, <i>pro deprehensa.</i>	Tib. 35	Contabulare Hellepontum.	19
Compitales Lares ornare.	Aug. 31	Contentis & rumentibus oculis prosequi.	Tib. 7
Compitalicii ludi.	31	Continens biduum.	Cal. 19
Complanato lacu.	Jul. 44	Continenti scriptura.	Gram. 1
Conata perficere.	Galb. 17	Contra, <i>id est, e regione.</i>	passim
Concameratus locus.	Aug. 90	Contra commodum facere.	Aug. 78
Concedere delicta, <i>id est, ignoscere.</i>	Ner. 29	Contumacius parere.	Aug. 24
Conchyliata vestis.	Jul. 43	Conventum agere.	Galb. 9
Concipere lites, judicia.	Cal. 40	Conventus circumire.	Jul. 7
Concubinatus nuptasum.	Ner. 28	Conventus peragere. <i>Vide notat.</i>	Jul. 30. & 56.
Concubinus.	Galb. 22	Converberare.	Ner. 53
Condemnare, <i>id est, efficere, ut quis condemnaretur.</i>	Tib. 8. Vit. 2	Convictus in majore fraude. Claud. 14. in affectione imperii.	Tit. 9
Condemnatus de ambitu.	Jul. 41	Convivio se frequenti dare.	Jul. 31
Condicta cornula.	Claud. 21	Copz.	Ner. 27
Conditione filiam alicui deferre.	Jul. 27	Coprez.	Tib. 16. Claud. 8
Conditiones circumspicere, <i>in re matrimonii.</i>	Aug. 63. sic Claud. 26.	Cordula.	Ner. 19
de conditionibus tractare. Et Galb. 5. neque ulla sollicitari conditione potuit. <i>Huc & illud perinet.</i>	Aug. 69. conditiones quas per amicos.	Corintharius.	Aug. 70
Conditorium.	Aug. 18	Corneus.	80
Consecta victoria.	17	Cornicularius.	Dom. 17
Consideret, <i>pro confusus fuisset.</i>	Oth. 10	Corniculo merere.	Gramm. 9
Confiscare aliquem.	Cal. 41. Aug. 15	Corollaria. <i>Vide Notat.</i>	Aug. 45
Confiscata summa, <i>id est, in fidei asseruata.</i>	Aug. 101	Coronavit, <i>pro coronatus est.</i>	Claud. 11
Confiscati principes.	Tib. 49	Corrigere malas labentes.	Aug. 99
Congerere alicui honores.	15	Corripere impensas munerum, <i>id est, imminuere.</i>	Tib. 34
Consignarium, quod pro munere singulis datur.	Jul. 27	Creverat, <i>ut est.</i>	Oth. 1. sic Claud. 43
Conquestio.	Tib. 70	Crepidatus.	Dom. 4
Consociatus brachium.	Aug. 20	Criminare alterum alteri.	Cal. 56
Consciscere necem, <i>sine sibi.</i>	Jul. 36	Criminosissime insectari.	Tib. 53
Consensu ad penam deponere.	Tit. 6	Cruce affigere.	Galb. 9
Consensu repudiare.	Tib. 1	Crudissimum pistrinum.	Aug. 4
Consertum margaritis monile.	Galb. 18	Cubare, <i>pro decumbere.</i>	Ner. 34
		Cubicularis.	Aug. 7
		Cubicularius.	passim
		Cubitali majus.	Galb. 4
		Cui acquiescebat.	Vit. 14
		Cultrarius.	Cal. 33
		Curiosus. <i>Vide Notat.</i>	Aug. 27
		Curulem triumphum agere, <i>id est, ipsum triumphum agere.</i>	Aug. 22
		Custodia, <i>pro captivus.</i>	Tib. 61. Dom. 14.
		Cal. 27. Ner. 31	
		Custodire, <i>pro custodibus.</i>	Jul. 86
		Custodire orthographiam, <i>id est, observare.</i>	Aug. 88
		Custodire, <i>pro cavere.</i>	Tib. 3
		Cycladatus.	Cal. 52

DICTIONUM.

D.

Damnatoria tabella. Aug. 33
 Damnatuſ repetundis. Oth. 2
 Dapile convivari. Vesp. 19
 Dare abſentibus ſecundum præſentes.
 Claud. 18
 Dealbatus. Galb. 9
 Decemjugis. Ner. 24
 Decernere lapſum. 26
 Decocta. 48
 Decoloratus. Aug. 4
 Decuſus, *pro fine curſus*. Ner. 24
 Deducere rationem, *pro ducere*. Aug.
 42
 Deductior ab imo naſus. 79
 Deficere ad ſubita. 84
 Deſodere lacum. Jul. 39
 Deſectis ſubſelliis. Claud. 41
 Deſungi malis. Ner. 40
 De manu reddere. Tib. 34
 Demonſtrare, *id eſt, hiſtrionum more*
exprimere. Ner. 39
 Denotare probro. Cal. 56
 Denubere. Ner. 27
 Denunciationes accuſatorum. Aug. 66
 Deperditus amorẽ alicujus. Dom. 3
 Deperire, *pro perire*. Jul. 42
 Depicta pænula, *id eſt, picta: compoſi-*
tum pro ſimplici, ut Aug. 42. deducere
rationem. vel depicta pro valde picta di-
xit, ſicuti deparcus pro admodum par-
co dicitur. Cal. 52
 Deponere actionem. Jul. 15
 Deſaltare canticum. Cal. 54
 Deſciſſa veſte. Ner. 42
 Deſinere artem. Tib. 36
 Deſperare eventum. Jul. 20
 Deſultorii equi. 39
 Deſtinato. 60
 Deſtitutus, *abſolute pro deſperans*. Galb.
 11
 Deſurpare. Cal. 35
 Devotionibus impugnari. Tib. 3
 Devotus arenæ. Cal. 30
 Dexteriore equo vehi. Tib. 6
 Dixta. *Vide notas*. Claud. 10
 Dixeret, *pro dixiſſet*. Cal. 58
 Dictata exercentibus dare. Jul. 26
 Diducto matrimonio. Oth. 3
 Dies frequens. Aug. 64
 Dies luſtricus. Ner. 6
 Dies religioſus. Tib. 6. Claud. 14. Aug.
 53
 Dies Senatus. Tib. 15
 Difficile *pro difficiuſter*. Gramm. 11
 Dignatio. Vesp. 4. & *paſſim alibi*.
 Digreſſa à marito, *id eſt, divorſo*

ſeparata. Jul. 43
 Dimiſſa è matrimonio, *pro repudiata*.
 Tib. 49
 Dimiſſa, *pro repudiata*. Dom. 8
 Dimittere, *pro repudiare*. 8
 Dimittere matrimonium. Cal. 25
 Diribitorium. Claud. 18
 Diripiendi pomorum licentia. Aug.
 98
 Dirita diei. Ner. 8
 Diritas morum. Tib. 21
 Diſcalceatus. Ner. 51
 Diſperſum. Jul. 80
 Diſpoſita tabellis cubicula. Tib. 43
 Diſtillationes. Aug. 81
 Diſtortiffimus. Galb. 21
 Diſtrahere pluris. Vesp. 16
 Diſtringere gladium. Cal. 56
 Diurna, *ſcilicet acta*. Claud. 42
 Diurnus actus. Aug. 78
 Diurni commentarii. 64
 Diurnum victum quære. Ner. 36
 Diſerforiz tabernæ. 27
 Divinatio, *in re Oratoria*. Jul. 55
 Divortium cum aliqua facere. Jul. 6
 Docere comædiam, *pro edere ſen publi-*
cæ. Claud. 11
 Dolo, onis. 13
 Domæſticatim. *paſſim*
 Domini factionum, *id eſt, duces*. Ner. 3.
 & 22
 Domini inſularum, *pro poſſeſſoribus*.
 Tib. 48
 Domo Nuceria. Vit. 2
 Donare negotium. Cal. 40
 Dubiz civitates, *id eſt, quæ fortunam*
ſpeculabantur. Jul. 4
 Ducatus ludere. Ner. 35
 Ducenarii procuratores. Claud. 24
 Ducenarii, *ſcilicet judices*. Aug. 33
 Duracinz uvæ. 76
 Durius cadentibus rebus. Tib. 44

E.

EDere athletas, gladiatores, Circen-
 ſes operas in ſcena, expugnation-
 nem oppidi, &c. *paſſim*
 E diſverſo. Aug. 27. Dom. 9. Jul. 86
 Efferare vultum. Cal. 50
 Effuſſimo ſtudio. Ner. 40
 Effuſius exceptus. 22
 Effutere. Jul. 51
 Egelida aqua, *id eſt, tepida*. Aug. 82
 Eleſtiſſimus. Cal. 49
 Elogium. *Vide notas*. 27
 Emerita militia. Cal. 44
 Emerita præmia. Aug. 24

Emiſſarium

INDEX NOVUS

Emissarium lacus.	Claud. 20	Executor inimicitiarum.	Vesp. 14
Emissarius.	Dom. 11. Galb. 15	Exequi, <i>id est, interire</i> .	
Emus de catasta.	Gramm. 13	Expectationem facere.	Jul. 30. movere.
Enixissime juvare.	Jul. 5		Jul. 42.
Enoscere.	Oth. 3	Exsplendescere.	Tit. 3
E piano.	Tib. 33	Extra Marti reddere.	Aug. 1
E parte diversa, <i>id est, contraria</i> .	Jul. 29	Extemporalis facultas.	84
<i>sic alibi diversa factio.</i>		Extemporalitas.	Tit. 3
E tribunali commisit ludos.	Claud. 21	Extendere pretia.	Cal. 38
Epularis dies.	Dom. 12	Extispicium.	Ner. 56
Equestria, <i>id est, sedilia equitum</i> .	Cal. 26	Extrarius canis.	Vesp. 8
Equestres militiz.	Claud. 25	Ex tuto audere.	Tib. 73
Esculus.	Galb. 3		
Esquilias transmigravit.	Tib. 15		
Essedarius.	Cal. 35		
Evocatus. <i>Vide notas.</i>	Aug. 56		
Exaruisse pretia in immensum.	Tib. 34		
Excalceare pedes.	Vesp. 8		
Excanduit in eum haud ultra verba.	14		
Excitare, <i>pro erigere.</i>	Cal. 46		
Ex conceptu camini, flagrantem triclinio.	Vit. 8		
Excogitativissus.	Cal. 22		
Ex composito.	Claud. 37		
Ex compacto.	Jul. 20		
Excubitor tribunus, <i>id est, excubans, sic bos arator.</i>	Vesp. 5		
Ex destinato.	Cal. 43		
Exercentes ephebi, <i>pro, se exercentes.</i>	Aug. 98		
Exercitata pueritia, <i>id est, adversis agitata.</i>	Tib. 6		
Exercuit principem, <i>id est, principatum.</i>	33		
Exercere pistrinum.	Aug. 4. tabernam unguentariam. <i>ibid.</i> furnariam.		
	Vit. 1		
Exigere uxorem, <i>id est, repudiare.</i>	Jul. 50.		
	Claud. 26		
Existimatione aliqua lœdere.	Tib. 58		
Existimare, <i>pro aestimare.</i>	Cal. 59.		
	Aug. 40.		
Exit opinio.	Ner. 53		
Ex inopinato.	Galb. 10		
Ex integro.	Aug. 34		
Ex occasione.	Jul. 60		
Exodium.	Tib. 45. Dom. 10		
Expers castrorum.	Aug. 38		
Expertus industriz.	Vesp. 4		
Expiare ostenta.	Ner. 36		
Expostulare ad pecnam.	Dom. 23		
Ex professo.	Tit. 9		
Expungere decurias rerum actu.	Claud. 15		
Ex Regillis orta est.	Tib. 1		
		F.	
		Fabularis historia.	Tib. 76
		Fabulator, <i>pro collocatore.</i>	Aug. 78
		Facere dignum exitum.	Ner. 46
		Factiones pantomimorum.	Ner. 16. sic
			Ner. 20. Vit. 24. Dom. 7
		Familia, <i>prout à genere distinguitur.</i>	
			Galb. 2. & à gente. Aug. 2
		Familiare convivium.	Tib. 13
		Familiaribus epulis interponere, <i>id est, adhibere.</i>	Ner. 22. sic Cal. 39
		Famosi equi, <i>id est, fama celebrati.</i>	19
		Fatales libri.	Jul. 79
		Favere adversus studium alicujus.	Cal. 30
		Favorabiliter.	Ner. 7
		Febrim nancisci.	Tit. 10
		Ferre alicujus personam.	Vesp. 19
		Ferre se palam.	Aug. 32
		Festinato.	Jul. 16
		Fiduciam fati habere.	Aug. 94
		Figura caudicorum. <i>Vide Notas.</i>	Vesp. 13
		Fimbriatus.	Jul. 45
		Finitimum bellum, <i>quod cum finitimis geritur.</i>	Aug. 1
		Fiscales calurniaz.	Dom. 9
		Fiscum acerbe agere.	12
		Flagitare aliquem debitum.	Vit. 14
		Flagrantissimo Sole.	Cal. 26
		Flammeum.	Ner. 28
		Flaminium Diale, <i>id est, sacerdotium Flaminis Dialis.</i>	Aug. 31
		Flaviales.	Dom. 4
		Flexuræ vicorum.	Ner. 38
		Fluxiore cinctura.	Jul. 45
		Fluxioris animi.	Tib. 52
		Foculare.	Aug. 17
		Forensia. <i>Vide Notas.</i>	Cal. 17. Aug. 73
		Formalis epistola.	Dom. 13
		Formare, <i>pro, schema & argumentum suppedinare.</i>	Aug. 89
		Formula excidere.	Claud. 14
		Formulam injuriarum intendere.	Vit. 7

D I C T I O N U M.

Forum aleatorium calefacere. Aug. 71
 Fornix, pro cella meretricia. Jul. 49
 Fossuræ. Cal. 37
 Frater patruelis. Jul. 29
 Frequenter dies alicujus solennes.
 Aug. 53
 Frumentatio, pro distributione publici
 frumenti. Aug. 40. & 42
 Fulgur procurare. Galb. 4
 Fungi senatoria munera. Aug. 35. vicem
 alicujus. Aug. 45
 Funalis equus. Tib. 6
 Funerare. *passim*
 Funus celebrare. Jul. 84
 Fuxæ togæ, quibus opponuntur restrictæ.
 Aug. 73

G.

Galbæ, animalcula. 3
 Galbanum. Galb. 3
 Galbeum. 3
 Gemmatæ puppes. Cal. 37
 Generatim, id est, per singula genera.
 12
 Generosissima, pro nobilissima. Tib. 49
 Genesin imperatoriam habere, id est,
 thema vel genituram. Vesp. 14. Dom.
 10
 Genitivæ notæ. Aug. 80
 Genitura, id est, thema natiuitatis.
 Aug. 94. Cal. 57. Tit. 9
 Genituram prædicere. Vesp.
 Gentes Romanæ. Aug. 1
 Gentili copia tutari. Vit. 1
 Gentilitæ hereditates. Jul. 1
 Germaniciani. Oth. 8. Tib. 25
 Geruli. Cal. 40
 Gestare, pro gestari. Dom. 11
 Gestatoria sella. 16. Ner. 26
 Gesticulari carmina, id est, gesticulari-
 do exprimere. Ner. 42
 Gibba. Dom. 23
 Gibberosus. Gramm. 9
 Gratuito obstrictus. Jul. 27
 Grassaturæ. Tib. 37
 Gratiam facere conjurandi pro partibus
 suis. Aug. 17. sic Tib. 35. Dom. 14
 Gravabatur operosa prætoria. Aug. 72
 Gravate permittere. 24
 Gravatus matrem. Tib. 50
 Gravioris cœli provincie. 36
 Gravissime de aliquo opinari. Aug. 67

H.

Habeo precari. Aug. 58
 Hiemare, id est, hiemis incommo-

do affligi. Aug. 72
 Hieronicæ. Ner. 24. & 25
 Hierosolyma, Gen. Fem. Aug. 93
 Neutro pl. Tit. 5
 Hispaniense bellum. Jul. 56
 Hispaniensis exercitus. Vesp. 6. Jul. 37
 Hispaniensis victoria. 38
 Hoplomachus. Cal. 35
 Hora quasi septima. 58
 Horarium secretum sibi sumere. Do-
 mic. 3
 Horarium spatium. Ner. 37
 Hostiarius, vel ostiarius. Rhet. 3
 Hydraula. Ner. 54
 Hydraulica organa. 11
 Hypocrita. Vide Notas. 24

I.

Iacere significationes. Ner. 37
 Jam tunc, *passim*, ut etiam nunc.
 Janus, *passim*. Vide Notas. Aug. 31
 Iconicum simulacrum. Cal. 22
 Icuncula puellaris. Ner. 56
 Illud horæ. Ner. 56
 Imaginaria militia. Claud. 25
 Imaginari, id est, somnare. Jul. 81
 Immenso emere. Cal. 38
 Impensissimis precibus expostulare;
 Tib. 13
 Impertitus honore, *passive*. Claud. 4
 Impositum colle. Ner. 59. ut ejusdem
 12. marina aqua innantibus bellu-
 is. & vetustissima nave impositos.
 Jul. 66
 Improbius natus. Vesp. 23
 Imputare. Tib. 53. Ner. 66
 Inalpinæ gentes. Aug. 21
 In auro decies H S. Galb. 8
 In brevi spatio. Claud. 12. *ita passim*
addere præpositiones amat.
 Incanus. Dom. 20
 Incestare. Tib. 43
 Incepnare. 39
 In conspectum alicui esse. Aug. 16
 Increpare avaritiæ aliquem. Claud.
 39
 In curiam edicere Senatui. Jul. 80
 Indifferens circa victum. 53
 Indifferentur ferre. Dom. 23
 Inducere prius decretum, id est, abolere.
 Jul. 18
 In equite spectare, id est, in sedilibus
 equitum. Dom. 8
 In fabulis esse, pro, traduci sermone
 hominum. Aug. 70
 Infamare. Ner. 23
 Infirmitus expavescere. Aug. 90

INDEX NOVUS

Insulatus.	Cal. 27	Intolerantia morum.	Tib. 51
Insulcire cibum.	Tib. 53	Interpretata, <i>passive</i> .	Ner. 13
In honore & usu habere.	Aug. 67	Invicem, <i>pro vicissim</i> .	Aug. 10. Jul. 11
In ingenuitatem asserere.	Aug. 74	Joculariter canere.	Jul. 49
In magno negotio habere.	Jul. 23	Joculariter celebrare festos dies.	Aug. 75
In membranas depictus.	Dom. 10	Itinera urbis, <i>pro regionibus & viis urbis</i> .	Jul. 84
In multorum personam exorabilis.	Aug. 27	Iru & reditu.	Tib. 38
In novitate.	Tib. 24	Judicia centumviralia dijudicare.	Vesp. 9
Innoxius obtestatoribus, <i>id est, qui non nocet</i> .	Cal. 3	Junctura lapidum.	Aug. 92
Inobservantia.	Aug. 26	Jurasset, <i>pro juraret</i> .	100
In potestatem alicujus esse.	15	L.	
In presentia.	Tib. 22		
In punctum, <i>de alea lusu</i> .	Ner. 30	Labefactis machinis.	Cal. 57
In quatuordecim, <i>sc. ordinibus</i> .	Jul. 38	Laborare artis inficitia.	Ner. 41
In rationem Libitinæ venire.	Ner. 39	Lachaniasare.	Aug. 87
In scriptis & à libello sermones habere.	Aug. 84	Lactes.	Vit. 13
In serum protrahere.	17	Lanista, <i>qui præest gladiatoribus</i> .	Jul. 26
In serum usque.	Oth. 11	Lastaurus.	Gramm. 15
In solo patrimonii partem collocare.	Tib. 48	Latebra.	Ner. 48. Vit. 17
Insomnia incitari, <i>id est, agitari</i> .	Cal. 50	Laticlavius.	Ner. 26. Dom. 10. Aug. 38
In sortem dare.	Aug. 31	Latum clavum averfari, <i>id est, senatoriam dignitatem</i> .	Vesp. 2
Inspicere aliquem, <i>id est, censuram alicujus</i> .	Tit. 2	Latus ab humeris & pectore.	Tib. 68
Instans, <i>pro stans</i> .	Tib. 72	Laxare studium.	Ner. 25
Instar, <i>pro imagine</i> .	Jul. 61	Leccarius.	Oth. 6. Tib. 58
Institorium.	Ner. 27	Leccula lucubratoria.	Aug. 78
Instituere arborem.	Galb. 1	Legitimum Senatuum agere.	35
Instituere vitem.	Gramm. 23	Lemnisci.	Ner. 15
Instrumentum publicum.	Cal. 3. sic Vesp. 8	Lenta natura.	Tib. 57
Instrumentum regium.	Aug. 71	Lente ac secure ferro.	Ner. 40
Instrumentum triumphi.	Jul. 27. & 84	Libidinari.	28
Insula, <i>id est, domus ab aliis separata</i> .	Jul. 41. Ner. 11. & 16. Tib. 48	Libuissent.	Jul. 20
Integer ætate.	Aug. 19	Liquido ac <i>pro sereno</i> .	Aug. 95
Integra ætate, <i>id est florenti</i> .	Vit. 71. Cal. 25	Litare victimas.	Oth. 8
Integræ fortunæ.	Ner. 12	Litterarum oblivio.	Gramm. 9
In tenore clementiæ permanere.	Dom. 9	Ludere aleam.	Aug. 70
Intercapedo jurisdictionis.	Vesp. 9	Ludum docendi aperire.	Rhet. 4
Inter jocum.	Jul. 4	Luxuriosus, <i>id est, exuberans</i> .	Tit. 6
Interpellari, <i>pro compellari</i> .	Tib. 75	M.	
Inter vicos, <i>inter vias, pro in vicis, in viis</i> .	Jul. 39. inter cenam, Tib. 53. & sic passim.		
Intercalarius mensis.	Jul. 40	Macellarius.	Vesp. 19. Jul. 26
Interior ac familiaris vita.	Aug. 61	Machinosus.	Ner. 34
Interior animi nota.	Tib. 54	Mactæ.	Cal. 31
Interiores aulici.	Cal. 19	Magisterio fungi.	Dom. 4
		Magistri vicorum.	Aug. 30. Tib. 76
		Magisteria sacerdotii.	Cal. 22
		Magisteria municipalia.	Aug. 2
		Magni existimare.	40
		Magnum processum habere in literis.	Galb. 10

D I C T I O N U N .

Majores annorum xxxv. Aug. 38
 Male animatus erga principem. Vir. 7
 Male fracto animo. Ner. 43
 Male oculatus. Rhét. 5
 Male opinari de aliquo. Aug. 15. Cal. 27
 Male pedatus. Oth. 12
 Manceps operarum. Vesp. 1
 Mandatores. Vide Notas. Tit. 8
 Mandatu pratoris. Jul. 7
 Mango. Aug. 69. Dom. 7
 Mangonici quæstus. Vesp. 4
 Manere, id est, pernoctare. passim
 Manipularis habitus. Cal. 9
 Manubialis pecunia. Aug. 30
 Manus remittere, in lusu. 71
 Manulatus. Cal. 52
 Manu emitte, pro emancipare. Vir. 6
 Mansio. Tit. 10
 Mappam mittere. Ner. 23
 Maricare. Aug. 34. Vesp. 14
 Marinis uti. Aug. 82
 Matrimonium tenere, dimittere. Cal. 24
 Matrimonio abducere. Aug. 63
 Medendæ valerudini. Tib. 8
 Medicatus boletus. Claud. 44
 Medi & neutrius partis. Jul. 75
 Megistanes. Cal. 5
 Melægrides. 23
 Memoriam vitæ componere. Claud. 1
 Mens lanionia. 15
 Mente lapsi. Aug. 43
 Menis diminutio. 99
 Mentito honore. Oth. 3
 Metoposcopus. Tit. 2
 Mercatus Græciæ. Ner. 28
 Merere, id est, stipendia facere. Jul. 3
 Meretricium facere. Cal. 41
 Meridiani, scilicet gladiatores. Claud. 34
 Meridiare. Cal. 38. Ner. 6
 Meritoria rheda. Jul. 57
 Meritorium conaculum. Vit. 7
 Militares viæ. Aug. 49
 Milliaris porticus. Ner. 31
 Ministratorem exhibere. Vit. 17
 Mirmillo è ludo. Cal. 32
 Mirmillo. Ner. 47. Dom. 10
 Miserint, promississent. Claud. 38
 Missam facere, id est, repudiare. Cal. 25
 Missicius, qui à militia missus est. Ner. 48
 Missiones facere. Tib. 47
 Mistim assidere. Tib. 33
 Mitellita. Ner. 37
 Modicella culcita. 48

Modulata carmina. Aug. 57. Ner. 42
 Modulatz laudationes. 20
 Mœcenatiana turris. 38
 Mœniana. Cal. 18
 Molitrix novarum rerum. Ner. 35
 Monstrum, prodigium. Galb. 18
 Monstruosus. Cal. 16
 Morari, id est, morari. Ner. 33
 Morosior circa corporis curam. Jul. 45
 Morosissime pensitare. Aug. 66
 Morositas, id est, cura nimia. Tib. 70
 Multatus est poena, pro multavit. Aug. 21
 Munerarius. Dom. 10
 Municipatim. Jul. 14
 Musici agones. Ner. 23

N.

Naturalis filius, qui opponitur adoptivo. Tib. 52. & 55
 Naumachiarius. Claud. 21
 Nec quicquam aliud, pro tantum. Claud. 21
 Nihil quam, pro, nihil aliud quam. Claud. 36
 Nivæ piscinæ. Ner. 27
 Non perinde valebat. Aug. 50. Tib. 50
 Non temere, pro vix unquam. Aug. 73
 Non temere, non sere. Cal. 36
 Notare admonitione. Aug. 39
 Notare poena. 39
 Notas demere ignominiosus. Vit. 8
 Norum fecit, significavit. Aug. 65
 Novellare. Dom. 7
 Nudatus opere censorio. Jul. 44
 Numeros ad officium revocare, de militibus. Vesp. 6
 Numidicæ. Cal. 23
 Nummaria difficultas. Tib. 48
 Nummaria res. Aug. 41
 Nummarii judices. Dom. 8
 Nummo addicere. Jul. 50
 Nummus asper. Ner. 44
 Nundinari. Tit. 7

O.

Obesitas. Dom. 18. Claud. 41
 Obfirmate resistere. Tib. 25
 Obire diem destinatum, id est, adesse. Jul. 9
 Obire ganeas atque adulteria. Cal. 11
 Objurgare ferulis. Cal. 20. flagris. Oth. 2

Obligare

INDEX NOVUS

Obligare magistratus, id est, <i>beneficium asserere.</i>	Jul. 23	Pedagogia.	Ner. 28
Obligare prædia.	Vesp. 42	Pædicator.	Jul. 49
Obligare se in acta.	Tib. 67	Palam factum est, innotuit.	Tit. 116
Obligare se scelere.	Jul. 42	Ner. 8	
Obliuatus.	Aug. 18	Pallace.	Vesp. 82
Oblocare.	Jul. 26	Palliolutus.	Claud. 2
Obnoxium & trepidum agere.	Tib. 12	Paharia.	Dom. 4
Obnoxia matrimonia.	Cal. 40	Pandatariani festinare, cum sit nomen insule.	Cal. 15. Tib. 53. & 56.
Obnuñtiare. Vide Notas.	Jul. 20	Aug. 47	
Obsecratio habetur.	Claud. 22	Panificia.	Vesp. 7
Obsoleti coloris.	Ner. 48	Parastichis.	Gramm. 6
Ocellatis ludere.	Aug. 83	Parmularius.	Dom. 9
Obosphoro vehi.	Cal. 43	Patinarius.	Vit. 17
Occurrent ad vadimonium.	39	Patriciatus.	Aug. 2
Odeum.	Dom. 5	Paullo minus quam privatum egit, id est, tantum non.	Tib. 26. sic & Cap. 39
Offensior, iratus.	Jul. 19	Pecuniam facere.	Jul. 42
Offensus ordinibus, id est, inuisus.	Galb. 16.	Peculiares loculi.	Galb. 82
Officis insectari.	Jul. 19	Peculiares servi. Vide Notas.	Jul. 76
Officinas promercalium vestium exercere.	Gramm. 23	Pechiosior.	Aug. 25
Officiorum munus remittere.	Jul. 67	Pendere apud ærarium.	Dom. 9
Officium à voluptatibus instituere.	Tib. 42	Penetravit, pro penetrasset.	Jul. 52
Officium admittendis.	Vesp. 14	Pensio.	Vesp. 23
Officium, id est, nuptia.	Cal. 25	Per articulos producere, id est, pedetentim ad honores euehere.	Claud. 4
Officium novorum consulum, quod consulis exhibetur.	Jul. 15	Per causam, id est, proterit.	Jul. 2
Officium nuptiarum celebrare.	Claud. 26	Oth. 3	
Omnes circa eum, id est, amici & familiares. sic juxta esse.	Cal. 10	Per Gallicum triumphum, id est, in triumpho Gallico. ita passim, per pro in, usurpat.	
Omnium horarum amici.	Tib. 42	Per genua orare.	Tib. 27
Operam scenæ ærenæque edere.	38	Per gratiam & præmium alleci.	Aug. 35
Opera campestris. Vide Notas.	Aug. 3	Per idem tempus.	Galb. 10
Operare equestri ordini, id est, favere.	Cal. 49	Per publicum equos adigere.	19
Orcinus.	Aug. 35	Per quietem, id est, in sermo.	passim
Ordinaris Rhetor.	Rhet. 2	Per somnum, id est, in somno.	Jul. 45
Ordinare desideria militum.	Aug. 17	Per tot successus, id est, inter.	25
Ordinare Orientem.	13	Perannare.	Vesp. 5
Ordines assignare, id est, subsellia.	Aug. 44	Pedacere, lemenium verbum.	Tib. 42
Ordines dare.	Jul. 75	Peregrinitatis reus.	Claud. 16
Ordines ducere.	Vesp. 1	Perferre legationem.	6
Ordo libertinus.	Gramm. 18	Perinde, pro, inidem.	Jul. 56
Ore paullo pleniore.	Cal. 45	Pertitus sermone.	Claud. 42
Ornamenta extrinsecus, pro, extrema.	Vesp. 12	Perosa amicos.	Vesp. 4
Ornare provincias. Vide Notas.	Jul. 18	Perpetrare bellum.	Cal. 46
Osculum delibatum digitis ad os referre.	Aug. 94	Perledere.	Claud. 34
		Perfexer.	Gramm. 9
		Perseueranter probare.	Aug. 63
		Per speculari.	Jul. 58
		Per spectare, id est, ad finem usque spectare.	Aug. 98. Dom. 4
		Per suavioris assertiones.	8.
		Pertinaciter lucere.	Tib. 74
		Petascus.	Aug. 82
		Phasianz.	Cal. 22

Phasi-

D I C T I O N U M.

Phasiani.	Vit. 13	dibus palarii.	Vit. 13. & passim.
Phengites, lapis.	Dom. 14	Pro bono cessit.	Tit. 7
Pie prosequi.	Aug. 66	Pro Comitio, id est, ante locum, qui	Aug. 43
Pignero, alio.	Vit. 7	comitium vocabatur.	Gramm. 9
Pignetor, depon.	Claud. 10	Profigere plurimum.	Oth. 9
Pinguis toga.	Aug. 81	Profligatissimus quisque.	Tib. 35
Pinguissima coma, id est, densissima.		Profundus gultus homo.	Vit. 13
Ner. 20		Profuse exstruere.	Aug. 72
Pistoria opera.	Tib. 34	Progressa ætas.	Claud. 2
Pristinentia jumenta.	Cal. 39	Projecto ventre, id est, prominen-	
Pocillum.	Vesp. 2	te. Ner. 51. sic projectiore ventris.	Tit. 3.
Podium.	Ner. 12	Prolixius fovere.	7
Polyhistor.	Gramm. 20	Prolixo corpore.	Claud. 30
Polyphagus.	Ner. 37	Promerulis.	Jul. 54. Gramm. 23
Ponere rationem.	Oth. 7	Promptus Latinæ linguæ.	Tit. 3
Pontificalis.	Aug. 44	Promulgata conjunctionibus, seu,	
Popa.	Cal. 32	ut Cod. Salmastii, provulgatis. Ner.	
Popino.	Gramm. 15	36	
Popularia, id est, sedilia populi.	Claud.	Prior huic spei.	Ner. 40
25. Dom. 4	Vit. 12	Prior libidinis.	Galb. 22
Posca.	Vit. 12	Pronunciare munus populo.	Jul. 26.
Postmeridianis horis.	Gramm. 24	donativum militi.	Galb. 16
Postulare injuriam.	Aug. 56	Pronunciare nummos per centurias.	Jul. 18
Postulare repetundarum.	Jul. 4	Propagare alicui imperium, id est, pro-	
Postulationes, id est, accusationes.	Ner. 7	rogare. sic propagare comæatum.	Cal. 29
Postulator, id est, accusator.	15	Proscenium.	Ner. 26
Postulatus, id est, accusatus.		Prosecare. Vide Notas.	Aug. 1
Potestas, id est, magistratus.	Jul. 18	Prosequi aliquem. absolute, pro, liberali-	
sic potestate abire. Jul. 30. &		tate prosequi.	Dom. 9. Aug. 49
summa potestas, pro consulari.	Cal.	Prosperè decedentibus rebus.	Jul. 24
26		Prosternere, id est, proficere.	Jul. 2.
Potionatus.	50	Tib. 35. Cal. 34	
Potentulus.	Oth. 2	Protinus, id est, toto eodemque tempore.	Aug. 38
Præcalvus.	Galb. 21	Provincialibus matrimoniis abstinere,	
Præcipere, id est, præceptorem esse.		id est, uxoribus provincialium.	Cal. 51
Gramm. 10. & 16		Provinciatim.	Aug. 49
Præconium facere.	Gramm. 3	Psilocitharistæ.	Dom. 4
Præcordium.	Aug. 81	Publicare libertinos, id est, bona eorum.	Claud. 25
Prædatoria lex.	Claud. 9	Publicare se.	Ner. 21
Prælia sumere.	Jul. 60	Publico teneri.	Cal. 40
Præmiari.	Tit. 7	Publicum quadrigesimæ.	Vesp. 1
Prætextata verba.	Vesp. 22	Pugnatoria arma.	Cal. 54
Prætextum, Neutr.	Jul. 30	Pullati.	Aug. 44
Prætor, id est, villa splendidiore.		Polleiceus.	87
Aug. 72. Cal. 37. Tit. 8		Puppis.	Cal. 13
Præsentaneum venenum.	Ner. 33	Putat, pro putaret.	Gramm. 22
Pridiana obsonia.	Tib. 34		
Prima vesperta, id est, crepusculo.	Tib. 74		
Primipilaris.	passim.		
Primores viri. Alii legunt, primares.			
Jul. 16. Aug. 79			
Primori parte.	Tib. 33		
Primos pilos adimere.	Cal. 44		
Principatum agere.	Tib. 24		
Pro Apolline ornatus.	Aug. 70		
Proauctor generis.	Claud. 24		
Pro æde, id est, ante ædem. ita pro gra-			

Q

Q uadrata statura. Vesp. 20
 Q uadrigarii. Ner. 16
 Quadriga-

INDEX NOVUS

Quadrigarius habitus.	Cal. 19	Restituere actiones.	Claud. 14
Quadrupes receptus, <i>id est</i> , manibus ac pedibus enixus. ita alibi: quadrupede des coarctat.		Restrictiores digiti pedum.	Dom. 13
Quasitor.	Tib. 33	Retaxare.	Vesp. 13
Questionem de ficiariis exercere.	jul. 11	Retectis pedibus, <i>id est</i> , bene rectis.	Aug. 78
Quam brevi corpore. ubi Codex Sal-		Retiarii.	Claud. 34. Cal. 30
masii, <i>quamquam</i> .	Galb. 3	Retractare leges, <i>id est</i> , iterum tractare.	Aug. 34. sic Gram. 2
Quam multa, pro perquam multa.		Reus de vi & rapinis.	Tib. 30
Claud. 20		Rhodiensis hospes.	61
Quandoque, pro quando.	jul. 81	Rigida & obstipa cervix.	68
Quatenus, pro, quandoquidem.	Claud. 26	Rigor, <i>id est</i> , benevolentia imminuta.	Aug. 66
Quercica corona.	Cal. 19	Rosaria.	Ner. 27
Quintanam domi constituere. Vide		Rostrata columna.	Galb. 32
Notas.	Ner. 26	Rudiarius.	Tib. 7
Quodam modo pro parte aliqua.	Aug. 46	Rudibus batuere.	Cal. 32
		Rudimentum ponere.	Ner. 22
		Rutilare comam.	Cal. 47

R.

R aptim convivari.	Dom. 21
Rasitare.	Oth. 12
Rationarium imperii.	Aug. 28
Rationibus referre.	Vesp. 22
Recensum populi agere.	jul. 41. Aug. 40
Recipere alicui, <i>id est</i> , promittere.	jul. 23
Recipere in manu catenas.	Dom. 14
Recognoscere decurias judicum.	Aug. 32. ergastula. <i>ita passim</i>
Recta convivari.	Aug. 74
Recte convivari.	Vesp. 19
Rectis oculis adspicere.	Aug. 16
Recuperatorium judicium.	Vesp. 3
Re & estimatione magna esse.	Aug. 3
Regaliolus, avis.	jul. 81
Regionatim.	79
Regum rex, <i>id est</i> , Parthorum.	Cal. 5
Religiosa vestis.	Oth. 12
Re maledicere.	Vesp. 9
Remissiores sermones.	Tib. 21
Remississimo ad otium animo.	Aug. 98
Remittere annuam habitationem.	jul. 38
Remittere necessitudines amicosque.	Aug. 17
Rempublicam reddere.	Aug. 28
Repromittere.	<i>passim</i>
Repudium remittere.	Aug. 29. Tib. 11
Rescribere alicujus orationibus, <i>id est</i> , resuare.	jul. 73
Rescribere commentarios.	jul. 56. sic Gramm. 19
Respiit, <i>id est</i> , ad se rediit.	

S.

S abbata.	Tib. 32
Sabbata Judaeorum.	Aug. 76
Sacrificio non litante.	96
Sagulari comites.	Vit. 11
Salarium.	Tib. 47
Saltare fabulam.	Cal. 57
Sandalarius Apollo.	Aug. 57
Sandipala popularis.	Tib. 41
Satisfacere. Vide Notas.	Claud. 38. jul. 74
Scabella, vel scabelli. Vide Notas	Cal. 54
Scambus.	Oth. 12
Scelere convictus.	Ner. 31
Scena, <i>id est</i> , pompa.	Cal. 15
Scenam tenere, <i>id est</i> , inter principes sce-	
nicorum esse.	Tit. 7
Schema, z.	Dom. 18
Scopulus, pro scopo.	21
Secespita.	Tib. 25
Secreta Thraciz.	Aug. 94
Secretum agere, <i>id est</i> , solum esse.	Tib. 60
Secretum captare.	Oth. 10
Secretum petenti dare.	Tib. 25. sic Cal. 24. Claud. 10
Secum alicujus sequi.	Rhet. 4
Secilia pavimenta.	jul. 46
Sectiones.	Vit. 1
Secubare.	Tib. 7
Secutores.	Cal. 30
Secundarum plures, sc. a flores.	57
Secundiore fama. jul. 2. <i>ita secunda</i> existimatio.	Claud. 7
Secundum quietem, alias per quietem.	Aug. 94

D I C T I O N U M.

Secus admiffa, per *ἀφ' οὗ μὴ* pro ma-
le admiffa. Tib. 2
Seducto, pro *σφωρσιν* adducto. Claud. 37.
Galb. 22
Sellaria. Tib. 43
Semustulare. 75
Senatum agere. Jul. 88
Senio, in *lusu*. Aug. 71
Sepelire corpus, id est, cremare, vel
cremati corporis reliquias condere.
Claud. 1
Sericatus. Cal. 52
Servicia, pro *servis*. Aug. 42. Jul. 47.
Ner. 22
Sestertium, vel *segestrium*. Aug. 83
Sexto quam profectus erat mense, pro
postquam. Tib. 60
Siciliense bellum. Aug. 70
Siciliensis peregrinatio. Cal. 51
Siciliensis pugna. Aug. 96
Sigillaria. Claud. 5
Sigillatim, vel *singillatim*. passim.
Significationes jacere. Ner. 38
Simpliciter, id est, citra *dissimulatio-*
nem. Aug. 17
Simul ac primum. Ner. 43
Sinisterior equus. Tib. 6
Solarium. Claud. 10
Solenne nuptiarum. Ner. 28
Sol est, imber est. Jul. 57
Solicitesime, sollicitior. Dom. 14
Solum, *πύλα*. Ner. 50
Solæcismum facere. Gramm. 22
Solutilis navis. Ner. 34. Claud. 18
Somniculosus. 39
Somnum resumere. Aug. 78
Sordes reis demere. Vit. 8
Sordidatus. 15
Sorte tracta. Tib. 14. Ner. 16
Spectacula, pro *locis*, è quibus spectabatur.
Ner. 32. Dom. 9. Cal. 35
Speculabundus signa. Tib. 65
Spintrix. Cal. 16. Vit. 3. Tib. 43
Sponsaliorum dies. Aug. 53
Sportellæ. Dom. 4
Sportulæ. Ner. 16
Spumante ritu. Claud. 30
Stratura viarum. 24
Strictim scribere. Tib. 73
Strudere, absolute, pro *studiis* vacare.
Tib. 61
Sua morte defungi. Jul. 89
Sub divo. Aug. 82
Sub exceptione. Jul. 78
Sub exitu vitæ. Claud. 43
Sub manum annuntiare. Aug. 49
Subbiberè. Ner. 20

Subfativa.
Subditivus. Dom. 9
Subjicere in servis, id est, pro *mancipio*
vendere. Ner. 7
Tit. 18
Subinde, pro, statim. Aug. 95. Galb. 1.
Ner. 6. Tit. 5. Vit. 9
Submissiore capillo. Tib. 68
Submissum. Aug. 74
Subsortitio. Jul. 41
Subsultum decurrere. Aug. 8
Succlamatio. Ner. 24
Succollare. Claud. 10. Oth. 6
Sufferti aliquid tinnire. Ner. 20
Summa respublica, id est, summa Resip.
Jul. 28
Summarum auctor, vel actor. Dom.
11
Summatim attingere, id est, carpm.
Aug. 85
Sumtuosus in libidines. Jul. 50
Super cœnam, inter *comandum*. passim
Supereffe, id est, reum defendere. Aug.
56
Superfuit, pro *adsuit*. Tit. 1
Superjumentarius. Claud. 2
Suspendere, id est, ducere & suspensos
habere. Tib. 24
Suspiciosus, qui suspicandi occasionem
præbet. Dom. 10
Sustinuit imitari, id est, imitari
potuit, ut imitaretur. Jul. 75. ita
passim.
Synthesina. Ner. 51

T.

Tam artifices saltationis. Tit. 7
Tantum quod, id est, vix dum
Aug. 63. Ner. 6. Vesp. 5
Taxare senium senatorium. Aug. 41
Taxare, id est, reprehendere. Dom. 10
Tenere alicujus gratiam. Aug. 13
Tenere causam, id est, superiorem esse.
Dom. 9
Tendere, in re militari. Galb. 12. & 19
Tessellata pavimenta. Jul. 46
Tetraones. Cal. 22
Thalamagus navis. Jul. 53
Theatrilis pœna. Aug. 40
Thema. Vide Genitura.
Thensas deducere. Aug. 43. Vesp. 5
Thefauros antiquissimæ gazæ. Ner.
31
Ticubantia oris. Vesp. 6
Togatarius. Aug. 45
Trabeatæ, sc. fabulæ. Gramm. 21
Transfigurare. Cal. 22. Ner. 28
Translatitiz postulationes. 7

INDEX NOVUS

Translatitio funere efferre.	33	Veræ five falsæ, pro, five vera, five falsa.	Vesp. 6
Translatitium jus.	Aug. 10	Verbenarus.	Cal. 27
Transnominare.	Dom. 13	Vernaculi.	Vesp. 14
Tribunatu militum merere.	Vesp. 2	Verfare ex fide pecunias.	Galb. 9
Trierarchus.	Ner. 34	Vexillatio.	20
Triviales ex circo ludii.	Aug. 74	Vice mundi, pro insiar.	Ner. 11
Turbatiore cælo.	Tib. 69	Vicibus comparare, id est, per vices.	Cal. 22
Turbatus mare.	Cal. 23	Vicissim, id est, per vices.	Ner. 1. Cal 24
Tumultuosiores literæ, qua de tumultu nuntiabant.	Ner. 40	Vinariis.	Claug. 40
Tutelam recipere, id est, exire è potestate tutorum.	Claud. 2	Vincerent, id est, tempore possiderentur.	Jul. 1
Tympanizare.	Aug. 68	Viride oleum. Vide Notas.	58
V.		Unguentatus.	67
Vacerrosus.	Aug. 81	Vocatu ipsius.	Cal. 39
Valere dicere.	Galb. 4. Tib. 72	Urbani litigatores, quibus opponantur provinciales.	Aug. 33
Valetudo mentis, id est, amentia.	Jul. 49	Urbica annona.	passim.
Vallis corona.	Aug. 25	Urbici negotiatores.	Jul. 46
Vestigaliorum.	Cal. 16. Aug. 101	Usque adhuc, pro, hucusque.	Dom. 18
Vectoria navicula.	Jul. 63	Ut si quis unquam.	Tib. 7
Venaliæ familiæ.	Aug. 42	Vulgaris mulier, qua se vulgar.	Vit. 1
Venalis pendit sub edicto præfectorum.	Claud. 9	Vulgarissimæ meretrices.	Dom. 18
Venaliitii.	Rhet. 1	X.	
Venerarius.	Ner. 33	Xystici.	Galb. 15. Aug. 45
Venerem jacere, in usu.	Aug. 71		

INDEX

I N D E X

ANTIQUITATUM, RITUUM, ET RERUM

*Imprimis memorabilium, è Suetonio, & adjuncto
ei Commentario observatarum.*

A.

Abfens Reip. causa, reus non
suebat. 11. a
Absentes à petitione honorum
lex Pompeji submovebat. 14
Accensus ut ante se iret, quo mense
fasces non haberet, Cæsar Cos. in-
stituit. 9
Acerronius Proculus & Pontius Niger
Cos. 125
Achaja & Macedonia Senatui à Claudio
reddita. 169
Achajæ libertas adempta. 244. ejus
nomine omnis Græcia comprehen-
debat. 743. b
Acilii, Cynagryi exemplum imitantis,
fortitudo. p. 31
Acilius Glabrio. 262
Acroamata. 79
Acta, ἀκτῆς, acta Populi. 9
Acte liberta, & amasium Neronis.
119
Actiaca victoria signat annos imperii
Augustei. 50
Actiaci ludi. 98
Actiones continuas in cognoscendo Ne-
ro omisit. 194
Actores secundarum. 153
Actuarii. 26
Actui rerum plures ab Augusto dies
accommodati. 59
Actorius Naso. 5
Ad aram D. Julio exstructam trecenti
dedititii mactati. 48
A manu. 32
Ad remum dari. 49
Αδικοῦσι. 141
Adminius Ginobellini Britannorum re-
gis filius. 147
Admissionales. 245
Adoptati multa jura amittebant. 103. b
Adorantium gestus. 231
Adventitia cœna quæ exceptus est

Vitellius. 234
Ædes cur vocentur illa pæmata, in
quibus principum cadavera in foro
deponebantur? 38. b
Ædes sacræ non omnes templa sunt.
26
Ædificiorum modus præscriptus. 85. b
Ægyptiacos ritus tollendi causa. 111. b
Ægyptum cur Cæsar provinciam non
fecerit? 17
Ægyptum in provinciæ formam O-
ctavius redegit. 50
Ælia Petina, uxor Claudii. 170
Ælius Lamia. 257
Æmia Lepida, Claudii sponsa. 169
Æmili Pauli servus interficere Octavi-
um conatur. 49
Ænaria pro Capreis data Neapolita-
nis. 86
Ænobarbi familia gentis Domitii.
179
Æri leges incidebantur, & in ærarium
condebantur. 14
Æris alieni magnitudo Orthonem ad
principatum stimulavit. 218
Ælar, Etrusca vox. 90
Affectatione & morositate stylum Tibe-
rius obscuravit. 124
Afranii togaræ fabulæ. 183
Afranius & Petrejus Julianos in castris
deprehenso interficiunt. 33
Agon Actiacus. 50
Agrippa juvenis interemptus. 106
Agrippina veneno Claudium interemit.
Domitii primum uxor. 176
Agrum Campanum ad subsidia Reip.
vestigalem relictum, Cæsar divisit.
10
Alauda, legio Cæsaris. 13
Albanum more hieroniarum Nero
intravit. 189
Aleatorum forum. 77
Alex artem libro emissio Claudius com-
mendavit. 172
Alex rumorem Augustus non expa-

RITUUM ET RERUM.

vit.	77	Annus ad cursum Solis Cæsar accom-	
Alexandria potitur Octavius.	50	modavit.	20
Alexandriam Vespasianus se contulit,		Annus reformat Augustus.	57
ut claustra Egypti obtineret.		Annuli <i>φαιμαχίται.</i>	204. a
243		Annulorum jus.	16
Alexandri Magni imagine conspecta,		Annulus spiranti adhuc Tiberio detra-	
Cæsar ingemuit.	4	hi Cajus iussit.	132
Alexandri magni imagine in signando		Annulus cur lævæ potius, quam dextræ	
Augustus utebatur.	68	fuerit aptatus.	16
Alexandrini, Africique & Hispaniensis		Anticatones Cæsaris.	27. a
belli incertus auctor est.	27	Antii portus.	182
Alexandrini regem suum expellunt.	6	Antiochus Comagenus.	135
Alexandro M. ostentum in Thracia		Antiquarii.	83. b
factum.	87	Antistius Labeo.	70
Allienſi die Pontificatum maximum		Antix supplicium.	216
Vitellius cepit.	234	Antonia, avia Caligulæ.	134
Allobroges Arvernique à Cn. Domitio		Antonia, filia Claudii, Neronis nuptias	
superati.	179	recusat.	195
Alpium regnum in provinciæ formam		Antonii Gniphonis scholam Cicero	
à Nerone redactum.	186	prætor frequentavit.	274
Altaribus & victimis viros principes		Antonius juvenis simulacro D. Julii	
excipiebant.	133	abreptus & interemptus.	50
Amazonicæ peltæ.	200	Antonius Musa medicus.	72
Amazonum sedes.	11	Antonius Primus.	237
Ambiatinus vicus in Treveris.	130	Apenninus Italiæ mons.	22
Ambubajæ, Syrz mulieres.	190	A. Plautius.	168
Amethyslini coloris usus à Nerone		Apin visere Augustus superſedit.	86
prohibitus.	193. b	Apollinis filium credi se Augustus	
Amici ac necessitudines hosti judicato		voluit.	87
Antonio remissæ.	99	Apollinis templum in Palatio Augustus	
Amicos pari jure, quo ceteri, esse vo-		excitat.	56
luit Augustus.	71	Apollodorus Pergamenus.	84
A <i>μνησὶς</i> à Claudio sancita.	161	Apollo Palatinus.	69
Amphitheatri apud Fidenas ruina.		Apolloniæ studiis Augustus vacavit.	
112		46	
Amphitheatrum ligneum à Nerone		Apollonius Molonis, & Molo, di-	
structum.	183	versum.	3
Amphitheatrum urbe media Vespasian.		Aponi fons.	102. b
exstruxit. 244. Titus dedica-		Aponius Saturninus.	145
vit.	253	Apophoreta.	152
Amplificare solitus Cæsar vires hosti-		Apparatus triumphorum Cæsaris.	18
um.	30	Apparitores.	98
A <i>ἱερῶν περὶ οὐσὶν</i> Druidum.	169	Appellationes ut à iudicibus ad Sena-	
A <i>ἡκάλῳ</i> tunica.	23	tum fierent sanxit Nero.	186
Ancharia.	44	Appius Cæcus.	95
Ancilia.	220	Appius Pulcher.	96
Ancus Marcius.	4	Appius Sabinus à Dacis oppressus.	
Auguis L. cubitorum ab Augusto pub-		259	
licatus.	65	Appius Silanus, confocer Claudii, in-	
Anienis novi rivus in urbem perdu-		terſectus.	173
ctus.	165	Appulejus & Pompejus Coss.	91
Animadversio.	35. a	A <i>παγαλὸς πόλις.</i>	90
Anniversariæ Augusti valetudines.	81	Aquæ ductus à Caligula inchoatus,	
Annua centena rhetoribus è fisco con-		à Claudio perfectus.	136
stituta.	246	Aquilæ felix augurium.	87
Annuam habitationem Cæsar remisit.		Aquilam humeris subiit Augustus.	
18. 19		47	
		Aræ Deum subversa.	129

INDEX ANTIQUITATUM,

Aræ victricium legionum.	102	Augustiani plausores Neronis.	189
Aræ vivo Augusto positæ.	72	Augusti cognomen cur Octavio indi-	
Archelaus.	99	tum?	45
Arcus marmoreus Druso decretus.	156.	Augusti ex incesto natum se Caligula	
Tiberio.	161	prædicabat.	138
Arelate colonia.	97	Augusti nomen Tiberio hæreditarium.	
Aretalogi.	79	107	
Aretinus Clemens.	262	Augusti vaticinium de Galba.	208
Areus philosophus.	85	Augustus mensis.	57
Argentarii.	180	Auli Cæcinæ criminosissimus liber.	
Argentum postulatam.	200	33	
Argumenta inferorum per Æthiopes		Auli Gabinii Lolliæ à Cæsare corrupta.	
explicata.	153	24	
Ariminum.	57	Aurea Neronis domus.	192
Arma argento & auro polire, vetus		Aurei panes cum obsoao à Cajo convi-	
Rom. institutum.	30	vis appositæ.	144
Arma sua Cæsaris rogo veterani injece-		Aurelia mater Cæsaris.	32
runt.	38	Aurelia via & porta.	214. b
Arricidia Tertulla, Titi uxor.	252	Aureo hamo piscantibus similis, qui	
Artabanus Parthorum Rex legionum		minima commoda non minimo le-	
signa veneratur.	122	stantur discrimine.	54
Asteclatationis mathematici mira prædi-		Aurelius Corra.	3
ctio.	265	Aurum ad obrussam.	200. b
Afropetra.	200	Aurum promercale Cæsaris.	26
Afelli Sabini Dialogus.	113	Auspiciorum & ominum differentia.	
Afaticum dicendi genus Antonio pla-		86	
cuit.	84. b	Autronius.	5
Afinius Epicadus.	51		
Afinius Gallus.	162	B.	
Afinius Marcellus & Acilius Aviola		B	
Coss.	177	Accolus, pro stulto.	84
Afinius Pollio Sallustii scripta repre-		Balnearum novum usum Cajus com-	
hendit.	162	mentus est.	144
Afprenas Nomus veneficii causam di-		Barbam, capillumque in luctu summi-	
xit.	71	tebant Romani.	30
Α'εραζαλομάντης.	102	Barbatus Messalla Claudii Consobri-	
Astura.	90	nus.	170
Asyla Tiberius abolevit. iis modus ad-		Basilides.	243
hibitus.	111	Bato Pannonius dux.	104
Atellana.	114	Batuebat Caligula pugnatoreis armis.	
Athenis Augustus initiatus.	86	151	
Atia.	44	Bauli, Hortensii villa.	194
Atius Balbus.	ibid.	Bebriacum.	220
Atta Claudius gentis Claudie princeps.		Beccus, Antonii Primi cognomen.	
Romam migrat.	95	237	
Attarum vitium.	96	Bellicam virtutem honoravit Augustus.	
Atticus Vestinus.	195	61	
Avernus lacus.	49	Belli occasione nulla Cæsar abstinuit.	
Aves tripliciter auspiciam faciebant.		12	
45		Bello civili quibus opus esse Cæsar	
Auctionis jus quarum rerum?	135	dixerit.	13
Auctoramentum.	98. a	Beneficia à decessoribus data uno edicto	
Auctoritas Cæsaris in compescendis		Titus confirmavit.	253
militibus.	31	Beneficia.	101
Aufidius Lingo.	138	Beronice.	252
Auguria sprevit Cæsar.	28. a	Bessi.	43
Augurium capere candidati diceban-		Bestiarii.	172
tur.	89	Bibliotheca Latina Græcæque in Pala-	
		tio.	56

RITUM ET RERUM.

Bibliothecas publicare Cæsar destinabat.

22	
Bibulus, æmulus Cæsaris.	5
Bithynicus fornicus Cæsaris dictus.	24
Bogues rex Maurus.	25
Boletus medicato Claudius periit.	176
Boletos quasi Deorum cibum Nero collaudabat.	193
Bononienses à Nerone adjuti.	181
Bononienses in Antoniorum clientela.	40
Boves ne immolarentur, Domitianus edicere destinavit.	261
Bonum factum, solennia edictorum verba.	35
Bovillæ.	91
Brabeutz, designatores.	204
Breuci.	99
Britannia margaritarum ferax.	23
Britanniam, unde triumphum requireret, Claudius elegit.	164
Britannicus, Claudii filius.	170
Brizillum.	220
Brundisium Pompejus & Coss. confugeret.	16
Bruti caput statuz Cæsaris subiectum.	47
Brutum Cassiumque legibus aggredi parat Augustus.	46
Burrus toxico consumtus.	196

C.

C Antonius Cæsaris legatus.	17
Cæsar primus ex Consulatu anno bimestrem fecit.	35
cur uxorem repudiaverit.	32
cum Vitellius adorari ut deum instituit.	230
C. Cæsaris nomen ab Octavio assumptum.	45
C. Curio Cæsaris legatus.	17
C. Curio pater.	5
C. Leptorius.	44
C. Marius & C. Oppius Cæsaris familiares.	25
C. Pisonis urbana conjuratio.	196
Cn. Piso legatus Syriæ.	117
C. Trebatius.	54
Cacæli.	83
Caduceum Mercurii.	150
Cajus & Lucius nepotes Augusti adoptati ab avo eorum præmaturus obitus.	73
Cajus, Tiberii privignus, Orienti præpositus.	107
Calagurikani.	68. b
Calcearium.	244

Caligula cognomen unde inditum.

131	
Callippides in proverbium abiit.	112
Calpurnia I. Cæsaris uxor.	10
Calvi Licinii versus.	23
Calvini, familia gentis Domitiz.	179
Calvus orator.	77
Camelorum quadrigæ à Nerone commissæ.	183
Camillus aruntius & Domitius Anobarbus Coss.	217
Camillus non extorsit aurum Senonibus.	97
Campana via.	87
Campestris operæ.	43
Candidati, coronatique navæ laudes Augusto concesserunt.	90
Candidati nummarias mensas in comitiis ponebant.	9
Candidatos supra numerum, legionibus Nero præposuit.	185
Caninius paucarum horarum Consul.	ibid.
Cantabria domita.	51
Canusina lana.	192
Capillos sibi quidam in luctu adimebant.	130
Capillus repente puero canescens.	209
Capi proprie dicebantur Virgines Vestales.	58. b
Capita bubula, locus Romæ.	44
Capitolium à quibus resectum.	7
Capitolium Capuz.	113
Capitolium à Vespasiano restitutum.	144. b.
rursus sub Domitiano arsit.	259
Capitolium sub Vitellio incensum.	236
Cappadeciæ consularis rector à Vespasiano impositus.	244
Caprez.	90
Capricorni nota cur nummum Augustus percussisset.	89
Captivos sub qua lege venundederit Augustus?	52
Capys, conditor Capuz.	36
Carmelus deus.	242
Carnificinæ Tiberianæ locus Capreis.	121
Carpentum per Circumducendum Agrippinæ decretum.	161
Caspiz portæ.	186
Cassii Scævæ fortitudo.	31
Cassiope.	188
Cassius Chærea.	196
Cassius Longinus.	ibid.
Cassius Parmensis.	44
Cassius Patavinus.	69

Cassii

INDEX ANTIQUITATUM;

Cassii Severi scripta restituta.	139	pletus.	246
Castoris & Pollucis ædes in vestibulum palatii transfigurata.	137	Centesima auctionum remissa.	135
Castra prætoria Romæ constituta.	111	Centumvralis hæstia.	61
Castrari mares Domitianus vetuit.	260	Cerauni montes.	50
Castrenses ludi.	124	Cereris sacra, non tamen Eleusina, Roma percoluit.	169
Castriicius.	70	Cerylus libertus joco Vespasiani notatus.	248
Castris semper hostem exuebat Cæsar.	28	Cespitem portare, vile in militia.	53
Catadromus.	183	Chaldæi horam mortis Domitiano prædixerant.	265
Catervarii pugiles.	66	Charicles medicus.	125
Catalinæ conjuratio. 7. inter ejus socios Cæsar nominatus.	8	Chauci superati.	168
Cato Cæsari munitans.	15	Chii.	99
Cato, largitionem quandam à Rep. fieri, non abnuir.	9	CHRESTUS gentilibus Servator noster appellatus.	169
Catonem duci in carcerem Cæsar jussit.	10	Christiani aliquando appellari Judæi.	ibid.
Catonis dictum de Cæsare.	25	Christianos Roma Claudius expulsi.	ibid.
Catta mulier vaticinans.	235	Cicero defensus à Claudio.	175
Catti.	259	Cicero & Antonius Coss.	44
Catullo facile ignovit Cæsar.	31	Cicero quid de Cæsaris consilio existimasse videatur?	15
Catulus Capitolinus.	207	Ciceronis de Augusto somnium.	82
Catulus de refectione Capitolii ad disquisitionem populi vocatus.	7	Ciceronis Epistolæ ad Atticum.	98
Caudicariz naves.	96	Ciceronis Epistolæ ad Q. fratrem.	44
Cava manu aliquid accipere probrosum.	86. b	Ciceronis judicium de Cæsaris ratione dicendi 26. ejusdem judicium de commentariis Cæsaris.	27
Caveis includere, supplicii genus.	141	Cimber Tullius.	37
Cæcinna jussu Titi confossus.	252	Cinaria.	118
Cædem libelli imperatores mandaverunt.	106. a	Cincinnatus.	143
Cæruleo vexillo Agrippam donavit Augustus.	54	Cinctura Cæsaris reprehensa.	23
Cæruleus fons.	165	Cinis frigidus exaruit ante mortem Tiberii.	115
Cæsare sacrificante bis in extis cor defuit.	72	Circenses matri Caligula instituit.	134
Cæsares, quibus Cajo prænomen, ferro perierunt.	154	Circenses pro Claudii salute editi.	182
Cæsaris appellationem Galba suscepit.	211	Circensibus duas factiones ad quatuor pristinas Domitianus addidit.	259
Cæsaris cognomen à Vitellio recusatum.	233	Circulatim in funere Cæsaris lamentata gentes.	38
Cæsaris ex Cleopatra filius.	25	Circumsectus an esset, à procuratore nagenarius senex inspectus.	263
Cæsarium memoriam abolendam quidam decrevere.	154	Cives quidam cum Augusti liberis educati.	68
Cæsarium nemus.	65	Civica Cerealis à Domitiano interfectus.	262
Cæsarium progenies in Nerone defecit.	206	Civica in vestibulo Imperatorum corona.	107
Cæsetius Flavius Tr. pl.	35	Civitas vincis ac tortis negata.	63
Cæsonia, uxor Caji.	139	Civitate legionem Gallicam Cæsar donat.	12
Cæsonius Priscus.	113	Civitate liberalium artium doctores donati.	21
Cæsorius à Cæsare numerus.	31	Civitatem Romanam parcissime Augustus dedit.	63
Cedrinæ naves.	144		
Cella, pars templi sacratior.	38		
Census à Claudio actus.	163		
Census Senatorius à Vespasiano ex-			

RITUM ET RERUM.

Civitatem Romanam usurpantes securi percussi.	169	Commilitones (Cæsar milites appellabat.	
Claudia Antonii privigna.	71	30. id inferius domus suæ majestate duxit Augustus.	53
Claudiz dux, diverso ingenio.	96	Compitales Lares.	58
Claudii, patriciæ dignitatis assertores.		Compitalicii ludi.	ibid.
ibid.		Conchas legere milites Caligula iussit.	
Claudio Druso statua cum diademate posita.	ibid.	148	
Claudiorum dux familiæ.	ibid.	Concubinas ad virilem modum Nero tondebat.	200
Claudius Appius Regillianus.	ibid.	Conditorium & corpus Magni Alexandri oculis subjecit Octavius.	
Claudius Caudex.	ibid.	50. ejus thoracem Caligula gestavit.	
Claudius Nero Asdrubalem oppressit.		150	
ibid.		Confluentes.	130
Claudius Pulcher classem amisit.	ibid.	Congiarâ à quo ætatis anno pueri acciperent ?	64
Clementia Augusti, lassâ crudelitas.	69	Connubii jus non cum quavis Romano licitum.	25
Cleopatrz Cæsar Ægyptum permittit.	17	Consilia semestria Augusti, cum quibus de negotiis ante tractabat.	61
Cleopatrz Psyllos admovit Octavius.		Consulatum cum altero gerere, inferius principali magnitudine videbatur.	ibid.
50. ei & Antonio communem sepulturæ honorem tribuit.	ibid.	Consulatum in senos plerumque menses Nero dedit.	285
Clitumnus fluvius.	147	Consulatus xvii. Domitianus cepit.	264
Clodium Cæsar à Patribus ad plebem transduxit.	10	Consulatum xx. anno Octavius invasit.	54
Clodius Macer.	211	Consulem fieri solum Pompejum Senatus censuit.	12
Clodius Pollio.	256	Consulem perpetuum se Vitellius ordinavit.	234
Clodius pollutarum cærimoniarum reus.	32	Consules designati Cæjus & Lucius pueri.	73
Codeta, major & minor.	19	Contenti simus hoc Catone.	84
Cociliæ Attici neptem Tiberius uxorem duxit.	98	Coprianus.	121
Cælius mons Augustus appellatus.	115	Cordi Cremutii scripta restituta.	134
Cælum Nero adoravit.	199	Corfinium Pelignotarum oppidum.	16
Cœnatio Neronis, vice mundi circumacta.	192	Cornelia J. Cæsaris uxor.	2
Cœnationes laqueatz.	16	Cornelia lex de falso.	59
Cognitionis quædam causæ ad Cæsarem pertinebant.	161	Cornelius Balbus.	34
Collegia ab Augusto dissoluta, præter antiqua.	58	Cornelius Fuscus à Dacis oppressus.	
Coloniz civium Romanorum, & municipia, eadem quæ cives Romani jura obtinebant.	67	259	
Coloniz Latinæ de petenda civitate agitantes.	5	Cornelius Gallus ad necem compulsus.	
Coloniis xxviii. Italiam Augustus frequentavit.	67	74	
Colossea statua.	248	Cornelius Laco, assessor.	212
Colosseros.	143	Cornelius Nepos.	26
Colossus Neronis.	192	Cornelius Phagita.	32
Comagene.	135	Cornelius Sabinus.	153
Comatos occipitio raso Cæjus deturpabat.	143	Cornix in Capitolio locuta.	268
Comes regis in provincia quod fuisset, quidam à Claudio notatus.	164	Corona orationis carminisque Latini Neroni delata.	184
Commeatu abesse, quid?	125	Cortina Latinis, quæ Græcis tripus.	69
Commeatus peti Galba interdixit.	209	Cossutia J. Cæsaris uxor.	2
		Cotii regnum.	111
		Cotiso Getarum rex.	73

INDEX ANTIQVITATVM,

Crassi Tertulla à Cæsare corrupta.	24
Craſſum Pompejumque alterum conſu- latum petere Cæſar compellit.	12
Craſſus fragi.	185
Crates Mallotes.	271
Creditoribus quomodo Cæſar ſatisfaci- endum ſanxerit?	21
Criſpus Paſſienus vitricus Neronis.	181
Cubiculares imaginēs.	45
Curia Pompeii.	36
Curiatæ leges.	73
Curius index Catiliniæ conj.	8
Currus elephantorum Circenſi pompa Liviæ decretus.	161
Curtius ſons.	165
Curtii lacus.	71
Cutyliz aquæ.	248
Cybioſacten Veſpaſianum Alexandrini appellabant.	247
Cyrus.	39
Cyzicenis ademta libertas.	111

D.

D acius Domitiani triumphus.	259
Dacos coercere cogitat Cæſar. eorum incurſiones.	22
Datus Atellanarum hiſtrio.	198
D. Brutus obſeſſus Mutinæ.	46
D. Brutus, in ſecundis hæredibus à Cæ- ſare nominatus.	37
De reddenda Rep. cogitat Auguſtus.	55
Decempedas geſtanteſ, ſtare ante Præ- torium, ignominioſum.	53
Decimus Silanus.	7
Décuria quinta iudicibus addita.	134
ſexta à Galba-negata.	212
Dedendum hoſtibus nonnulli Cæſarem cenſebant.	12
Delatores in aſperriſſimas inſularum a- veſti.	254
Delphicus Apollo à Nerone conſultus.	198
Demochares & Apollophanes præſecti Sex Pompeii.	49
Deorum Dearumque habitum Caligu- la ſumſit.	150
Dertola.	211
Devotionibus impugnatus Germani- cus.	129
Diadema Cæſari oblatum.	35
Diadema geſtabant in conſecrando apud Memphim bove Apide.	252
Diale Flamminium.	2
Dianæ ædes à L. Cornificio exſtructa.	56

Diſtaturam Auguſtus deprecans eſt.	69
Diſtaturam imprudenter à Sylla depo- ſitam eſſe, Cæſar diſtatabat.	34
Didonis theſauris fruſtra Nero inhiavit.	192
Didymæi Apollinis oraculum.	137
Diei ſeptimi obſervatio antiquitus in- ter gentes recepta.	109
Digitus ſalutaris.	81
Diſcalceatum in publico videri, pu- dendum.	104
Diſciſſum ſtare poenæ genus.	53
Diſtortos Auguſtus abhorrebat.	82
Divinam ſibi maiestatem Caligula aſ- ſeruit.	137
Divina ſimul atque humana omnia Cæ- ſari decreta.	38
Divinatio in re oratoria.	26
Divortiis modum impoſuit Auguſtus.	60
<i>Δωδεκάτης</i> cœna Auguſti.	76
Dolabella à J. Cæſare repetundarum accuſatur.	3
Domini appellationem recuſavit Augu- ſtus. 89. & Tiberius.	107
Dominus & Deus appellatus Domi- tianus.	264
Domitia Longina.	257
Domitii patria vox præſagio fuſt de Nerone.	181
Domitilla, Veſpaſiani ſoror.	240
Domitorum gentile monumentum.	203
Domitius Calvinus Cæſaris legatus.	18
Domitius hauſtum venenum poeniten- tia evomuit.	180
Domo egredi Juliam Tiberius vetuit.	116
Donarium ab Auguſto in cellam Capi- tolini Jovis collatum.	57
Donativum Cæſaris.	18
Dos inter auſpices conſignabatur.	170
Drusi avi memoriz Tiberius gladiato- rium munus edidit.	98
Drusi fratris corpus Romam à Tiberio perveſtum.	<i>ibid.</i>
Drusi fratris epiſtola à Tiberio prodita.	115
Drusilla à fratre Cajo conſecrata.	139
Drusus Cæſar & Norbanus Flaccus Coſſ.	231
Drusus filius in forum à patre Tiberio deductus.	103
Drusus Tib. filius pro roſtris Auguſtum laudavit.	92
Drusus Tib. filius veneno interemtus.	121

RITUM ET RERUM.

Ducenarii iudices.	59
Duxeta, folium Hispanico vocabulo ab Augusto appellatum.	82
Dyrtrachium.	28. 4

E.

E duliis vedigal impostum.	146
Effigiem Augusti annulo impressam latrinæ inferre, capitale.	119
Electra Attii.	38
Elephantidis libelli.	113
Eleusinia sacra Claudius ex Attica Romanam transferre conatus est.	169
Eleusiniis sacris scelerati submovebantur.	195
Emissarium Focini lacus summo cum labore absolutum.	465
Ennia Navia, Macronis uxor.	132
Ennius.	45
Epaphroditus.	203
Epidius Marullus Trib. pl.	35
Epistola Cæsaris ad Ciceronem.	27
Epulum inter spectaculæ muneris Domitianus populo dedit.	259
Equestris dignitas ademta Senatoriam recusantibus.	168
Equites & Senatores ad ferrum exhibiti.	183
Equites Romani à Caligula recogniti.	134
Equites Romani necem Cæsari comminantur.	7
Equi ubertim flentes.	136
Equitibus Romanis scenicæ & gladiatoris operæ interdictæ.	65
Equos ancipiti prælio Cæsar dimittebat.	29
Ergastula à Tiberio repurgata.	99
Ergastula recognovit Augustus.	58
Evocati.	71
E ubæa Cæsari sibi ac suis Augustus precatur.	91. 6
Eunoe Maura à Cæsare dilecta.	25
Euphorio.	124
Euripidis versus, quos Cæsar in ore habebat.	15
Eutychus cum asino Nicone Augusto occurrens.	89
Excubitz per urbem indictæ Variana clade nuntiata.	52. 4
Exodia.	114
Expugnatio oppidi spectaculo representata.	167
Extra sortem dividere, quid?	10

F.

F abiani & Scaptienfes tribules Augusti.	63
---	----

Faciem cur pane madido linere Otho consuetus.	227
Facundiz Latinæ Græcæque certamen editum.	136
Famem populo Cajus indicebat.	140
Fames sub Claudio.	165. 4
Fames sub Augusto.	64
Fannius Cæpio.	26
Fatidici libri cremati, solis retentis Sybyllinis.	57
Favonius, Catonis æmulus.	48
Fave Archimimus.	247
Fauftus Sylla, imperio Cæsaris interfectus.	33. 6
Fecialium vetus præfatio.	169
Felix libertus, utium reginarum maritus.	170
Femine non agnoscanti filium, matrimonium ejus Claudius indixit.	163
Ferentinum oppidum.	216
Figuræ caudicorum.	245. 6
Flaminia via.	92
Flaviz gentis templum.	266
Flavius Clemens patruelis Domitiani.	265. 4
Fœneratoribus filiorum familias exigendi crediti ne jus unquam esset, auctor Vespasianus fuit.	245
Florales ludi.	208
Fontejus Capito.	130
Formalis epistola.	264. 4
Fortunæ Antiatæ.	152
Fortuna Prænestina.	265
Fortunæ simulacrum inventum à Galba, & consecratum.	208
Forum Appii.	96. 4
Forum Augusti.	56
Forum de manubiis Cæsar inchoavit.	13
Forum structurus Augustus, non ausus est proximas domus extorquere possessoribus.	70
Fossæ Drusinz.	156. 6
Frequentandæ urbi quas leges Cæsar tulit?	21
Frumentationum publicarum fiducia cultura agrorum cessabat.	64
Frumentum populo à Cæsare datum.	28
Fulvia, socrus Augusti, cur dissensiones moverit?	72. 6
Funere publico L. Vitellius honoratus.	231
Fundi, urbs.	97
Furius Camillus Scribonianus.	162
Furius Leptinus, stirpe prætoris, arena se sædavit.	19

INDEX ANTIQVITATVM;

G.

Gabinius Secundus. 158
 Galbam Veteres Galli pinguem, ex
 Scythica origine vocarunt. 107.4
 Galbæ interfectores à Vitellio occisi.
 133
 Galliam comatam Tiberius prexit. unde
 sic dicta. 99. b
 Gallico habitu ad suos Cæsar penetrat.
 18
 Gallius Tiberium testamento adopta-
 vit. 98
 Gallus Terrinius inedia mori destinat.
 70
 Gamala, urbs Judææ. 151
 Gaza Ptolemæorum Urbi inuenta. 63
 Gebennæ mons. 12
 Gelotiana. 136. a
 Geminari legionum castra Domitius
 prohibuit. 160
 Geminis fratribus ædes in foro constitu-
 ta, tantum Castoris vocabatur. 7
 Gemoniæ scalæ. 117
 Genesim imperatoriam habere creditus
 Pomponianus. 246
 Genitivæ noræ Augusti. 81
 Gentilitiis Romanorum nominibus, pe-
 regrinis interdictum. 169
 Gergovia. 12
 Germaniæ pacandæ status Tiberio de-
 legatus. 103
 Germaniæ superioris exercitus Galbam
 deserit. 213
 Germani ultra Albim fluvium sum-
 moti. 52
 Germanicæ expeditionis impetum Ca-
 ligula cepit. 147
 Germanici cognomen Druso datum.
 156
 Germanici nomen Septembri inditum.
 134
 Germanicorum vexillatio à Galba re-
 fota. 214
 Germanico Tiberius obrectavit. 116
 Germanicus sororis Augusti nepos. 73
 Germanicum ad capeffendam Remp.
 milites urserunt. 107
 Germanicum Tiberius adoptavit. 103
 Germanorum custodiam circa se ha-
 buerunt Augustus. 68. * Caligula.
 151
 Germanorum legatis in Orchestra Clau-
 dius sedere permisit. 169
 Geryonis oraculum. 102
 Gessoriacum. 164
 Getulici & Lepidi conjuratio. 160
 Getulico Galba substitutus. 209

Gladiatores pro salute principis com-
 mittebantur. 133.4
 Gladiatores sine missione edi prohibuit
 Augustus. 66
 Gladiatorium munus summa sævitia à
 Domitio datum. 180
 Gladius & Pugio libelli in secreto Ca-
 ligulæ reperti. 149
 Græcia libertate à Nerone donata. 189
 Gratuitam militiam Cæsari milites ob-
 tulerunt. 30
 Gravidam Attici filiam Tiberius dimi-
 sit. 98
 Gymnasium à Nerone dedicatum.
 184
 Gymnicum certamen à Nerone insti-
 tutum. *ibid.*

H.

Halotus prægustator. 176
 Harenarum remedium multiplici-
 ter intelligi potest. 81. a
 Harpocras, alias Callistus, libertus Clau-
 dii. 171. b
 Haterius. 108
 Helvidius filius. 262
 Helvidius Priscus pater. *ibid.*
 Helvius Cinna Trib. pl. occiditur per
 errorem nominis. 39
 Herculis Musarum ædes. 57
 Heredem Imperii Caligula sororem in-
 stituit. 138
 Hereditates ac legata capiendi jus pro-
 brosis feminis ademptum. 260
 Hermæum, dictæ nomen. 160
 Hermogenes Tursensis. 261
 Hierapsal. 31
 Hierosolyma capta à Tito. 251
 Hierosolymorum regnum destitutum
 Neroni promissum. 198
 Hirtius & Pansa opera Augusti occisi
 creduntur. 47
 Hispania ulterior Cæsari obvenit. 4
 Histiones omnium linguarum à Cæsa-
 re editi. 19. ab Augusto. 64
 Homeri carmina abolere Cajus cogitat.
 143
 Homesici scyphi Neronis. 201
 Honorarii ludi qui? 59
 Horarium secretum sibi sumere Domi-
 tianus solebat. 257
 Hordeo cohortes, si quæ cessissent loco,
 pavit Augustus. 53
 Hortalus. 114
 Hortos populo Cæsar legavit. 38
 Hylas pantomimus. 67

RITUUM ET RERUM.

I.

J aniculum.	230
Janus Quirinus, & Quirini.	52. a
Janus quotiens clausus.	ibid.
Icelus Galbæ libertus.	203
Icuncula puellaris à Nerone pro summo numine culta.	204. a
Idus Martias ferales sibi annotavit ipse Cæsar.	36
Idus Martias parricidium nominari placuit.	40
Illeusum legati ad Tiberium missi.	119
Illy æλwCæ à Nerone decantata.	197
Illyrici defectio gravissimum Augusto metum incussit.	103. b
Illyricum domitum.	51
Imaginem suam in signando Augustus utebatur. 68. eadem inscripti principes usi.	ibid.
Imbrices, plausuum genus.	187. b
Imperator consalutatus Nero.	184
Imperatoris prænomen à Tiberio recutatum. 107. & à Claudio.	161
Incendium, Afranii fabula.	183
Incendium Romæ per triduum.	253
Incendium urbis Neronianum.	197
Incitato, equo suo, consulatum Caligula destinavit.	153
Incopriare.	121. a
Indi amicitiam pop. Rom. petivere.	25
Inediam unius diei per singulos menses Vespasianus interponebat.	247
Infantem Julię neptis agnoscere aliquem Augustus vetuit.	74
Inferias Neroni Vitellius dedit.	234
Inferias publice matri ac fratribus Caligula instituit.	161
Ingrati in servitutem revocati.	168. a
Insignia veteribus familiis adempta.	143
Institæ conchylii distributæ.	135. a
Instrumentum imperii à Vespasiano consecratum.	244
Insulæ, domus ab aliis separatæ.	21
Insulæ, quævis ædes locatitæ.	ibid.
Intercalarium mensem Cæsar sustulit.	20
Invidis daturus Galba officia existimabatur.	212
Inusitata ac digna cognitu populo monstrabant.	65
Josephus, è nobilibus captivis Judæis.	242
Jovi Custodi ædes à Domitiano sacrata.	211

Jovis corona à Tarraconensibus Galbæ oblata.	211
Jovis Olympici ædes.	78
Jovis Tonantis ædes in Capitolio.	56
Istiaci habitu celavit se Domitianus.	257. a
Italicorum ac provincialium honestissimum quemque in Senatum & equitem Vespasianus adlegit.	244
Juba à Cæsare devictus.	17
Judaicum patris triumphum equo albo Domitianus comitatus.	257
Judaicos ritus Tiberius compescuit.	111
Judaicus exercitus apud Vespasianum jurat.	242
Judaicus fiscus acerbissime actus.	263
Judaicus triumphus Vespasiani.	243
Judæi profectos rerum potituros, opinio percubuerat.	241
Judæi Urbe submoti in provincias gravioris coeli distributi.	111
Julia, Cæsaris amita.	4
Julia, Cæsaris filia.	2
Julia filia Augusti, quibus maritis collocata.	73
Julia soror Cæsaris.	32
Julia adulteria pater imprudens publicavit.	74
Julia dux relegata.	73
Julia Titi filia cineribus reliquis Domitiani commixta.	266
Juliam aviam defunctam pro concione Augustus laudavit.	45
Juliam filiam Cn. Pompejo Cæsar collocat.	10
Julias sepulchro suo Augustus inferri vetuit.	93
Julii à venere orti.	4
Julii Cæsaris species Theffalo cuidam oblata.	80
Julii mensis appellatio.	34
Julius Antonius & Fabius Africanus.	257
Julius Marathus.	81
Julius portus.	49
Julius Vindex.	198
Jumenti proprietatem mire à Calba detecta.	209
Junia Calvina è gente Augusti.	248
Junius Novatus.	69
Junius Rusticus.	292
Junius Saturnius.	55
Jupiter Cassius.	188

INDEX ANTIQUITATUM,

Jupiter Clunias.	210
Jupiter Tragoedus.	71
Jurabant per genium Imperatorum.	141
Jura trium liberorum vix uni atque alteri Galba dedit.	212
Jurejurando cuncti Senatores se pro salute Cæsaris adstrinxerant.	38
Jurisconsultorum scientiam Cajus se abolitum minabatur.	143
Jus civile ad certum modum redigere Cæsar destinabat.	22
Jus Quiritum.	46
Juvenales ludi Neronis.	183. 4
Juvenalis, dies à Caligula Saturnalibus additus.	135
Juvenes & vehicula per militares vias Augustus disposuit annuntiandi cognoscendique causa.	68

K.

K *Ἀρχαιοτάτων* libri à Claudio scripti. 176

L.

L. Antonius res novas molitur.	48
Perusæ obsidetur.	<i>ibid.</i>
L. Antonius superioris Germaniæ præses.	259
L. Antonius Triumviri frater.	46
L. Andasius.	51
L. Cassius.	29
L. Cæsar Augustus, cognatus Julii interfectus.	33
L. Cotta Quindecimvir.	55
L. Finarius.	37
L. Piso præfecturam Urbis potando meritis.	113
L. Piso focer Cæsaris.	37
L. Tuccinius reprehensus, quod filias Augusti salutarum venisset.	23
L. Vitellius amore libertinæ perinfamis.	230
Labienus.	134
Lacedæmonii in tutela Claudiorum.	98
Lacernæ reverentiæ causa depositæ.	154
Lacus, fontes, puteos, stipem injiciendo, honorabant.	71
Lambrani.	5
Lamiani horti.	153
Lanificio filias Augustus assuefecit.	73
Lanuvium.	78

Laodicea terræ moru afflicta.	99
Lapidatæ per iram deorum imagines.	129
Lares in publicum abjecti.	<i>ibid.</i>
Latialis Jupiter.	157
Læmarum sacrificium.	35
Latum clavum diu Vespasianus averfurus est.	239
Latum clavum libertini filio Claudius tribuit.	168
Lavicanum.	37
Laureæ perpetuo gestandæ jus Cæsari tributum.	23
Laureolus mimus.	153
Lectice usus probrosis feminis ademptus.	260
Legata sibi à parentibus Augustus liberis eorum restituit.	75
Legati ad explorandum statum Galliarum missi.	12
Legationes liberæ ornamentis causa impetrabantur.	168
Legatis uxores interficere vix permisum.	53
Lêgere se militem, non emere, vox Galbæ.	213
Legibus de eadem re pluribus agi vetuit Titus.	254
Legionem totam cum ignominia missam Cæsar fecit.	34
Legiones in Armenia sub jugum missæ.	197
Legitimi Senatus.	60
Legum instar habere vult Cæsar, quæ dicar.	34
Lenocinium apud ædiles proficiebantur.	110
Lentulo Auguri census maximus.	115
Lepida condemnata.	<i>ibid.</i>
Lepida uxor Galbæ.	208
Lepidi juvenis conjuratio.	51
Lex agraria, 6. Cornelia de sicariis. 9. sumtuaria, sive cibaria.	23
Liberi patris lucus in Thracia.	87
Libertas justa, vel non justa.	63
Libertatis atrium ab Asinio Pollione constructum.	57
Libertini temporibus Appii, qui?	168.
Libertino milite bis usus Augustus. sed vexillo & armis ab ingenuis discreto.	53
Liberto decedente, patronus dimidium bonorum capiebat.	193
Libitinæ ratio.	197
Liburnicæ Caligulæ.	144

RITUM ET RERUM.

Licentia verborum in testamentis.

M.

70	
Licinius Crassus orator.	179
Licinius Mucianus.	243
Literatum à literatore quidam distinguunt.	472
Literæ novæ tres à Claudio expogitæ.	175
Litium series à Vespasiano imminuta.	244
Livia Drusilla prægnans à marito abducta.	97
Livia Medullina, Claudii sponsa.	169
Livia Ocellina.	208
Livia Orestilla.	139
Livia, Vlysses stolatus, ignobilitatis à Cajo arguitur.	138
Livius à Cajo reprehensus.	143
Livius Drusus.	97
Livius hortatur Claudium ad historiam scribendam.	175
Locusta, venefica.	194
Lollæ Paullinæ luxus, ea Caligulæ nutrit. à Claudio expetitus.	139
Lucca urbs provincie Cæsaris.	12
Lucejus, Cæsaris competitor.	9
Lucius Paullus.	51
Locullo calumniarum metum Cæsar iniecit.	10
Ludi maximi pro æternitate Imperii suscepti.	183
Ludi Palatini.	152
Ludi quinquennales in honorem Augusti instituti.	72
Ludos extraordinarios pro victoria Caji Germanica Vespasianus deposcit.	240
Ludos quinquennales in memoriam Actiæ victoriæ constituit Augustus.	50
Ludos victoriæ Cæsaris Augustus edidit.	46
Lugduni Claudius natus.	157
Lugduni ludi miscelli editi.	136
Lugere damnatos, veriti à Tiberio propinqui.	120
Lumen sponte decidens felix Tiberio ostrogum.	104
Lupanaria in Palatio constituta.	146
Lupercale sacrum ab Augusto restitutum.	58
Lupercalibus currere imberbes vetuit Augustus.	58
Luscio, Neronis Poëma.	256
Lusitaniam Othorexit.	217
Lustricus dies.	181
Lustrum condere.	89

M. Agrippa.	49
M. Agrippa Marcelli orienti magnitudini cessit.	100
M. Agrippæ patientiam Augustus desideravit.	75
M. Agrippæ prædicta magnitudo.	88
M. Agrippæ uxores & liberi.	73
M. Antonius à Lepidi militibus receptus.	47
M. Antonium mortuum vidit Octavius.	50
M. Egnatius.	51
M. Lepidus ab Octavio relegatur.	49
M. Lepidum exulantem Senatorem Antistius Labeo legit.	70
M. Lollius.	101
M. Thermus, prætor Asiæ.	3
M. Varroni Cæsar bibliothecarum curam dare destinavit.	22
Macro.	138
Macenatis taciturnitatem Augustus desideravit.	75
Magisteria municipalia.	43
Magistratus pene junctim Tiberius percurrit.	100
Magni ludi, sæpe ex votis ducum celebrati.	52
Majestatis judicium atrocissime Tiberius exercuit.	119
Mallonia ferro se transficens.	114
Mamercus Æmilius.	3
Mamurra, Cæsaris liberalitate ditissimus.	32
Mandatores, qui delatores instruunt.	254
Manumittendi modus terminatus.	61
Mappa missa, ludorum committendorum signum.	188
Maraboduus.	111
Marcelli theatrum.	56
Marcia Furnilla, Titi uxor.	217
Marcus Philippus, Augusti vitricus.	46
Messalina interfecta.	174
Marii tropæa Cæsar restituit.	6
Maritandis ordinibus quæ leges sancitæ?	60
Marmoream se relinquere Romam distabat Augustus.	56
Martis Ultoris ædes.	52
Masgabas, Augusti dilectus.	90
Masinthas.	131
Matianum malum.	267
Matrimonii passim vestigalia imposita.	146

Matro-

INDEX ANTIQVITATVM,

Matronæ ad agendum mimum in iſce-
nam productæ. 180
Mauſoleo duobus ferculis Agrippinæ
cineres illati. 134
Mauſoleo vox emiſſa ante obitum Ne-
ronis. 201
Mauſoleum derepente patuit ante obi-
tum Veſpaſiani. 248
Mazacum turba Neronem comitata.
193
Megiſtanes. 130. b
Memmius & L. Domitius Prætores de
actis anni, quo Cæſar Coſ. fuerat, re-
ſerunt. 11
Meſſallæ Corvini eloquentia. 123
Meſſallina. 165
Metello trib. pleb. turbulentiſſimas le-
ges ferenti Cæſar accedit. 7
Milaſia Claudii. 174
Metius Rufus. 258
Metopoſcopus ad Britannicum inſpici-
endum à Narciſſo adhibitus. 250
Milliarium aureum, Romæ 218
Militaria dona quomodo diſtribuit Au-
guſtus? 54
Militis fidem primus Claudius præmio
pigneratus. 161
Milliariz porticus. 192
Millies H. S. gratuito à Tiberio propoſi-
tum. 115
Minerva ſuperſtitioſe Domitiano cul-
ta. 265
Miſeni claſſis collocata. 68
Mitellita, datio mitellarum. 118
Mitylenarum expugnatio. 3
Mneſter pantomimus. 144
Mœniana ædificia. 136
Mœſia à Dacis Sarmatiſque vaſtata.
112
Mœſiaci milites Veſpaſiani nomen ve-
xillis inſcribunt. 242
Monetæ ſervos Cæſar præpoſuit.
34
Mortem leve ſupplicium Tiberius pu-
tabat. 120
Mortem ſubitam Cæſar exoptabat.
39
Μαρκῶν ἀνὰ τὸν Κίον, liber. 174
Mucia Pompeji à Cæſare corrupta.
24
Mulæ partus. 208
Mulieres ante horam quintam in
theatrum venire vetuit Auguſtus.
66
Mumia Achaica. 207
Munatius Plancus. 45
Municipatim dividendos Cæſar cenſuit

ſocios Catilinæ. 7
Munda. 88
Muſeum Alexandriæ, doctorum viro-
rum collegium. 176
Muſicum certamen à Nerone inſtitu-
tum. 184
Muſicus agon Olympiæ præter conſue-
tudinem commiſſus. 188

N.

NArbo colonia. 97
Narciſſi & Paſſantis imagines in-
ter Lares cultæ. 231
Narciſſus libertus Claudii. 171
Natalis Agrippinæ inter neſaſtos relatus.
117
Natalis Auguſti ab equitibus celebra-
tus. 71
Navales pugnæ pene juſtarum claſſium
à Domitiano editæ. 258
Naumachia à Claudio commiſſa. 167. à
Tito. 253. à Nerone. 183
Neapolim more hieronicarum Nero
intravit. 189
Neapolitanum certamen. 163
Nemoreſis rex, pro Dianæ ſacerdos.
144. b
Neoptolemus tragædus. 153
Neptuno ac Marti caſtrorum loca con-
ſecrat Octavius. 51
Neronis liberalitates à Galba revocatz.
212
Neropolin Romam appellare Nero de-
ſtinaverat. 204
Nicomedes rex Bithyniæ. 24
Nicomolim condidit Auguſtus. 50
Nihil eſſe Remp. Cæſar dictitabat. 34
Nocturna ſpectacula ſoli frequẽtare
juvenes prohibiti. 58
Noctu & in tenebris videre Tiberius
potuit. 123. b
Nolæ Auguſtus ſuccubuit. 91
Nolæ templum Auguſti. 112
Nolæ in Muſica quid? 186
Nonis nihil rei ſeriæ Auguſtus inchoa-
bat. 86
Nonius Aſprenas Torquatorum nomen
ad poſteros tranſmiſit. 65
Notæ, quibus Cæſar uſus. 17
Notis quomodo Auguſtus ſcripſerit?
84
Novarum tabularum exſpectatio, quid?
21
Novius Niger. 8
Novumcomum qui coloni deduſti, iis
ut civitas adimeretur, Marcellus
retulit. 14

Nu-

RITUM ET RERUM.

Nuceria.	230	Palatium Capitoliumque Caligula con-	
Nudari Equites.	20	junxit.	137
Numerus, militare vocabulum.	243	Palilia.	135. 6
Nundinarum jus.	161	Panaria distributa.	135
Nuriones ab Octavio affligi.	47	Panificia in sacris Serapidis.	243
Nymphidius Sabinus.	211	Pannonia domita.	51
Nyx causam defendit Cæsar.	24	Pantomorum factiones relegate.	185
O.		Paphiæ Veneris oraculum.	251
Obeliscus magnus ex Egyptoad-		Papæ legis delatores ad quartas reda-	
ductus.	166	cti.	183
Obrussa, probatio auri.	200	Paris histrio.	258
Oceanum septentrionalem quis primus		Parthenius.	265
Romanorum navigaverit?	136	Parthenius Poëta.	124
Ocellatis ludere.	82	Parthi signa militaria Augusto remit-	
Ocellæ cognomen Galba assumpsit.	208	tunt.	52
Octavia, Claudii filia.	182	Parthos nisi à rege vinci non posse, li-	
Octavia, soror Augusti.	72	bris fatalibus contineri.	35
Octaviam sororis suæ neptem Pompejo		Partus conjugum in luctu expositi.	
detulit Cæsar.	13		129
Octavius, Augusti pater, quomodo filii		Pasiphaë.	207
magnitudinem præsenferit?	87	Patina Vitelliana.	234
Octobrem suo nomine Domitianus in-		Patrem defunctum pro Rostris Tiberius	
valerat.	265	laudavit.	98
Oderint dum probent, vox Tiberii.		Patrem & filium de vita dimicare ju-	
	119	bet Augustus.	47
Officia nova excogitata ab Augusto.		Patrimonio attrito in Quatuordecim	
	61	spectare non audebant.	62
Officium à voluptatibus.	113	Parris patriæ nomen Augusto delatum.	
Optimatum auctoritatem diminuit			72
Cæsar.	6	Patrobus Neronianus.	214
Optime olere occisum hostem, & meli-		Paullo Censori Julia neptis Augusti col-	
us civem, dictum Vitellii.	233	locata.	73
Optimi status auctor dici, cupit Augu-		Paulus Plancusque Censores.	164
stus.	56	Pecuniz copia Romæ post Alexandri-	
Oratorum ac Poëtarum certamina.		num Augusti triumphum.	63
	259	Pedia lex.	180
Orcini senatores.	60	Penatium simulacra à Nerone constata.	
Ordo quot milites habuerit.	33		193
Orientem ordinandum Antonius rece-		Pendere apud ærarium.	1261
pit.	48	Për assem & libram emere.	73
Ornamenta sua Cæsaris rogo matronæ		Percussores Antonio Augustus subor-	
injecerunt.	38	navit.	46
Oscula quotidiana edicto prohibita.		Percussorum Cæsaris quidam in tuto-	
	110	ribus filii, si quis nasceretur, nomina-	
Ostentum Cæsari Rubiconem transituro		ti. 37. omnes male petiere.	40
factum.	16	Peregrini in senatum à Cæsare allecti.	
			35
P.		Peruasoriae assertiones.	260
P. Clodius natu minori se adoptan-		Personam defunctorum in funere hi-	
dum dedit.	56	striones repræsentabant.	247
P. Nigidius.	87	Pharnaces celerrime victus.	17
Pæconius majestatis reus.	121	Pharus Alexandriæ.	166
Pacuvii Armorum judicium.	38	Philemon à manu servus.	32
Pæri & Thrææ laudes edidisse, capitale.		Philippus Macedo.	153
	262	Philosophos urbe & Italia Domitianus	
		submovit.	262
		Phonasci.	83

DICTIONUM.

Pinarium confodi jubet Octavius. 55
 Piso Ffygi Licinianus. 213
 Pisoniana conjuratio. 196
 Plautia Urgulanilla uxor Claudii. 169
 Plaurus Rufus. 51
 Plinius Secundus. 136
 Plotia rogatio. 4
 Podagra laborans Servius veneno sibi
 perunxit pedes, & enecuit. 272
 Poenam in se ultro depoposcerunt Cae-
 saris milites. 30
 Poenas facinorum Caesar auxit. 21
 Polemo, rex Ponti. 186
 Pollentina plebs à Tiberio panita. 111
 Pollionis Asinii judicium de commen-
 tariis Caesaris. 27
 Pollucis & Castoris aedes à Tiberio de-
 dicata. 105
 Polybius, Claudii libertus à studiis. 171
 Pompeja, J. Caesaris uxor, à Clodio, ut
 ferunt, adulterata. 4
 Pompeji filiam in matrimonium Caesar
 perlit. 13
 Pompeji legatos in Hispania Caesar
 profligat, ipsam maximis operibus
 obsidet. *ibid.* fundit Pharsalico præ-
 lio. *ibid.* occisum Alexandria depre-
 hendit. *ibid.* felicitatem ejus qua
 in re commemoravit? liberos in Hi-
 spania vincit. Pompejum vincere sci-
 re, negat Caesar. *ib.*
 Pompej lex de jure magistratum. 14
 Pompejus, Claudii gener. 171
 Pompejus hæres à Cesare scriptus. 37
 Pompejus Macer. 27
 Pomponius Flaccus Syriam provinciam
 petendo meritis. 113
 Pontia insula. 117
 Pontificatum Maximum vivo Lepido
 non abstulit Augustus. 57
 Pontificales Iudi. 66
 Ponti regnum in provincie formam
 redactum. 186
 Pontius Aquila Trib. pl. 34
 Poppæa Sabina, uxor Neronis. 297
 Porca causa fœdus antiquitus istum.
 169
 Porticus ante insulas & domos Nero
 suo sumtu exstruxit. 185
 Porticus Livie & Octavie. 56
 Porticus Lucii & Caji. *ibid.*
 Possides spado. 170
 Prædia & mancipia interdum virum
 Caesar dedit. 13
 Prædatoria lex. 161
 Prædones à Cesare in potestatem reda-
 cti, supplicio afficiuntur. 4
 Præfectus Urbis sacro Latinarum. 182

Prælium equestre ac pedestre in Circo
 Domitianus commisit. 258
 Prælium quando suscipiendum Augu-
 stus existimaverit? 54
 Prætextata verba. 247
 Prætextatis adhuc filiis assurrectum, æ-
 gre tulit Augustus. 70
 Prætor Domitius C. Cesarem abeuntem
 consulari ad disquisitionem senatus
 vocavit. 197
 Prandium populo à Cesare datum.
 19
 Præliæ factioni deditus Cæj. 152
 Priapus, signum petenti Chæreæ datum.
 152
 Principatum fato dare, Titi vox. 254
 Privilegium Cesari Marcellus eripit.
 14
 Procuratoribus pro spongiis uti diceba-
 tur Vespasianus. 246
 Pro prætore præesse exercitui jussus
 Augustus. 47
 Proscriptorum liberi ad honores à Ce-
 sare admissi. 20
 Proscriptorum ne cui parceretur con-
 tendit Octavius. 55
 Prostitutarum capturis vectigal imposi-
 tum. 146
 Psilocitharista. 258
 Psylli. 50
 Ptolemæus Caji consobrinus. 139
 Publicæ cœnæ ad sportulas à Nerone re-
 dactæ. 185
 Publicanos mercedum parte relevavit
 Caesar. 10
 Puellæ obfides, efficacius animos obli-
 gant. 52
 Pueros, puellæ, antiqui dictabant.
 131
 Pueri amabiles Augusto conquesti.
 82
 Puerperium sine sexus discrimine di-
 citur. 131
 Puerulus coccinatus Domitiani. 258
 Pugillares admonendi causa equitibus
 ab Augusto traditi. 62
 Pulvinar in Circo quis locus? 66
 Puteolanæ moles. 136
 Pylades histrio. 67

Q.

Q. Calpurnius in foro depugnavit.
 19
 Q. Catuli de Augusto somnia. 88
 Q. Maximus successus consul. 35
 Q. Metelli oratio de prole augenda.
 85
 Quadringenties millies opus esse, ut
 Resp. stare posset, Vespasianus di-

INDEX NOVUS

Strabar.	246
Quadringentes stipendii nomine Gal- lie Cæsar imposuit.	12
Quæstio de pollutis sacris.	4
Quæstionis novum genus à Domitiano investigatum.	262
Quæstoria munera, Domitianus revo- cavit.	258
Quinquatria in Albano Domitianus ce- lebrabat.	259
Quinquennale certamen Capitolino Jo- vi institutum.	258
Quinquennale certamen Romæ à Ne- rone institutum.	184
Quintana domi à Nerone constituta.	190
Quintilius Varus.	103
Quinti Septimii philosophi secta.	278
Quirinus consulæris.	115
Quirites appellando, Cæsar milites in ordinem redegit.	31

R.

R abirio Posthumo cur majestatis crimen motum?	164
Rationarium Imperii.	56
Rationes Imperii publicatæ.	134
Ravennæ classis collocata.	68
Recensum populi Augustus vicatim e- git.	62
Recensum populi, nec more nec loco solito Cæsar egit.	21
Recta cœna.	78
Rectarum cœnarum consuetudo à Do- mitiano revocata.	259
Recuperatores.	186
Regem pop. Rom. naturam parturire, prodigio denunciatum.	87
Relegationis novum genus à Claudio inventum.	167. 168
Replicata jocinera, seu duplicia, laxissi- ma habita.	89
Res soli quæ dicantur?	115
Rex Regum, Parthorum rex appellatus.	130
Rex salutatur Cæsar.	35
Rhianus.	124
Rhodiensis hospes à Tiberio necatus.	121
Rhodiis libertas reddita.	169
Rhodium secedere I. Cæsar statuit.	3
Rhodus sub Vespasiano provincia facta.	244
Rhœtia domita.	51
Romano cultu disciplinaque legionem Gallicam instituit Cæsar.	12
Rubicon, fluvius.	16

Rudarii.	98
Rufinus Crispinus, privignus Neronis.	195
Ruscus Cæpio.	261
Rutilii oratio de modo ædificiorum.	85

S.

S abbatum pro hebdomade.	86
Sabinus, frater Vespasiani.	257
Sacerdotum subrogandorum jus à col- legiis ad populum translatum.	179
Sacramenti detestandi causâ pol- lices sibi amputarunt filii eq. Rom.	53
Sacrilegium Cæsaris, à Capitolio fu- rantis.	26
Salaria senatoribus egenis constituta.	183
Salaria via.	203
Salassi.	51
Salinator levitatis nomine tribus no- cavit.	97
Sallustii obscuritas & audacia in tran- slationibus.	275
Sallustius Lucullus Britannicæ legatus.	262
Sallustius vita scriptisque monstrosus à Lenæo dicitur.	277
Salvidienus Orfius.	262
Salvidienus Rufus.	74
Salvius Coccejanus.	262
Sarmatica expeditio Domitiani.	259
Saturnalia seminarum Kalend. Martii.	247
Saturni ædes à Munatio Planco ex- structa.	57
Saturnini seditiosus Tribunatus.	6
Scalæ annulariæ.	77
Scatinia lex de impudicitia.	260
Scelerata Castra.	156
Scenam histronibus Domitianus in- terdixit.	259
Scipio à Cæsare devictus.	17
Scipionum nomen in Africa fataliter invisum ferebatur.	28
Scribis quæstoriis negotiari prohibitum.	261
Scribonia Augusti.	72
Scribonius Libo.	106
Scribonius Mathematicus;	102
Scythæ amicitiam populi Rom. peti- vere.	52
Seetilia.	23
Seculares ludi à Claudio celebrati.	166
Seculares ludi Domitiani.	258

D I C T I O N U M

Bedens P. C. Cæsar excepit.	34	licitæ.	92
Sedes aurea in curia & pro tribunali Cæsari decreta.	33	Simulacro Cæsaris cur stella addatur?	39
Sejanus.	115	Simulacrum Felicitatis.	97
Sejanus quærenti Tiberio sævitix occasiones subministravit.	120	Societas Cæsaris cum Pompejo & Crasso inita.	9
Selena, Antonii ex Cleopatra filia.	139	Sodales Augustales.	159
Seleucus Mathematicus.	218	Somniare nunquam solitus Nero.	201
Sellaria, sedes libidinum.	113	Somnium Cæsaris, & ejus interpretamentum.	5
Senatorium ordinem è Rep. sublatus Nero credebatur.	196	Sortes Antiatinæ.	152
Senatorum liberos curix interesse permisit Augustus.	62	Sortes Patavinæ.	101
Senatum Idibus Martiis nunquam agi, placuit.	40	Sortes prænestinæ.	121
Senatus & Eques à Vespasiano recensitus.	244	Sofius & Domitius Coss.	49
Seneca ad necem compulsus.	196	Spartacus.	43
Seneca Neronem à cognitione veterum oratorum avertit.	204	Sphinge in signando Augustus utebatur.	68
Senecæ dictio à Caligula reprehensa.	151	Spicillus mirmillo.	119
Senecz Nero in disciplinam traditus		Spintrix.	113
181. ejus somnium tanquam C. Cæsari præciperet.	182	Sponsas habendi tempus coarctatum.	60
Septimontiale sacrum.	259	Sportulæ publicæ à Domitiano sublata.	29
Serapis.	243	Sporus, Neronis sponsa.	119
Sermones, etiam cum Livia, graviores Augustus è libello habebat.	83	Spurinna haruspex Cæsarem monet.	36
Serpentis exuvias armillis inclusas Nero gestavit.	181	Statilia Messallina Neronis uxor.	195
Servii Sulpicii Postumia à Cæsare corrupta.	24	Statilii Tauri amphitheatrum.	ibid.
Servius Sulpicius consul.	14	Statilius Corvinus.	162
Serviliam Bruti matrem dilexit Cæsar.	24	Statuas argenteas sibi positas Augustus conflagavit.	69
Servilius Cæpio.	11	Statuas Syllæ & Pompeji Cæsar reposuit.	33
Servilius Isauricus.	3	Statuæ virorum illustrium à Caligula disjectæ.	143
Servilius Isauricus & Antonius Coss.	98	Stellatæ campum, majoribus consecratum Cæsar divisit.	10
Servorum xx. millia manumissa.	49	Stemma in Galbæ atrio propositum.	207
Sextus Gallus.	113	Stephanio togatarius.	67
Sexagenarios generare non posse, Papix legis interpretatio docet.	78	Stephanus Domitiani intersector.	266
Sex. Pompejus.	46	Stipem in lacum Curtii pro salute Augusti jaciebant.	71
Sibyllinorum librorum delectus.	57	Stipes Kal. Jan. Cæjus captavit.	147
Sicariis exempti, qui proscriptione Syllana capita civium retulissent.	6	Strabo Cæsar.	26
Siculum Octavii bellum.	48	Sub lentis maxillis esse.	105
Sigillaria, festum.	159	Subsecivus ager.	261
Signis omnium magistratuum testamentum suum Claudius obsignavit.	176	Successore non expectato Cæsar ex Hispania discedit.	8
Silani filia, Caligulæ uxor.	132	Suetonius Lenis, pater Tranquilli.	220
Silanus.	138	Suffragia obsignata Romam decuriones colonici mittebant.	67
Silio Messalina nupsit.	139	Suggestum in orchestra Cæsar habuit.	33
Silvæ & ambulationes ab Augusto publicatæ.		Sulpicius Flavius.	175

INDEX NOVUS

Sanctuariz leges.	59
Super numerum, imaginariæ militiæ genus.	168
Suppellectili modum adhibendum Tiberius censuit.	110
Suspicionem criminis Cæsar carere suos vult.	32
Syllæ liber imperfectus ab Epicado suppletus.	276
Syllæ dictum de Cæsare se secuturo dicatore.	23

T.

T Abellæ, damnatoria & absolutoria.	59
Tanufius Geminus.	5
Tarichza, urbs Judææ.	251
Tarraconensis Hispania Galbæ oblata.	209
Taxovov Augusti.	78
Telephi servi conjuratio.	51
Templa & aras decerni sibi Cæsar passus.	33
Templa in provinciis, communi suo Romæque nomine Augustus recepit.	69
Templum Divi Claudii in Cælio monte.	244
Terpnus & Diodorus citharædi.	247
Terracina.	208
Tesseræ frumentariæ.	183
Testamentum Antonii pro concione recitandum curavit Octavius.	49
Testamentum matris pro irrito Tiberius habuit.	116
Testamentum Tiberii abolitum.	133
Theatrum à Cornelio Balbo exstructum.	57
Thema suum Augustus vulgavit.	89
Theoënes Mathematicus.	88
Θεολογικὰ Asclepiadis.	87
Thermæ Neronis.	184
Thracypolis Thracum rex.	111
Thrasyllus.	90
Tiberii commentarios & acta Domitianus lectitabat.	267
Tiberii Cæsaris pater.	97
Tiberii dictum de Galba.	208
Tiberii fauces manu sua oppressisse Caius creditur.	132
Tiberius Alexander Ægypti præfectus.	242
Tiberius, Tiberii nepos.	117
Tigillinus.	212
Tigrani diadema Tiberius imposuit.	99
Tiridatis in Urbem introitus.	184

Tirones per equites & senatores Cæsar erudiebat.	13
Titianus.	217
Titii sodales.	209
Tituli Domitiani erasi.	268
Tituriana clades.	30
Titurnius & Aurunculejus legati per insidias cæsi.	12
Tonitrua expavescebat Caligula.	150
Toranius Tutor ab Octavio proscriptus.	55
Tortor Apollo.	76
Trabeatæ fabulæ Melissi.	279
Transseundi ad Pompejum Cæsar nonnullis potestatem facit.	33
Transitoria Neronis domus.	192
Translatiæ postulationes.	182
Trebiani.	198
Tribuni ærarii.	20
Tribunitia potestas.	103
Tribunitiam potestatem perpetua Augustus recepit.	55
Tribus cum candidatis suis Augustus circumibat.	79
Triumphus iusti ducibus ab Augusto concessi.	61
Triumphus quinque Cæsarum.	18
Triumphus ob mæstitiam civitatis dilatus.	104
Triumviratum legendi Senatus instituit Augustus.	61
Trojani Circenses.	98
Trojæ ludo clare stirpes indoles innotescebat.	65
Τροίηνων libri à Claudio scripti.	179
Tyrri coloris usus à Nerone prohibitus.	193

V.

V acatio legis Papie Poppæ nonnullis tributa.	165
Vacationem à Rep. petiit Augustus.	55
Vacuas areas occupare & ædificare, si possessores cessarent, cuicumque Vespasianus permisit.	244
Valerius Messalla.	71
Valerius Messalla & Lentulus cossi.	207
Variana clade cæserum reliquias à Germanico humatæ.	129
Varro Muræna.	99
Varinia lege Cæsar Galliam Casalpinam accepit.	13
Varinia rogatio.	14

D I C T I O N U M.

Vestem Britanniz insulam Vespasianus subegit.	240	Vienna.	233
Vestigalia à Nerone imminuta vel abolita.	183	Villa ad Gabinas.	206
Vejentanum Liviz.	206	Vineta in provinciis succidi Domitianus iussit. 260. ejus edicti gratiam fecit.	264
Velato capite deos adorabant.	230	Vinciana conjuratio.	196
Velitrii quam causam bellandi cum pop. Rom. habuerint?	86	Vini usum Juliz ademit Augustus.	74
Venaliiz familiiz.	64	Vinius, legatus Galbz.	212
Venationes in omnibus urbis regionibus Domitius dedit.	180	Vinius Philipœmen patronum proscriptum celat.	55
Venenorum plena arca in Caligulz secrete reperta.	149	Virgilii Turnum saltaturum se Nero voverat.	204
Veneris Erycinz templum.	169. b	Virgilius à Cajo reprehensus.	143
Venetz factioni Vitellius favebat.	235	Virginis honestz vaticinatio de imperio Galbz.	210
Venus Capitolina.	213	Virgines in stadio cursu certantes.	258
Veranius Flaccus.	84	Vitellii hostis sui filiam splendidissime Vespasianus maritavit.	245
Verrius Flaccus in Palatio docuit.	277	Unionem ex aure matris detractum Vitellius pigneravit.	232
Vesevi montis conflagratio.	253	Vologesus Parthorum rex.	243
Vespasia, loci nomen.	239	Votivi Circenses.	65
Vespasiani imago in vasis effossis inventa.	243	Urbes passim magnificis operibus Cæsar exornat.	14
Vespasius Pollio.	239	Urinz vestigal.	248
Vestales ad athletarum spectaculum à Nerone invitatz.	184	Urfa cœlestis.	81
Vestaliū incepta severè à Domitiano coëreita.	269	Vulpem pilum mutare, non mores vox Vespasiani.	246
Vestem mutare Claudii rei non sustinuerunt.	96		
Vestem nullam Nero bis induit.	119		
Vestem scenici rogo Cæsaris iniecerunt.	38		
Veteranos municipalibus agris recepit Octavius.	48		
Via Consulibus Tiberius decessit.	109		
Viatores per Italiz oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transire vetiti.	169		
Vibius Crispus.	258		

X.

XErxes Hellepontum contabulavit. 136
Xenophon. 39
Xysticorum certationes. 67

F I N I S.